ALEKSANDRAS VANAGAS

LIETUVIŲ HIDRONIMŲ SEMANTIKA

Įžanga

Šis darbas – tai lietuvių hidronimikos ilgamečių tyrinėjimų baigiamasis, tam tikra prasme ir apibendrinamasis, išvadinis rezultatas. Pirmasis šių tyrinėjimų etapas buvo lietuvių hidronimų struktūros analizė. Šio, pirmojo, etapo rezultatai apibendrinti monografijoje „Lietuvos TSR hidronimų daryba“[1]. Antrasis tyrinėjimų aspektas buvo hidronimų etimologija, hidronimų kilmės aiškinimas, kuris, beje, daug kur rėmėsi ir hidronimų darybinės analizės išvadomis. Pastarasis lietuvių hidronimikos aspektas apibendrintas „Lietuvių hidronimų etimologiniame žodyne“[2].

Be šių dviejų darbų hidronimų semantikos aiškinimas būtų buvęs neįmanomas. Svarbiausia šia prasme ir galima kalbėti apie tai, jog hidronimų semantikos analizė turi ne tik baigiamųjų, bet ir apibendrinamųjų, išvadinių bruožų.

Nėra abejonės – būtiniausia prielaida hidronimų semantikai aiškinti yra hidronimų etimologija. Tačiau ir darybinės analizės reikšmė šiuo atveju negali būti ignoruojama, nes, kaip bus matyti iš pačios analizės, kalbant apie hidronimo semantiką, visada reikia turėti galvoje ne šaknies, kamieno ar vieno kurio komponento, bet viso hidronimo pirminę reikšmę.

Hidronimai visų pirma yra žodžiai, leksikos dalis[3]. Apeliatyvai, kaip žinoma, gali būti analizuojami įvairiais aspektais, tačiau svarbiausios jų nagrinėjimo kryptys yra trys: daryba, kilmė ir reikšmė. Visi šie trys aspektai yra nepaprastai glaudžiai susiję, tiesiog neatsiejami vienas nuo kito, bet vis dėlto galima kalbėti ir apie jų tam tikrą savarankiškumą – apie jų savitus tyrinėjimo objektus ir savitą tyrinėjimo metodiką[4].

Hidronimai, kaip žodyno dalis, taip pat gali būti analizuojami, svarbiausia, trimis aspektais – darybos, kilmės ir reikšmės[5]. Šių aspektų glaudus ryšys yra aki-

[1] Vanagas A. Lietuvos TSR hidronimų daryba. – V., 1970, 428 p. (su 35 žemėlapiais).
[2] Vanagas A. Lietuvių hidronimų etimologinis žodynas. – V., 1981, 408 p.
[3] Vanagas A. Lietuvos TSR hidronimų daryba, p. 13.
[4] Lietuvių apeliatyvinės leksikos darybos analizės pavyzdžių tarpe minėtina: Urbutis V. Daiktavardžių daryba.– Kn.: Lietuvių kalbos gramatika. V., 1965, t. 1, p. 251–473; Skardžius P. Lietuvių kalbos žodžių daryba. – V., 1941; Otrębski J. Gramatyka języka litewskiego. Tom II. Nauka o budowe wyrazów. – Warszawa, 1965. Svarbiausias etimologijos veikalas yra: Fraenkel E. Litauisches etymologisches Wörterbuch. – Heidelberg, 1962. Apeliatyvinės leksikos semantikai skirtų platesnių apibendrinamųjų studijų tuo tarpu dar nėra.
[5] Tokio sintetinio hidronimų darybos nagrinėjimo pavyzdžiu gali būti P. Skardžiaus studija: Skardžius P. Lietuvių vandenvardžiai su *-nt-*. Jų daryba, kilmė ir reikšmė. – Kn.: Lituanistikos darbai. 1973, t. 3, p. 9–70.

vaizdus (tai, be kita ko, bus matyti ir iš tolesnės analizės). Todėl trys pagrindiniai mūsų darbai iš lietuvių hidronimikos („Lietuvos TSR hidronimų daryba", „Lietuvių hidronimų etimologinis žodynas" ir „Lietuvių hidronimų semantika") sudaro gana vieningą ciklą, tam tikrą „triptiką", kuris jau gali duoti daugiau ar mažiau apibendrintą lietuvių hidronimijos vaizdą. Drauge neabejojant galima kalbėti ir apie šių trijų darbų savarankiškumą, kurį laiduoja ne tik, kaip minėta, jų skirtingi tyrinėjimo objektai bei skirtinga tyrinėjimo metodika, bet ir techninis darbų sutvarkymas, užtikrinantis jiems visišką autonomiją.

Antra vertus, pastarojo darbo išvadinis bei apibendrinantis pobūdis leido, panaudojant nuorodas ir kita, plačiai remtis ankstesniais darbais ir, kur buvo galima, nebekartoti to, apie ką autoriui teko rašyti kitomis progomis. Tai buvo būtina visų pirma dėl to, kad visų aspektų bei detalių, susijusių su visų lietuvių hidronimų semantika, išsamus aptarimas būtų pareikalavęs nepalyginti daugiau vietos, negu šiam darbui buvo skirta. Nuo mažiau svarbių dalykų buvo atsiribojama įvairiai – vengiama plačiau analizuoti akivaizdžius atvejus, etimologijos dažnai siaurinamos iki tokio laipsnio, kiek būtinai reikia reikšmei išsiaiškinti, literatūra nurodoma tik pati būtiniausia ir kt. Dėl daugelio lietuvių hidronimų kilmės bei reikšmės autoriui yra tekę rašyti anksčiau. Tais atvejais, kai dabartinė autoriaus pozicija iš esmės nesiskiria nuo ankstesniosios, stengiamasi to, kas analizuota anksčiau, nebekartoti – nurodoma atitinkama literatūra. Tai daugeliu atvejų leido pastebimai sutrumpinti šio darbo tekstą.

Dėl literatūros nurodymo pasakytina, kad laikomasi iš viso labai specifiško požiūrio į istoriografinę nagrinėjamosios medžiagos pusę. Mat daugelis hidronimų, kurių semantika darbe analizuojama, įvairiais laikais įvairių autorių vienu ar kitu aspektu jau yra aiškinti. Kalbant apie tokius hidronimus, atrodytų, reikėjo nurodyti bent svarbiausius tyrinėtojus, kurie tą hidronimą analizavo anksčiau, iki mūsų. Tačiau autorius buvo priverstas nuo nagrinėjamųjų hidronimų istoriografinės dalies beveik atsisakyti. Toks požiūris į analizės istoriografiją gali pasirodyti abejotinas. Tai suvokdamas, autorius vis dėlto ryžosi laikytis būtent tokios nagrinėjimo metodikos dėl įvairių priežasčių. Viena jų – tai ribota darbo apimtis: nurodymas prie kiekvieno hidronimo visos literatūros darbą gerokai išplėstų. Antra, kaip sakyta, šis darbas yra išvadinio pobūdžio – jis išaugo ankstesnių tyrinėjimų pamatu[6]. Ankstesniuose darbuose autorius stengėsi nurodyti prie kiekvieno hidronimo ir visą literatūrą: „Lietuvos TSR hidronimų daryboje" buvo cituojami veikalai, svarbesni darybinei analizei, o aiškinant hidronimų kilmę (etimologiniame žodyne) – pateikiama literatūra, susijusi su kiekvieno hidronimo etimologija. Beje, daug literatūros nuorodų abiejuose darbuose kartojasi. Kadangi, kaip matysime vėliau, tik apie semantinę analizę darbų yra palyginti nedaug (juos, reikalui esant, stengiamės specialiai respektuoti), tai iš viso nepacituotos svarbios literatūros turėtų ir nebūti (išskyrus, suprantama, autoriui nežinomą). Todėl šiame darbe istoriografija yra minimali.

[6] Plačiau žr. p. 4.

Analizuojamų hidronimų ir kitų vietovardžių lokalizacija taip pat ribojama iki minimumo – dažniausiai nurodoma tik labiau žinoma artimiausia gyvenamoji vieta. Kiti lokalizacijos elementai – kaimas, upių įtekėjimo bei ištekėjimo vietos, įtekėjimo kryptis ir pan. – nurodoma tik tais atvejais, kai yra būtinesnis reikalas.

Apeliatyvinės leksikos šaltiniai atskirai prie kiekvieno žodžio trumpumo dėlei nenurodomi. Svarbiausi jų yra šie: „Lietuvių kalbos žodynas“[7], Lietuvių kalbos žodyno kartoteka[8], „Dabartinės lietuvių kalbos žodynas“[9], „Latvių kalbos žodynas“[10], R. Trautmano „Senovės prūsų kalbos paminklai“[11]. Jeigu apeliatyvinės leksikos šaltinis buvo koks nors kitas, negu čia paminėti, tai jis nurodomas atskirai.

Baltų nomina propria svarbiausi šaltiniai yra šie: „Lietuvos TSR upių ir ežerų vardynas“[12], „Lietuvos TSR administracinio-teritorinio suskirstymo žinynas“[13], lietuvių vietovardžių ir asmenvardžių kartotekos[14]; „Latvijos TSR vietovardžiai“[15], latvių vietovardžių[16] ir pavardžių kartotekos[17]; J. Gerulio „Prūsų vietovardžiai“[18] ir R. Trautmano „Prūsų asmenvardžiai“[19]. Šie šaltiniai kiekvienu atveju atskirai nebenurodinėjami. Vietovardžio ir asmenvardžio šaltinis nurodomas tada, kada jis imtas ne iš čia suminėtų veikalų ar kartotekų.

ĮVADAS

§ 1. Sąvokos „hidronimų semantika“ supratimas tiesiogiai priklauso nuo hidronimo kaip nomina propria traktavimo apskritai. Antra vertus, tikrinio žodžio apibrėžime vienas svarbiausių momentų yra tikrinio žodžio reikšmė. Pagrindinis klausimas čia yra toks: turi hidronimai reikšmę ar neturi? Jeigu neturi, tai ar iš viso tada yra pamato kalbėti apie hidronimų semantiką? O jeigu turi, tuomet kokia yra toji reikšmė, kuo ji panaši ir kuo skiriasi nuo apeliatyvų reikšmės?

Apie tikrinio žodžio apibrėžimą, jo „lingvistinės pozicijos“ nustatymą yra aibė literatūros. Čia nėra nei vietos ir net nei prasmės bandyti ją apžvelgti, juo labiau – ją detaliau panagrinėti. Viena – iš dalies mūsų tai buvo padaryta anksčiau[20], antra –

---

[7] Lietuvių kalbos žodynas. – V., 1956 ir t. t., t. 1–11.

[8] Lietuvių kalbos žodyno kartoteka, saugoma LTSR MA Lietuvių kalbos ir literatūros institute.

[9] Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. – V., 1972.

[10] K. Mūlenbacha Latviešu valodas vārdnīca. Rediģējis, papildinājis, turpinājis Endzelīns J. – Rīgā, 1923–1932, t. 1–4; Endzelīns J. un Hauzenberga E. Papildinājumi un labojumi K. Mūlenbacha Latviešu valodas vārdnīcai. – Rīgā, 1934–1946, t. 1–2.

[11] Trautmann R. Die altpreußischen Sprachdenkmäler. – Göttingen, 1910.

[12] Lietuvos TSR upių ir ežerų vardynas. – V., 1963.

[13] Lietuvos TSR administracinio-teritorinio suskirstymo žinynas. – V., 1976, d. 2.

[14] Lietuvių vietovardžių ir asmenvardžių kartotekos yra LTSR MA Lietuvių kalbos ir literatūros institute.

[15] Endzelīns J. Latvijas PSR vietvārdi. – Rīgā, 1956, d. 1, t. 1; Rīgā, 1961, d. 1, t. 2.

[16] Latvijos vietovardžių kartoteka, saugoma Latvijos TSR MA Kalbos ir literatūros institute.

[17] Latvių pavardžių kartoteka (apie 50 000 kortelių) yra Lietuvos TSR MA Lietuvių kalbos ir literatūros institute.

[18] Gerullis G. Die altpreußischen Ortsnamen. – Berlin und Leipzig, 1922.

[19] Trautmann R. Die altpreußischen Personennamen. – Göttingen, 1925.

[20] Vanagas A. Lietuvos TSR hidronimų daryba, p. 13–21.

pastaruoju metu pasirodė nemaža apibendrinamojo pobūdžio veikalų, kuriuose, greta kitų klausimų, daug vietos skiriama tikrinio žodžio apibrėžimo istoriografijai ir, svarbiausia, tikrinio žodžio statusui nustatyti. Tarp tokių veikalų galėtume išskirti A. Superanskajos monografiją „Bendroji tikrinių žodžių teorija“[21], E. Grodzinskio stambų veikalą „Bendrosios tikrinių žodžių teorijos apybraiža“[22] ir M. Leonidovos studiją „Tikrinio žodžio vieta leksinėje ir frazeologinėje kalbos sistemoje“[23]. Tai onomastikos teorijos veikalai, apibendrinantys šios kalbotyros šakos ilgaamžį patyrimą (net nuo antikos laikų)[24]. Todėl autorius mano, jog šiame darbe, kuris su bendrąja onomastikos teorija susijęs tik iš dalies, specialiųjų tikrinio žodžio teorijos klausimų aptarimą galima apriboti iki minimumo. Tačiau visiškai neminėti bendresniųjų dalykų negalima todėl, kad teorinėje onomastikos literatūroje tebėra didelių nuomonių skirtumų, be kita ko, ir tais klausimais, kurie susiję su tikrinio žodžio reikšme. Ir mūsų tik ką minėtuose veikaluose nomina propria semantika, reikšmė taip pat suprantama nevienodai[25].

---

[21] Суперанская А. В. Общая теория имен собственных. — М., 1973, 366 с.

[22] Grodziński E. Zarys ogólnej teorii imion własnych. — Warszawa, 1973, 312 s.

[23] Леонидова М. А. Место собственного имени в лексической и фразеологической системе языка. — В кн.: Годишник на Софийския университет. Факултет по славянски филологии. София, 1974, т. 66, ч. I (1973), с. 28—132.

[24] Dar žr. Старостин Б. А. История теорий собственного имени. — In: Actes du XI-e congres international des sciences onomastiques. Sofia, 1975, t. 2, p. 313—320.

[25] Iš naujesnių šios srities darbų galima nurodyti kad ir šiuos: Blanár V. Das spezifisch Onomastische. — In: Der Name in Sprache und Geselschaft. Beiträge zur Theorie der Onomastik. Berlin, 1973, S. 31—54; taip pat jo. Metodologické otázky onomastiky. — In: Jazykovedný časopis. Praha, 1975, t. 2, Ročník 26, s. 130—138; Debus F. L. Aspekte zum Verhältnis Name — Wort. J. B. Wolters Groningen, 1966; Fleischer W. Zum Verhältnis von Name und Appellativum. — In: Leipziger Abhandlungen zur Namenforschung und Siedlungsgeschichte. Leipzig, 1964, B. 2, S. 369 u. a.; Fuhrmann W. Einige Bemerkungen zur semantischen Struktur der Toponyme. — In: Onomastica Slavogermanica. Wrocław, 1973, t. 8, S. 177—180; Geach P. T. Imiona vlasne a nazwy ogólne. — In: Studia semiotyczne. Wrocław—Warszawa—Kraków—Gdańsk, 1974, t. 4, s. 95—100; Graitson M. Noms propres et lexique. — In: Marche Romane, 1972, t. 22, p. 181—197; Hengst K. Beobachtungen zur Struktur, Semantik und Funktion von Namen in Sprache und Gesellschaft. — In: Namenkundliche Informationen. Leipzig, 1969, Nr. 15, S. 14—17; Karpenko Ju. A. Zu den Funktionen der Eigennamen. — In: Namenkundliche Informationen. Leipzig, 1977, Nr. 31, S. 10—17; Mańczak W. Différence entre nom propre et nom commun. — In: 10. Internationaler Kongress für Namenforschung. Wiedén, 1969, t. 1, S. 285—291; Nicolaisen W. F. Words as Namen. — In: Onoma. Louvain, 1976, t. 1, Nr. 1, S. 142—163; Reformackij A. A. Zur Stellung der Onomastik innerhalb der Linguistik. — In: Sowjetische Namenforschung. Berlin, 1975, S. 11—32; Superanskaja A. V. Sprachliches Zeichen und Eigenname. — Ten pat, S. 33—42; Witkowski T. Zum Problem der Bedeutungserschliessung bei Namen. — In: Der Name in Sprache und Gesellschaft. Beiträge zur Theorie der Onomastik. Berlin, 1973, S. 104—116; Wojtak G. Zum Problem der Eigennamen aus der Sicht der Semantiktheorie. — In: Linguistische Studien. Reihe A. Arbeitsberichte (Akademie der Wissenschaften der DDR. Zentralinstitut für Sprachwissenschaft, 30). Berlin, 1976, S. 22—37; Беленькая В. Д. Топонимы в составе лексической системы языка. — М., 1969; Болотов В. И. К вопросу о значении имен собственных. — В кн.: Восточнославянская ономастика. М., 1972, с. 333—345; Бутенко Н. П. К вопросу о „семантике“ собственных имен. — В кн.: Актуальные проблемы лексикологии. Минск,

Nesiimdami atsakomybės spręsti bene patį sunkiausią teorinės onomastikos uždavinį – tikrinių žodžių reikšmės problemą, – vis dėlto turėsime labai trumpai aptarti tikrinio žodžio prigimtį aspektu, padedančiu, kaip mums atrodo, išryškinti tuos momentus, kurie ne tik leidžia, bet ir įpareigoja analizuoti tikrinių žodžių, vadinasi, ir hidronimų, semantiką.

§ **2.** Tikrinių žodžių, kaip žinoma, yra nepaprastai įvairių. Tarpusavyje tikriniai žodžiai skyla į daugelį grupių, kurių svarbiausios yra vietovardžiai ir asmenvardžiai (toponimai ir antroponimai). Vietovardžiai savo ruožtu dalijami į skyrius bei poskyrius, iš kurių galima paminėti, sakysim, gyvenamųjų ir negyvenamųjų vietų vardus. Negyvenamųjų vietų vardai taip pat įvairūs: vandenų, kalnų, miškų ir kt. vardai. Turėdamos visiems nomina propria bendrų bruožų, tikrinių žodžių grupės daug kuo skiriasi. Čia vėlgi nerandama būtino reikalo tuos skirtumus analizuoti (tai detaliai atlikta, sakysim, ir jau minėtuose A. Superanskajos bei E. Grodzinskio veikaluose). Kadangi mūsų darbas yra skirtas hidronimų analizei, tai tolesnė kalba eis daugiausia tik apie hidronimus – labai specifišką vietovardžių kategoriją, – o kitos nomina propria grupės bus minimos daugiausia tik tiek, kiek jos susijusios su hidronimais.

Šitaip apribojus aptariamąjį objektą, aktualu atkreipti dėmesį į žymius skirtumus, kurie pastebėti tarp pačių hidronimų. Tie, pasakytume, genetiniai hidronimų skirtumai, kaip matysime, lemia ir daugelį semantikos dalykų.

Imkime kad ir tokius pavyzdžius. Ežero vardas *Dėlìnis* – jo aiški ir daryba (priesagos *-inis* vedinys iš daiktavardžio *dėlė*), ir kilmė (iš daiktavardžio *dėlė*), ir reikšmė (tai „ežeras, kuriame yra dėlių“). Kitaip tariant, tai vardas, kuris susidarymo metu buvo motyvuotas, t. y. ežerui vardas buvo duotas pagal jam būdingą, tuo momentu žmonių dėmesį atkreipusį bruožą (pagal dėlių gausumą).

Kitaip „sudarytas“ ir tuo pačiu pagal savo „reikšmę“ skiriasi nuo *Dėlìnio* ežero vardas *Dúkštas*. Jis siejamas su lat. *dùksts* „pelkė, bala, pelkėta vieta, valka“. Ką tai reiškia? Tai reiškia, jog ežero vardas *Dúkštas* yra kilęs iš nomenklatūrinio (fiziografinio) termino **dūkštas*, reiškusio pelkę, balą ir pan. Vadinasi, ežeras *Dúkštas* gavo tam tikra prasme gatavą vardą – juo virto pelkę, balą reiškiantis apeliatyvas. Iš to galima daryti išvadą, jog susidarymo metu ežero vardas *Dúkštas* neišreiškė nieko, kas galėjo būti būdinga tik vienam tam ežerui. Tokių atvejų, kai įvairiausi nomenklatūriniai terminai vėliau virto hidronimais, yra daugybė.

1970, с. 34–35; Зверев А. Д. Про власні та загальні імена. – Мовознавство, 1976, № 1, с. 32–37; Ермаченко М. Н. К общей теории имени собственного. – В кн.: Ученые записки Московского государственного педагогического института иностранных языков. М., 1970, т. 55, с. 24–37; Карпенко Ю. А. О семантике собственных имен. – В кн.: Актуальные проблемы лексикологии. Минск, 1970, с. 89; Комлев Н. Г. Компоненты содержательной структуры слова. – М., 1969, с. 98; Ступин Л. П. О лексическом значении имен собственных. – В кн.: Вопросы теории и истории языка. Л., 1969, с. 216–224; Толстой Н. И. Еще раз о семантике имени собственного. – В кн.: Актуальные проблемы лексикологии. Минск, 1970, с. 200; Имя нарицательное и собственное. – М., 1978.

Dar kitaip yra susidaręs upės vardas *Vaidõtas*. Šis upės vardas anksčiau buvo ne toks, koks dabar – XVI a. jis rašomas *Boũdamynucъ*[26]. Vadinasi, šių dienų lytis *Vaidõtas*, formaliai sutampanti su asmenvardžiu *Vaidõtas*, yra vėlesnė, išriedėjusi iš genityvinės konstrukcijos **Vaidoto upė* (*-is*) > (**Vaidot-upis*) > *Vaidõtas*. Taigi ankstesnės genityvinės lyties „reikšmė" buvo labai savita – tik posesyvumas, priklausymas. Jokio kito bruožo, būdingo pačiai upei, lytis **Vaidoto upė* nežymėjo.

Šie pavyzdžiai rodo, kad vietų vardų, tarp jų ir hidronimų, prigimtis skiriasi. Tuo pačiu ir semantikos prasme jie yra nevienodi[27]. Šioje vietoje pravartu pasakyti, jog reikšmę tikrąja šio žodžio prasme turės, svarbiausia, tie hidronimai, kurie susidarymo metu konotavo vieną kurį (esminį, antraeilį ar ir visiškai atsitiktinį) paties objekto požymį.

Taip yra dėl to, jog hidronimai, kaip ir kiti vietovardžiai, susidaro tada, kai atsiranda reikalas vienarūšius objektus (upes, ežerus) atskirti vienus nuo kitų. Vienarūšiai objektai, sakysim, ežerai, vienas nuo kito negali skirtis savo esminiais požymiais – tuomet jie nebebūtų vienarūšiai. Visi objektai, žmonių laikomi ežerais, turi turėti (ir turi) visiems ežerams būdingus bruožus. Tad skirtis vienas nuo kito jie gali savybėmis, kurios jiems, kaip ežerams, nėra svarbiausios, lemiančios jų priklausymą ežerams. Tų neesminių savybių, suprantama, gali būti labai įvairių – tai vandens spalva, temperatūra, skonis; krantų forma; vandens flora bei fauna ir t. t. Hidronimo susidarymo momentu žmonių įsidėmimas koks nors ežero ar upės bruožas, išskiriantis jį iš kitų ežerų, upių, ir to bruožo pavadinimo pamatu kuriamas hidronimas[28]. Taigi hidronimas savo susidarymo momentu turi iki absoliutumo išbaigtą semantiką: jis apima ir bruožus, būdingus visiems ežerams bei upėms, ir, be to, ypatybes, turimas tik to vieno vienintelio objekto (ežero, upės).

Iš čia darome mums rūpimą išvadą: hidronimo semantikos tyrinėjimo objektas yra toji specifinė hidronimo reikšmė, kurią hidronimas turėjo susidarymo metu. Kitaip tariant, hidronimų semantikos tyrinėtojo uždavinys yra nustatyti, atsekti tą hidroobjekto kokio nors bruožo pavadinimą, kurio pamatu susidarė hidronimas. Suprantama, čia turima galvoje ne tik ir ne tiek pamatinio žodžio, iš kurio buvo išvestas ar kitaip sudarytas hidronimas, bet viso hidronimo reikšmė.

Šitoks hidronimų semantikos tyrinėjimo objekto apibūdinimas tinka, aišku, tik tiems hidronimams, kurie susidarymo metu ką nors reiškė, t. y. kurių pamatą sudarė kokios nors hidroobjekto savybės pavadinimas. Bet, kaip buvo matyti ir iš anksčiau pateiktų pavyzdžių, yra hidronimų, kurie susidarė visai kitais būdais. Dėl to jų semantikos analizė bus specifiška[29]. Vis dėlto svarbiausia, esmingiausia hidronimų semantikos analizėje yra atsakyti į klausimą – ką reiškė hidronimas susidarymo metu?

§ 3. Susidarymo momentas čia akcentuojamas neatsitiktinai. Žodis, virtęs tikriniu, pradeda naują gyvavimo etapą, kurio vienas būdingiausių bruožų yra pirmi-

[26] Žr. Vanagas A. Lietuvos TSR hidronimų daryba, p. 49.
[27] Detaliau apie tai kalbama atitinkamuose skyriuose.
[28] Hidronimo darybos priemonės, suprantama, gali būti įvairios.
[29] Žr. atitinkamus skyrius.

nės reikšmės niveliacija[30]. Pirminė reikšmė niveliuojasi, užtušuojama arba ir visai prarandama (šių dienų kalbos požiūriu) dėl įvairių priežasčių: per šimtus ir tūkstančius metų pasikeičia pati kalba, kuri tą hidronimą sukūrė; hidronimą sukūrusi kalba visai išnyksta; išnyksta apeliatyvai, iš kurių susidarė hidronimai; apeliatyvų, davusių pamatą hidronimui atsirasti, reikšmės pakinta ir t. t. Tai viena. Antra yra tai, jog visi hidronimai, net ir tie, kurie nėra nutraukę leksinių (semantinių) saitų su gyvąja kalba, vartojimo praktikoje kalbančiųjų suvokiami ne kaip leksikos elementai, turį pirminę ar apskritai reikšmę, o kaip tam tikri objektų adresai, lokalizaciniai simboliai. Jų konotacinės reikšmės komunikacijos procese nebevaidina jokios rolės[31].

§ 4. Tuo būdu aiškėja ir atsakymas į aukščiau iškeltą klausimą – turi hidronimai reikšmę ar neturi? Hidronimai, kaip ir kiti nomina propria, egzistuojantys dabartinėje kalboje, ne reiškia, o įvardija, pavadina. Jie neišreiškia sąvokos, nes iš principo žymi tik vieną vienintelį objektą[32] – kitaip jie negalėtų virsti ir būti nomina propria. Tačiau savo susidarymo metu hidronimai galėjo reikšti, buvo motyvuoti, tiksliau – turėjo labai platų ir konkretų semantinį turinį (nes konotavo, apėmė bruožus, būdingus ir visai objektų rūšiai, ir bruožus, kuriuos dar turėjo tik tas vienas žymimasis objektas).

Todėl nėra jokių abejonių, kad hidronimų semantikos nagrinėjimas yra ir galimas, ir būtinas[33].

Tai, kas čia pasakyta apie hidronimų semantiką, toli gražu neišsemia visų šios problemos aspektų ir net neatspindi viso jos sudėtingumo. Autorius vis dėlto rado galima ribotis pateiktuoju minimumu dėl įvairių priežasčių. Viena, kaip jau buvo minėta, literatūros, skirtos, be kita ko, ir hidronimų (visų vietovardžių arba apskritai visų nomina propria) semantikai, apžvalga jau buvo daryta kita proga[34]. Antra, ši problema yra tokia sudėtinga, jos nagrinėjimui paskirta tiek daug darbų, kad vien jų apžvalga gali būti atskiro tyrinėjimo objektas. Mums šiuo tarpu rūpėjo atkreipti akis į tai, kaip galėtų būti, kaip suprantamas hidronimų semantikos objektas. Visa

---

[30] Dar žr. Суперанская А. В. Указ. соч., с. 270.

[31] Plačiau žr. Vanagas A. Lietuvos TSR hidronimų daryba, p. 18 t. t. Plg. dar T. Šipan nuomonę šiuo klausimu: „Eigennamen nehmen in der Lexik ebenfalls eine besondere Stellung ein. Sie orientieren, benennen, haben in ihrem Kernbereich aber keine verallgemeinernde Funktion, tragen keine begriffliche Bedeutung. Ein Eigenname benennt ein Individuum, er dient der Identifizierung. – Schippan T. Einführung in die Semasiologie. 2. überarb. Auflage. – Leipzig, 1975, S. 117–118. Iš naujesnių darbų dar žr. Карненко Ю. О. Про критерії поділу власних і загальних назв. – В кн.: Повідомлення української ономастичної комісії. Київ, 1974, вып. 10, с. 6.

[32] Pasikartojantys hidronimai – tai kita problema. Vietovardžiai apskritai ir hidronimai konkrečiai kartojasi ne tame pačiame, o skirtinguose arealuose, kurie nominacijos procese vienas su kitu nebuvo susieti. „Kartojimąsi“ imta pastebėti vėliau, kai atsirado sąlygos pažvelgti į platesnes teritorijas.

[33] Dar žr. Суперанская А. В. Указ. соч., с. 255 и след.

[34] Gana aiškiai tikrinių ir bendrinių žodžių santykis, jų specifika, tikrinių žodžių reikšmės problema nušviesta E. Jakaitienės – žr. Jakaitienė E. Lietuvių kalbos leksikologija. – V., 1980, p. 86–94.

kita skaitytojas gali rasti naujausiuose ir nesunkiai prieinamuose kad ir jau minėtuose A. Superanskajos, E. Grodzinskio, M. Leonidovos veikaluose.

Reikia pabrėžti, kad visų hidronimų, visos lietuvių vandenvardžių sistemos išsami semantinė apžvalga gali būti įmanoma tik tuo atveju, jeigu žinoma visų hidronimų kilmė. Ši sąlyga įvykdoma tik teoriškai, nes dar, berods, nėra nė vienos kalbos, kurios hidronimija būtų kaip reikiant išnagrinėta. Kai dėl lietuvių vandenvardžių, tai jų etimologinė analizė iki šiol buvo nepakankama, nors vandenvardžių kilmės tyrinėjimų turime nemaža – tai K. Būgos, J. Endzelyno, J. Otrembskio, P. Skardžiaus, P. Joniko, B. Savukyno, K. Kuzavinio, V. Urbučio, H. Krajės (H. Krahe), I. Duridanovo, V. Toporovo, O. Trubačiovo, V. Dambės, R. Šmitleno (R. Schmittlein), V. Šmido (W. P. Schmid), P. Arumos, K.-O. Falko, E. Frenkelio, J. Gerulio, J. Nalepos ir kitų darbai lietuvių hidronimikos srityje. Tačiau išsamesnio apibendrinamojo veikalo apie lietuvių hidronimų kilmę iki šiol neturėjome. Stengiantis bent iš dalies užpildyti šią spragą, autoriui teko atlikti didelį darbą – parengti etimologinį lietuvių hidronimų žodyną. Žodyne buvo stengtasi panaudoti visus ankstesnius etimologinius (ir ne tik etimologinius) lietuvių hidronimų tyrinėjimus. Kadangi ankstesni tyrinėjimai apėmė tik dalį lietuvių hidronimų, todėl reikėjo daugelio upių bei ežerų kilmę imtis aiškinti iš viso pirmą kartą. Nemaža buvo atvejų, kai autoriaus interpretacija buvo kitokia, negu ankstesniuose veikaluose. Turint dar galvoje pačios hidronimų (kaip ir bendrinių žodžių) etimologijos kaip tyrinėjimo metodo sudėtingumą, nesunku suvokti, jog autoriaus atlikta hidronimų etimologinė analizė tegali pretenduoti tik į preliminarinį šios srities apibendrinamąjį darbą. Kadangi čia kalbama ne tiek apie etimologinio žodyno kvalifikacijas, kiek apie semantinės hidronimų analizės prielaidas, tai šiuo atveju bene svarbiausia bus įsakmiai pabrėžti, kad koks bebūtų anas etimologinis tyrinėjimas, be jo hidronimų semantikos nagrinėti nebuvo galima net imtis. Svarbiausia, jis buvo pagrindinė kliūtis, kurią reikėjo įveikti, norint prieiti prie hidronimų semantikos bendrosios apžvalgos.

Tad, remdamasis lietuvių hidronimikos visa ankstesne patirtimi ir savo paties tyrinėjimais, autorius drįsta imtis baigiamojo, iš dalies ir išvadinio bei apibendrinamojo hidronimų tyrinėjimo uždavinio – pabandyti sukurti sintetinį lietuvių vandenvardžių semantikos vaizdą.

Suprantama, abejonių ir ginčytinų atvejų liks nemaža. Pirmiausia ir, matyt, daugiausia abejonių kils dėl daugelio atskirų hidronimų etimologijos, dėl kilmės, nes visiško etimologijų išbaigtumo ar tobulumo praktiškai negalima pasiekti. Antra, gali daug kas pasirodyti diskutuotina ir pačioje hidronimų semantikos klasifikacinėje schemoje, kuri tokia, kokia čia pateikiama, yra iš principo nauja.

§ 5. Raktas lietuvių hidronimų visumos analizei – tai išbaigta, semantinės analizės uždavinius gerai atitinkanti semantinė hidronimų klasifikacija. Deja, tokios klasifikacijos iki šiol nėra sukurta, nors šiaip jau visų vietovardžių arba atskirų toponimijos tipų semantinių klasifikacijų bandymų turime nemaža[35].

[35] Žr. Vanagas A. Lietuvos TSR hidronimų daryba, p. 22 t. t.

Kitų tautų toponimikoje semantinių klasifikacijų yra sudaryta gana daug. Tai tinka, sakysim, ir artimiausiems mūsų kaimynams slavams, kur semantines vietovardžių klasifikacijas sudarinėjo F. Palackis, F. Miklošičius, T. Vojciechovskis, E. Švarcas (E. Schwarz), E. Muka, P. Skokas, K. Mošinskis, J. Rudnickis, V. Tašickis ir daugelis kitų[36].

Nemaža semantinės klasifikacijos bandymų per pastaruosius metus pasirodė ir mūsų šalyje[37].

---

[36] Detalią literatūros apžvalgą žr. Rospond S. Klasyfikacja strukturalno-gramatyczna słowiańskich nazw geograficznych. – Wrocław, 1957, s. 15–18; Taszycki W. Słowiańskie nazwy miejscowe (Ustalenie podziału).– In: Taszycki W. Rozprawy i studia polonistyczne. I. Onomastyka. Wrocław–Kraków, 1958, s. 228 t. t.; Суперанская А. В. Указ. соч., с. 149 и след.

Iš kitų darbų, kuriuose nagrinėjama ir klasifikacijos problema, dar galima nurodyti: Arumaa P. Des principes et des méthodes de l'hydronymie russe. Hydronymes empruntées aux noms d' animaux. – In: Scando Slavica. Copenhagen, 1965, t. 11, p. 155–185; Christmann E. E. Bach-und Flurnamen mit Personennamen im Bestimmungswort. – In: Namenforschung. Festschrift für Adolf Bach zum 75. Geburtstag. Heidelberg, 1965, S. 240 – 244; Miodek J. Nazwy miejscowe kulturalne (Postulaty klasyfikacijne).– In: Rozprawy komisji językowej. Wrocław, 1973, t. 9, s. 123–154; Rohlfs G. Europäische Flußnamen und ihre historischen Probleme. – In: VII internationaler Kongress für Namenforschung, B. 1., Kongressberichte. München, 1960, S. 1–28; Trautmann R. Die Elb-und Ostseeslavischen Ortsnamen. – Berlin, 1949, Teil 2; Treder J. Hydronimia rzeki Reda. – In: Gdańskie studia językoznawcze. Gdansk, 1975, s. 131–157; Zierhofer K. Nazwy miejscowe północnego Mazowsza. – Wrocław, 1957, s. 90 t. t.

[37] Žr., pavyzdžiui, šiuos darbus: Молчанова О. Т. О семантической классификации в ономастике (на материале алтайского языка). – В кн.: II республіканська ономастична конференція. Тези. Київ, 1969, с. 30–32; её же. Структурно-словообразовательные классификации географических имен. – В кн.: Языки и топонимия Сибири. Томск, 1976, вып. I, с. 184–192; Муромцев И. В. Семантико-структурные типы гидронимов басейна реки Северного Донца (Автореф. канд. дис.). – Харьков, 1968; его же. Словотворчі типи гідронімів (Басейн Сіверського Дінця). – Київ, 1966; Рубцова З. В. К вопросу о современной топонимической классификации. – В кн.: Топонимика, М., 1970, вып. 4, с. 4–8; Черняховская Е. М. История разработки топонимических классификаций. – В кн.: Развитие методов топонимических исследований. М., 1970, с. 55–65; Корепанова А. П. Словотворчі типи гідронімів басейну Нижньої Десни. – Київ, 1969; Стрижак А. С. Назви річок Полтавщини, похідні від прізвищ та прізвиськ. – В кн.: Питання ономастики. Київ, 1965, с. 176–190; Суперанская А. В. Терминологичны ли цветовые названия рек? – В кн.: Местные географические термины (Вопросы географии, сб. 81). М., 1970, с. 120–127; Черкасов Е. Е. Цветовые прилагательные в составе топонимов. – В кн.: Топонимика. М., 1970, вып. 2, с. 14–15; Юргин К. И. Отражение фито- и зоогеографии в эвенкийских географических названиях. – В кн.: Языки и топонимия Сибири. Томск, 1970, вып. 2, с. 49–57. Detalesnę literatūros apžvalgą žr. Суперанская А. В. Общая теория имен собственных, с. 149 и след.; Сталтмане В. Э. Библиография авторефератов диссертаций по топонимике, защищенных в СССР (1948–1973 гг.). – В кн.: Теория и практика топонимических исследований. М., 1975, с. 75–82; её же. Обзор диссертационных работ по советской ономастике (1947–1972 гг.). – В кн.: Ономастика и норма. М., 1976, с. 226–245; Ономастика. Указатель литературы, изданной в СССР с 1963 по 1970 год. – М., 1976; Ономастика. Указатель литературы, изданной в СССР в 1971–1975 гг. с приложением за 1918–1962 гг. – М., 1978.

Nežiūrint daugelio bandymų, tikslios, logiškos, atitinkančios visus semantinės analizės reikalavimus klasifikacijos nepavyko sudaryti. Tai buvo viena svarbiausių priežasčių, pagimdžiusių iš viso skeptišką požiūrį į semantines klasifikacijas ir į semantinę vietovardžių analizę apskritai. Tokiam požiūriui formuotis ligšiolinės klasifikacijos iš tiesų davė pamato. Sakysim, kai kurių slavų klasifikacijų ašis yra rekomendacija vietovardžius skirstyti į dvi svarbiausias grupes – į vietovardžius, kilusius iš tikrinių žodžių, ir į vietovardžius, kilusius iš bendrinių žodžių (F. Palackio, F. Miklošičiaus). Tačiau ši rekomendacija negali būti pateisinta nei darybiniu, nei semantiniu požiūriu, nes vietovardžių, kilusių iš tikrinių, ir vietovardžių, kilusių iš bendrinių žodžių, semantika gali būti visai tapati. Pavyzdžiui, ežero vardas *Mĕd-inis* Šauk. yra priesagos *-inis* vedinys iš *mẽdė* „miškas“ (plg. dar *Miškìnis* ež. Dgl. ir kt.). Susidarymo metu jo reikšmė galėjo būti „miško, miške esantis ežeras“ ar pan. Panašią reikšmę – vietos, priklausymo – turi ir ežero vardas *Kiaulak-ìnis* End., nors pastarasis yra išvestas ne iš apeliatyvo, o iš oikonimo *Kiaulakiaĩ*.

§ **6**. Žinoma daug klasifikacijų, kur vietovardžiai skirstomi pagal tai, kokią šaknį (kamieną) turi pamatinis žodis – sutampančią su augalo pavadinimu, su gyvūno pavadinimu, su kokiu geografiniu terminu ir t. t. Šis skirstymas tam tikra prasme yra visiškai pagrįstas, nes žinoma daugybė atvejų (iš tolesnės analizės tai bus aiškiai matyti), kada augalo, gyvūno ar pan. pavadinimas gali būti pamatu hidronimui susidaryti. Neneigdami floros, faunos ar pan. reikšmės hidronimų kategorijos, turime atkreipti dėmesį ir į pavojus, kurie šitokioje klasifikacijoje slypi. Juk jeigu vietovardžiuose žiūrėsime tik šaknies (kamieno), tai jų semantinė analizė bus iš viso neįmanoma. Imkime pavyzdį. Antalieptės apylinkių ežero vardas *Salìnis* ir Lazdijų apylinkių ežero vardas *Salìnis* turi tą pačią šaknį *sal-*. Ir apskritai formaliai jie yra visiškai vienodi. Skirstant „pagal šaknis“, juos galima kvalifikuoti kaip kilusius iš fiziografinio termino *salà* ir jungti į vieną grupę. Iš tiesų abu šie ežerų vardai, nors formaliai yra identiški, turi skirtingą pirminę reikšmę. Būtent, pirmasis ežero vardas *Salìnis* yra priesagos *-inis* vedinys iš *salà*. Jo semantiką galima būtų apytiksliai taip apibrėžti: „ežeras, turintis salų“, „ežeras, kuriame yra salų“ ar pan. Kas kita Lazdijų apylinkių ežero vardas *Salìnis*. Jis yra tos pačios priesagos *-inis* vedinys iš kaimo vardo *Sãlos*. Tad jo pirminė reikšmė galėjo būti „Salų kaimo ežeras“ ar pan., t. y. posesyvinė, priklausymo reikšmė.

Panašių semantinių skirtumų galima pastebėti ir iš žemiau pateiktų pavyzdžių su *berž-*: *Béržas* up. Dv., *Berž-ánka* up. Jon., *Béržė* up. Trg., *Berž-ìnis* ež. Klt., *Berž-ýtė* up. Bsg., *Berž-uonà* up. An., *Bérž-upis* up. Grl. Šie hidronimai turi šaknį *berž-*, kuri, nėra abejonės, galų gale etimologiškai siejasi su augalo pavadinimu *béržas*. Skirstant pagal principą „iš augalų pavadinimų“ ir pan., visi šie (ir daugelis kitų) hidronimai su *berž-* pakliūtų į vieną grupę, nors jie skiriasi ne tik pagal darybą, pagal kilmę, bet, kas mūsų atveju svarbiausia, ir pagal reikšmę.

Béržas – ne visai aiškios reikšmės upėvardis. Galbūt tiesiog iš medžio pavadinimo *Béržas*[38], bet įmanoma, kad tai yra vėlesnis perdirbinys iš **Beržis*, **Beržė* ar pan. (žr. *Béržė*) arba iš **Beržo upė* ar dar kitaip atsiradęs.

[38] Žr. p. 39.

Berž-ánka – slaviškos priesagos *-anka* posesyvinės reikšmės vedinys iš kaimo vardo *Beržaĩ*. Taigi šis upės vardas tiesioginio ryšio su medžio pavadinimu iš viso neturi.

Béržė – galūnės *-ė* vedinys iš *béržas*. Pirminė reikšmė galėjo būti „beržų, iš beržų, pro beržus tekanti, beržais apaugusi upė“ ar pan.

Berž-ìnis ež. Pirminė reikšmė galėjo būti panaši į *Béržė* reikšmę.

Berž-ýtė – matyt, iš nomenklatūrinio termino *beržýtė* „beržynas“, plg. liet. *akmenýtė* „akmenynas“, *alksnýtė* „alksnynas“ ir t. t.[39] Vadinasi, ir šiuo atveju upės vardas *Beržýtė* tiesioginio ryšio su žodžiu *béržas* neturi – tai hidronimu virtęs tam tikras (beržais apaugusios) vietos pavadinimas (dėl to plg. dar liet. *Apušrótas* up. Vb.: *apušrótas* „apušotas“, *Karklõtė* up. Krž.: *karklõtė* „karklynas“ ir t. t.).

Berž-uonà – reikšmė ne visai aiški. Galėjo reikšti arba beržais apaugusią vietą, plg. liet *kélmuonas* „kelmuota vieta, raistas“[40], arba, kas ne mažiau įtikima, beržuotumą, beržų, beržais apaugusią upę ar pan.[41]

Bérž-upis – reikšmė panaši į *Béržė* ir *Beržìnis* – tai „beržų, beržais apaugusi upė“ ar pan.

Iš čia pateiktų septynių hidronimų su *berž-* du tiesioginio ryšio su apeliatyvu *béržas* iš viso neturi. Vienas jų, *Beržýtė*, yra perkeltinis, atėjęs, matyt, iš vietos, per kurią teka upelis, pavadinimo, todėl semantikos prasme kaip hidronimas net negali būti nagrinėjamas[42]. Upės vardas *Beržánka* turėtų pakliūti į tą pačią grupę, kaip ir *Gilvitìnė* up. Skdv.: *Gilvìčiai* k., *Mařg-inis* up. Všk.: *Márgiai* k. ir pan.

Hidronimai *Béržė*, *Beržìnis*, *Béržupis* ir galbūt *Beržuonà* turi panašią reikšmę, todėl jie gali būti jungiami į vieną semantinę grupę[43].

Kokia tad daroma klaida skirtingos darybos ir kilmės, bet turinčius tą pačią šaknį, hidronimus priskiriant prie vienos semantinės kategorijos darinių (sakysim, prie hidronimų „iš augalų pavadinimų“)? Klaida čia tokia: taip elgiantis, bendrinio ir tikrinio žodžio, kurio šaknis kartojasi tokiuose hidronimuose, reikšmė sutapatinama su hidronimo reikšme. O tai, kaip matėme iš pavyzdžių, nėra tas pats (plg. kad ir *béržas* „toks medis“ ir *Berž-ìnis* „beržų, iš beržų, pro beržus tekanti, beržais apaugusi upė“ ar pan.).

Kalbant apie ligšiolines semantinio profilio klasifikacijas, reikia pasakyti, kad dauguma jų buvo skirtos oikonimams arba apskritai visiems vietovardžiams. Specialių hidronimijos semantinių klasifikacijų yra mažiau, tačiau, kaip minėta, pasitaiko[44].

§ 7. Baltų onomastikoje semantinės analizės bandymų taip pat būta. Vienas pirmųjų iš jų – J. Gerulio prūsų vietovardžių leksinis (semantinis) suskirstymas pagal tai, iš ko išvesti (sudaryti) vietovardžiai: iš gyvūnų pavadinimų (plg. *Awyne-medien* : pr. *awins* „avinas“, *Broiden*: pr. *braydis* „briedis“, *Tauro*: pr. *tauris* „tauras“,

---

[39] Dar žr. Vanagas A. Lietuvos TSR hidronimų daryba, p. 44.
[40] Urbutis V. Min. veik., p. 404.
[41] Ten pat, p. 362; Skardžius P. Min. veik., p. 284.
[42] Plačiau žr. p. 26.
[43] Plačiau žr. p. 90
[44] Žr. p. 16.

Uder-wanghe: pr. *udro* „ūdra“[45]), iš įvairių vietų pavadinimų (plg. *Laucyn*: pr. *laucks* „laukas“[46], *Dauban*: pr. *pa-daubis* – liet. *daubà*, *Garbeniken*: pr. *garbis* „kalnas“[47]), iš augalų ir pan. pavadinimų (plg. *Abs-medie*: pr. *abse* „apušė, epušė“, *Laxdenen*: pr. *laxde* „lazda“, *Silleniken*: pr. *sylo* „šilas“[48]), iš vandenų nomenklatūrinių terminų (plg. *Azara* „pelkė“: pr. *assaran* „ežeras“, *Panyen*: pr. *pannean* „samanynas, raistas“, *Ramge-salus*: pr. *salus* „upelis, tėkmė, Regenbach“[49]) ir t. t.

Kaip matome, šis skirstymas – tai tipiškas atvejis, kai vietų vardai klasifikuojami ne pagal pačių hidronimų, bet pagal apeliatyvų, su kuriais jie vienaip ar kitaip susiję, reikšmes. Apeliatyvai vietovardžių daryboje dalyvauja labai įvairiai. Be kita ko, vietovardžiai būna ir sudurtiniai, kurių antrasis sandas yra determinuojamasis, o pirmasis – determinuojantysis. Tokių vietovardžių toponiminę, išskiriamąją, reikšmę turi tik pirmasis. Kaip matėme, J. Gerulio skirstyme pasitaiko net tokių atvejų, kur klasifikaciniu sandu tampa antrasis (plg. *Ramge-salus* – lietuviškai būtų „*Ram-upis*“ ar pan.), kuris iš tiesų jokios savarankiškos reikšmės neturi

Panašaus pobūdžio klasifikacijos bandymas yra R. Trautmano prūsų asmenvardžių skirstymas pagal tai, iš kokio bendrinio žodžio jie gali būti kilę: iš žmogaus kūno ypatybių pavadinimų (plg. *Kirsne*: pr. *kirsnan* „juodas“), iš žmogaus būdo ypatybių pavadinimų (plg. *Ramico*: pr. *rāms* „romus, ramus“), iš gyvūnų pavadinimų (plg. *Alnucke*: *alne* „elnias“), iš įvairių kitų apeliatyvų (plg. *Wutter*: pr. *wutris* „kalvis“) ir kt.[50]

Aiškių semantinės klasifikacijos elementų randame stambioje ir kruopščiai parengtoje V. Dambės studijoje „Blydienės vietovardžiai kaip praeities liudininkai“[51]. Jau pats temos formulavimas reikalavo vietovardžiuose ieškoti tokių kalbos reliktų, kurie padėtų rekonstruoti Blydienės praeitį. Suprantama, kad tarp tų kalbos elementų, kurie tarnauja Blydienės istorijai, svarbią vietą užima leksiniai – tai tokie vietovardžiai, kurių pamatą sudaro apeliatyvai, galintys teikti žinių apie šio krašto praeitį. Autorė randa vietų vardų, kilusių iš naminių gyvulių pavadinimų (*Gùovu kal̂ns*: lat. *gùovs* „karvė“[52]), iš darbų (amatų, užsiėmimų, profesijų) pavadinimų (*Šķę̀pi*: lat. *šķę̀ps* „ietis“[53]), iš žvejojimo vietų pavadinimų (*Kar̃pu dīķis*: lat. *karpa* „karpis“[54]), iš kultūrinių augalų pavadinimų (*Rãcẽņu dīķis*: lat. *rãcenis* „ropė“[55]), iš luomus reiškusių terminų (*Kal̃pu dīķis*: lat. *kalps* „tarnas“[56]) ir t. t. Šis skirstymas neblogai tarnauja autorės tikslams. Tačiau vietovardžių semantikai aiškinti jis ma-

---

[45] Gerullis G. Min. veik., p. 233–234.
[46] Ten pat, p. 231.
[47] Ten pat, p. 232.
[48] Ten pat.
[49] Ten pat, p. 233.
[50] Trautmann R. Min. veik., p. 160–162.
[51] Dambe V. Blīdienes vietvārdi kā pagātnes liecinieki. – In: Rakstu krājums veltījums... Jānim Endzelīnam... Rīgā, 1969, p. 391–452.
[52] Ten pat, p. 405.
[53] Ten pat, p. 404, 408.
[54] Ten pat, p. 405.
[55] Ten pat, p. 407.
[56] Ten pat, p. 415.

žai naudingas. Be kita ko, dalis autorės minimų vietų vardų, kildinamų iš įvairių apeliatyvų, gali būti asmenvardiniai, kaip vietų vardai tiesiog su bendriniais žodžiais gali būti ir nesusiję. Pavyzdžiui, oikonimas *Meĩri* greičiausiai vestinas ne tiesiog iš lat. *meĩris* (< vok. *meier* „fermeris, dvaro nuomininkas“ ar pan.)[57], o iš latvių asmenvardžio (dabar dažnos pavardės) *Meiris*; oikonimas *Ceplĩši* – ne tiesiog iš lat. *ceplis* „molio plytų degykla“[58], bet iš lat. asmenvardžio (dabar dažnos pavardės) *Ceplītis*, *Ceplīts* ir daugybė kitų.

§ **8.** Lietuvių toponimai pagal reikšmes bendrinių žodžių, iš kurių kildinami, gana detaliai ir, pasakytume, preciziškai suklasifikuoti „Lietuvių kalbos rašybos žodyno“ įvade[59]. Išskiriami asmenvardiniai vietovardžiai (1. vieniniai asmenvardiniai vietovardžiai, pvz., upės vardas *Leĩmantas* – iš avd. *Leĩmantas*; 2. dauginiai asmenvardiniai vietovardžiai, pvz., *Mantvydaĩ* k. – iš avd. *Mañtvydas*; 3. priesaginiai asmenvardiniai vietovardžiai, pvz., *Puodžiū̃niškiai* k. – iš avd. *Puodžiū̃nas*; 4. sudurtiniai asmenvardiniai vietovardžiai, pvz., *Grìšk-a-būdis* mstl. – iš avd. *Grišką*, *Grìškus* ar pan.; 5. sudėtiniai asmenvardiniai vietovardžiai, pvz., *Žiūriū̃ Gudẽliai* – iš dviejų asmenvardinių oikonimų); 6. gamtovaizdiniai vietovardžiai (pvz., *Kalnaĩ*, *Kelniẽčiai*, *Kalnùjai*, *Aukštãkalniai*, *Tarpùkalniai*); 7. vandenvardiniai vietovardžiai (*Pa-nevėžỹs* – iš upės vardo *Nevėžis*, *Pentìškiai* – iš upės vardo *Pentà*, *Darbẽnai* – iš upės vardo *Darbà*); 8. augmeniniai vietovardžiai (*Béržai*, *Béržėnai*, *Beržỹnė*, *Beržýtė*); 9. gyvūniniai vietovardžiai (*Stumbrìnė*, *Kiškẽliai*, *Žiufkiadvaris*).

Nemaža semantinės analizės elementų turi S. Tarvydo darbas „Lietuvos vietovardžiai“[60], P. Joniko – „Dėl lietuvių vietovardžių“[61], J. Otrembskio – „Lietuvių gyvenamųjų vietų vardų daryba“[62] ir kiti. Plačiau jie nebeaptarinėjami, nes daugeliu bruožų yra panašūs į anksčiau minėtuosius.

Čia apžvelgti baltų onomastikos veikalai, kurie turi ir semantinės analizės elementų, kaip buvo matyti, nagrinėja ne kurį vieną vardyno sluoksnį, ir, žinoma, ne hidronimus, o daugiausia visus vietovardžius, todėl jų svarba hidronimikai nėra labai didelė. Antra, tai darbai, kur semantinė klasifikacija ar apskritai semantinė analizė tėra tik vienas iš daugelio, dažniausiai – net ne svarbiausias uždavinys. Semantikos dalykai juose analizuojami daugiau tarp kitko arba semantikos dalykai pajungiami kitiems tikslams.

Vien tik hidronimams skirtų semantinės klasifikacijos darbų baltų onomastikoje bemaž nėra. J. Endzelyno studija „Latvių vandenvardžiai“[63], tiesa, sudaro šiokią tokią išimtį. Joje autorius latvių hidronimus, be kita ko, pagrupuoja ir pagal tai, iš kokios reikšmės apeliatyvų jie yra sudaryti. J. Endzelynas išskiria hidronimus, ki-

---

[57] Ten pat, p. 407.

[58] Ten pat, p. 410.

[59] Lietuvių kalbos rašybos žodynas. – K., 1948, p. 139–147.

[60] Tarvydas St. Lietuvos vietovardžiai. – V., 1958, p. 8–16; 23–33; 40–43.

[61] Jonikas P. Zu den litauischen Ortsnamen. – Beiträge zur Namenforschung, 1950/51, B. 2, S. 1–32.

[62] Otrębski J. La formation des noms de lieux en lithuanien. – Poznań, 1950, p. 34–43.

[63] Endzelin J. Die lettländischen Gewässernamen. – In: Zeitschrift für slavische Philologie. Heidelberg, 1934, B. 11, S. 112–150.

lusius tiesiog iš apeliatyvų – įvairių vietų pavadinimų (plg. *Dzelme*: *dzelme* „gelmė, giluma“[64]), iš gyvūnų pavadinimų (plg. *Cūku ęzęrs*: lat. *cūka* „kiaulė“[65]), iš būdvardžių (plg. *Aklais ęz.*: lat. *akls* „aklas“[66]) ir kt. Bet ir šis skirstymas nėra grynai semantinis, nes jo pamatas yra apeliatyvų, bet ne hidronimų reikšmės.

Semantinės lietuvių hidronimų klasifikacijos fragmentai yra J. Gerulio, A. Seno ir J. Otrembskio straipsniai, kuriuose pateikiami lietuvių bei baltų apskritai hidronimai, kilę iš gyvūnų pavadinimų[67].

Yra ir kitų, smulkesnių darbų, turinčių tokį ar kitokį ryšį su hidronimų semantine klasifikacija, bet tą ryšį dažniausiai galima įžiūrėti tik detalėse, arba jis būna ir visai atsitiktinis.

§ 9. Kalbant apie hidronimų semantiką apskritai, reikia, suprantama, turėti galvoje tą faktą, kad lietuvių hidronimų kilmė aiškinama kur kas daugiau darbų negu semantinė klasifikacija (žr. aukščiau). Sąmoningai atsiribojant nuo jų apžvalgos, čia norėtume sustoti tik prie vieno, mūsų supratimu, semantikos aspektu svarbaus darbo – prie P. Skardžiaus studijos „Lietuvių vandenvardžiai su *-nt-*. Jų daryba, kilmė ir reikšmė“[68]. Tiesa, P. Skardžiaus nagrinėjamieji hidronimai atrinkti ne semantiniu, bet darybiniu principu (turintys priesagą *-nt-*). Bet jame išsamiai paliečiama ir šios grupės hidronimų semantika.

Kalbamasis veikalas įdomus tuo, kad prie vienos lietuvių hidronimų grupės semantikos nagrinėjimo P. Skardžius eina tuo pačiu keliu, kokiu šių eilučių autoriui teko eiti prie visų lietuvių hidronimų semantikos apžvalgos. P. Skardžius nagrinėja hidronimų su *-nt-* darybą, kilmę ir reikšmę. Mums taip pat teko pirma paanalizuoti hidronimų darybą[69], po to – hidronimų kilmę ir tik nuėjus šiuos du etapus bandyti žengti trečią žingsnį – imtis hidronimų semantikos. Sutapimas nėra atsitiktinis – matyt, iš tiesų tai patikimiausias ar net vienintelis kelias.

Vertas dėmesio ir kitas P. Skardžiaus darbo aspektas, tiesiogiai susijęs su mūsų darbe keliama hidronimų semantikos koncepcija. P. Skardžius – vienas iš nedaugelio lietuvių onomastikos tyrinėtojų, suvokęs, kad hidronimo reikšmė – ne tai, ką reiškė apeliatyvas, iš kurio kilo hidronimas, o tai, ką reiškė tas žodis virtimo nomen proprium metu. Ne žodžio šaknis ar kamienas, o visas hidronimas – su jo pamatine ir išvestine (darybine) reikšme.

Pabrėždami, kad hidronimo reikšmė – tai reikšmė to viso žodžio (arba žodžių grupės – sudėtiniai hidronimai[70]), viso vedinio bei darinio ar pan., sudaryto įvardinti hidroobjektui, kurį reikėjo atskirti nuo kitų vienarūšių hidroobjektų (upių bei

---

[64] Ten pat, p. 115–116; 120–124.

[65] Ten pat, p. 117–119.

[66] Ten pat, p. 124.

[67] Gerullis G. Der bloße Tiername als Gewässerbezeichnung im Baltischen. – In: Studi baltici. Roma, 1933, t. 3, S. 35–38; Senn A. Lithuanian Animal Names Used as River Names. – Names, t. 7, Nr. 4, p. 268–270; Otrębski J. Tiernamen als Gewässernamen in Litauen. – Beiträge zur Namenforschung. 1957, H. 1., S. 24–27.

[68] Lituanistikos darbai. – V., 1973, t. 3, p. 9–72.

[69] Turima galvoje darbas „Lietuvos TSR hidronimų daryba“.

[70] Vanagas A. Lietuvos TSR hidronimų daryba, p. 258 t. t. (toliau tekste – HD).

53989

Lietuvių kalbos ir literatūros instituto BIBLIOTEKA

ežerų), prieiname prie svarbiausio dalyko – prie hidronimų semantinės diferenciacijos arba prie hidronimų skirstymo pagal jų reikšmes.

Lietuvių hidronimija formavosi ilgus amžius. Tokia, kokia ji užfiksuota dabartiniuose oficialiuose sąrašuose, sakysim, „Lietuvos TSR upių ir ežerų vardyne" – tai per šimtmečius susidariusių klodų visuma. Hidronimų darybos, kilmės apžvalga padeda surasti, išskirti tuos klodus, be kita ko, atsekti ir tai, kurie šių klodų yra archaiškieji, kurie – inovacijos. Hidronimų semantinė analizė tokią hidronimų stratifikaciją ne tik paryškina – daugeliu atveju tik ji padeda suvokti, kas lietuvių hidronimijai yra būdinga, kas yra jos, pasakytume, natūralios raidos rezultatas, ir kas joje yra vėlesni dalykai, „svetimkūniai". Tokia diferenciacija yra būtina, imantis lyginamosios hidronimikos, visų pirma – įvedant lietuvių vandenvardžius į indoeuropeistinę apyvartą. Jos neatlikus – netikslumai ir klaidos neišvengiamos[71].

§ 10. Literatūroje įvairiom progom užsimenama apie hidronimų reikšmę, semantiką. Tai ypač dažnai galima pastebėti darbuose, skirtuose hidronimų etimologijai, – hidronimo etimologijos kriterijumi, be kitų, būna ir hidronimo reikšmė. Tais atvejais, kai yra konkuruojančių hidronimo etimologijų, semantinis kriterijus neretai tampa lemiamu. Dažname mūsų darbe randame sakant: „dėl semantikos priimtinesnė antroji etimologija", „siejimas su tuo ir tuo dėl semantikos atrodo įtikimesnis" ir pan. Ką reiškia „dėl semantikos"? Kokie tie semantiniai rėmai, už kurių išėjus ir etimologija pasidaro abejotina?

Manytume, kad pasakymas „dėl semantikos" tikrai moksliniuose tyrinėjimuose nėra visai atsitiktinis. Kai sakome „dėl semantikos", vadovaujamės daugiausia nuovoka, kuri, betgi, jeigu remiasi baltų ir apskritai visų indoeuropiečių hidronimikos patirtimi, gali ir nebūti visiškai subjektyvi. Vis dėlto, sąvokos „hidronimų semantika" turinys nėra aiškus, dėl to ir operavimas semantiniu kriterijumi neretai būna abejotinas. Tai neatsitiktinis dalykas – lietuvių hidronimų semantika nėra išnagrinėta ir nėra nustatyta ta amplitudė, į kurią galėtume talpinti sąvoką: „hidronimiška semantika" arba „hidroniminė reikšmė" (ir atvirkščiai – ne visai žinome, kas yra „nehidronimiška semantika", „nehidroniminė reikšmė"). Užpildyti šią lietuvių hidronimikos spragą – vienas svarbiausių mūsų darbo uždavinių.

Hidronimų semantikos analizė gali būti vaisinga tik tuo atveju, jeigu bus aiškia suvokiama, jog reikia tirti būtent reikšmes, o ne ką kitą. Tyrinėtojo tikslas – „peršviesti" visą hidronimiją ir apčiuopti tą semantinį lauką, reikšmių terpę, kurios ribose formavosi dabartinė hidronimų sistema.

Žvilgsnis į hidronimų visumą (tą visumą, kuri dabar užfiksuota kaip galutinis lietuvių vandenvardžių raidos rezultatas) rodo, kad visi lietuvių hidronimai pirmiausia skyla į dvi grupes. Viena grupė – tai hidronimai, kurie susidarymo metu ką nors reiškė, turėjo specialią hidroniminę išskiriamąją funkciją, t. y. buvo motyvuoti. Juos galėtume vadinti motyvuotais hidronimais. Antra grupė – tai upių ir ežerų vardai, kurie nei aiškesnės reikšmės, nei kokios specialios išskiriamosios, įvardijamosios hidroniminės funkcijos neturėjo. Jiems atskirti nuo kitų hidronimų galėtume vartoti terminą nemotyvuoti hidronimai. Suprantama, kad abu terminai –

[71] Plačiau žr. Vanagas A. Dėl požiūrio į senuosius lietuvių hidronimus. – Kn.: Lietuvos TSR Mokslų akademijos darbai. A serija. V., 1977, t. 3 (60), p. 141–150.

ir motyvuoti, ir nemotyvuoti hidronimai – yra labai sąlygiški, ypač kad ir pats motyvavimo, tam tikra prasme, ir reikšmės sąvoka, kaip matėme, hidronimams tinka tik iš dalies.

Nagrinėjimą atrodo būsiant patogiau pradėti nuo nemotyvuotų hidronimų.

I. NEMOTYVUOTI HIDRONIMAI

§ **11.** Tai hidronimai, kurie nuo visų kitų skiriasi tuo, jog ir savo atsiradimo metu neturėjo specialios hidroniminės išskiriamosios reikšmės. Kitaip tariant, žodžiai (bendriniai ir tikriniai), kurių pamatu susidarė šie hidronimai, neišreiškė nieko, kas būtų būdinga arba bent būtų artimiau susiję su hidroobjektais (upėmis, ežerais). Kaip matysime daugumos motyvuotų hidronimų (išskyrus posesyvinius, vedinius iš kitų hidronimų ar kai kuriuos kitus) pamatu eina hidroobjektų savybių, ypatybių ar pan. pavadinimai. O nemotyvuoti hidronimai dažnai formavosi šalia pačių hidroobjektų ir tik vėliau jiems buvo perkelti; hidronimais galėjo virsti įvairių gamtos objektų nomenklatūriniai terminai ir pan. Iš tiesų kalbama apie hidronimus, kurie yra, galima sakyti, nemotyvuoti ta prasme, kad jų susidarymą lėmė ne patys hidroobjektai, ne hidroobjektų ypatybės, o įvairios kitos aplinkybės. Tai, žinoma, nereiškia, jog ir dabar jie neturi išskiriamosios, pavadinamosios ar pan. funkcijos. Šiuo metu jie niekuo nesiskiria nuo visų kitų upių bei ežerų vardų – atlieka savo tiesioginę paskirtį ne blogiau už tuos hidronimus, kurie susidarymo metu ką nors reiškė.

Suprantama, čia turima galvoje speciali, tik gryna hidroniminė reikšmė. Kaip toponimai arba kaip apskritai nomina propria jie gali būti motyvuoti. Imkime pavyzdį. Upės vardas *Gẽdvydas* Yl. yra kilęs iš asmenvardžio *Gẽdvydas* (galbūt per tarpinę genityvinę konstrukciją **Gedvydo upė* ar pan.). Bet šiuo metu turime lytį *Gẽdvydas*, ją ir analizuojame. Savaime aišku, kad šis asmenvardinis upės vardas kaip hidronimas nieko nereiškė ir nereiškia. Jo reikšmė gali būti analizuojama ir rekonstruojama, bet jau ne kaip hidronimo, o kaip asmenvardžio. Kas kita, jeigu upėvardžio *Gẽdvydas* atstatome ankstesnę lytį **Gedvydo upė*. Tuomet galėtume kalbėti apie šio upėvardžio posesyvinę reikšmę – bet ne apie dabartinio upėvardžio *Gẽdvydas*, o apie ankstesnės genityvinės konstrukcijos **Gedvydo upė*.

Arba vėl: ežero vardas *Aukštatrakỹs* Skp. yra kilęs iš pievos vardo *Aukštatrakỹs*. Taigi ežeras vardą gavo jau gatavą, jis jam buvo perkeltas iš kito objekto, todėl kaip hidronimas semantikos požiūriu yra bereikšmis. Kas kita pievos vardas *Aukštatrakỹs* – tai motyvuotas mikrotoponimas, kurio pirminė reikšmė galėjo būti „aukštas, aukštasis, aukštai esantis trakas“ ar pan.

Savo tarpe nemotyvuoti hidronimai taip pat nėra visai vienodi, todėl juos galima atitinkamai grupuoti. Pirmiausia išskirtume upių ir ežerų vardus, kuriais yra virtę įvairių vietų pavadinimai, nomenklatūriniai (fiziografiniai) terminai. Tokius hidronimus pavadintume nomenklatūriniais (fiziografiniais) hidronimais. Atskirai tikslinga aptarti ir hidronimus, kilusius iš įvairių vietų pavadinimų, ir tokius vandenų vardus, kurie susidarė iš šiaip įvairių apeliatyvų. Savitą grupelę sudaro ir hidronimai, kilę iš kitų tikrinių žodžių (vietovardžių bei asmenvardžių).

1. Fiziografiniai nomenklatūriniai hidronimai

§ 12. Visos žemės paviršiaus vietos turi jas apibūdinančius pavadinimus – plg. *daubà, raguvà, lomà, ùpė, ẽžeras, griovỹs, kálnas, skařdis* ir t. t. Nomenklatūrinių terminų lygyje jie visi yra tam tikra prasme bemaž vienodi. Kas kita, kai jie virsta vietų vardais, mūsų atveju – hidronimais: hidronimijos lygyje jie nebėra tapatūs. Bene ryškiausiai išsiskiria dvi jų grupės: vandenų nomenklatūriniai terminai ir kitų vietų (ne vandenų) nomenklatūriniai terminai. Hidronimais gali būti tiek pirmieji, tiek antrieji.

Pirmieji jų kiek artimiau susiję su motyvuotais hidronimais, todėl aptariami kitoje vietoje[72]. Antrieji specialios hidroniminės reikšmės nėra turėję, todėl nagrinėjami šiame, nemotyvuotų hidronimų skyriuje. Jų iš viso žinoma apie 40.

Hidronimai, kilę iš kitų (ne vandenų) nomenklatūrinių terminų kartais labai mažai tesiskiria nuo hidronimų, kilusių iš vandenų nomenklatūrinių terminų, nes skirtumas tarp tų gamtos objektų, kurie gali ir kurie negali būti laikomi vandenimis, yra labai reliatyvus (turint galvoje dar ir tai, kad patys kalbamieji gamtos objektai neretai smarkiai pasikeičia). Vis dėlto, dažniausiai vandenų ir ne vandenų nomenklatūriniai terminai vieni nuo kitų gana aiškiai skiriasi, todėl atitinkamas hidronimų grupavimas ne tik įmanomas, bet ir reikalingas.

Nuo motyvuotų nomenklatūrinių hidronimų pastarieji skiriasi tuo, kad šiuo atveju hidronimais virto ne pačių hidroobjektų nomenklatūriniai terminai, o pavadinimai tokių gamtos paviršiaus vietų, kuriose arba prie kurių yra hidroobjektas (ežeras, upė). Galimas ir kiek kitoks kelias – tam tikros vietos (ne upės, ne ežero) pavadinimas virto vietovardžiu, kuris vėliau tapo dar ir upės ar ežero vardu. Pastaruoju atveju turėtume reikalą su perkeltiniais vietovardžiais, kurie aptariami kiek žemiau[73]. Atskirti, kada nomenklatūrinis terminas tiesiog virto hidronimu ir kada nomenklatūrinis terminas virto pirma tikriniu žodžiu, toponimu, žyminčiu tą vietą, o vėliau tas toponimas tapo hidronimu, praktiškai neįmanoma. Hidronimų semantikai tai ir nėra svarbu, nes abiem atvejais hidronimai yra nemotyvuoti. Todėl šia vienoje vietoje pateikiami visi šios grupės hidronimai: *Daubà* up. Kdl. < *daubà* ir kt. (žr. HD 33 t. t.).

2. Hidronimai, kilę iš įvairių vietų pavadinimų

§ 13. Šie hidronimai daugeliu atvejų panašūs į fiziografinius nomenklatūrinius hidronimus. Nuo pastarųjų jie skiriasi tuo, kad apeliatyvai, iš kurių jie kildinami, reiškia ne tiek pačią vietą, kiek tai, ko toje vietoje yra, kuo toji vieta būdinga. Dažnai tokie apeliatyvai būna susiję su toms vietoms būdingesne žmogaus kultūrine veikla ir t. t. Žodžiu, tai apeliatyvai, apibūdinantys tą vietą. Bet, šiaip ar taip, jų artumas minėtiems fiziografiniams nomenklatūriniams hidronimams akivaizdus. Kadangi ir šie, ir anie specialios hidroniminės reikšmės neturi, tai ir pats jų skirstymas nėra ypatingai svarbus. Tačiau daugeliu atvejų skirtumas vis dėlto yra gana ryškus. Palyginkime,

[72] Žr. § 40–42.
[73] Žr. § 33.

sakysim, *Lóbas*<*lóbas* „loma, slėnys“ ir *Pagrandà*<*pagrandà* „vieta, išgrįsta akmenimis, grįstas kelias per balą“. Todėl šių dviejų grupių išskyrimas pasirodė būsiant reikalingas.

Hidronimų, kilusių iš vietų pavadinimų, iš viso yra apie 360.

§ **14.** Pirmiausia pateikiami hidronimai, kilę iš nepriešdėlėtų vietų pavadinimų. Šių žinoma apie 150.

Apìdemė ež. Lp., *Apìdemis*, *Apìdmis* ež. Smal., *Apýdemė* up. Srd., *Apýdemis*, *Apidemẽlis* up. Čk.: *apìdemė*, *apýdemė*, *apýdemis* „bendras žemės sklypas tarp dviejų sodybų; panamė; išvara“; *Aplúokas* up. Gr.: *aplúokas* „aptvaras prie namų gyvuliams paganyti, žardis“; *Atãkaitas* up. Žl.: *atãkaitas* „nuožulni vieta prieš saulę“; *Avìkinis* ež. Mlt. – plg. *avìkinė* „avių tvartas, avidė“, *avikìnis* „skiriamas avims laikyti“; *Beñdrė* up. Mrs.: *beñdrė* „bendra pieva, laukas“; *Birvà* ež. Trak. – plg. brus. *бервa* „kamša“; *Brukà* up. Klm., Krš., *Brùkas* up. Grnk., Stč., *Brukẽlis* up. JnšM.: *brùkas* „akmenų grindinys“; *Bùbinas*, *Bubinãlis* up. Slnt.: *bùbinas* „plika vieta“; *Būgnẽlis* ež. Gr.: *bū̃gnas*, *būgnẽlis* perkeltine prasme „kalnelis“ ar pan.; *Búklės* ež. Vvs.: *bū́klė* „vieta, kur seniau buvo trobos, sodyba“; *Bū́tė* up. Plt.: *bū́tė* „gyvenamoji vieta, tėviškė“; *Dãgas* ež. Ktk.: *dãgas* „degimas, išdaga“; *Daglẽjas* ež. dalis Jž., *Daglẽjus* ež. Trgn. – plg. lat. *dęglāji* „žema išdeginta vieta“, liet. *dẽglė* „gili, klampi vieta pelkėje“; *Damašà*, *Damãšė* up. Rsn. (plg. liet. *Damãšės* pv. Tv., lat. *Damãkša* mš., *Damãkša* b., *Damakša* gn.) – sietina su lat. *dammâkša*, *damakša* „senovinis didelis miškas; žolė ir krūmais apaugusi šlapia vieta“; *Damẽlis* up. Kr.: *dãmas* „damba, užtvanka“; *Degẽsiai* up. Vp.: *degẽsis* „degimo liekana, apdegęs medis“; *Degẽsis*, *Degėsẽlis* up. Stč.: *degẽsis*„degimo liekana, apdegęs miškas“; *Degìmas* up. Jnšk., Srv.: *degìmas* „išdegusi vieta“; *Dẽgsnė* up. Sd., Tj., *Degsnìs* up. Stč., *Degsnỹs* up. Ar. ir kt. : *dẽgsnė*, *degsnìs*, *degsnỹs* „degimas“; *Galãkiemis* up. Žž.: *galãkiemis* „kiemo galas“; *Gẽgė* up. Pgg., *Gẽgis* up. Lkč., *Gẽgis* ež. Pbrd.: *gegis* „miškas, gojus“; *Gãtė* up. Lk. – plg. liet. *Gãtė* pv., *Gãtė* upės krantas, lat. *Gate* l. – sietina su lat. *gãtis* „laitas“, toliau – su rus. *гать* „kamša“, sen. ind. *gātùṣ* „kelias“ ir t. t.; *Geniotãlis* up. Kv. (galbūt iš **Genetalis*, plg. *Genetỹs* l. Sd., *Genetys* išgana Erž. ir kt.): *genetỹs*, *genẽtė* „genesys, varykla, išvara, bandatakis, išginia, genestys, kelias per sodybas“; *Genùtė* up. Vrn. – plg. *genutỹs* „aptvaras gyvuliams auginti“; *Gėtỹs*, *Getỹs* up. Dbk., *Gẽt-upis* up. Šauk.: *getis* „genesys, varykla, išginia“; *Glūšnià* ež. Švnč. – plg. lenk. *głuszyna* „tankynė, tankmė, nuošalumas“, brus. *глухмень* „atoki, be žmonių, tuščia vieta“>liet. *glùšnas* „klaidus, painus“; *Girãlė* up. Skdv., *Girẽlė* up. Gdr.: *girãlė*, *girẽlė*<*girià* „didelis miškas“; *Gõjus* up. Glv., Lp., *Gojẽlis* ež. Ūd., *Gojẽlė* up. Al.: *gõjus* „šilas“; *Graumuõ* up. NmŽ., *Graumenà* up. Šv., *Graumenãlis* up. Skd.: *graumuõ* „miško gelmė, tankumynas“, *graũmenys* „lūžtvė“; *Gręžìmai* ež. Št.: *gręžìmai* „vieta, kur daryta gręžimai“; *Gruõtė* up. Lnkv. (plg. lat. *Gruõte* k.) – sietina su lat. *gruõti*, *gruõdi* „tilto grindų lentos“, liet. *grañdas* „tilto grindžiamas medis, grindis“ (galbūt turėjo „kamšos“, „pagrandos“ ar pan. reikšmę); *Išdaga* up. Jnk., *Išdagas* up. Rgv. ir kt., *Išdagỹnė* up. Brt.: *išdagas* „išdegusi vieta miške, durpyne“, *išdagỹnė* „išdagai“; *Išskartas* up. Pkn.: *išskartas* „skynimas, kirtimas“; *Jãzas* up. Rdš.: *jãzas* „perkolas“; *Kamšà* up. Alv. ir kt., *Kamšėlė* up. Bsg., *Kamšùtė* up. Rs.:

kamšà „žabais, virbais išklotas kelias“; *Kãpstatas* ež. End.: *kãpstatas* „vieta, aptverta nusmailintais kuolais“[74], plg. liet. *kapsėta* < lat. *kapsẽta* „kapai, aruodas“; *Kardonẽlis* up. Raud. – plg. liet. *kardonas* „pasienio sargyba“ (plačiau žr. § 138); *Katìšius* ež. Slk. ir kt., *Kačiùšis* ež. Rud., *Kačiuškà* up. Pšš.: *katìšius* „upelio užtvanka, takišius“; *Kelmỹnė* up. Zp., *Kelmynėlė* up. Jnšk.: *kelmỹnė* „vieta, kur daug kelmų“; *Kelmýtė* up. Šd., *Kelmýtės* ež. dalis Vad.: *kelmýtė* „kelmynas“; *Kelnorė*, *Kelnorẽ* up. Vlkv.: *kelnorẽ* „rūsys“; *Ketviřčiai* up. Srv.: *ketviřtis* „valako ketvirtadalis“; *Knìpava* up. Kin.: *knìpava* „knibždynas, daugybė“; *Krùžninkas* up. Krsn. – plg. brus. *круг* „miškų balos“, *кружок* „mažos balos laukuose; šilas“; *Kubìlnyčia* up. Drsk. – plg. lenk. *kobylenic*, *kobylica*, *kobyła* „perkolas“ (plačiau žr. § 138); *Landỹnė* up. Rdd.: *landỹnė* „tankumynė, brūzgynai; urvas, uola“; *Ledaũnė* up. Vlkj.: *ledaũnė* „vieta, kur laikomi ledai“; *Léndimas* up. Skd.: **lendimas*, plg. *léndymai* „lankos, pievos“; *Léndrimas* up. Krt., *Léndrimai* up. Kltn.: *léndrimas* „krūmokšniais apaugusi pelkė, balos“; *Lýdimas* up. KzR.: *lýdimas* „skynimas, kirtimas“; *Lìnamarka* ež. Kpč., *Lìnamarkė* ež. Mrk.: *lìnamarka*, *linamarkė* „linmarka“; *Lìnmarka* ež. Krn., *Linmarkà* ež. Jsv.: *lìnmarka*, *linmarkà* „marka“; *Lõnas* up. Sd. (plg. lat. *Lãns* gn., pv., *Lānīte* b.): lat. *lãnis*, *lãns* < est. *lää* „drėgna pieva; didelis neįžengiamas miškas“; *Mačiulà* ež. Rud., up. Onš., *Mačiũliai* up. Lap., *Mačiùlė* up. Grnk.: *mačiulà* „linmarka“; *Margavõnė* up. Ob.: *margavõnė* „toliau nuo sodybų esanti žemė“; *Mìnčia* up. Slk.: *mìnčia* „kamša“; *Mirkyklẽ* up. Brš.: *mirkyklà* „vieta, kur mirkomi linai, kanapės“; *Pagrandà* up. Jž. ir kt.: *pagrandà* „vieta, išgrįsta akmenimis; grįstas kelias per balą“; *Pagrindà* up. Glv., *Pasgrindà* up. Vrn. < **Pagrinda*: *pagrindà* „pagranda“; *Pãkasas* ež. Lkm.: *pãkasas* „pasikasimas, urvas, požeminis kelias“; *Pamarùkas* up. Šlu.: *pamarùkas* < *pamarỹs*; *Pavìlnis* ež., up. Rud., *Povìlnis* ež. Vrn.: *pavìlnis povìlnis* „apatinė tanki žolė; pomiškis“; *Pėdãmė* up. Jrb.: *pėdãmė* „kūlgrinda“; *Peřbedė* ež. dalis Lkm., *Perpedis* up. Žl. < **Perbedis* : *perbedė* „perkasas“, plg. *Perbedžià* rst. Lel.; *Pérkasas* up. Mlt., Mrk., *Peřkasas* up. Brb. ir kt.: *pérkasas*, *peřkasas* „iškastas griovys“; *Peřkulas* up. Jon., *Perkulẽ* ež. Mlt., *Pérkuolas* up. Užp., *Pérkla* up. Rm. < **Perkala*: *pérkulas*, *pérkuolas* „perkolas“; *Pervelkà*, *Pervalkà* ež. dalis Jž.: *pérvalkas* „sausuma tarp dviejų vandens kelių, per kurią pervelkami laivai“; *Pjaũnė* up. Pn.: *pjaũnė* „pieva“; *Pjaũnis* up. Br., *Pjaunỹs* up. Btg. ir kt., *Pjauniaĩ* up. Nmž.: *pjaunỹs* „pjaunama pelkė, loma, kur pavasarį ir rudenį stovi vanduo“; *Pylà* up. Rt., Žr.: *pylà* „užtvanka, pylimas“; *Pýlimas* up. Vvs.: *pýlimas* „supilta žemių juosta“; *Pjūkla* up. Skdv.: **pjūkla*, **pjūklė* „pjaunama, šienaujama vieta“; *Provažėlė* up. Nj. (plg. *Próvaža* kl.): *próvaža* „pravėža; ratų ar rogių išvažinėtas kelyje griovelis, išmušta gili vėžė“; *Purmalė* up. Klp., plg. lat. *purmala* „pelkės kraštas, pakraštys“; *Pūštoškà* ež. Dgč.: *pūštoškà* „vieta, kur niekas neauga“; *Ribà* up. Šlv.: *ribà* „siena, rubežius“; *Rìbnikas* up. An. – plg. brus. *рыбник* „vanduo, kuriame veisiamos žuvys“ (dar žr. § 138); *Rubẽžius* up. Rd., Vl.: *rubẽžius* „riba, siena“; *Sąnašà*, *Sąnašė* up. Grl.: *sąnašos* „vandens, vėjo suneštos medžiagos, samplovos“; *Sąvalka* up. Nmč.: *sąvalka* „suvilkta, sutraukta krūva“; *Sėdà* up. Jsv.: *sėdžia* „užtvara upėje“; *Sėdimas* up. Kp.: *sėdimas* „lauko rėžis ties

[74] Žr. Volteris E. Kas yra kapstatai? – Naujoji Romuva, 1936, Nr. 48, p. 973.

sodyba; laukas, kuriame yra sodyba, kaimas"; *Skalbyklà* up. Šlv., *Skalbỹklos* up. Nv.: *skalbyklà* „vieta, kurioje skalbiama"; *Skerdìmas* up. Jnšk. ir kt., *Skerdìmas* up. Blnk., *Skerdimaĩ* up. Glv.: *skerdìmas* „kirsto miško plotas, skynimas"; *Skrynià* ež. dalis Al.: *skrynià* „ketvirtainis žemės plotas", plg. *skrynẽ* „kaimo bendrai naudojamas žemės sklypas"; *Skùistas* ež. Švn.: *skùistas* „krūmas"; *Spindžiùs* ež. Onš.: *spiñdžius* „apšviesta, šviesi linija miške, kelias"; *Spiñgis* up. Šll.: *spiñgis* „spindis, kiaurai permatoma vieta"; *Spūskà* up. Jž. ir kt., *Spũskas* up. Šlv.: *spūskà*, *spũskas* „užtvanka"; *Strìdinis* (ar *Strỹdinis*, plg. *Strỹdinė* pv. ten pat) up. RdN.: lat. *strĩdiņš* „aptvaras, tvora"; *Strijus* up. Įs. – plg. liet. *strijà* „sritis, teritorija"; *Šančius* up. Plt.: *šañčius* „pylimas; aukštai supiltas kelias; iškastų žemių krūva; griovys tarp kaimynų žemių"; *Šìlas* ež. Krč.: *šìlas* „spygliuočių miškas"; *Tabũnas* up. Šmk.: *tabũnas* „iš visų pusių aptverta ganykla"; *Takišius* up. Grg.: *takìšius* „užtvanka, pylimas"; *Terpežỹs* ež. Klt.: *terpežỹs* „vieta tarp ežių, ribų"; *Tarpùpis* ež. Eiš.: *tařpupis*; *Tvankà* up. Skd.: *tvankà* „užtvanka"; *Vejà* up. Rs., *Vajà* up. Kur., Žž.: *vejà* „jauna žolė, pievelė"; *Velėkla* up. Dbk.: *velėkla* „vieta, kur velėja"; *Vertìmas* up. Kš., Ktč. : *vertìmas* „suarta dirva, arimas"; *Volas* up. Pns.: *võlas* „pylimas"; *Žañdagas* up. Krkn., *Žendagỹs* up. Mšk. (plg. lat. *Zemdags* pv., *Zemdegas* b.): liet. *žemdagỹs* „miško degimas", lat. *zemdęgas*, *zemdęga* „išdegęs durpynas"; *Žėmgrinda* up. Kl.: *žėmgrindas* „per pelkę išgrįstas kelias".

§ **15.** Prie šios grupės priskirtina ir daugelis hidronimų – priešdėlių vedinių. Savo tarpe jie taip pat nėra visai vienodi. Vieni jų yra tam tikra prasme vietovardiniai, kilę iš kitų toponimų. Plg. *Pa-šaulẽ* up. Lp. – iš ežero vardo *Šaulỹs*. Matyt, *Pa-šaulẽ* yra buvęs vietos, esančios prie Šaulio ežero, vardas, kuris vėliau tapo ir upelio vardu. Vadinasi, tokie hidronimai kaip *Pa-šaulẽ* savarankiškos hidroniminės reikšmės neturėjo – jie yra perimti iš kitų vietų. Šios grupės priešdėlėtų hidronimų yra apie 160. Tiesa, ne visų jų pamatinės toponiminės lytys dabar yra išlikusios – dalis jų gali būti tik rekonstruojama.

Pa-bámbis up. Šln. – galbūt iš kokios kitos vietos vardo **Bamba*, **Bambė* ar pan., plg. *Bam̃bė* pv. Krsn., *Bámba* ar. Grš. ir kt.; *Pãbebrusė* up. Mlt.: *Bebrusaĩ* ež. ir kt. (žr. HD 218–223).

§ **16.** *Añ-geldis* up. Žd. < **Ant-geldis* – plg. *Gélda* b. Vg., rst. Tl.; *Antã-jaris* ež. Sv.: *Jarà* ež.

§ **17.** *Ãp-šlavas* ež. Lel. – plg. *Šlavẽ* up. An.; *Apý-vardė* up. Dkšt., *Ap-vardaĩ* ež. Rim. – plg. *Vařdas* up. Žl., *Várduva* up. Mžk.

§ **18.** *Až-vìntė* up. Ut., *Až-vìntis* ež. Ut. – plg. *Ventà* up. Mžk.; *Ažù-velėklis* up. Ds.: *Velėklės* b.; *Ažù-laitenė* up. Švnč.: **Laitenė*, plg. *Laĩčiai* mš. Skm., pv. Vrn.; *Ažù-žilis* ež. dalis Dkšt.: *Žìlė* sala.

§ **19.** *Pó-ažvintė* up. Trgn.: *Ažvìntis* ež.; *Põ Degimù* ež. Rud.: *Degìmas* l., mš., pv.

§ **20.** *Pra-baudà* up. Rs. – plg. *Baudỹs* up. Skdv.; *Pra-galvỹs*, *Prã-galvis* up. Akm. – plg. *Gálvis* ež. Trak.; *Pra-gulbà* up. Yl., ež. Sd. – plg. *Gulbis* ež. Mlt.; *Pra-mũšis* up. Dlt., Mūšos dš.: *Mūšià* up.; *Pra-pãlė* ež. Pšl. – plg. *Palà* up. Pkr.; *Pra-pùntas* ež. Švn. – plg. *Puñtas* ež. Mlt.

§ **21.** *Teřp-medupis*, *Terp-medupỹs* up. Jsv.: *Medupỹs* up.

§ 22. *Ùž-govis* up. Dr. – plg. *Govetė* up. Šln., *Govijà* k. Varn.; *Už-kertùs* up. Žž.: *Kertùs* up.; *Už-pãlė* up. Užp. – plg. *Palà* up., *pãlios* „pelkės“; *Už-vargìnė* up. Kv.: *Varginỹs* up.

§ 23. *Zã-zubras* ež. Dgč. – plg. *Zubrỹs* up. Pp.

§ 24. *Zu-gerklỹs* up. Dgl. (galbūt iš **Žu-gerklys* < **Ažugerklys*) – plg. *Gerklė* up. Vlkj.

§ 25. Antrai priešdėlėtų hidronimų grupei būdinga tai, kad jų negalima vesti iš kitų vietų vardų. Jie yra kilę tiesiog iš vietų pavadinimų, kurių dalis yra, galima sakyti, netgi tam tikri nomenklatūriniai (fiziografiniai) terminai, plg. *Pabalỹs* up. An.: *pabalỹs*; *Paraistỹs* up. Švnč.: *paraistỹs*. Atskirai nuo hidronimų, kilusių iš nomenklatūrinių terminų, jie apžvelgiami todėl, kad vis dėlto labai dažnai jie gali būti laikomi kilusiais iš tam tikrų vietų pavadinimų. Sakysim, *Pa-raistỹs* – tai vietos prie raisto pavadinimas, *Pa-balỹs* – vietos prie balos pavadinimas ir t. t.

Šios grupės hidronimų iš viso žinoma apie 50.

§ 26. *Paakýtė* up. Rm. < **Paakė* ir suf. *-ytė*, plg. *akìs* „akivaras“ ir pan.; *Pabalỹs* up. An. ir kt.: *pabalỹs* ir kt. (žr. HD 221–222).

§ 27. *Piẽravis* up. Kltn.: *piẽravis* „paravys“ < *rãvas*; *Pintakis* up. Šv. < **Paintakis*: *pãintakis* < *iñtakas*.

§ 28. *Priegodas* ež. Šmn.: **priegodas*, plg. *gõdas* „varnalėša, kibis, arkliarūgštė, rūškynė, rūgštynas; gyvalbruikšta; poraitis; ežeinis, gyvatgalvis, kramė, mėlynžiedis“.

§ 29. *Ùžlenkė* up. Pgg.: *ùžlenkė* < *lénkė* ir kt. (žr. HD 225)[75].

3. Hidronimai, kilę iš įvairių kitų apeliatyvų

§ 30. Apeliatyvų, iš kurių kildinami šios grupės hidronimai, reikšmės nėra įvairios. Daugiausia tai hidronimai, vardus gavę iš įvairių „gamybinių“ objektų, esančių prie arba ant vandenų, pavadinimų. Jie yra gerokai panašūs į hidronimus, susidariusius iš panašių objektų pavadinimų, bet turinčių aiškią darybinę, būtent, posesyvumo reikšmę. Sakysim, *Malũno upẽlis* Als. yra susidaręs iš apeliatyvo *malũnas* ir vandens nomenklatūrinio termino *upẽlis*. Kilmininkinė šių dviejų žodžių konstrukcija visam hidronimui suteikia posesyvumo reikšmę. Todėl upės vardas *Malũno upẽlis*, be jokių abejonių, yra motyvuotas hidronimas. Kas kita, sakysim, upės vardas *Melnyčẽlė* Antz. Jo tokia dabartinė lytis (*Melnyčẽlė*) neturi darybinės reikšmės. Tuo pačiu ir pats hidronimas yra nemotyvuotas – savo vardą upė yra gavusi iš ant tos upės buvusios melnyčėlės (*mẽlnyčia* „malūnas“) pavadinimo. Todėl hidronimas *Melnyčẽlė* nagrinėjamas nemotyvuotų hidronimų skyriuje. Tiesa, semantinė dviejų minėtų hidronimų grupių diferenciacija ne visais atvejais yra akivaizdi. Bet skirtumas (semantinis) tarp jų vis dėlto yra.

Šių hidronimų žinoma apie 20.

§ 31. *Amárnia* up. Mrk.: *amárnia* < lenk. *hamernia* „kalvė“ ir kt. (žr. HD 40 t. t.).

[75] Dar žr. HD 218–223.

4. Hidronimai, kilę iš kitų tikrinių žodžių

§ 32. Tai hidronimai, kurių dabartinės oficialios lytys visiškai arba beveik sutampa su kitais tikriniais žodžiais (vietovardžiais ir asmenvardžiais). Kitaip tariant, tai tokie hidronimai, kurie upėms arba ežerams pavadinti buvo perimti iš kitų vietų vardų arba iš asmenvardžių. Toks yra dabartinis, sinchroninis jų vaizdas. Šia prasme jie visi daugmaž yra vienodi, todėl juos aptariame vienoje vietoje. Būdami vardais, atėjusiais iš kitų objektų arba subjektų, tokie hidronimai specialios hidroniminės reikšmės neturi.

Šių hidronimų dabartinis, sinchroninis statusas ne visiškai sutampa su tuo, kokį jiems, tiksliau, tam tikrai jų daliai, galima rekonstruoti. Todėl pasirodė būsiant tikslinga juos atitinkamai pagrupuoti – pirmiausia apžvelgti tuos hidronimus, kurių sinchroninis vaizdas nesiskiria nuo diachroninio, po to – hidronimus, kurių praeities lytys skyrėsi nuo dabartinių.

Iš kitų nomina propria kilusių hidronimų, kurie sinchroniškai ir diachroniškai yra tapatūs, turime gana daug. Tai hidronimais virtę vardai tų vietų, kuriose arba prie kurių yra hidroobjektai. Į juos čia norėtume atkreipti ypatingą dėmesį. Kaip hidronimai jie iškrenta iš lietuvių hidronimų sistemos, nes jie hidroobjektams perkelti iš kitų vietų – ne upių, ne ežerų ir dažniausiai net ne vandenų (ne hidroobjektų).

Vietovardžių perkėlimas yra universalus reiškinys: miškai gauna kalnų vardus, kalnai – miškų, pievos imamos vadinti laukų vardais, o laukai – pievų vardais ir pan. Šia prasme hidronimai nėra išimtis – jais dažnai pavadinamos arti hidroobjektų esančios vietos – pievos, balos, miškai, daubos ir net gyvenamosios vietos. Bet dažnai ir upės bei ežerai gauna vardus iš kitų vietų. Jų, kaip matysime, yra daug. Genetiškai tai nėra jokie hidronimai – tai iš tiesų yra pievų, balų, miškų, kalnų ir pan. vardai. Todėl jų dabar, mūsų dienomis jau hidronimų, nagrinėjimas gali būti minimalus – konstatavimas, kad jie yra ne hidronimai, o hidroobjektams perkelti kitų aplinkos vietų vardai. Tad apie jų, kaip hidronimų, semantiką negali būti ir kalbos – jų pirminės reikšmės buvo susijusios su ypatybėmis tų vietų, kurias jie pirmiausia žymėjo, bet ne su vandenimis.

Suprantama, kad ne visada pavyksta aiškiai nustatyti, ar hidroobjektas gavo kitos vietos vardą, ar, priešingai, kita vieta turi perkeltinį hidroniminį vardą. Tačiau tai negali būti kliūtis perkeltinius hidronimus išskirti iš viso mūsų hidroniminio konteksto, tiesiog izoliuoti juos nuo „tikrųjų“ hidronimų, kad jie neklaidintų nei tyrinėtojų, nei skaitytojų. Išskyrimas, nežiūrint daugelio abejotinų, pasakytume, ribinių atvejų, dažniausiai yra galimas dėl to, jog nehidroniminę upės ar ežero prigimtį paprastai išduoda semantika. Pavyzdžiui, upės vardas *Drùskalnis* genetiškai negali būti pirmesnis už kalno, pro kurį teka upelis, vardą *Drùskalnis*, nes tai yra sudurtinis vietos vardas, kurio antrasis sandas *-kalnis* yra iš liet. *kálnas*. Vadinasi, vietovardis *Drùskalnis* buvo sudarytas žymėti kalnui („druskos kalnui“), o vėliau jis buvo perkeltas ir netoliese sruvenančiam upeliui pavadinti.

Tokie aiškios semantikos vietų vardai, vėliau atėję į hidronimiją, ir kitais atvejais palyginti nesunkiai išsiskiria. Jų iš viso žinoma apie 520.

§ 33. Pirmiausia pateikiami hidronimai, kilę iš kitų vietovardžių. Jų priskaičiuojama apie 350.

Amẽrika ež. Pln.: *Amẽrika* pv.; *Aštrãkalnis* ež. Slk.: *Aštrãkalnis* kln., k.; *Atáušimas, Atáušimai* up. Vad.: *Atáušimas* b.; *Aukštagìris* ež. Klvr. – plg. *Aukštagìris* kln. Lkv. ir kt.; *Aukštãkalnis* ež. Lzd.: *Aukštãkalnis* kln.; *Aukštatrakỹs* up. Skp.: *Aukštatrakỹs* pv.; *Aukštažỹs, Aũkštažis* up. Grl.: **Aukštažys*, **Aukštažis* < **Aukšt-ež-* (iš *áukštas, -à* ir *ežià* „riba, rubežius"), plg. *Áukšt-ežis* skardis Tl., *Áukšt-ežės* ar. Žgč.; *Ažùkalnis* ež. Dgč.: *Ažùkalnė* l.; *Ąžuolo Kélmas* up. Ds. : *Ąžuolo Kélmas* pv.; *Ažùsienis* ež. Ds.: *Ažùsienis* pv.; *Bačkẽliai* up. Čk.: **Bačkeliai*, plg. *Bačkẽlis* pv. An., *Bačkẽlė* pv. Mlt. ir kt.; *Baliūniškės, Baliūniškės upẽlis* Srj. – plg. *Baliūniškė* pv. Mrc.; *Baltramiškis* up. Rgv.: *Baltramiškis* rst.; *Bañdžiaduobė* up. Prn.: *Bañdžiaduobė* db.; *Baravykìnė* ar *Baravykỹnė* up. KzR.: *Baravykýnas* rst.; *Barbierà* up. Brb.: *Barbierà* Nemuno akmenų, rėvos vardas; *Beržíena, Beržíenos* ež., up. Rk.: *Beržíena* b.; *Beržìjos* ež. Vrn.: *Beržìjos* b.; *Bindũgė* up. Prn. – iš buvusios karčemos vardo **Bindūgė* (plačiau žr. § 138); *Blindžiãpievis* up. Jž.: *Blindžiãpievis* pv.; *Bonkabalis* up. Krkn. : *Bonkabalis* b.; *Brãglankis* up. End.: *Brãglankis* pv.; *Brazamãskas* up. KzR.: *Brazamoskà* kln.; *Bũdvietis* up. Brb. – plg. *Bũdvietis* k.; *Burbùrpievis* up. Čk. < **Burbulpievis* (< *burbulas* ir *pieva*); *Cigõnkalnis* up. Klm.: *Cigõnkalnis* kln.; *Čẽponiškė* up. Švn.: *Čẽponiškė* pv.; *Čeriaũbūdis* up. Lkš.: *Čeriaũbūdis* tv.; *Dãkpievės* up. Skdv.: *Dãkpievis* pv. (< **Dag-pievis*: *dãgas* „degimas" ir *pieva*); *Dãpkadaubis* up. Srd.: **Dapkadaubis* (avd. *Dãpkus* ir *daubà*); *Daržãpievis* up. Šmn.: *Daržãpievis* pv., l.; *Daržpelkė* up. Trš. : *Daržpelkė* b.; *Debẽspyris* up. Št. < **Debėspyris* : *Debẽspyris* pv.; *Degẽ* up. Žmt.: *Degẽ* pv.; *Degusỹs* ež. Auk.: **Degusys*, plg. *Degusỹs* rst. Smn., *Dẽgusis* rst. Ut.; *Dẽglė* up. Krtv.: *Dẽglė* plk., pv.; *Deglyčia* up. Vg.: **Deglyčia*, plg. *Deglyčia* dr. Lk., plytinė Sd., duobė Pšš., žvyrduobė Krž., ar. Nv., pv. Pp., ar. Kl., duobės Trg. (liet. *deglýčia, deglyčià* „degamoji krosnis, degykla" – LKŽ II 366); *Degùtduobis* ež. Vdk.: **Degutduobis*, plg. *Degùtduobė* duobė Vlkj., *Degùtduobės* l. Stč.; *Dekščius* up. Pn.: *Dẽgšės* pv.; *Dẽmpilis* up. Šlu.: **Dėmpilis*, plg. *Dẽmpė* marių pakraščiai (vok. *Damm* „užtvanka, damba, pylimas, molas" ir *pilìs, pìlti*); *Didžbalỹs* up. Krkn.: *Dìdžbalis* plk.; *Diẽčkė* up. Blnk.: *Diẽčkė* skardis; *Dõniškis* ež. Ds.: *Dõniškis* pv.; *Dratìliškė* up. Rud.: *Dratìliškė* b.; *Drãtlankis* up. Vdk.: *Drãtlankis* db.; *Drẽšvos* up. Prnv.: *Drẽšvos* b.; *Drobãlieknis* up. Slč.: *Drobãlieknis* pv.; *Drùskobelis* Šl. **Druskobalis* ar **Druskabalis*, plg. *Drùskabalis* pv. Lzd.; *Drùskalnis* up. Gdž.: *Drùskalnis* kln.; *Duõblieknis* up. Rz.: *Duõblieknis* b.; *Dùpiškė* up. End.: *Dùpiškė* pv.; *Dvárklanis* (ar *Dvárklainis*) up. Yl.: *Dvárklanis* (ar *Dvárklainis*) pv.; *Ežerẽliabalė* ež. Švn.: **Ežerėliabalė*, plg. *Ežerẽlbalė* b. Šd.; *Gailiavalkis* up. Tj.: *Gailiavalkis* pv.; *Gailiūniškė* up. Srj.: *Gailiūniškė* pv.; *Gárdaubis* up. Vn.: *Gárdaubis* db.; *Gardùgalis* up. Tj.: *Gardùgalis* pv.; *Genėtinẽliai* up. Pn. – plg. *Genėtiniai* k. Pn., *Genėtinis* krm. Trgn. ir kt.; *Gerpjaunỹs* up. Klm. – plg. *Gérpjaunis* plk. Grk.; *Gervãbalė* up. Ps.: *Gervãbalis* plk.; *Gimtìniai* ež. Švnč. – plg. *Gimtìnis* l. Ign., *Gimtìnės* dr. Rim. ir kt.; *Gìrkelis* up. Gdž.: *Gìrkelis* kelias; *Girváinė* up. Krk.: *Girváinė* b. (iš avd. *Gìrvainis* ar pan.); *Gráulaukis, Gráulaukė* up. Tv.: *Gráulaukis* pv.; *Grybingirỹs* up. Všt.: **Grybingirys*, plg. *Grỹbinė* mš. ten pat; *Grũzdaubis* up. Vl.: *Grũzdaubis* kl.; *Ìlgabalė, Ìlgabalės upẽlis* Mrk.: *Ìlgabalė* b.; *Jaučbalỹs* up. Vv.: **Jaučbalys*, plg. *Jáuč-*

balė b. Pmp.; *Jaunãdaras* up. Dbk., up. Užp.: *Jaunãdaras* pv.; *Jókabalės* up. Jz.: **Jokabalės* b.; *Jokūbbalė* up. Sml.: **Jokūbbalė*, plg. *Jokūbbala* b. Plk.; *Júodapurvis* už. Lkm.: *Júodapurvis* pv.; *Júodaraistis* up. Ss.: *Júodaraistis* rst.; *Júodbalis* up. Dt., up. Pn.: *Júodbalis* b.; *Júoddaubis* up. Pln.: *Júoddaubis* db.; *Júodeglynis* už. Šmn.: *Júodeglynis* mš.; *Júodlankis* už. Rdn.: *Júodlankis* l.; *Júodlankiai* už. Dgl.: **Juodlankiai*; *Júodlepšė* up. Pbr.: *Juodlepšỹs* lk.; *Júodlieknis* up. Mšk., Šd.: *Júodlieknis* lk.; *Júodpjaunis* up. Srd., up. Šmk.: *Júodpjaunis* pv.; *Júodpurvis* up. Tršk.: *Júodpurvis* b., rst.; *Júodraistis* up. Jž.: *Júodraistis* rst.; *Júodvadis* up. Vdk.: *Júodvadis* mš.; *Jùrgdaubė* up. Kltn.: **Jurgdaubė* db. ar pan.; *Juškalõbis* up. Užp.: **Juškalobis* db. ar pan.; *Kãčbalis* up. Rk.: *Kãčbalis* pv.; *Kačiamilžis* up. Kp.: *Kačiamilžis* sl.; *Kačių Brastvà* up. Varn.: *Kačių brastvà* kelias per balą; *Kačmilžis* up. Bsg.: *Kačmilžis* ar., l.; *Kalpõkai* up. Grnk.: *Kalpõkai* pv.; *Kamarià* up. Brb.: *Kamarià* rst., mš.; *Kamšpelkė* up. Tl.: **Kamšpelkė* b.; *Kamšrà* up. Rm.: *Kamšrà* krm.; *Karalienės Liūnas* up. An.: *Karalienės liūnas* b., plk.; *Karčiãmetis* up. Šdv.: *Karčiãmetis* < **Karčiam-vietis* vieta, kur buvo karčema; *Karvãklonis* up. Vdk.: *Karvãklonis* pv.; *Katmilžis* up. Žg.: *Katmilžis* l., kln.; *Kérpis* up. Sv.: *Kérpis* pv.; *Kìškiatupis* up. Sb.: *Kìškiatupiai* krm.; *Klampãbalė*, *Klampỹnė* up. Jsv.: *Klampabalis*, *Klampabalỹs*, *Klampỹnė* b.; *Klausùtė* up. Ar.: *Klausùtė* pv.; *Klìmbalė* up. Pbr.: **Klìmbalė* b.; *Klùsgiris* up. KzR.: *Klùsgirė* mš.; *Kopūstdaržis* už. Trg.: *Kopūstdaržis* l.; *Kūdlankis* up. Rs.: *Kūdlankis* plk.; *Kūgiãbalis* up. Pn.: *Kūgiãbalis* gn., sln.; *Kukùrraistis* up. Vp.: **Kukurraistis*, plg. liet. *kùkuras*, *kukùrė*, *kukùris* „kupra kukštera“; *Kuñbalė* up. Kr.: *Kuñbalė* rst.; *Kumélduobė* up. Graž. : **Kumelduobė* – dabar *Kuméldaubė* pv.; *Kurõnas* už. Smal. : **Kuronas*, plg. *Kurõnai* mš. Dgč., kapai Trgn., kln. Slk. ir kt. (iš slavizmo *kurõnas* „supilta kalva“); *Kurõngiris* up. Lkč.: *Kurõngiris* mš.; *Kvẽdardaubė* up. Vl.: **Kvedardaubė* db. ar pan.; *Kviečpiėvė* up. Užv.: **Kviečpievė* pv.; *Lãpavartė* up. Ktk.: *Lãpavartės* pv.; *Lapgardỹs* up. Vlkj. – plg. *Lapgardžių raistas* ten pat; *Lãpkasis* up. Grz.: *Lãpkasis* mš.; *Lãpurvis* up. Krt.: *Lãpurvis* kln.; *Lašìndaubė* up. Trg.: **Lašindaubė* db.; *Laũkbūdis* up. Vlkv.: **Laukbūdis*?; *Laũko Pamárgis* up. Skd.: *Laũko Pamárgis* l.; *Láužaraistis* už. Auk.: *Láužaraistis* rst.; *Laužỹnė* up. Pšš.: *Laužỹnė* krm.; *Lùkšabalės* up. Šd.: *Lùkšabalė* b.; *Liepdaubis* up. Grg.: *Liepdaubis* db.; *Lieplaukis* up. Ar.: **Lieplaukis* l.; *Liešiškis* up. Km.: *Liešiškės* dr., krm.; *Maišiógalė* up. Ps.: *Maišiógalė* pv.; *Malūndaubė* up. Bt.: **Malūndaubė* db.; *Mãsdaržis* up. Krkn.: **Masdaržis* („Mãsio daržas“); *Medaũs Pėlkė* up. Rdn.: *Medaũs pėlkė* plk.; *Medìnis Kálnas* už. Ign.: **Medinis kalnas*; *Meldýno Kaŋpas* už. Vs.:**Meldyno kampas*; *Melẽšiškės* už. Vs.: *Melẽšiškės* pv.; *Meškãlizdis* up. KzR.: *Meškãlizdis* rst.; *Meškùbalė* up. Brž.: *Meškùbalė* b.; *Mikasà* up. Al.: *Mikasà* pv.; *Mìkniškis* up. Antz.: *Mìkniškis* pv.; *Milžino Kãpas* up. Rk.: *Milžino Kãpas* kln.; *Mìniškės* up. Nmk.: *Mìniškės* pv., mš.; *Mišeĩkbalis* up. Pš.: *Mišeĩkbalis* lm., b.; *Meškotupis* up. Kš.: **Meškotupis*, plg. *Meškatupė* pv. Jon., *Meškãtupis* gr. Rdd.; *Miẽšbalė* up. Gž.: *Miẽšbalė* pv.; *Mìmpjaunis* up. Tt.: *Mìmpjaunis* pv.; *Móldaubis* up. Trg.: *Móldaubis* db.; *Móldžiabūdis* up. Gž.: **Moldžiabūdis* < **Molmedžiabūdis* : *Mólmedžiai* pv.; *Mõšpjaunis* up. Šmk.: **Mošpjaunis* (*Mõšius* avd. ir *pjaũnis* „pieva“); *Mõzė* up. Krk.: *Mõzė* pv.; *Mùdrakalnis* up. Kp.: *Mùdrakalnis* kln.; *Mùrmiškės* up. Sv.: *Mùrmiškės* mš.; *Muštìnis* up. Šk.: *Muštìnis* spindžius; *Nakvỹnlieknis* up. Pp.: *Nakvỹnlieknis* plk.; *Naũdaržis* už.

Trg.: *Naũdaržis* l., pv.; *Naujõkpievis* up. APnm.: **Naujokpievis*, plg. *Naujõkpievė* pv. Jnk.; *Naũlankis* up. Pp.: *Naũlankis* gn.; *Nekriõšiškė* up. Jrb.: *Nekriõšiškė* l.; *Nemaitiškis, Namaitiškis* up. Lkm.: *Nemaitiškis* pv.; *Nibrìnė* up. Vn.: *Nibrìnė* plk., pv.; *Niùriškis* up. Mlt.: *Niùriškis* rst.; *Nodavélta* up. Smn.: *Nodavélta* pv.; *Nudeĩkiškis, Nudeĩkiškio griovỹs* Vp.: *Nudeĩkiškis* ar.; *Núogrūža, Núograuža* up. Krk.: *Núograuža* pv.; *Órpilis* up. Trg.: *Órpilis* kln.; *Óždaubis* up. Vn.: *Óždaubis* db.; *Ožiaraistỹs* up. Brb.: **Ožiaraistys*, plg. *Ožiaraistis* rst. Al.; *Ózkabalis* ež. Vvs., *Ožkãbalis* up. Skdv.: **Ožkabalis*, plg. *Ožkãbalis* b. Krkn.; *Ožkãbris* up. Prnv. < **Ožkubris* ar net **Užkupris* – plg. *Ózkupris* mš. Šln. ir kt.; *Ózkalaukis* up. Kp.: *Ózkalaukis* pv.; *Ózkalnis* up. Klm.: **Ožkalnis*, plg. *Ózkalnis* kln. Rd.; *Ožkalùpė, Ózkalupis* up. Mlt.: *Ózkalupė* mš., ar., *Ózkalupiai* pv.; *Óžnugaris* up. Šlv.: *Óžnugaris* kln.; *Ožnugarỹs* up. Čk.: *Ožnugarỹs* kln.; *Pãcekluonis* up. Šmk.: **Pac-ia-kluonis*; *Pãdeglė* up. Šd.: *Pãdeglė* gr., krm.; *Padrobšỹs* up. Vkš.: *Padrobšỹs* pv., mš.; *Pãgaigalė, Pagaigalẽ, Pãgaigalės upẽlis* Ds. : *Pãgaigalė* pv.; *Pagráižymas* up. Pmp.: *Pagráižymas* sl.; *Pagūrỹs* ež. Ut.: **Pagūrys*, plg. *Pagūrỹs* skrd. Mlt.; *Paguž̃ė* up. Šd.: **Paguž̃ė*, plg. *Paguž̃ė* ar. Ut., *Pagužiaĩ* pv. Žd.; *Pakláukė* up. Jdp.: **Pakl-laukė*, plg. *Peklãdaubė* db. Pln.; *Pãlankio Skařd̃žius* up. Jž.: **Palankio skardžius*; *Palémpis* up. Brb. : *Palémpis* kln.; *Panéndrė* up. Rm.: *Panéndrė* b., pv.; *Panóbalis* up. Rm.: *Panóbalis* b.; *Papušỹs* up. Kur.: *Papušỹs* pv.; *Pasódgiris* up. KzR.: **Pasodgiris* mš.; *Paũkštlankis* up. Krt.: *Paũkštlankis* gn., pv.; *Paulẽklenis* ež. Trgn.: **Pauliaklanis* < **Pauliaklonis*; *Paulénka* up. Rdm.: **Paulenka*, plg. *Paulénka* pv. Dg. ir kt.; *Pautiẽnė* up. Mlt.: *Pautiẽnė* pv.; *Pavarà* up. Jz.: **Pavara*, plg. *Pavarà* pv. Vs., Žsl.; *Pẽčvieta, Pẽčvietis* up. Šmk.: **Pečvieta*, **Pečvietis*, plg. *Pẽčvieta* mš. Jnk., *Pẽčvietė* dr. Rdd.; *Peliūniškės* up. Sem.: *Peliūniškės* pv.; *Perceležià* up. Mrs.: *Perceležià* pv.; *Perčinà* up. Nmč.: **Perčina* (plg. brus. *першына* „naujiena, plėšinys“); *Perkãdas* up. Dgč.: *Perkãdas, Perkadà* pv.; *Pičialieknis* up. Jnšk.: *Pičialieknis* ar. Pšl.; *Piẽslieknis* up. Vb.: **Pieslieknis*; *Pìkdaubis* up. Kv.: *Pìkdaubis* db.; *Pìktiltis* up. Vn.: *Pìktiltis* tl.; *Pilaitis* up. Btr. < **Pilaitės*: *Pilaitės* l.; *Pìliakalnis* ež. Trgn.: *Pìliakalnis* kln.; *Pipìro Dirvónas* ež. dalis Dkšt.: **Pipiro dirvonas*; *Pókės* ež. Kt.: *Pókės* pv., drp.; *Príebūdis* up. Kš.: *Príebūdis* pv.; *Prũdbalis* up. Ldvn.: *Prũdbalė, Prũdbalės* pv.; *Prũtas* ež. Rim. < **Prūtas*, plg. *Prũtas* pv. Žmt., *Prũtai* l. Mrc. (šie yra iš liet. slavizmo *prūtas* „žemės matas“ – plačiau žr. § 138); *Pusiáulieknis* up. Krš. : **Pusiaulieknis*; *Pūstãšilė* up. Jnš. : **Pūstašilė*, plg. *Pūstãšilis* mš. Vp.; *Pastauniñkas* up. Slč. : *Pastauniñkas* pv.; *Pūstìngiris* up. KzR.: *Pūstìngiris* b., rst., pv.; *Pušãragis* ež. dalis Dkšt.: *Pušãragis* pv.; *Raĩsbalė* up. Šd.: **Raisbalė* < **Raistbalė*; *Rąstkirtỹs* up. Erž.: **Rąskirstys* < **Rąst-kirstys* (*rąstas* ir *kiřsti*); *Raudónkalnis* up. Šmk.: *Raudõnkalnis* kln.; *Raudónpelkis* up. Žd.: *Raudónpelkė* plk.; *Reĩsbalė* up. Stč.: *Reĩsbalė* b.; *Reñdiškis* up. Vkš.: *Reñdiškis* ar., l.; *Rẽpės Daubà* up. Bt. : **Repės dauba* < *Rẽpė* pv.; *Retẽnė* up. Krn.: **Retenė*, plg. *Retẽnė* krm. Srd.; *Retýnas* up. Vad.: *Retýnas* krm.; *Ričlaitis* up. Prn.: **Ričšlaitis* (*Ričius* pvd. ir *šlaĩtas*); *Riñspjaunis, Riñcpjaunis* up. Vl.: **Rincpjaunis* (plg. pvd. *Rincẽvičius*); *Rýtbalė* up. Pkr.: *Rýtbalė* b.; *Rõkkalnis, Rõkakalnis* up. Šmk.: *Rõkkalnis, Rõkakalnis* kln.; *Rõk-klonis* up. Grk.: **Rokklonis* (*Rõkas* avd. ir *klónis*); *Rõkiškiai* up. Čk.: *Rõkiškiai* dr.; *Rópjaunis* up. Nmk.: *Rópjaunis* b.; *Ropienà* up. Kr.: *Ropienà* l.; *Rũdbalis, Rūdbalỹs* up. Srd.: *Rũdbalis, Rūdbalỹs* b.; *Rūdbalis* up. Snt. :

Rūdbalis; *Rũdpelkis* up. Lk.: *Rũdpelkis*, *Rũdpelkė* b., pv.; *Rumuniškis* up. Žl.: *Rumuniškis* pv.; *Sąsvila* up. Jsv.: *Sąsvila* pv.; *Savydà* up. Žm.: *Savydà* pv.; *Sėkio Rãgas* up. Šlu. : *Sėkio rãgas* (*sėkis* „sekluma"); *Senabūdė* up. Rmš.: **Senabūdė*, plg. *Senãbūdis* k. Ldvn.; *Senãdvaris* up. Jz.: *Senãdvaris* pv.; *Sìbiras* up. Nm.: **Sibiras*, plg. *Sìbiras* kln. Žž.; *Sydekliùkas* up. Lk.: **Sydeklis* kln., plg. *Sỹdeklis* kln. Varn.; *Sìpsalė* up. Kp.: *Sìpsalė* kln., mš.; *Skatùlė* up. Rsn., *Skãtilis* up. Lk. – plg. *Skatulà* pv. Šlu., *Skatùlas* pv. Klp., *Skatùlis* pv. Šv.; *Skérdynas* up. Kv. – plg. *Skerdýnas* b. Pkr., *Skerdỹnė* mš. Dj.; *Skeřstukis* up. Ss., *Skeřstupis* up. Gdl. < **Skerstukis* : **Skerstukis*, plg. *Skeretùkė* ar. Všt., *Skérstukiai* ar. Plk. ir kt. (: *skeřstukis* „skersinis laukas"); *Sklepìskas* ež. Rud.: *Sklepìskas* pv., mš.; *Skrùzbalė* up. Žml.: *Skrùzbalė* b.; *Skùtiškis* up. Sml.: *Skùtiškis* pv.; *Slajà* up. Žsl. : *Slãjos* pv.; *Slañkbalis* up. Vlkj.: *Slañkbalis* b.; *Slánkpjaunis* up. Šmk.: **Slankpjaunis* pv.; *Smalìndaubė* up. Trg.: **Smalindaubė* db.; *Smalìnis Pėčius* up. Al. : **Smalinis pečius*; *Staŕkalizdis* up. Jž. : *Staŕkalizdis* pv.; *Staŕkilas*, *Starkilẽlis* up. Mšk.: *Staŕkilas* mš.; *Staŕklizdis* up. Slč.: *Staŕklizdis* mš., pv.; *Stìrvietė* up. Skd.: *Stìrvietė* pv.; *Strakabalỹs* up. Antz.: *Strakabalỹs* pv., dr.; *Striuñgiabrūzis* up. Pjv.: **Striungiabrūzis*; *Svinuka* ež. Vvs.: *Svinucha* pv.; *Svìrklonis* up. Grk.: **Svirklonis*; *Šakiãbalė* up. Krk.: **Šakiabalė*; *Šãktiltis* up. Trš.: **Šaktiltis* (*šakà* ir *tìltas*); *Šalakañdė* ež. Glv.: *Šalakañdė* b.; *Šaltìndaubė* up. Vl.: *Šaltìndaubė* db.; *Šárkabalė* up. Ob.: *Šárkabalė* b., pv.; *Šavíenė* up. Pmp.: *Šavíenė* b.; *Šermukšnýnas* ež. Krtv.: *Šermukšnýnas* l.; *Šidýbalis* up. Srv.: *Šidýbalis* b.; *Šilagalỹs* up. Všn.: *Šilagalỹs* ar.; *Šìlmarkės* up. Pln. : *Šìlmarkės* gn.; *Šlapióji Raguvà* up. Vl. : **Šlapioji raguva*; *Šlýnbalis* up. Srd.: *Šlýnbalis* b.; *Šóktakis* up. Smln.: *Šóktakis* plk.; *Šókdaubis*, *Šókduobis* up. Plk.: *Šókdaubis* db.; *Šùkdaubis* up. Srd.: **Šukdaubis*; *Šulnéldaubis* up. Srd.: **Šulneldaubis*; *Šunáulupis*, *Šunáulupė* up. Vl.: *Šunáulupis* tl.; *Šùndaubis* up. Vl.: **Šundaubis*; *Šunẽliškis* ež. Pž.: *Šunẽliškės* kln.; *Šuñpakaušis* up. Kp.: *Šuñpakaušis* kln.; *Švẽdė* up. Šl.: *Švẽdė* pv.; *Tabũnas* up. Šmk.: **Tabūnas*, plg. *Tabũnas* gn. Šln., mš. Skdv., gn. Šlv., gn. Tt., pv. Kdn., gn. Užv. ir kt.; *Taurų̃ Daubà*, *Taurių̃ Daubà* up.: *Taurų̃ daubà*, *Taurių̃ daubà* db.; *Telẽtninkas* up. Raud.: *Telẽtninkas* pv., gn.; *Tirtìkšlis* up. Pn.: *Tirtikšlis* b.; *Trãmalkas*, *Tramalkà* up. Vdk.: *Trãmalkas*, *Tramalkà* b., pv. (< **Tram-valk-*); *Trandžiùkas* up. Krk.: *Trandžiùkas* l.; *Treigỹs* up. Vad.: **Treigys* l.?, pv.?; *Treigùtė* up. Šmk.: **Treigutė* l.?, pv.?; *Tupìkas* up. Sml.: **Tupikas*, plg. *Tupìkas* pv. Dkšt., *Tupìkai* pv. Gž.; *Ūbeikà*, *Ūbéika* up. Tl.: *Ūbéikos*, *Ūbéika* pv.; *Ubesiùkas* up. Vg.: *Ùbesis*, *Ubesiaĩ* pv.; *Ūlyčėlė* up. Mrk.: **Ūlyčėlė*, plg. *Ūlyčėlės* l., mš. Rod.; *Uosỹnės Lénkė* up. Skdv. : **Uosynės lenkė* (*Uosỹnė* mš.); *Ùpių Skařdžius* up. Km.: **Upių skardžius*; *Užbalẽlis* up. Srv.: *Užbalẽlis* pv.; *Uždaubẽlis* up. Srd.: *Uždaubẽlis* dr., l.; *Užimtinės* up. Nv.: *Užimtinės* ar., krm.; *Ùžjaujis* up. Žr.: *Ùžjaujis* l., dr.; *Ùžkapė*, *Ùžkapis* up. Rz.: *Ùžkapė*, *Ùžkapis* pv., dr.; *Užmakalnis* up. Šlv.: *Užmakalnis* kln.; *Užprūdis* up. Šlv.: *Užprūdis* pv., l.; *Užvingis* up. Klm.: *Ùžvingis* l., dr.; *Vaineĩkbalis* up. Ščn.: **Vaineikbalis* (avd. *Vaineĩkis*); *Vaitiẽkdaubė* up. Vl.: **Vaitiekdaubė*; *Vaĩtiškė* up. Prn.: *Vaĩtiškė* pv.; *Vãnagbalis* up. Srd.: **Vanagbalis*, plg. *Vãnagbalė* b. Pjv., b. Ps., pv. Kps.; *Vanagùpjaunis* up. Vl.: *Vanagùpjaunis* b., pv.; *Varkãlės* up. Nj. – plg. *Varkãlės* k. Kš., *Vařkalės* l. Pbs., *Varkaliaĩ* l. Šlv. (vario kalimo vietos?); *Várnalizdis* up. Vb.: *Várnalizdis* b.; *Várnaližis* up. Vnd. < **Varnalizis* < **Varnalizdis* : **Varna-*

lizdis > *Varnãlizis* pv., l.; *Vařnasalė* up. Srj.: *Vařnasalė* kln.; *Varnóbalis* up. Srv.: *Varnóbalis* b.; *Várpapievis* up. Km. : *Várpapievis* pv.; *Vaštãkė* up. Btg.: *Vaštãkė* pv.; *Vẽkiškė* up. Rz.: *Vẽkiškė* pv.; *Vélniabalė* ež. Vžns. : *Vélniabalė* b.; *Velniadaubė* up. Alvt.: *Velniadaubė* db.; *Vélnio Lankẽlė* up. Srv. : *Vélnio lankẽlė* ln.; *Veńskaduobė* up. Sv.: **Venskaduobė*; *Vėtralaužis* ež. Dgč. : **Vėtralaužis*, plg. *Vėtralaužis* rst. Užp.; *Vìdgiris* up. Šmk. : *Vìdgiris* mš.; *Vidùbalis* up. Nj.: *Vidùbalis* b.; *Vidùgašlis* ež. Lp.: **Vidugašlis*; *Vidùgiris* ež. Pbrd., up. Grl.: *Vidùgiris* mš.; *Vidùgiris*, *Vidùgirių ùpė* Trgn.: *Vidùgiriai* pv.; *Vidùlaukis* up. RdN.: *Vidùlaukis* l., ar.; *Vidùmedė* up. Kp.: *Vidùmedė* b.; *Vidùpievis* up. Čk.: *Vidùpievis* pv.; *Vidùrbalis* up. Grz.: *Vidùrbalis* b., l.; *Vìdvalkis* up. Krk.: *Vìdvalkis* b.; *Vydžiūnkalnis* up. Rk.: *Vydžiūnkalnis* dr., kln.; *Viešdaubà* up. Pln.: **Viešdauba*, dabar *Viešdaubė* db.; *Vigadà* up. Akm.: *Vigadà* buvusi karčema; *Vìkabalis* ež. Krn.: **Vikabalis*; *Vilbradai* up. Bsg.: *Vìlbradas* pv.; *Vylìškiai* up. Vvs.: *Vylìškiai* l.; *Viliùndriškis* up. Jž.: *Viliùndriškis* pv.; *Viliūniškis* up. Jdp.: *Viliūniškis* b.; *Vil̃kbalė* up. Žal.: *Vil̃kbalė* pv., b.; *Vil̃klieknis* up. Pp.: *Vil̃klieknis* plk.; *Vilkùčpjaunis* up. Trg.: **Vilkučpjaunis*; *Vinkšnãkelis* up. Čk.: **Vinkšnakelis*; *Vir̃balas* up. Zp.: *Vir̃balas* pv.; *Viršùprūdė* up. KzR.: *Viršùprūdė* pv.; *Višpilis* up. Vlkj.: *Višpilis* kln.; *Vỹžbalė* up. Rz.: *Vỹžbalė* b.; *Võpnyčia* up. Rdd.: *Võpnyčia* buv. kalkių degykla; *Žãgvietis* up. Skdv.: **Žagvietis*, plg. *Žãgvietė* pv. Tt.; *Žalìmai* up. Šv.: *Žalìmai* pv.; *Želmenà*, *Žélmenys* up. Jon. : *Žélmenys* pv.; *Žẽmių Tiltẽlis* up. Gr.: **Žemių tiltelis*, plg. *Žẽmių tiltas* pylimas Stk.; *Žỹdmargis* up. Stk.: *Žỹdmargis* l.; *Žỹdmušis* up. Krk.: **Žydmušis*, plg. *Žỹdmušis* krm. Jnk.; *Žỹdpjaunis* up. Grk.: *Žỹdpjaunis* pv.; *Žỹdraistis* up. Vlkj.: *Žỹdraistis* b.; *Žiẽmragis* up. Kv.: *Žiẽmragis* pv.; *Žiepjaunis* up. Rs. < **Žiem-pjaunis*, plg. *Žiem-pjovỹs* pv. Gdž.; *Žỹgdaubis* up. Grg.: **Žygdaubis*; *Žìrgė*, *Žirgẽ* up. Dgl.: *Žìrgė* pv.; *Žìrginės* up. Žl.: *Žìrginės* pv.; *Žirnódagis*, *Žirnãdegis* ež. Šr.: *Žirnódagis* rst.; *Žiužiškė* up. Vlkj.: *Žiužiškė* kln.

§ **34.** Antrai hidronimų, kilusių iš kitų nomina propria, grupei būdinga tai, kad jų dabartinės lytys, formaliai sutampančios su kitais vietovardžiais arba asmenvardžiais, gali būti vėlesnės, antrinės. Paprastai jos būna išsirutuliojusios iš genityvinių konstrukcijų, nukritus antrajam komponentui – nomenklatūriniam terminui. Sakysim, ežero vardas *Rimkaĩ* Krk. dabar formaliai sutampa su kaimo, kuriame yra ežeras, vardu *Rimkaĩ*. Kaimo vardas neabejotinai yra asmenvardinis, plg. pavardę *Rimkus*. Todėl aišku, jog ne kaimas pavadintas ežero vardu, o atvirkščiai – ežeras turi kaimo vardą. Bet neįmanoma, kad kaimo vardas tiesiog būtų virtęs ežero vardu. Ežero vardo evoliucija, matyt, buvo tokia: **Rimkų ežeras* > *Rimkaĩ*. Panašiu būdu, per genityvinę konstrukciją, bus susidarę ir visi hidronimai, dabar formaliai sutampantys su asmenvardžiais (plg. *Sìrvydas* up. Ms. < **Sirvydo upė*, plg. avd. *Sìrvydas*). Tokią evoliuciją esant įmanoma rodo upės vardas *Vaidõtas* Trg. (plg. avd. *Vaidõtas*) – XVI a. jis dar rašomas *Boŭdamynucъ*[76]. Vadinasi, šios grupės hidronimų buvusios ly-

[76] Спрогис И. Я. Географический словарь древней Жомойтской земли XVI столетия. – Вильна, 1888.

tys (genityvinės ar pan.) turėjo tam tikrą reikšmę — tai buvo daugiausia posesyvumo (priklausymo) arba vietos reikšmę turėję hidronimai[77].

Šios grupės hidronimai yra dvejopi. Vieni jų yra kilę arba išsirutulioję, perdirbti iš kaimų, kuriuose arba prie kurių yra hidroobjektai, vardų. Iš tiesų tai daugeliu atvejų netikslios arba dirbtinės, knyginės lytys, gyvojoje kalboje dažniausiai nevartojamos.

Kadangi šių hidronimų dabartinės lytys skiriasi nuo buvusiųjų, tai jie gali būti aptariami ir prie posesyvinių darinių. Prie nemotyvuotų hidronimų jie pateikti, remiantis tik jų dabartiniu statusu.

§ **35.** Tiesa, skaitant žemiau pateikiamą kalbamų hidronimų sąrašą, krinta į akis tai, jog dalis upių bei ežerų vardų kuo nors, dažniausiai galūne arba skaičiumi skiriasi nuo atitinkamų oikonimų. Pavyzdžiui, *Berčiūnas* ež. — bet *Berčiūnai* k., *Medsėdis* up. — bet *Medsėdžiai* k., *Mergutrakė* up. — bet *Mergùtrakis* k. ir t. t. Atrodo, kad šie palyginti nežymūs hidronimų ir oikonimų skirtumai negali būti kliūtis pirmiesiems kildinti iš antrųjų, nes šie skirtumai nėra genetiniai, o bemaž visais atvejais atsiradę nedėsningai, dėl tokių hidronimų neįprastumo. Tą neįprastumą galėjo jausti ir vartotojai, nes vienu metu vartojant abu toponimus galėdavo kilti ir komunikacinio pobūdžio keblumų. Tai būtų viena priežastis tam tikriems hidronimų bei oikonimų formos skirtumams atsirasti.

Tokių ir panašių priežasčių, matyt, būta ir daugiau. Jų tarpe atkreiptinas dėmesys į tą aplinkybę, jog tuo atveju, kai oikonimas būna daugiskaitinis, hidronimas gana dažnai virsta vienaskaitiniu: *Berčiūnas* ež. — *Berčiūnai* k.; *Ceikinė* up. — *Ceikiniaĩ* k.; *Karvélninkas* up. — *Karvélninkai* k.; *Medsėdis* up. — *Medsėdžiai* k. ir t. t. Taip atsitinka, matyt, daugiausia dėl to, jog dauguma hidronimų, tarp jų bemaž visi upių vardai, yra vienaskaitiniai. Taigi tokių hidronimų vienaskaita vietoje laukiamos daugiskaitos yra atsiradusi veikiant visam lietuvių hidronimų kontekstui, visai sistemai.

Pirmiausia pateikiami hidronimai, kilę iš oikonimų. Jų iš viso yra apie 55.

§ **36.** *Aleĩninkai* ež. Smal. : *Aleĩninkai* k.; *Balėnėlis* ež. Nv.: *Balėnėliai* k.; *Berčiūnas* ež. Dgč.: *Berčiūnai* k.; *Ceikinė* up. Ml.: *Ceikiniaĩ* k.; *Černiùkiškė* up. Lzd.: *Černiùkiškė* k.; *Dievógala* up. Zp.: *Dievógala* k.; *Gelednià* ež. Švnč.: *Gelednià* k.; *Įpiltìs* up. Dr.: *Įpiltìs* k.; *Janãva* ež. Klvr.: *Janãvas* k.; *Kalìnauka, Kalìnaukos ẽžeras* Smal.: *Kalìnauka* k.; *Karãpolis* up. Trg.: *Karãpolis* k.; *Karvélninkas* up. Btr.: *Karvélninkai* k.; *Kíeliškas* ež. Ūd.: *Kíeliškas* k.; *Kriaučiūkai* up. Graz. < **Kriaučiukai* : *Kriaučiùkai* k.; *Krosnà* up. Krsn. : *Krosnà* mstl.; *Kulvė* up. Jon. : *Kulvà* k.; *Kvėdariškė* ež. Krtv. : *Kvėdariškė* k.; *Labanóras* up., ež. Lbn.: *Labanóras* mstl.; *Labūnava* ež. Užv.: *Labūnava* k.; *Martìšiškė, Martìšiškės upẽlis* Plk. : *Martìšiškė* k.; *Mažalótė, Mažalótės ẽžeras* Pbrd. : *Mažalótė* k.; *Mažvilkà* ež. Tršk. : *Mažvilkà* vs.; *Medsėdis* up. Yl.: *Medsėdžiai* k.; *Meĩžis* up. Gr.: *Meĩžiai* k.; *Meñčtrakis* up. Igl. : *Meñčtrakis* k.; *Mergutrakė* up. Klvr.: *Mergùtrakis* k.; *Musteikà, Musteĩkos upẽlė* Mrc.: *Musteikà* k.; *Narmona* up. Sk.: *Nórmainiai* k.; *Naujãsodis* ež. Ds.: *Naujãsodis* k.; *Papunẽ* up. Nmč.: *Papunẽ* k.; *Papunžẽ* up. Nmč.: *Papunžẽ* k.; *Páryžis* up.

[77] Apie juos plačiau žr. § 52.

Skdv. < *Paryžius*: *Parỹžius* vs.; *Pazélvė*, *Pazélvės ẽžeras* Stk.: *Pazélvė* k.; *Rėkeliaĩ* up. Šk.: *Rėkeliaĩ* k.; *Rimkaĩ* ež. Krk.: *Rimkaĩ* k.; *Rūgalė* up. Kin.: *Rūgaliaĩ* k.; *Rukaĩ* ež. Krk.: *Rukaĩ* k.; *Rúoliškis*, *Rúoliškio ẽžeras* Brž.: *Rúoliškis* k.; *Rùpkalvė* up. Šlu.: *Rupkalviaĩ* k.; *Saudógala* up. Slč.: *Saudógala* k.; *Sìnkiškė* up. Ob.: *Sìnkiškis* k.; *Skodinỹs* up. Kp.: *Skodìniai* k.; *Slavikà*, *Slavìk-upis*, *Slavìkija*, *Slavìkis* up. Kdl.: *Slavìkai* k.; *Sobuvà* up. Jz.: *Sobuvà* k.; *Stareĩnis* ež. Sem.: *Stareĩnė* k.; *Struñbagalvė*, *Struñbagalvės upẽlis* Rdm.: *Struñbagalvė* k.; *Šapẽlė*, *Šapélka* up. Ob.: *Šapẽliai* k.; *Šiupiẽniai* ež. Gdr.: *Šiupiẽniai* k.; *Tauterìškis*, *Skiauterìškis* ež. Rk.: *Tauterìškis*, *Skiauterìškis* k.; *Trimėsėdis* up. Vkš.: *Trimėsėdis* k.; *Tumìškis* ež. Slk.: *Tùmiškė* k.; *Užknópis* up. Kltn.: *Ùžknopiai* k.; *Vaickúniškė* up. Srj.: *Vaickúniškė* k.; *Váiliškas* up. Žal.: *Váiliškiai* k.

§ **37.** Asmenvardiniai šios grupės vandenų vardai, apskritai imant, yra kiek labiau toponimizavęsi, įgavę tvirtesnį hidronimų statusą. Bet jų nemaža dalis yra dirbtiniai, sukurti palyginti vėlai, atsiradę kaip hidronimų sistemos galutinio formavimosi rezultatas.

Jų iš viso žinoma apie 115.

Adomáitis ež. Mlt.: *Adomáitis*; *Ánkaris* up. Skdv. – plg. lat. *Aņkuoriņi*, *Aņkuriņi* k.; *Argirdžiùkas* ež. Švnčl. < **Algirdžiukas*: *Algirdžiukas* (< *Algirdas*); *Asvaidis* up. Grk. – plg. pr. avd. *Assayde*; *Babùlis* up. Šr.: *Babùlis*; *Bagdòlis*, *Bagdẽlis* up. Šv. – plg. liet. avd. *Bagdỹs* (iš *Bagdõnas*); *Bijõtas* up. Bt., *Bijõtė* ež. Krtv.: **Bijotas*, plg. *Bijõtai* k. Skdv., pr. avd. *Byote*; *Bìtautas* up. Aln.: *Bìtautas*; *Byvaĩnis* ež. Trgn., *Bỹvaina* up. Užv., *Byvainiùkas* up. Lk.: *Byvaĩnis*; *Bókuris* up. Lkv. – plg. *Bokū́riškė* pv. Vlk., pvd. *Bakūrà*; *Buivỹdas* ež. Klt.: *Buivỹdas*; *Buñduras*, *Buñdoris* up. Slč. – plg. *Bundõrius*, *Bañdorius*; *Butrìmas* up. Dkšt.: *Butrìmas*; *Cypà*, *Cỹpos ùpė*, *Cỹpo ùpė* Klp., *Cipė* up. Skd.: *Cypà*; *Daũgirdas* up. Vg.: *Daũgirdas*; *Dáujotas* up. Grz.: *Dáujotas*; *Dáulia* up. Pb. – plg. liet. *Daũlius*, lat. *Dauls*; *Daunóris* ež. Švn. – plg. *Daũnoris*, *Daũnoras*, *Daunõrius*; *Dirmota* up. Trg.: *Dirmõtas*; *Davilà* up. Vžns., *Dãvilas* ež. Ut. – greičiausiai šaknis *dav-* yra iš *dov-*: *Dovìlas*, plg. *Dovilaĩ* k.; *Dirkỹs*, *Derkỹs* up. Bb.: *Dirkỹs*, *Dìrkė*; *Dìmša* ež. Pb.: *Dìmša*; *Dūdà* up. k. Dšt.: *Dūdà*; *Elzbiẽtė* ež. Trk.: *Elzbietà*; *Gadeikà* ež. Švn.: *Gadeikà*; *Gadėnas* ež. Sem.: **Gadėnas*, plg. *Gãdas*, *Gadeikà*; *Gėdvaina* up. Kl. – plg. *Gedvaĩnis*; *Gėdvydas* up. Yl.: *Gėdvydas*; *Geisčiùlis* ež. Onš. – plg. *Geisčiaĩ* k. Rk., *Geisčiū́nas* avd.; *Ginaĩčiai* ež. dalis Dkšt. – plg. *Ginaĩtis* < *Gineĩtis*; *Igarà* up. Kpč. – plg. *Ìgaris*; *Imbrasáitis* up. Pbr.: *Imbrasáitis*; *Iniukáitis* up. Šmk. (galbūt iš **Iniokaitis*) – plg. *Inokas*; *Jagómantas* ež. Dbg. – plg. *Jagómastas*, *Jãgas*, *Jãgminas*; *Jagùdis* ež. Vvs.: **Jagudis* (arba tiesiog iš *Jagùtis*, *Jagùtis*); *Jánka* up. Kur.: *Jánka*; *Jaugilà* up. Krk., *Jaugìliai* ež. Krk.: *Jaugilas*, *Jáugilis*; *Jẽčius* up. Užp.: *Jẽčius*; *Jõkulis* up. Prk. – plg. *Jokùlis*, *Jakùlis*; *Jõnas* up. Krt.: *Jõnas*; *Jonẽlis* up. Grz.: *Jonẽlis*; *Jonikis* up. Ms.: *Jonikis*; *Joskùtis* ež. Lkm. – plg. *Jaskùtis*, *Jaskỹs*; *Jósvainis* up. Krkn.: **Josvainis*, plg. *Jósvainiai* mstl.; *Kadūšà* up. Skdv. – plg. *Kadušỹs*, *Kadušẽvičius*; *Kãkšis* up. Ms. – plg. *Kakšỹs*; *Kančióginas* ež. Švnč., *Kančiógina* up. Ml.: **Kančioginas*; *Kantẽnis* up. Trš.: *Kantẽnis*; *Karūža* up. Vžns.: *Karūža*; *Katìlius* up. Pkn.: *Katìlius*; *Kivỹlius* up. Šauk.: *Kivỹlius*; *Kentrẽlis* up. Akm.: *Kentrà*, *Keñtras*; *Kicgeĩlis* ež. Ml. < **Kidžgeĩlis*: **Kidžgeilis*; *Klovas* ež. Als.: *Klovas*; *Kùndrotas* up. Trk.: *Kùndrotas*; *Kùrantas*,

Kùrandas up. Btg. – plg. lat. *Kurañti* k., liet. pvd. *Kurantãvičius*; *Leĩmantas* up. Brt.: *Leĩmantas*; *Liùtika* up. Krn. – plg. *Liùtikas*; *Magdùšė* up. Kltn.: *Magdùšė*; *Mantẽnis* up. Kl. – plg. lat. pvd. *Mantiņš*; *Mardõsas* up. Yl.: *Mardõsas*; *Mélmentas* up. Kv. – plg. *Milmantas*, *Mìlmantas*, *Milmontas*; *Mikytà* up. Ad.: *Mikytà*; *Milãšius* ež. Ml.: *Milãšius*; *Miliušà* up. Trg. – plg. *Miliùšis*; *Mìšė*, *Mìšės ẽžeras* Pln. – plg. *Mìšas*, *Mišeĩkis*; *Mišeĩkis*, *Mišeĩkio upẽlis* Vkš.: *Mišeĩkis*; *Mošià* up., ež. Auk. – plg. *Mõšius*; *Mozũras* up. Žmt.: *Mozũras* pvd. (ar *mozũras* – etnonimas); *Nõrušas* up. Vvs.: *Nõrušas*; *Povilẽlis* ež. Dgl.: *Povilẽlis*; *Pranélgis* ež. Dgč.: **Pranelgis* (plg. *Šešélgis*); *Rokė* up. Prk.: *Rõkas*; *Sabeĩkė* up. Ut. – plg. *Sabeikà*; *Sirgẽlis* ež. Švnč., *Sirgẽla*, *Sirgẽlka* up. Švnč.: **Sirgėla* ar pan.; *Sìrvydas* up. Ms.: *Sìrvydas*; *Sirvỹdis* ež. Mlt.: *Sirvỹdis*; *Skudùtis* ež. Ign.: *Skudùtis*; *Šveñtjonis* up. Krtv.: *Šveñtas Jõnas*; *Tamõšius* up. Jsv.: *Tamõšius*; *Taujẽnis* ež. Slk.: *Taujẽnis*; *Tidìkas* up. Jrb., *Tìdis* up. Tv. – plg. liet. *Tìdikas*, lat. *Tīds*; *Truĩkis* up. Als., up. Žd.: *Truĩkis*, *Truikỹs*; *Uršulis* up. Skm.: *Uršùlė*; *Vaidõtas* up. Trk.: *Vaidõtas*; *Vaĩkštaris* up. Mžk. < **Vaištaris*: *Vaištaras*; *Vainilà*, *Vainilas* ež. Pbrd.: *Vainilà*, *Vainilas*; *Vainius* ež. Ds.: *Vaĩnius*; *Vaĩvilas* up. Skdv. – plg. *Vaivilãvičius*; *Vensùtis* up. Dt. – plg. *Vensus*, *Vensáitis*, *Vensẽvičius*; *Vydeikà* up. Kv.: *Vydéika*; *Vìktaris* ež. Onš. – plg. *Vìktaras*, *Vìktoras*; *Viñbaras* up. Pž. : *Viñbaras*; *Vincẽlis* ež. Ktk. – plg. *Viñcas*, *Vincẽlis*; *Vìsaginas* ež. Dkšt.: *Vìsaginas*; *Vìsbaras* ež. Dbg.: *Vìsbaras*; *Výtautas*, *Vytautãlis* up. Vvr.: *Výtautas*; *Vladìšius* ež. Sem. – plg. *Vladišáuskas*; *Vósgautas*, *Vosbùtis*, *Vaisgùtis* up. Stč. – plg. *Vósbutas*; *Žeberaũskis* up. Kv.: *Žeberaũskis*.

§ **38.** Labai artimi, tiesiog bemaž tapatūs asmenvardiniams nemotyvuotiems hidronimams yra upių bei ežerų vardai, kilę iš etnonimų ar profesijų pavadinimų. Hidronimais virsta ne bet kokie etnonimai ir profesijų pavadinimai, o tik tokie, kurie vartojami asmenims žymėti, tam tikru laipsniu atlieka pravardžių funkcijas. Jų yra palyginti nedaug:

Cigõnė up. Pkr.: *cigõnė*; *Čigõnas* up. RdN.: *čigõnas*; *Kunigáitis*, *Kunigẽlis* ež. Sem.: *kunigáitis*, *kunigẽlis* < *kùnigas*; *Maskoliùkai* du ež. Mlt.: *maskoliùkas* < *maskõlius* „rusas“.

Tokie yra nemotyvuoti hidronimai. Iš viso jų čia buvo pateikta apie 940.

Apie 40 yra hidronimai, kilę iš nomenklatūrinių fiziografinių terminų. Kaip buvo minėta, specialios hidroniminės reikšmės jie neturi. Hidronimo reikšmę, suprantama, reikia skirti nuo jo svarbos hidronimikai. Šia, pastarąja, prasme hidronimai, kilę iš nomenklatūrinių terminų, yra labai svarbūs. Būtent dėl to baltų hidronimikos tyrinėtojai dažnai remiasi, greta kitų, ir kalbamais upių bei ežerų vardais.

Visų kitų nemotyvuotų hidronimų ir svarba hidronimikai yra palyginti nedidelė, nes jie kaip hidronimai yra antriniai. Apie 360 jų sudaro hidronimai, kilę, apskritai imant, iš įvairių vietų pavadinimų – iš vietų, kur ko nors esama, iš vietų, esančių prie kokių kitų vietų, ir pan. Nemaža yra hidronimų, vardus gavusių iš vietų, kuriose arba prie kurių yra hidroobjektai. Dar kiti yra apeliatyvinės kilmės, bet apeliatyvai, davę pradžią hidronimams, yra vėlesni, daugiausia susiję su kultūrine žmonių veikla. Likusieji (apie 520) yra kilę iš įvairių kitų toponimų, iš oikonimų arba iš asmenvardžių.

Taigi apie 900 nemotyvuotų hidronimų neturi ir savarankiškos svarbos hidronimikai. Tai gana didelis skaičius hidronimų, kurie, galima sakyti, iškrenta iš hidronimikos apyvartos. Visi, kurie tyrinės lietuvių vietovardžius, turi tai turėti galvoje ir neoperuoti šiais hidronimais tokiais atvejais, kai analizuojama lietuvių hidronimijos archaika. Šie 900 lietuvių hidronimų – aiškios inovacijos, atėjusios į hidronimiją palyginti neseniai iš kitų vardyno sluoksnių arba ir iš apeliatyvinės leksikos.

Išskirdami nemotyvuotus hidronimus, mes tarsi apvalome lietuvių vandenvardžius nuo jų „dekoratyvinės" dalies ir tuo būdu sudarome sąlygas eiti prie pačio statinio – prie analizės tų medžiagų, iš kurių sudarytas lietuvių hidronimų semantinis, tam tikra prasme ir apskritai visas lietuvių hidronimijos modelis.

II. MOTYVUOTI HIDRONIMAI

§ 39. Tai hidronimai, kurie susidarymo metu kaip nors apibūdino hidroobjektą, tuo būdu jį išskirdami iš kitų vienarūšių hidroobjektų (upių bei ežerų). Jų, kaip matysime, yra daugiausia. Tai tas lietuvių hidronimų klodas, kuris reprezentuoja lietuvių vandenvardžius kaip savarankišką vardyno dalį. Jie yra, pasakytume, tikrieji hidronimai, nes būtent tik jie yra susidarę, yra kilę tam, kad atskirtų vienarūšius hidroobjektus vienus nuo kitų, drauge juos ir apibūdindami. Taigi jų pirminė reikšmė turėjo išskiriamąją funkciją, kuri hidroobjekto ypatybių pavadinimus per ilgesnį ar trumpesnį laiką pavertė hidronimais. Labai apibendrintai sakant – tai hidronimais virtę upės ar ežero ypatybių pavadinimai (išskyrus hidronimus, kilusius iš vandens nomenklatūrinių terminų, posesyvinius bei vietos reikšmės hidronimus ir kai kuriuos kitus[78]).

Naivu būtų manyti, kad visi šios grupės hidronimai yra visai vienodi, juo labiau – kad jie visi yra vienodai archaiški. Su nemotyvuotų hidronimų išskyrimu prasidėjusi lietuvių hidronimijos chronologinė stratigrafija šiame skyriuje bus tęsiama ir toliau – tik jau kitu, būtent tokiu, lygiu, kuris yra „pakylėtas" iki hidronimų reikšmių sferos.

Motyvuotų hidronimų semantinė amplitudė yra be galo plati – nuo posesyvinių bei vietos reikšmės darinių ar iš vandenų nomenklatūrinių terminų kilusių hidronimų, kurie semantikos prasme yra gana artimi nemotyvuotiems hidronimams, iki adjektyvinių vedinių, kurie yra, galima sakyti, absoliučios hidroniminės reikšmės. Be to, hidronimų reikšmė gali būti išreiškiama nevienodai: vienų – panaudojant formalias priemones (žodžių darybos ar pan.), o kitų – be jokių formalių priemonių.

Toliau eidami hidronimų semantinės stratigrafijos keliu, pirmiausia pabandysime išskirti tuos hidronimus, kurie reikšmės prasme hidronimų semantinėje skalėje užima marginalinę vietą. Visų pirma tai hidronimai, kilę iš vandenų nomenklatūrinių terminų, ir posesyvumo bei vietos reikšmės hidronimai. Juos sąlygiškai pavadinsime motyvuotais hidronimais, neapibūdinančiais hidroobjektų. Savaime suprantama, kad visi likusieji bus motyvuoti hidronimai, apibūdinantys hidroobjektus.

[78] Žr. § 40–51.

1. Motyvuoti hidronimai, neapibūdinantys hidroobjektų

Išsiskiria trys ryškesnės šių hidronimų grupės: A) hidronimais virtę vandenų nomenklatūriniai terminai; B) hidronimais virtę kiti apeliatyvai; C) posesyvumo bei vietos reikšmės hidronimai.

A. Hidronimais virtę vandenų nomenklatūriniai terminai

§ 40. Tai per trumpesnį ar ilgesnį laiką hidronimais virtę vandenų pavadinimai – nomenklatūriniai (fiziografiniai) terminai. Taip gali atsitikti dėl įvairių aplinkybių, kurių bene svarbiausios yra dvi. Pirmoji – nomenklatūrinis terminas gali transformuotis į hidronimą tuo atveju, kai vienodų hidroobjektų tame pačiame areale daugiau nėra – kai yra tik (teoriškai samprotaujant) vienas ežeras, viena upė ir pan. Tokiu atveju pats nomenklatūrinis terminas atlieka išskiriamąją funkciją, kurią kitais atvejais turi specialus žodis – hidronimas. Antroji – kai viename areale yra du ar daugiau vienodų hidroobjektų, kurių visi kiti turi specialius vardus. Tie vardai vienus hidroobjektus atskiria nuo kitų. Tas, kuris atskiro vardo neturi, nuo kitų ir skiriasi būtent tuo. Tuo būdu atskiro vardo nebuvimas tampa išskiriamąja funkcija.

Vadinasi, šios grupės hidronimai yra tarsi ant ribos tarp motyvuotų ir nemotyvuotų hidronimų. Iš vienos pusės, hidronimizacijos procese jie iš bendrinių žodžių, iš sąvokų virto hidronimais, neįgaudami formaliai atspindėtos specialios hidroniminės reikšmės. Iš antros pusės, jie lyg ir turėjo reikšmę, nes, būdami pačių hidroobjektų nomenklatūriniais terminais, drauge atliko ir išskiriamąją funkciją. Todėl iškyla klausimas, kur geriau tiktų juos nagrinėti – prie nemotyvuotų ar prie motyvuotų hidronimų. Pastarąją pateikimo vietą nulėmė tik tai, kad iš vandenų nomenklatūrinių terminų kilę hidronimai dėl tam tikros, iš dalies net paradoksalios situacijos (vardo nebuvimas tapo skiriamuoju bruožu) vis dėlto atliko tam tikrą išskiriamąją, kuri hidronimams drauge yra ir semantinė, funkciją.

Šios grupės hidronimai kaip kategorija, kaip tipas yra labai archaiški. Literatūroje pasitaiko nuomonių, kad indoeuropiečių kalbose iš visų seniausi yra būtent šie hidronimai. Kaip ten bebūtų, viena aišku, kad vandenų nomenklatūrinių terminų virtimas hidronimais buvo būdingas daugeliui ide. kalbų ir, vadinasi, iš vandenų nomenklatūrinių terminų kilę hidronimai gali turėti „užkonservavę“ kalbos reliktų iš be galo tolimų laikų. Tai iš dalies bus matyti ir iš šios grupės lietuvių hidronimų apžvalgos.

Šia prasme kalbamieji hidronimai labai svarbūs lyginamajai hidronimikai ir apskritai lyginamajai toponimikai. Bet, būdami apeliatyviniai, tokie hidronimai yra tarsi geografinės terminijos dalis. Kaip žinoma, ir dalis geografinių terminų yra nepaprastai archaiški, todėl labai svarbūs lyginamosioms studijoms, tiesa, ne tiek hidroniminėms, kiek apskritai toponiminėms ir, svarbiausia, apeliatyvinėms.

§ 41. Kadangi pačios sąvokos „vanduo“ („vandenys“) turinys nėra visai aiškiai apibrėžtas (plg., sakysim, *balà*, *tvenkinỹs*, *brastà* ir *ùpė*, *ẽžeras*), tai prie šios grupės galima minėti hidronimus, kilusius ne tik iš upes (ar apskritai tekančius vandenis)

bei ežerus reiškiančių nomenklatūrinių terminų, bet ir tokius, kurie yra kilę iš įvairių kitų vandenų (balų, raistų, maurynų ar pan.) pavadinimų. Kartais toks vandenų nomenklatūrinių terminų rato išplėtimas gali pasirodyti ir abejotinas (plg. *brastà, smùklė* ir pan.), bet, šiaip ar taip, ypač ežerų vardų atveju, atskirti, kada, sakysim, turime reikalą su tikru ežeru, kada – tik su bala ar pan., praktiškai labai sunku. Ypač dėl to, jog vietoje dabartinių raistų, klampynių ir kt. kažkada galėjo tyvuliuoti ežerokšniai ar ir tikri ežerai.

Čia bus išvardyti daugiausia tokie iš vandenų nomenklatūrinių terminų kilę hidronimai, kurių apeliatyviniai pirmtakai, bendriniai žodžiai baltų kalbose vienokiu ar kitokiu pavidalu yra išlikę iki mūsų dienų. Bet, kaip sakyta, kalbamoji hidronimų kategorija yra universali ir arealine, ir chronologine prasme. Todėl jau a priori galima manyti (tolesnė analizė tai patvirtins), kad ir daugiau dabartinių hidronimų gali būti kilę iš vandenų nomenklatūrinių terminų, kurie patys neišliko, bet gali būti rekonstruoti. Jie pateikiami kitoje vietoje, nes dažniausiai etimologiniu keliu negalima nustatyti, ar hidronimu yra virtęs niekuo formaliai nepakitęs nomenklatūrinis vandens terminas, ar tarp hidronimo ir apeliatyvo yra darybinis (ypatybinis) santykis (žr. § 93).

Hidronimų, kilusių iš vandenų nomenklatūrinių terminų, žinoma apie 310.

Alangà up. Trg. Jeigu nėra finougrizmas, plg. fu. *Alanga, Olanga, Olonga*[79], tuomet sietina su lat. *aluôgs* „šaltinis, duobė vandenyje“[80].

Alaukstis up. Tl. Plg. lat. *Alauksts* ež., *Aluoksne* up., *Alūksne* up., *Aluokste* up. Toliau, matyt, sietina su lat. *aluksna* „klampi vieta“.

Birbìntė Pgg.: *birbinta* „klanas, valka“.

Brãdumas up. Lk., up. Sd. – sietina su lat. *brandumi* „brasta“.

Burkãlė ež. Lkv. – galbūt sietina su lat. *burka* „ledo eketė“.

Čiurlẽlis up. Pln.: *čiurlẽ* „čiurkšlė“.

Dañgė up. Nmk. – plg. lat. *danga* „purvina valka, klampi, pelkėta vieta“.

Dẽglė up. Krtv.: *dẽglė* „gili, klampi vieta pelkėje“.

Driñgis, Driñgiai ež. Lkm. – plg. lat. *driegnis* „pelkėta vieta, eine morastige einschiessende Stelle“.

Dũksta ež. Krtv., *Dūkštà* up. Mšg., *Dúkštas* ež. Dkšt., *Dūkštẽlis* ež. Rš. – plg. lat. *dùksts* „pelkė, bala, pelkėta vieta, valka“, liet. *dũkstinas* „purvinas, nešvarus“.

Dũkšmė up. Varn. – matyt, sietina su lat. *dûksne* „pelkė, klanas, valka“.

Eimenys up. Kraupiškas (buv. Rytprūsiai) – plg. buv. Maž. Lietuvos žodį *eimenas* arba *eimena* „tėkmė, upelis“[81].

Gaurùkas up. Užv.: *giáurė* „jaura“, *gaũris* „pelkė“.

---

[79] Plačiau žr. Ванагас А. П. К вопросу о финно-угорском субстрате в литовской гидронимии. – В кн.: Питання гідроніміки. Київ, 1971, с. 146–152.

[80] Tiesa, ir dėl paties žodžio *aluôgs* baltiškumo kyla tam tikrų abejonių – žr. Дамбе В. Ф. Гидронимы Латвийской ССР с формантом -v-. – В кн.: Питання гідроніміки. Київ, 1971, с. 137–141.

[81] Skardžius P. Vandenvardžiai su *-nt-*, p. 40.

Gel̃vė, Gelvẽlė up., ež. Glv., *Gélvis* ež. Sem. – plg. lat. *dzel̃ve* „akivaras, valka, marmalynė, klampynė, pelkė“ ir liet. *gálvis, gal̃vis*.

Gylẽ up. Bsg. : *gylẽ* „giluma“.

Grýva up. Krš. – sietina su lat. *Grīva* up., *Grīva* pv.: lat. *grīva* „upės žiotys“, plg. dak. *griva* „upės žiotys“.

Grovà up. Mrk. : *grovà* „griova“.

Jū́ra up. Trg., *Jū́rė* up. KzR.: *jū́ra, jū́rė* „vandenynas, marios“.

Kaltìs, Kalčià up. Yl. – plg. lat. *Kalte* „sekli vieta ežere“ : lat. *kalte* „giliame ežere smėlėta vieta, kur gali arkliai plaukti ir kur žvejai tiesia savo tinklus“.

Kópta, Koptẽlė ež. dalis Slk. : *kópta, koptà* „brasta, perėja“.

Kunẽ up. Grv., *Kunà* up. Klt., up. Nmč., *Kūnà* ež., up. Švnč., *Kūnià, Kùnas* ež. An.: *kunẽ* „klampi bala, liūnas“.

Laĩkštė up. Al., *Leikštìkas* ež. JnšM. – plg. liet. *láikšės* „didelė pelkė, kimsynas“.

Lángas ež. Užp.: *lángas* „skylė, praraja liūne, akis“.

Lašmuõ up. Pkr.: *lašmuõ* „upėje vieta, kuri neužšąla; vieta, kur prasideda upė, ištakas; vieta, kur upė įteka į ežerą“, plg. lat. *lasmenis* „eketė, paversmis, neužšąlanti vieta ežere“.

Latakà up. Rs.: **lataka*, plg. *latãkas* „srautas, čiurkšlė; klanas, valka, liūgnas; griovys, kanalas; klampi bala, raistas“.

Lekmẽnė up. Btg., up. Kltn., *Lakmenià* up. Šmn. (galbūt tarmybė iš **Lekmenė*): *lekmẽnė* „klanas, bedugnė, properša, duburys“.

Lėvuõ up. Kp. Plg. lat. *Lêvenis* pv. : lat. *lèvenis, lēvenis* „klampynė, liūnas“.

Lỹksnė up. Klm., *Lỹksnis* up. Vdk. – plg. lat. *līksne* „klampi, liūnuota pelkė“.

Lū́kstas ež. Krš., ež. Varn., *Lukštà* up. Jdp., *Lùkštas* ež. Aln., ež. Imb. Plg. lat. *Lùkste* up., *Luksts* pv.: lat. *luksts* „drėgna pelkėta pieva, lanka“.

Máinia ež. Dg. – sietina su lat. *maiņa* „pelkė“, plg. air. *mōin* „pelkė, liūnas, durpynas“.

Máiva up. Varn.: *máiva* „klampi bala, klampynė“.

Nykà up. Kr. Sietina su lat. *Nîca* up., *Nîca* pv. : lat. *nîca* „vieta pavandeniui, žemyn upe“, plg. sen. sl. *нищь* „sukniupęs“, sen. ind. *nīca-ḥ* „žemas“.

Odmuõ up. Šll.: **odmuo*, plg. *odmenis, odmenià* „upės žiotys“.

Páltis up. Grg. ir kt., ež. Dkšt., ež. Vb. *Paltỹs* up. Krt., plg. *Páltis* pv. Plt., pv. Rdd., *Pal̃tys* mš. Slnt. Sietina su lat. *palts, palte* „valka, klanas, bala“.

Pãstovis ež. Mlt., *Pastovỹs* ež. Dgč. ir kt. : *pãstovis* „sustojimo, buvimo vieta“ ir pan. Matyt, *pãstovis* turėjo stovinčio, netekančio vandens, užutėkio ar pan. reikšmę, plg. *póstovis* „gili vieta upėje, kur vanduo lėtai teka“.

Pašupis up. Slm., *Pašupelė* up. Gdr. – abiem atvejais kamienas *pašup-* greičiausiai yra vėlesnis perdirbinys iš *pašuop-*: *pašúopis* „ežero pakrantės liulanti vėlena“.

Pìlvė up. Plv. : *pìlvė* „dumblas“[82].

Pisa up. Įs. Plg. pr. *Pissa* ež., *Pisse* ež. Sietina su lat. *pìsa* „klampi pelkė, liūnas (kur auga tik maži berželiai ir eglaitės); neįžengiama giria“, toliau – su gr. πῖγεα „drėgna, šlapia vieta, pievos“, trak. *pisa* „pelkėta, šlapia pieva“.

[82] Tarvydas S. Lietuvos vietovardžiai, p. 15.

Pravaráitis up. Švn. : *pravaráitis* < *prãvaras* „kiaurymė pelkėse, duburys, praraja“.

Rąžė up. Plng. – galbūt sietina su liet. *rąžà* „nedidelis upelis tarp laukų“ ir pan., lat. *ruôza* „t. p.“.

Rėnẽlis up. Rdd. : *rėnẽ* „griovys“.

Samp̃ė ež. Grk. < **San-upė*: **sanupė* „santaka“ ar pan.

Spuĩgė up. Žmt.: *spuĩgė* „pieva, kurią pavasarį vanduo užlieja“.

Uõstas up. Varn., *Vastalis* ež. Dgč. < **Uostelis* : *uõstas* „upės žiotys“.

Ũstas ež. Dgč., *Ūstẽlis* up. Šlu.: **ūstas*, plg. *uõstas* „upės žiotys“.

Vadà up. Ar., up. Šmk., *Vãdas* up. Rs., up. Vvr., *Vãdės* up. Brb.: *vãdė* „sausa vaga, kuri po didelių lietų virsta upe“, plg. *vadà* „dirvonas, tuštuma girioje“.

Vadaksnis up. Pln., *Vadakstà*, *Vadukstà*, *Vadaktà* up. An., *Vadakstà*, *Vadakstìs*, *Vadaktà* up. Krkn., *Vadakstìs* up. Krtv., up. Lž. Plg. lat. *Vadaks(t)e* up. Sietina su liet. *vãdaksnis* „upės įlanka, kuri tik per potvynius susijungia su upe; vieta, kurią vanduo užlieja, užlaja“.

Viekščià up. Msn. Plg. lat. *Vieksta* up. Sietina su lat. *viẽksta* „vandens sūkurys, verpetas, neužšąlanti vieta; gili vieta upėje“.

Viekšnià up. Jz. Plg. liet. *Víekšna* pv. Tv., *Viekšniaĩ* mstl. Sietina su lat. *vieksnis* „gili vieta upėje“.

Viešmuõ up. Jnšk.: *viešmuõ* „upokšnis, upelis“.

Viřgė up. Pkr. Plg. liet. vv. *Vìrga*, lat. *Virdzes* k., *Virdzīte* up. Sietina su lat. *virga* „pelkėta pieva“, plg. lat. *virgi* „vėjo sukeltos mažos bangelės ant vandens“.

Žãras up. Akm., *Žãrė* up. Krp., up. Sml. Plg. lat. *Zara* up., *Zara* pv. Sietina su liet. *žãras* „šaka“, lat. *zars* „šaka, atšaka“.

Žiõkė up. Žr. : *žiõkis* „nykstančios pelkės prie upių; gili bala“[83].

Žiótys ež. dalis Šš., *Žiotẽlės* du ež. Mlt.: *žiótys* „upės galas, įtekėjimo vieta“ ir kt. (žr. HD 33 t. t.).

§ 42. Čia minėtini ir hidronimai, kilę iš skolintų apeliatyvų:

Blẽkis up. Prk. < **Bliekis* : liet. *blíekis* (< vok. *Bleiche*) „tvenkinys“.

Bùktas up. Žsl. : slavizmas *bùktas* „upės, ežero ar balos įlanka, užtakys; gili vandens išsukta vieta“.

Dunãjus up. Akm. ir kt., *Dūnãjus* ež. Lkm., *Dunõjus* up. Čk. ir kt., *Danãjus* ež. Vš.: slavizmas *dunãjus*, *dūnãjus*, *dunõjus* „upės, vandens pavadinimas, vandens simbolis“ ir pan.[84]

Grãbė up. Lp., *Grabìkė* up. Krž.: germanizmas *grãbė* „griovys“.

Kanavà 4 up., *Kanãvas* ež. Pn., *Kanáuka* up. Dgč. – plg. brus. *канава*, *канаўка* „griovys“.

Kulkà, *Kulkãlis* up. Pln. – jeigu ne finougrizmas (plg. lat. *kolka* „smėlėtas iškyšulys jūroje“ < suom. *kolka* „kampas, kertė“), tuomet galbūt sietina su lat. germanizmu *kulka* „kelio duobė; gili vieta upėje“.

---

[83] Dėl kitų šios grupės hidronimų žr. HD 33 t. t.

[84] Plačiau žr. Vanagas A. Dėl Lietuvos upių vardų *Dunojus* ir *Dniepras* kilmės. – Kn.: Lietuvių kalbos leksikos raida (Lietuvių kalbotyros klausimai, t. 8). V., 1966, p. 173–182.

Maũčiadis up. Zt. – plg. lenk. *m'oczadło* „liūnas“.

Netẽčius ež. Vrn.: lenk. *nieciecz* „stovintis vanduo, mažas pakrantės ežerokšnis“.

Õporas, Õpora up. Pkn.: lenk. *opar* „šlapia neužšąlanti vieta, bala“.

Poplava up. Klm.: lenk. *popław* „pelkėta pieva“, brus. *поплаў, поплава* „užliejama pieva, lanka; užakusi vieta ežere“.

Prũdas up. Blnk. ir kt., ež. Lkm. ir kt., *Prũdai* up. Šln., *Prūdẽlis* up. Brž. ir kt., ež. Dg. ir kt.: slavizmas *prũdas* „tvenkinys“.

Prũdymai up. Rs.: **prūdymas* „tvenkinys?“, plg. *prũdijimas* „užprūdijimas“.

Rãvas up. Bb. ir kt., *Ravaĩ* up. Srd., *Ravãlis* up. Varn., *Ravẽlis* up. Ar. ir kt., *Rẽvas* up. Plk., *Revẽlis* up. Lkč.: slavizmas *rãvas, rẽvas* „griovys“.

Rištãkas up. Btr. ir kt., *Ryštẽkas* up. Krn.: liet. *rištakas* (< lenk. *rynsztok*) „srovė, srautas, tėkmė“.

Trasìnė up. Krk. – plg. brus. *трасіна* „liūnas“.

B. Hidronimais virtę kiti apeliatyvai

§ **43.** Hidronimų, formaliai sutampančių su apeliatyvais, iš kurių jie yra kilę, esama ir daugiau. Jų hidroniminės reikšmės, kaip matysime, taip pat yra specifiškos.

Išsiskiria bene trys svarbesnės šių hidronimų grupės – tai upių bei ežerų vardai, formaliai sutampantys su augalų, su gyvūnų pavadinimais ir su įvairiomis kitomis sąvokomis.

Hidronimus, formaliai sutampančius su augalų ir gyvūnų pavadinimais, patogiausia aptarti drauge. Pirmiausia pateikiame juos.

Iš augalų pavadinimų: *Ãpšė* up. Skd. (plg. lat. *apse* „apušė“), *Apušẽ* up. Šr., *Ãpušis* up. Tt.; *Ašóklis* up. Yl., up. RdN.; *Ašùtis* up. Šll. (*ašùtis* „nelaboji svidrė“); *Béržas* up. Dv.; *Ẽglė* up. Kp.; *Ẽglis* ež. Sem.; *Garšas* up. Jon. (*garšas* „garšva“); *Gúoba* up. Glv., up. Rs.; *Kermùšis* up. Šmk. (*kermùšis* „laukinis česnakas“); *Klẽvas* up. Sn.; *Léndrė* up. Ar. ir kt.; *Néndrė* up. Trk.; *Puõkė* up. Mžk. (*puõkė* „pūkė“); *Purlė* up. Šv. (*purlė* „puriena“); *Serbeñtas* up. Šmk.; *Skirpstas* up. Gdl.; *Smilga* up. Krk.; *Traukšlỹs* up. Šll.; *Vendrýkštis* up. Vvr.

§ **44.** Ne visai aiškūs hidronimai yra *Blendà* up. Msn., *Blénda* ež. Šr., *Blìnda* up. Als., *Blindìs* up. Rs.; *Márnaka* up. Kp., up. Sb.

§ **45.** Iš gyvūnų pavadinimų: *Álnis* ež. Mlt. (*álnis* „elnias“ – dėl jo dar žr. § 93); *Ašvà* up. Lž., up. Šv.; *Ãžagis, Ažagỹs* up. Šd. (*ažagis*, **ažagys* „ežegys“); *Balañdis* ež. Lzd.; *Barõnas* up. Brž., up. Gdr., up. Vrn. (*barõnas* „avinas“); *Barsiùkas* up. End.; *Baublỹs* up. Bb. ir kt.; *Bìtė* up. Pgg., *Bità* up. Všn.; *Bitinẽlis* ež. Km., ež. Šl.; *Būblỹs* up. Žg. (*būblỹs* „baublys“); *Burkštinas* up. Krtn. (*burkštinas* „avinas“ arba *burkštinas* „tokia žolė“); *Čiõtė* up. Klm. (*čiõtė* „čiukė, kiaulė“); *Drigantas* up. Kdn. (*drigañtas* „kumelys, eržilas“); *Ẽšeras* ež. Lkm. (plg. *ešera, ešeria, ešerỹs*); *Garnỹs* up. Šl ; *Gérvė* up. Rt. ir kt.; *Geřvinas* up. Mšk. ir kt.; *Gyvãtė* up. Ut.; *Gulbė* up. Aln., ež. Ūd., *Gulbinas* up. Akm. ir kt., *Gulbis* ež. Mlt. (*gulbis* „gulbė“); *Karõsas* ež. Km., ež. Tl.; *Karšis, Karšė* up. Dg. (*karšis, karšė* „karšis“); *Kiáunė* up. Sml.; *Krẽgždė* up. Vdk.; *Kùisis* up. Šv.; *Kùrmis* ež. Als.; *Lašašà* up. Šil. (*lašaša* „lašiša“); *Lašišà* up. Čk. ir kt.; *Lẽvas* up. Nm.; *Lokỹs, Lõkė* up. Jon.; *Lūšis, Lúšis, Lúšė* up. Žd.;

Mẽškinas ež. dalis Dkšt.; *Mùsė* up. Onš.; *Musẽ*, *Musià* up. Msn.; *Pyplỹs* up. Skd. (*pyplỹs* „vijūnas“); *Sãkalas* up. Šlv.; *Sraĩgė*, *Straĩgė* up. Grk.; *Stìrna* up. Gdr., ež. Mlt.; *Stìrta* up. Kpč., *Stìrtos* ež. Lp. (*stìrta* „tokia žuvis“); *Šãpalas* up. Žl.; *Taũras* ež. Trgn.; *Tilvìkas* up. Šll.; *Ungurỹs* up. Vvr. ir kt.; *Vãbalas* up. Yl. ir kt.; *Vãnagas* up. Kdn.; *Vapsà* up. Stk. (*vapsà* „vapsva“); *Varlẽ* up. Srd., up. Trgn.; *Vařnas* up. Gr.; *Vėgėlẽ* up. Glv., up. Klm.; *Veprỹs* ež. Ant. (**veprys* „šernas“); *Verbliũdas* ež. Jz. (*verbliũdas* „kupranugaris“); *Veršis* ež. Šm.; *Vėžỹs* up. Šauk., ež. Užv.; *Vil̃kas*, *Vil̃kežeris* ež. Vs.; *Vyturỹs* up. Btg.; *Voverẽ* up. Trgn., *Voverìs*, *Voverẽ* up. Vlkj.; *Žaltỹs* ež. Ktk.; *Žąsà* up. Pšl. (*žąsà* „žąsis“); *Žą̃sinas* up. Čk. ir kt.; *Žýlė* up. Šll.; *Žylẽ* up. Vrn.; *Žiuřkinas* up. Mšk. (*žiuřkinas* „tokia žuvis“); *Žvỹnė* up. Kr. (*žvỹnė* „žiurkė“); *Žvìrblis* up. Gdr.

§ **46.** Prieš mus – apie 30 hidronimų, formaliai sutampančių su augalų pavadinimais, ir apie 70 hidronimų, formaliai sutampančių su gyvūnų pavadinimais. Pereinant prie jų komentavimo, pirmiausia reikia pasakyti, kad pati augalinių ir gyvūninių hidronimų kategorija indoeuropiečių vardyne yra visuotinai paplitęs fenomenas ir iš principo niekieno nėra kvestijonuojamas. Tačiau šiuo atveju turime labai specifišką reiškinį, kada hidronimu tampa grynas augalo arba gyvūno pavadinimas. Šis fenomenas nėra jau toks aiškus, kaip minėtoji augalinių arba gyvūninių hidronimų kategorija apskritai. Priimdami šį faktą be abejonių, turime sutikti, kad buvo laikai, kada žmogus galėjo pavadinti upę ar ežerą vėžiu, vyturiu, voverim, klevu ar epuše. Ar įmanomas toks dalykas? Į šį klausimą aiškaus atsakymo nėra[85]. Vis dėlto, bent jau remdamiesi lietuvių hidronimija, galėtume abejoti tokia galimybe[86]. Pirmiausia – semantinis kriterijus: sunku įsivaizduoti, kokie motyvai galėtų lemti, kad upė ar ežeras būtų imama vadinti augalo ar gyvūno vardu. Išimtys, tiesa, įmanomos. Viena jų – hidroobjekto panašumas į augalą ir ypač į gyvūną. Tokios rūšies galėtų būti, sakysim, upės vardas *Gyvãtė*. Bet jeigu taip, jeigu, sakysim, gyvūno pavadinimas tampa upės vardu dėl to, jog upė panaši į gyvūną, tai čia turime reikalą ne su santykiu „gyvūno pavadinimas“: „hidronimas“, o su santykiu „upė“: „kaip gyvūnas“, mūsų minėtu atveju „upė“ : „kaip gyvatė“. Kitaip tariant, upė čia būtų pavadinta *Gyvatė* pagal jos formą. Tai būtų ne gyvūninis, bet konfigūracinės reikšmės hidronimas. Taigi upės vardas *Gyvãtė* būtų motyvuotas, nes jį pagimdė semantinės priežastys. Bet tokių atvejų, rodosi, nėra daug. Prie jų galėtume dar priskirti ežero vardą *Žìrnis* – pagal panašumą į žirnį, upės vardą *Sraĩgė*, *Straĩgė* – pagal panašumą į sraigę ir galbūt dar vieną kitą. Bet vargu ar būtų įmanoma, kad upė ar ežeras gali būti panašūs į guobą, eglę, tilviką ar žvirblį.

Antra išimtis – tabuistiniai, demonologiniai ir pan. su tikėjimais bei prietarais susiję motyvai. Kai kurie tyrinėtojai teigia, jog augalai, o ypač gyvūnai senų senovėje buvę garbinami ir netgi laikomi tam tikrais „vandenų dievais“. Todėl esą visai suprantama, kad grynas augalo ar gyvūno pavadinimas galėjo tapti hidronimu. Pavyzdžiui, pranc. *le Loup* „vilkas“, isp. *Serpente* „gyvatė“, gr. *Elaphos* „elnias“,

[85] Anot J. Otrembskio: „Pats faktas yra visiems žinomas, bet nežinoma, kokiu būdu ir kodėl tokie žodžiai (gyvūnų pavadinimai. – *A. V.*) tampa vandenvardžiais“ – žr. Otrębski J. Tiernamen als Gewässernamen in Litauen. – Beiträge zur Namenforschung. 1959, H. 1., S. 24.

[86] Tuo, be kita ko, prieštaraudami ir savo paties ankstesnei nuomonei – žr. HD 30–33.

Hippos „arklys“, it. *Cervo* „elnias“ ir t. t.[87] Tad nėra neįmanoma, kad ir vienas kitas lietuvių hidronimas, formaliai sutampantis su augalo ar gyvūno pavadinimu, gali būti panašios kilmės. Tačiau tokie atvejai vargu ar buvo dažni. Jeigu taip būtų, tuomet šios rūšies hidronimus turėtume laikyti ne tik ir ne tiek floros ar faunos reikšmės, kiek demonologiniais.

Vadinasi, nei aukščiau minėtoji, nei pastaroji išimtis negali būti įrodymas, kad dauguma kalbamos grupės hidronimų yra vandenų vardais virtę augalų bei gyvūnų pavadinimai.

Vienas svarbiausių (jeigu ne pats svarbiausias) šaltinių, padedančių susidaryti hidronimams, šiuo metu formaliai sutampantiems su gyvūnų ar augalų pavadinimais, yra bilingvistinė arba polilingvistinė situacija. Tokios situacijos metu susidaro įvairiausių vertinių, kalkių, kurioziškiausių substitucinių darinių ir t. t. Kalbamo tipo hidronimų gali atsirasti ir tuomet, kai vienos kalbos hidronimai (ar šiaip toponimai) tiesiog perimami kitos kalbos stichiškai, be specialios kvalifikuotos reglamentacijos[88].

§ **47.** Atidesnis žvilgsnis į šios grupės hidronimus rodo ką kita, būtent, kad daugumos jų sutapimas (santykis „hidronimas“ : „augalo, gyvūno pavadinimas“) yra antrinis, galima sakyti, fiktyvus, regimasis. Iš tiesų, matyt, tarp augalų bei gyvūnų pavadinimo būta ypatybės santykio, kuris formaliai negalėjo būti išreikštas, nes išvestinės lytys sutapo su pamatinėmis. Tai daugeliu atvejų galėjo būti vadinamieji galūnių vediniai, kur toks sutapimas yra visai įmanomas dalykas, nes dabartinės mūsų galūnės yra susiformavusios iš balsinių priesagų ir iš senųjų galūnių ir atlieka dvi funkcijas – formų darybos (daiktavardžiui būdingų gramatikos kategorijų reiškimas) ir žodžių darybos (daiktavardžių darybai būdingų kategorijų reiškimas)[89]. Pavyzdžiui, žodžio *greĩtis* galūnė *-is* reiškia ne tik giminės, skaičiaus ir linksnio kategorijas, bet ir nurodo šio daiktavardžio priklausymą būdvardžių abstraktų kategorijai[90]. Visai panašiai gali būti ir su kai kuriais kalbamais hidronimais. Sakysim, upės vardas *Puõkė* gali būti galūnės *-ė* vedinys iš augalo pavadinimo *puõkė*, tik čia „gramatinė“ galūnė bus sutapusi su „darybine“ vedinio galūne. Taigi *Puõkė* niekuo nesiskirtų nuo, pavyzdžiui, *Garšvė* up. Kn., kuris yra aiškus ypatybės turėtojas: tai upė, susijusi su garšvomis. Atrodo, kad panašios kilmės gali būti hidronimai *Ãpšė*, *Apušė*, *Ãpušis*, *Ašóklis*, *Ašùtis*, *Ẽglė*, *Ẽglis*, *Kermùšis*, *Kremblỹs*, *Léndrė*, *Néndrė*, *Puřlė*, *Traukšlỹs*, *Varputỹs*, *Vendrýkštis*; *Álnis*, *Ãžagis*, *Ažagỹs*, *Balañdis*, *Baublỹs*, *Bìtė* (gal ir *Bità*), *Būblỹs*, *Čiõtė*, *Garnỹs*, *Gérvė*, *Gul̃bė*, *Gul̃bis*, *Kařšis*, *Krẽgždė*, *Kùrmis*,

[87] Plačiau žr. Rohlfs G. Europäische Flußnamen und ihre historischen Probleme. – In:VI. Internationaler Kongress für Namenforschung, I (Kongressberichte). München, 1960, S. 14–18.

[88] Pavyzdžiui, Adygėjos autonominės srities vienas geležinkelio stoties vardas rusiškai įsigalėjo *Индюк* (plg. rus. *индюк* „kalakutas“). Iš tiesų šios stoties vardas nieko bendra neturi su rus. *индюк*. Tai nevietinių gyventojų ateivių iškreiptas senasis šios gyvenamosios vietovės vardas *Хьиндыкъуашъхъ*, kurio pirminė reikšmė buvusi „Хидская гора“ – iš Dž. Kokovo pranešimo konferencijoje „Перспективы развития славянской ономастики“, vykusioje Maskvoje 1976 m. spalio 26–30 dieną.

[89] Urbutis V. Dabartinės lietuvių kalbos galūnių darybos daiktavardžiai. – Kn.: Kalbotyra. V., 1961, t. 3, p. 27, 28.

[90] Ten pat, p. 28.

Lokỹs, Lūšìs, Pyplỹs, Ungurỹs, Varlẽ, Vėgėlẽ, Veprỹs, Veršis, Vėžỹs, Vyturỹs, Voverẽ, Voverìs, Žýlė, Žylẽ, Žvỹnė. Tad apie pusė kalbamų hidronimų iš tiesų gali būti galūnių vediniai. Jų kai kurie akcentuaciniai (metatonijos) skirtumai (plg., sakysim, *Nėndrė* vietoj laukiamo **Neñdrė*) nėra esminiai, nes tokių hidronimų prilyginimas prie atitinkamų apeliatyvų galėjo įvykti vėliau – liaudies etimologijos rezultatas.

Galūnių vediniais sunkiau būtų laikyti šiuos hidronimus: *Bėržas, Garšas, Gúoba, Klẽvas, Serbeñtas, Skiřpstas, Smìlga*; *Ašvà, Barõnas, Barsiùkas, Bitinẽlis, Buřkštinas, Ẽšeras, Geřvinas, Gulbinas, Karõsas, Lašašà, Lašišà, Lẽvas, Mẽškinas, Sãkalas, Stìrna, Stìrta, Stìrtos, Šãpalas, Šliùžas, Taũras, Tilvìkas, Vãbalas, Vãnagas, Vapsà, Vařnas, Vilkas, Žąsà, Žąsinas, Žiuřkinas*, nes galūnių *-a, -as* vediniai iš daiktavardžių lietuvių kalbai (bent dabartinei) nėra būdingi[91]. Tad, galimas daiktas, vienas kitas šių hidronimų gali būti vandenvardžiu virtęs augalo ar gyvūno pavadinimas. Tačiau ir šiuo atveju nebus visiškai nepamatuota įtarti, jog dabartinės lytys – tai vėlesni perdirbiniai, liaudies etimologijos keliu vėliau sulygintos su atitinkamais apeliatyvais. Taip galint būti, be kita ko, rodo ir kai kurie oficialiųjų lyčių variantai. Sakysim, Seinų apylinkių ežero vardas *Klẽvas* turi gretiminę lytį *Klevų̃ ẽžeras*, kuri aiškiausiai rodo, kad variantas *Klẽvas* yra naujas. Tačiau svarbiausia yra tai, kad šaknis *klev-* čia yra iš viso nauja – senesnė buvo *kleiv-*: rus. *Клейвы*: plg. lat. *Kleĩvas* vs., *Kliẽvis* ež.[92] Panašiai yra ir su upės vardu *Smìlga*: variantas *Smilgỹs* rodo šį hidronimą buvus ypatybiniu. Variantai *Geřvis* greta *Geřvinas* Kdn., *Stirnãvas* greta *Stìrna* Mlt., *Taũragnas* greta *Taũras* Trgn., *Vilkežeris* greta *Vilkas* Vs., *Vėžežeris* greta *Vėžỹs* Šauk. taip pat patvirtina, kad dabartinės oficialios lytys gali būti vėlyvesnės.

§ **48.** Įmanomi ir tokie atvejai, kai hidronimai, dabar formaliai sutampantys su augalų ar gyvūnų pavadinimais, iš tiesų yra visai kitos kilmės ir su augalų ar gyvūnų pavadinimais nieko bendra neturi. Pavyzdžiui, upės vardas *Blãkė* Varn. yra kilęs ne iš vabzdžio pavadinimo *blãkė*, o iš būdvardžio *blãkas* „lygus, plynas“; ežero vardas *Lùkštas* Aln. – ne iš augalo pavadinimo *lùkštas* „vandens lelija“, o sietinas su lat. *luksts* „drėgna, pelkėta pieva, lanka“; hidronimai *Mùsė* up. Onš., *Musẽ, Musià* up. Msn., *Musià* ež. Pb. sietini ne su vabzdžio pavadinimu *mùsė*, o su liet. *mùsos* „плесень“, *musóti* „trauktis mūsais, gliaumyti“, *mùsti* „tirštėti verdant, suvirti į košę“ (dėl tokios semantikos plg. *Mũsis* ež. Švnč.: *mūsaĩ* „skysčių paviršiuje susidariusi plėvelė, pelėsiai“, *mũsas* „mūsai, pelėsis“; pastarieji žodžiai toliau siejami su ahd. *mos* „pelkė, liūnas“, sen. rus. *мъchъ* „samanos“ ir t. t.) ir pan. Upės vardas *Sraĩgė, Straĩgė* Grk. greičiau buvo, kaip minėta, upės vagos formą apibūdinantis, konfigūracinės reikšmės, bet ne gyvūninis hidronimas. Panašiai, matyt, yra ir su upės vardu *Vyturỹs* Btg., Vlkj. – jis sietinas ne su paukščio pavadinimu *vyturỹs* „vieversys“, o su liet. *vỹturas* „plaukų susisukimas, garbana“, *vỹturiuoti, vỹturti* „sukti, vynioti“ ir pan. Ežero vardas *Kremblỹs* Ant., Užp., matyt, yra kilęs ne iš grybo pavadinimo *kremblỹs*, o sietinas su liet. *kremblỹs* „susisukęs, gumbuotas medis“ (LKŽ VI 523) – ežero krantų formos ar pan. prasme. Upių vardų *Žýlė* Šll. ir *Žylẽ* Vrn. ryšys su liet. *žýlė, žylẽ* taip pat labai abejotinas. Greičiausiai jie

[91] Ten pat, p. 59.

[92] Būga K. Rinktiniai raštai. – V., 1961, t. 3, p. 787.

sietini su liet. *Žìlė* up. Vdk., *Žìl-upis* up. Gž. ir pan. ir kildintini iš liet. *žỹlis* „žilumas“, *žìlas* „baltas, nubalęs“ ir pan. Tai būtų spalvos reikšmės hidronimai.

Kai kurie hidronimai, formaliai sutampantys su augalų bei gyvūnų pavadinimais, gali būti visai nauji, atsiradę neseniai, tam tikri okazionalizmai, pvz., *Drigantas* ir pan. Ežero vardas *Verbliũdas* Jz. yra memorinis, atsiradęs neseniai – po to, kai jame nuskendo iš cirko pabėgęs dramblys.

Kitų baltų kalbų – latvių ir prūsų – vardyno medžiaga padėti išspręsti kalbamą uždavinį bemaž negali, nes dėl savitos šių kalbų vardyno raidos darybiniai santykiai dažnai būna nebeaiškūs. Tai ypač tinka senovės prūsų kalbai, kurios vardynas, tame tarpe ir hidronimai, mus pasiekė ne iš gyvosios kalbos, o iš raštų, be to, rašytų kitomis kalbomis. Tuo tarpu žinomas tik vienas kitas prūsų upėvardis, formaliai visiškai sutampantis su gyvūno pavadinimu, plg. *Alne* – pr. *alne* „elnė“, *Warne* – pr. *warne* „varna“ ir dar vienas kitas[93]. Bet šie pavyzdžiai iš tiesų nieko nepasako, nes jie gali būti ir vediniai (galūnės *-e*) iš gyvūnų pavadinimų.

§ **49.** Latvių hidronimai mums rūpimu aspektu nėra detaliai išnagrinėti. Bet, šiaip ar taip, hidronimų, formaliai sutampančių su augalų bei gyvūnų pavadinimais, pasitaiko. Pavyzdžiui, lat. *Lùkne* ež. – plg. lat. *lùkne* „kūdrų augalas storomis minkštomis šaknimis ir apskritais lapais“. Bene daugiau atvejų, kada upės ar ežero vardas sutampa su gyvūno pavadinimu. Ežerų vardai: *Asva* – plg. liet. *ašvà* „kumelė“; *Gulbis* „gulbis“, *Kugre* „karosas“, *Sams* „šamas“, *Stirna* „stirna“, *Ūpītis* „mažasis apuokas“, *Zęguoze* „gegužė, gegutė“, *Zùosins* „žąsinas“. Upių vardai: *Durbe* „Bleier (abramis ballerus)“, *Dzērv-(īt)e* “gervė“, *Kārpa* „karpis“, *Mũsa* „musė“, *Rupucis* „rupūžė“, *Stirna* „stirna“, *Tirz(in)a* „lašiša? Lachsforelle“, *Uodze* „gyvatė, angis“, *Vārna* „varna“, *Vilce*, liet. „vilkė“. Šie latvių hidronimai yra pateikti J. Endzelyno[94]. Pats autorius jų tikrumu abejojo. Ir ne be pamato. Etimologinė ir darybinė šių hidronimų analizė rodo, jog daugumos jų sutapimas su augalų bei gyvūnų pavadinimais yra vėlesnis, antrinis. Sakysim, ežero vardas *Lùkne* greičiausiai yra ne iš augalo pavadinimo *lùkne*, o iš lat. *lukns* „lankstus“, plg. *lùknas* „kurio ragai eina į šalis“[95]. Hidronimai *Gulbis*, *Zęguoze*, *Dzērve*, *Rupucis*, *Uodze*, *Vilce* gali būti galūnių vediniai iš atitinkamų gyvūnų pavadinimų[96]. Upės vardas *Kugre* yra finougrizmas (lat. *kugra*, *kugre* < est., lyb. *kogr* „karosas“[97]), todėl jo darybiniai santykiai su apeliatyvu gali būti visai kiti negu dabar iš pirmo žvilgsnio atrodo. Upėvardžio *Durbe* ryšys su lat. gyvūno pavadinimu, matyt, yra netiesioginis. Visų pirma lat. *Durbe* sietina su liet. *dur̃bti* „dubti, kiurti, pūti“, *durbis* „išdurbęs medis“ ir pan. Nieko bendra su gyvūno (vabzdžio) pavadinimu *mùsė* neturi upės vardas *Mũsa* – liet. *Mūšà*. Jis kildintinas iš liet. *mūšà* „bangų pyla, bangų mušimas į krantą“

[93] Даубарас Ф. О связях прусских гидронимов с названиями животных и птиц. – Baltistica, t. 14 (2), p. 134–138.

[94] Endzelin J. Die lettländischen Gewässernamen. – In: Zeitschrift für slavische Philologie, 1934, B. 11, H. 1/2, S. 116–117.

[95] Plačiau žr. Urbutis V. [Rec.:] Этимология, 1968. – Baltistica. V., 1972, t. 8 (2), p. 207.

[96] Žr. § 47.

[97] Mūlenbacha K. Latviešu valodas vārdnīca. Rediģējis, papildinājis, turpinājis Endzelīns J. – Rīgā, 1925–1927, t. 2, p. 299–300.

ir pan. Mažybinių priesagų vediniai *Ūpītis* bei *Dzērvīte* neabejotinai kilę iš gyvūnų pavadinimų, bet jų pirminė reikšmė galėjo būti ne tik mažybinė, bet ir ypatybinė.

Taigi tik hidronimai *Asva, Sams, Stirna, Zùosins, Kārpa, Tirza, Vārna* šiuo metu darybiškai yra tapatūs atitinkamiems gyvūnų pavadinimams. Bet ir jų dabartinės lytys gali būti vėlesnės, antrinės, išsirutuliojusios iš genityvinių konstrukcijų. Tai patvirtina kai kurių šių hidronimų gretiminiai sudurtiniai bei genityviniai variantai: *Stirna—Stirnupe, Vārna—Varnupe*, plg. *Gulbis—Gulbja ęzęrs, Dzērv(īt)e—Dzērves upe*. Turint dar galvoje įvairius kitus dalykus, visų pirma galimus kalkiavimo atvejus, hidronimų pasikeitimus bilingvistinėje situacijoje ir pan., būtų visiškai pakankamo pamato manyti, jog ir latvių vardyne hidronimų tipas „augalo bei gyvūno pavadinimas = upės ar ežero vardui“ yra labai mažas, o istoriškai, galimas daiktas, ir iš viso nebuvęs.

Iš to, kas pasakyta, aiškėja, jog lietuvių hidronimų, formaliai sutampančių su augalų ir gyvūnų pavadinimais, kategorija yra vėlyvesnės raidos rezultatas. Istoriškai tokių hidronimų, be retų išimčių, galėjo ir nebūti.

Reikia įsakmiai pabrėžti, kad abejojimas (diachroniškai žiūrint) kalbamuoju hidronimų tipu jokiu būdu nereiškia, jog kėsinamasi eliminuoti iš mūsų hidronimijos semantinio bei darybinio modelio visą augalinių bei gyvūninių vandenvardžių kategoriją. Kaip matysime, hidronimų, kurie reiškia tam tikrą santykį su augalų bei gyvūnų pavadinimais, yra daugybė. Bet tai visai kas kita.

Baigiant norisi pasakyti, kad tokio griežto, netgi pedantiško hidronimų, formaliai sutampančių su augalų bei gyvūnų pavadinimais, išskyrimo iš visos augalinių bei gyvūninių vandenvardžių kategorijos literatūroje bemaž nepasitaiko. Iš dalies tai ir pateisinama, ypač etimologiniuose tyrinėjimuose, kur dažnai užtenka vien ryšio tarp hidronimo ir augalo ar gyvūno pavadinimo konstatavimo. Etimologija būna patenkinama, kai pasakoma, jog upės vardas *Gulbė* yra iš gyvūno pavadinimo *gulbė*. Bet nagrinėjant semantiką, šitokiu konstatavimu tenkintis negalima – tokį ryšį dar reikia ir semantiškai motyvuoti. O semantinis kriterijus, kaip matėme, tą ryšį rodo galėjus būti tik ypatybinį, reiškusį upės ar ežero sąsają su augalais ar gyvūnais[98]. Dėl to visi čia suminėtieji vandenų vardai drauge pateikiami ir prie augalinės bei gyvūninės reikšmės hidronimų (žr. § 94, 92).

§ **50**. Hidronimai, formaliai niekuo nesiskiriantys nuo kitų įvairios reikšmės apeliatyvų, skiriasi nuo ką tik aptartųjų. Skirtumas yra esminis – šios grupės hidronimų dabartinės lytys yra tokios, kokios jos buvo hidronimo susidarymo metu. Sakysim, upės vardas *Šlaunìs* Klm. dabar visiškai sutampa su kūno dalies pavadinimu *šlaunìs*. Nėra abejonės, kad ši hidronimo *Šlaunìs* lytis tokia buvo visą laiką. Kalbant apie hidronimus, kilusius iš augalų bei gyvūnų pavadinimų, buvo suabejota, ar augalo bei gyvūno sąvoka gali nepasikeisdama transformuotis į hidronimą. Šiuo atveju, kada turima prieš akis hidronimai, formaliai sutampantys su įvairiomis kitomis sąvokomis, tokių abejonių paprastai nekyla, nes semantinis kriterijus yra už

[98] Dar žr. Ванагас А. К проблеме так называемых первичных гидронимов в балтийских и некоторых славянских языках. – В кн.: Питання сучасної ономастики. Київ, 1976, с. 100–105.

galimybę įvairiems apeliatyvams virsti hidronimais. Kodėl? Todėl, kad tam tikri (reikia pabrėžti, gana reti) apeliatyvai turi potencinių ypatybių virsti hidronimais ta prasme, kad jų reikšmės yra tokios, kurios gali hidroobjektą apibūdinti, tam tikru laipsniu charakterizuoti. Būtent dėl to šios grupės hidronimai yra reikšminiai.

§ **51**. Šios grupės hidronimų, kurių iš viso yra palyginti nedaug, reikšmės gana įvairios. Tai gali būti upių bei ežerų vardai, kilę iš kūno dalių pavadinimų (*Blauzdà, Gurklỹs, Kaklẽlis, Kója, Kuksà, Kùlšė, Nagà, Pãkalas, Plaštakà, Rūrà, Šlaunìs, Šónas, Uodegà, Žarnà* ir kt.). Jie yra reikšminiai hidronimai, t. y. jie vienaip ar kitaip apibūdina upes bei ežerus. Tai daugiausia konfigūracinės reikšmės hidronimai[99].

Žinoma keletas hidronimų, formaliai sutampančių su indų (*Abrýna, Bliũdas, Gélda, Kãtilas* ir kt.), su namų apyvokos daiktų (*Akuliẽriai, Akuliõriai, Kačérga, Lìžė* ir kt.), su mitologinių būtybių (*Aniuoliùkas, Gìltinė, Perũnas, Rãgana* ir kt.) pavadinimais.

Kelios dešimtys upių ir ežerų vardų yra kilę iš įvairių kitokių reikšmių apeliatyvų (*Baisỹbė, Bevaĩdis, Dvilỹpis, Kriaunà, Prapultìs, Stulpas* ir kt.).

Iš viso šios grupės hidronimų susidarytų apie 100. Čia jie išsamiau nenagrinėjami todėl, kad, kaip sakyta, jie visi turi daugiau ar mažiau aiškias reikšmes. Ši aplinkybė leidžia juos pateikti ir detaliau charakterizuoti prie atitinkamos reikšmės kitų hidronimų. Taip elgtis semantinės analizės rėmuose, rodos, galima, nes čia nagrinėjama ne hidronimų daryba, o reikšmė, semantika.

C. Posesyvinės reikšmės hidronimai

§ **52**. Anksčiau kalbėta apie tokius motyvuotus hidronimus, kurių reikšmės nebuvo formaliai išreikštos. Jų, kaip matėme, yra palyginti nedaug.

Didžiausią lietuvių motyvuotų hidronimų dalį sudaro upių bei ežerų vardai, kurių reikšmės yra „materializuotos", atspindėtos, išreikštos tam tikromis žodžių darybos priemonėmis – galūnėmis, priesagomis, priešdėliais, žodžių sandūros būdu ir pan.

Hidronimų reikšmės, kaip matysime, yra be galo įvairios, tačiau visas reikšmes galima sujungti į dvi grupes: posesyvumo reikšmės ir pačius hidroobjektus apibūdinančios reikšmės.

§ **53**. Posesyvumo, arba priklausymo, reikšmė sunkiai atskiriama nuo vietos reikšmės. Bet posesyvumo ir vietos reikšmė – tai ne visai tas pats. Palyginkime, sakysim, *Mìlvydo ẽžeras* Varn. – iš avd. *Mìlvydas*, t. y. „Milvydui priklausantis ežeras". Čia posesyvumo reikšmė akivaizdi. Vietos reikšmės hidronimas yra, pavyzdžiui, *Lankõs rãvas* Lzd. – iš *lankà*, t. y. „per lanką, lankà tekantis ravas". Tuo būdu posesyvumo ir vietos reikšmės iš principo gali būti atskirtos. Tačiau praktiškai tai padaryti dažniausiai yra labai sunku. Tarp aiškesnių posesyvinės reikšmės ir aiškesnių vietos reikšmės hidronimų yra daugybė tokių, kurių reikšmės posesyvumo ir vietos prasme yra labai sunkiai diferencijuojamos. Sakysim, upės vardo *Mikalãvo upẽlis* reikšmė gali būti dvejaip suvokiama: 1) „Mikalavo kaimo upelis" – tai būtų

[99] Žr. § 83.

priklausymo reikšmė; 2) „per Mikalavo kaimą tekantis arba nuo Mikalavo kaimo atitekantis upelis“ – tai jau būtų vietos reikšmė. Šitoks semantinis dvilypumas būdingas daugeliui sudėtinių hidronimų, kurių pirmasis komponentas yra kito vietovardžio kilmininkas. Net ir tais atvejais, kai sudėtinio hidronimo pirmasis komponentas yra asmenvardinis, panašaus semantinio neapibrėžtumo gali išlikti. Pavyzdžiui, upės vardo *Mažrìmo upãlis* Skd. reikšmė, be abejonės, yra daugiau posesyvinė negu vietos. Vis dėlto, ir šiuo atveju įmanoma ir tokia reikšmės interpretacija: „nuo Mažrimo atitekantis arba per Mažrimo laukus tekantis upelis“.

Apskritai imant, posesyvumo reikšmė būna aiškesnė, kada sudurtiniai, sudėtiniai ir kai kurie priesaginiai hidronimai yra kilę iš kitų vietovardžių arba iš asmenvardžių. Kuomet sudurtinių bei sudėtinių hidronimų pirmieji sandai bei komponentai būna apeliatyviniai, kiek ryškiau suvokiama vietos reikšmė. Todėl prie posesyvinių hidronimų, be kelių išimčių, priskiriami daugiausia tie upių bei ežerų vardai, kurie yra vietovardiniai arba asmenvardiniai.

Hidronimų posesyvinė reikšmė gali būti išreiškiama trimis pagrindiniais būdais: priesagomis, žodžių sudūrimu ir žodžių sudėjimu. Šiuos būdus atitinka priesaginiai, sudurtiniai ir sudėtiniai hidronimai.

Posesyvinės reikšmės hidronimai, kilę iš asmenvardžių arba kitų vietovardžių, būdingi ne tik lietuvių, bet ir daugelio kitų indoeuropiečių kalbų vardynui. Sakysim, mūsų artimiausių kaimynų slavų vardyne ypač gausu šios reikšmės priesaginių vedinių (plg. Dnepro baseino upių vardus *Богдановка*, *Романовка*, *Степановка*, *Семеновка*, *Леоновка*, *Гапоновка*, *Матяшовка*[100], Desnos baseino *Авдіївський*, *Батуринськойе*[101] ir t. t.). Ir kitų darybinių tipų šios reikšmės darinių slavų kalbose yra nemaža[102].

Vokiečių vardynui būdingesni sudurtiniai posesyviniai hidronimai[103] ir pan.

Posesyvinės reikšmės hidronimų iš viso žinoma apie 1300.

Posesyvinės reikšmės priesaginiai hidronimai

§ **54.** Priesagų, vartojamų posesyvumo bei vietos reikšmės hidronimams sudaryti, inventorius yra nedidelis – iš viso tik keliolika. Pagal darumą šios priesagos yra labai nevienodos. Dariausia jų yra priesaga *-išk-* (*-iškė*, *-iškis*, *-iškas*) – apie 120 vedinių. Antra pagal darumą yra priesaga *-in-* (*-inė*, *-inis*, *-ina*) – apie 35 vediniai. Visų kitų priesagų vedinių iš viso yra apie 85. Taigi priesaginių posesyvinės reikšmės hidronimų žinoma apie 240.

---

[100] Трубачев О. Н. Названия рек Правобережной Украины. – М., 1968, с. 20–21.

[101] Корепанова А. П. Словотворчі типи гідронімів басейну Нижньої Десни. – Київ, 1969, с. 24.

[102] Žr. Ванагас А. П. К проблеме так называемых первичных гидронимов в балтийских и некоторых славянских языках, с. 103–104.

[103] Plg. vok. *Ottenbach*, *Waltersbach*, *Bertholdsbach*, *Geroldsbach* ir kt. – žr. Christmann E. Bach- und Flurnamen mit Personennamen im Bestimungswort. – In: Namenforschung. Festschrift für Adolf Bach zum 75. Geburtstag. Heidelberg, 1965, S. 241.

§ 55. **Priesaga -išk-.** Su šia priesaga posesyvinės bei vietos reikšmės hidronimai gali būti išvedami iš asmenvardžių ir iš vietovardžių:

a) iš asmenvardžių: *Abromìškė* up. Tv.: *Abrõmas* ir kt. (žr. HD 173 t. t.);

b) iš vietovardžių: *Bildìškis* ež. V.: *Bildžiaĩ* k. ir kt. (žr. HD 173 t. t.).

§ 56. Posesyvinės reikšmės yra ir trys su priesaga *-išk-* padaryti hidronimai iš etnonimų (*Cigõniškė* up. Prnv., *Cigõniškas* up. Vlkj.: *cigõnas*; *Karajìmiškė* up. Nj.: *karaìmas*) bei vienas – iš profesijos pavadinimo (*Kùnigiškė* up. Srj.: *kùnigas*).

§ 57. **Priesagos su -in-.** Su šia priesaga hidronimai gali būti vedami iš asmenvardžių ir iš vietovardžių:

a) iš asmenvardžių: *Abromìnė* up. Grg.: *Abrõmas* ir kt. (žr. HD 156);

b) iš vietovardžių: *Burčiokìnė* up. Klvr.: *Burčiõkas* ež. ir kt. (žr. HD 156).

§ 58. **Priesaga -ušk-.** Su šia priesaga žinoma tik šiek tiek vedinių iš asmenvardžių: *Bernótuškis* up. Užp.: *Bernótas* ir kt. (žr. HD 209).

§ 59. **Priesaga -ait-:** a) iš vietovardžių: *Drangauskináitė* up. Jrb.: *Drangauskinė* pv.; *Kumpupáitis* up. Šk.: *Kumpupiai* k.[104]; *Sidabrináitis* ež. Lp.: *Sidãbrinė* pv.; *Varnėnáitis* ež. Lp.: *Varnėnai* k.; b) iš asmenvardžių: *Galkáitė* up. Vdk.: *Galkus*, *Galkỹs*.

§ 60. **Priesaga -el-.** Šios priesagos vediniai yra tik vietovardiniai: *Punėlė* up. Btr.: *Punià* k. ir kt. (žr. HD 115).

§ 61. **Priesaga -ėl-:** a) iš vietovardžių: *Dotnavėlė*, *Dotnuvėlė* up. Dt.: *Dotnavà*, *Dotnuvà* mst. ir kt.; b) iš asmenvardžių: *Gudėnėlė* up. Kš.: *Guděnas*; *Gudūnėlė* up. JnšM.: **Gudūnas*, plg. *Gùdas*; *Pečiurėlis* up. Šv.: *Pečiūrà* ir kt. (žr. HD 126–127).

§ 62. **Priesaga -uk-.** Visi šios priesagos vediniai yra vietovardiniai: *Dailydùkas* ež. Auk.: *Dailydai* rst.; *Miguliùkas* ež. Sem.: *Migulỹs* pv.; *Šoniùkas* up. Krtv.: *Šonà* k.; *Tameliùkas* ež. Auk.: *Tamẽliai* k. ir kt. (žr. HD 194).

§ 63. **Priesaga -al-.** Šios priesagos vediniai yra vietovardinės kilmės: *Kartenãlė* up. Krt.: *Kařtena* mstl.; *Pluotinãlis* ež. Žr.: *Pluotìnė* k.; *Smeltãlė* up. Klp.: *Smeltė* Klaipėdos mst. dalis; *Švėkšnãlė* up. Šv.: *Švėkšna* mstl.

§ 64. **Priesaga -antė.** Posesyvinės reikšmės šios priesagos vedinys žinomas bene tik vienas: *Kražañtė* up. Krž.: *Krãžiai* mstl.

§ 65. **Priesaga -ik-:** a) iš asmenvardžių: *Jakšikė* up. Klm.: *Jakšỹs*; *Gãkštikas* ež. Šmk., *Gakštìkas* up. Šmk.: *Gakštà*, *Gãkštas*, *Gakštỹs*; b) iš apeliatyvų: *Skárbaravykis* up. Kr. **Skarbavikis*: *skárbavas* „valdiškas“.

§ 66. **Priesaga -yčia.** Trys šios priesagos upių vardai yra vediniai iš vietovardžių. *Mašnyčià* up. Drsk.: *Mašnėlis* ež.; *Mataryčià* up. Rud.: *Matarà* b.; *Simnyčià* up. Smn.: *Simnas* mst.

§ 67. **Priesaga -ka:** a) iš vietovardžių: *Čekánka* up. V.: *Čekóniškis* k.; *Geisčiùnka* up. Alv.: *Geisčiūnai* k.; *Karačiùnka* ež. Dkšt.: *Karačiūnai* k.; *Ketūnka* up. Krš.: *Ketūnai* k.; *Klačiùnka* up. Pbrd.: *Kločiūnai* k.; *Krúonka* up. Krn.: *Krúonis* mstl.; *Kubánka* up. Šlčn.: *Kubónys* k.; *Nemajùnka* up. Lzd.: *Nemajūnai* k.; *Petrašiùnka* up. Pnt.: *Petrašiūnai* k.; *Saltonkà* up. Lp.: *Saltõniškė* k.; b) iš asmenvar-

[104] Dėl tokių vedinių plačiau žr. HD 77, 115.

džių: *Kuršélka* up. Ssk. : *Kuršas, Kuršỹs*; *Kusenka* up. Drsk.: *Kusà, Kùsas, Kusỹs*; *Magdalénka* up. Trg.: *Magdalenà*; *Vaitonkà* ež. Imb.: *Vaitónis*. Upės vardo *Dirnėnka* Jnš. pamatinis kamienas ne visai aiškus – plg. lat. avd. *Dirnēns* ir lat. *Dirnẽni* k., mš.

§ **68. Priesaga -anka.** Žinomas tik vienas šios priesagos hidronimas – vedinys iš oikonimo: *Beržánka* up. Jon.: *Beržaĩ* k.

§ **69. Priesaga -auka.** Vienintelis vedinys su šia priesaga yra asmenvardinis: *Bružáuka* up. Smal.: *Brùžas*.

§ **70. Priesagos su -av-.** a) iš vietovardžių: *Pavadãvas* up. Všk.: **Pavadė, -ys* ar pan.: *Vadà* up.; *Rūkavà* ež. Vdk.: *Rũkė* b.; b) iš asmenvardžių: *Adinčiavà* up. Btr.: *Adiñčius*; *Byvainavà* up. Užv.: *Byvaĩnis*; *Mõrkavas* ež. Vs.: *Mõrkus*; *Veñcavas* ež. Ds.: *Veñcas, Vencỹs, Veñcius*.

§ **71.** Iš kitokios darybos hidronimų, turinčių posesyvumo reikšmę, galima paminėti pora galūnių vedinių iš kitų vietovardžių: *Laužãdžius* up. Smal.: *Laužãdžiai* k.; *Lìškiavė* up. Lš., *Lìškiavis* ež. Lš.: *Liškiavà* mstl.

Posesyvinės reikšmės sudurtiniai hidronimai

§ **72.** Posesyvinių sudurtinių hidronimų yra daugiau negu priesaginių – iš viso apie 300. Pagal pirmąjį, determinuojantįjį, sandą sudurtiniai posesyvinės reikšmės hidronimai gali būti iš asmenvardžių (apie 240) ir iš vietovardžių (apie 60).

§ **73.** a) iš asmenvardžių (arba juos atstojančių asmenų pavadinimų pagal profesiją ar pan.): *Aibùč-iupis* up. Ob.: *Aibùtis* ir kt. (žr. HD 239 t. t.);

§ **74.** b) iš vietovardžių: *Alỹt-upis* up. Al.: *Alytùs* mst. ir kt. (žr. HD 239 t. t.).

Posesyvinės reikšmės sudėtiniai hidronimai

§ **75.** Iš visų posesyvinių hidronimų šių yra daugiausia – apie 760. Pagal pirmąjį, determinuojantįjį, komponentą sudėtiniai hidronimai gali būti iš vietovardžių (apie 680) ir iš asmenvardžių (apie 80).

§ **76.** a) iš vietovardžių: *Abramaučiznos ẽžeras* Gdr.: *Abramaučiznà* k. ir kt. (žr. HD 260 t. t.);

§ **77.** b) iš asmenvardžių (arba – reti atvejai – iš asmenų pavadinimų, atliekančių tam tikrą asmenvardinę funkciją): *Astróto upẽlis* Dgč.: *Astrotas* ir kt. (žr. HD 269 t. t.).

Apeliatyvinės kilmės aiškesnis sudėtinis posesyvinis hidronimas žinomas bene tik vienas – *Bánko kanãlas* Rd.: *bánkas*.

§ **78.** Kalbant apie visus posesyvinės reikšmės hidronimus (kurių iš viso yra apie 1300), krinta į akis tai, kad dauguma jų sudaryti iš vietovardžių (apie 820). Asmenvardinių yra gerokai mažiau (apie 480).

Skirtingai nuo aukščiau minėtų apie 940 nemotyvuotų hidronimų, šie apie 1300 hidronimų turi tam tikrą – posesyvumo – reikšmę. Kas tai per reikšmė visos hidronimų semantikos kontekste? Hidronimų reikšmė – tai, paprastai sakant, hidroobjekto apibūdinimas. Visi kiti motyvuoti hidronimai tuo ir išsiskiria, kad jų

pirminės reikšmės, apskritai imant, kaip nors charakterizuoja upes arba ežerus. Šie gi, posesyvinės reikšmės, hidronimai su pačiais hidroobjektais maža ką bendra teturi – vienu žodžiu, jie rodo, kam priklauso upė bei ežeras (arba, rečiau, kur yra hidroobjektas). Tad pačių hidroobjektų jie bemaž necharakterizuoja. Šia prasme jie yra hidronimų semantinio modelio antraeiliai nariai. Pagal svarbą hidronimikai jie yra bene patys nereikšmingiausi. Taip yra dėl to, jog jų pamatiniai kamienai (priesagų vedinių) arba pirmieji sandai bei komponentai (sudurtinių bei sudėtinių darinių) paprastai būna kilę, kaip matėme, iš asmenvardžių arba kitų vietovardžių, tarp kurių aiškiai vyrauja oikonimai. Pastarieji patys dažnai būna asmenvardiniai. Asmenvardžiai, kurie sudaro šios grupės hidronimų pamatą (tiesioginį arba per oikonimus), patys paprastai yra nauji, dažniausiai pavardės, susidarę iš skolintų krikšto arba kokių kitokių vardų. Vadinasi, priesaginiai, sudurtiniai ir sudėtiniai posesyvinės reikšmės hidronimai yra aiškios inovacijos, todėl savarankiškos svarbos istorinėms studijoms negali turėti. Šia proga dar kartą norisi atkreipti visų, kurie nagrinėja lietuvių vardyną, dėmesį, kad į kalbamuosius hidronimus reikia žiūrėti kaip į visai naujus, kurių dabartinės lytys yra lietuvių hidronimų sistemos raidos galutinis rezultatas. Beje, daugelis jų yra knyginiai, dokumentiniai hidronimai, susidarę ne gyvojoje kalboje. Jais turėtume vengti remtis tada, kai kalba eina apie tolimesnę praeitį.

Prisimenant ir nemotyvuotus, kurių, kaip sakyta, yra apie 940, ir posesyvinės bei vietos reikšmės hidronimus – jų iš viso žinoma apie 1300 – susidaro apie 2240 hidronimų (neskaitant pasikartojančių), kurie semantikos, tuo pačiu ir kilmės prasme yra nauji dariniai, „priklydę“ prie hidronimų iš kitų nomina propria tarpo arba iš apeliatyvinės leksikos. Tai daugiau negu ketvirtadalis visų lietuvių hidronimų.

2. Motyvuoti hidronimai, apibūdinantys hidroobjektus

§ **79.** Tai pats gausiausias ir pats svarbiausias lietuvių hidronimų sluoksnis. Svarbus jis daugeliu požiūrių. Semantikos aspektu jo svarba akcentuotina todėl, kad tik jis formavosi, kilo iš hidroobjektus apibūdinančių, charakterizuojančių apeliatyvų (tikriniai žodžiai būna bemaž tik sudėtinių hidronimų antraisiais komponentais, plg. *Žemóji Gérvė*, *Juodóji Ánčia* ir pan.). Šių hidronimų genetinis šaltinis – tai daugiausia upių bei ežerų savybes reiškianti leksika. Todėl visu balsu apie hidronimų semantiką galima kalbėti tik turint galvoje šios grupės hidronimus. Čia atsiskleis ir visa hidroniminės semantikos įvairovė.

Prieš pereinant prie šių hidronimų semantinio skirstymo, atrodo, būsiant tikslinga bent labai trumpai apžvelgti, kokiais būdais išreiškiamos hidroniminės reikšmės.

Pirmiausia pasakytina, kad, apskritai imant, bemaž visos hidroniminės reikšmės yra ypatybinės. Kitaip tariant, hidroobjektus apibūdinantys hidronimai reiškia ką nors, kas būdinga, kas susiję su ežeru ar upe.

Ši pati bendriausia – ypatybinė, hidroobjektą charakterizuojanti – reikšmė gali būti išreiškiama penkiais svarbiausiais būdais.

Pirmasis būdas. Grynas hidroobjekto ypatybės pavadinimas, būdvardis (paprastas arba įvardžiuotinis), tampa hidronimu, pavyzdžiui, *Júodas* ež. Vp. – iš *júodas*; *Júodasai* ež. Ds.: *júodasai* ir pan. Šis hidroniminės reikšmės reiškimo būdas nėra labai populiarus – iš viso hidronimų, kurių reikšmės reiškiamos šiuo būdu, žinoma tik apie 100[105]. Tiesa, tai dabartinis, sinchroninis vaizdas. Kaip reikšmės reiškimo kategorija, šis būdas, kaip matysime, yra be galo archaiškas, todėl visai įmanoma, kad ir daugiau dabartinių hidronimų gali būti adjektyviniai, tik šiuo metu jų adjektyvinė kilmė jau nebėra aiški.

Semantikos požiūriu šie hidronimai yra ypatingi tuo, kad jų reikšmė yra absoliučiai aiškiai išreikšta: hidronimu eina „grynas" upės ar ežero ypatybės pavadinimas.

Antrasis būdas. Iš hidroobjekto ypatybės pavadinimų galūnių pagalba sudaromi hidronimai – galūnių vediniai, pavyzdžiui, *Júodis* ež. Mrk. < *júodis*, *Juodỹs* ež. Ktk. < *juodỹs*. Šis būdas yra gerokai populiaresnis už pirmąjį, bet, apskritai imant, nėra labai plačiai paplitęs. Aiškesnių galūnės vedinių žinoma apie 450[106].

Trečiasis būdas. Iš hidroobjekto ypatybių pavadinimų hidronimai sudaromi su įvairiomis priesagomis (priesagų vediniai), pavyzdžiui, *Juodėnis* ež. Lkm., *Juodìšius* ež. Ktk. < *júodas*. Tai pats populiariausias hidronimų darybos tipas[107] ir tuo pačiu dažniausia hidroniminės reikšmės reiškimo priemonė. Pačių priesagų, vartojamų šios rūšies hidronimų darybai, yra apie 480, o priesaginių hidronimų – apie 3800, t. y. apie 50% visų hidronimų.

Ketvirtasis būdas. Hidroobjekto ypatybės pavadinimas sudaro sudurtinio hidronimo pirmąjį sandą, pavyzdžiui, *Júod-ežeris* ež. Krč., *Júod-upis* up. Als. < *júodas*. Iš viso šios rūšies sudurtinių hidronimų yra apie 930.

Penktasis būdas. Hidroobjekto ypatybės pavadinimas, būdvardis (paprastas ar įvardžiuotinis), sudaro sudėtinio hidronimo pirmąjį komponentą, pavyzdžiui, *Júodas ežerėlis* Vrn. < *júodas*; *Júodasai upėlis* Tvr. < *júodasai*. Tokių hidronimų yra palyginti nedaug – iš viso apie 80.

Vadinasi, viena kuri upės ar ežero ypatybė, pavyzdžiui, vandens spalva, gali būti išreikšta penkiais būdais, atitinkančiais adjektyvinius hidronimus, galūnių, priesagų vedinius, sudurtinius ir sudėtinius hidronimus: 1. *Júodas*, 2. *Júodis*, 3. *Juodìšius*, 4. *Júod-ežeris*, 5. *Júodas ežerėlis*. Šis faktas be galo svarbus jau pats savaime, nes jis leidžia daryti esminę teorinę išvadą: panašios hidronimų réikšmės gali būti reiškiamos skirtingomis darybinėmis priemonėmis. Suprantama, ši teorinė prielaida nesuponuoja išvados, kad visų penkių darybos tipų hidroniminės reikšmės yra absoliučiai vienodos. Pabandysime šį klausimą aptarti kiek detaliau.

Kai ežero vardu tampa būdvardis *júodas*, tai hidronimo pirminė reikšmė tokia ir išlieka: „šis ežeras yra juodas", nes paprastasis būdvardis *júodas* kitokios reikšmės neturi. Truputį kas kita, kuomet ežero vardas susidaro iš įvardžiuotinio būdvardžio, sakysim, iš *júodasai* > *Júodasai* ež. Šiuo atveju limnonimas *Júodasai*

---

[105] Jie pateikti HD 50–52.
[106] Žr. HD 58–70.
[107] Ten pat, 70–215.

reiškia, kad ežeras yra juodas – tai mūsų atveju yra svarbiausia. Bet drauge ežero vardas *Júodasai* reiškia ir tai, kad turimas galvoje ne bet kuris ežeras, o tas, kuris yra juodasis, t. y. šiuo hidronimu tarsi pasakoma, kad aplinkui yra ir daugiau ežerų, bet tik kalbamasis ežeras yra *Júodasai*. Vadinasi, hidronimas *Júodasai* ne tik (o kartais gal ne tiek) reiškė ežero juodumą, kiek tai, kad jis yra juodesnis už kitus aplinkinius. Kitaip tariant, be spalvos reikšmės, ežero vardas *Júodasai* dar turėjo ir aiškią išskiriamąją funkciją, kuri įvardžiuotiniams būdvardžiams yra labai būdinga[108].

Greta pirminės ir drauge svarbiausios – šiuo atveju spalvos – reikšmės, galūnių vediniai turi ir išskiriamąją, pabrėžiamąją reikšmę. Antai ežero vardas *Júodis* pagal reikšmę bemaž lygus ežero vardui *Júodasai*: abu ežerų vardai – *Júodis* ir *Júodasai* – pradžioje reiškė ne tik tai, kad ežerai yra juodi, ne tik konotavo spalvos ypatybę, bet ir pabrėžė, kad tai ežerai, juodesni už kitus, tuo būdu išskirdami šiuodu ežerus iš kitų tarpo.

Sudėtinių hidronimų reikšmės nėra visai tapačios. Vieni jų pagal semantiką yra artimesni paprastiesiems adjektyviniams, kiti – įvardžiuotiniams adjektyviniams hidronimams bei galūnių vediniams. Tai priklauso nuo pirmojo, determinuojančiojo, komponento reikšmės – kai pirmasis komponentas yra paprastas, neįvardžiuotinis būdvardis, tada tokio sudėtinio hidronimo reikšmė yra artima hidronimams, kilusiems iš neįvardžiuotinių būdvardžių. Sakysim, ežerų vardų *Ãklas* ir *Ãklas ežerẽlis* semantika yra labai panaši – jų pirminė reikšmė yra tiktai „aklas, užakęs ežeras“.

Tais atvejais, kai sudėtinio hidronimo pirmasis komponentas būna įvardžiuotinis būdvardis, jo reikšmė, apskritai imant, bemaž sutampa su adjektyvinių įvardžiuotinių hidronimų bei galūnių vedinių reikšmėmis. Palyginkime, sakysim, *Baltàsis ežeras* ir *Baltỹs* bei *Báltasiai* – šių trijų ežerų vardų reikšmės labai panašios.

Kiek daugiau neaiškumų kyla dėl sudurtinių hidronimų reikšmės, tiksliau – reikšmės atspalvių išskyrimo. Kaip žinoma, sudurtiniai hidronimai savo formavimosi procese dažnai yra perėję sudėtinių hidronimų pakopą. Kitaip sakant, sudėtiniai hidronimai yra stadija, kurią yra perėję dauguma sudurtinių hidronimų – sudėtiniai hidronimai yra rezervas, kurio pamatu formuojasi nauji sudurtiniai upių bei ežerų vardai. Pavyzdžiui, upės vardas *Júod-upis* teoriškai gali būti susidaręs iš ankstesnės lyties **Juoda upė*, **Juodoji upė* ar pan. Vadinasi, sudurtinio hidronimo *Júod-upis* pirmasis sandas neabejotinai yra adjektyvinis, kilęs iš būdvardžio, bet neaišku, iš kokio – iš paprasto, neįvardžiuotinio *báltas*, *-à*, ar iš įvardžiuotinio *baltàsis*, *-óji* ar pan. Tuo būdu ir sudurtinių hidronimų semantinių niuansų aptarimas aukščiau minėtu tikslumu yra bemaž neįmanomas.

Priesagų vedinių reikšmės svyravimai, teoriškai imant, turėtų išsitekti aukščiau aptartųjų adjektyvinių hidronimų semantikos įvairavimo amplitudėje, nors tai įrodyti kiekvienu konkrečiu atveju labai dažnai būtų sunku, o kartais ir iš viso neįmanoma. Reikalas tas, kad priesaginiai hidronimai yra be galo įvairūs, pačių prie-

[108] Valeckienė A. Dabartinės lietuvių kalbos įvardžiuotinių būdvardžių vartojimas. – Kn.: Literatūra ir kalba. V., 1957, t. 2, p. 174 t. t.

sagų taip pat labai daug (apie 480), o priesagų reikšmės dar toli gražu ne visų yra išnagrinėtos. Be to, pamatiniai kamienai, iš kurių susidarė priesagų vediniai, labai dažnai būna abejotini, tik spėjami arba ir visai nepaaiškinami. Dėl šių ir dėl daugelio kitų priežasčių visiškai tiksliai apibrėžti kiekvieno atskiro hidronimo reikšmę daugeliu atvejų nepavyksta. Tačiau šie sunkumai, kurių, teoriškai imant, su lietuvių hidronimikos raida vis turėtų mažėti, negali griauti pagrindinės mūsų prielaidos, kad priesaginių hidronimų reikšmės iš principo negali skirtis nuo kitų rūšių vedinių ir darinių reikšmių.

Vadinasi, nėra abejonių, kad panaši hidronimo reikšmė gali būti išreikšta įvairiais būdais. Todėl turėtų būti visai suprantama, kodėl šiame darbe prie panašios reikšmės hidronimų pateikiami įvairios darybos upių bei ežerų vardai.

Žiūrint kitu aspektu, taip pat visiškai suprantama, kad įvairioms reikšmėms (spalvos, konfigūracijos, didumo ar pan.) reikšti vartojamos tos pačios hidronimų darybos priemonės. Todėl vienos darybos hidronimai šiame darbe išsiskaido į atitinkamas semantikos pamatu išskirtas grupes.

Čia pravartu priminti, jog toli gražu ne visos hidronimų reikšmės reiškiamos visais penkiais būdais. Iš tiesų reikšmių, reiškiamų visais penkiais būdais, yra mažuma. Dauguma reikšmių turi vieną du išraiškos būdus.

§ **80**. Pereinant prie hidronimų skirstymo pagal semantiką, reikia bent labai trumpai aptarti vienos reikšmės hidronimų pateikimo problemą.

Nėra abejonės, kad panašios reikšmės hidronimai turi būti aptariami vienoje vietoje. Ir taip suprantant uždavinį, pateikimo neaiškumų lieka. Imkime pavyzdį. Viena populiariausių hidronimų reikšmių — vandens spalvos reikšmė. Po antrašte „Vandens spalvos reikšmės hidronimai" galima išvardyti visus hidronimus, turinčius, sakysim, baltumo reikšmę: *Baltà, Báltas, Báltasiai, Baltỹs, Bált-upis, Baltàsis ežeras* ir pan. Po to — visus hidronimus, turinčius, sakysim, juodumo reikšmę: *Júodas, Júodasai, Júodis, Juodìšius, Júodupis, Júodasai upẽlis* ir t. t. Tada — visus hidronimus, turinčius raudonumo reikšmę ir t. t. Galimas ir antras pateikimo būdas. Paskui pačia „Vandens spalvos reikšmės hidronimų" antrašte išvardijami hidronimai pagal reikšmės išreiškimo būdus. Pirmiausia būtų pateikiami hidronimai, kurių reikšmė išreiškiama būdvardžiais, t. y. adjektyviniai hidronimai: *Júodas, Báltasiai, Júodasai* ir t. t. Toliau — hidronimai — galūnių vediniai: *Báltis, Júodis, Baltỹs, Juodỹs* ir t. t. Po to — visi spalvos reikšmės priesaginiai ir tada — visi spalvos reikšmės sudurtiniai hidronimai ir t. t.

Abu pateikimo būdai turi ir privalumų, ir trūkumų. Pirmuoju atveju į pirmą vietą iškiltų pačios reikšmės, bet reikšmių išraiškos priemonės nueitų į antrą vietą, nebūtų iki galo detalizuojamos. Antruoju atveju principium divisionis būtų ne pati hidronimo reikšmė, o jos išreiškimo priemonės (adjektyvai, galūnių, priesagų vediniai ir t. t.). Pastaruoju atveju būtų aiškiai matyti, kokiomis priemonėmis ir kokiu mastu išreiškiama spalvos reikšmė, bet būtų aptemdoma pačių spalvų įvairovė — tą pačią spalvą, sakysim, tamsų vandenį, reiškiantys hidronimai pakliūtų į penkias skirtingas vietas. Tuo būdu pasidarytų nebeaišku, kiek yra juodumą, baltumą ar kokią kitą spalvą reiškiančių hidronimų. Būtų idealu, jeigu ir šiame darbe abu pateikimo būdai būtų respektuoti, pilnai pateikiant hidronimus ir vienu, ir

antru aspektu. Bet tai, suprantama, jau rastųsi aiški prabanga, kuri ir patį darbą labai išplėstų. Kadangi šio darbo tiriamasis objektas yra hidronimų semantika, o ne jos išreiškimo priemonės, todėl pasirinktas pirmasis pateikimo būdas. Tokį pateikimo aspektą pateisina ir ta aplinkybė, jog mūsų ankstesniame darbe („Lietuvos TSR hidronimų daryboje") hidronimai buvo grupuoti darybiškai, t. y. tam tikru laipsniu ir pagal semantikos reiškimo būdus.

§ **81.** Motyvuotų hidronimų skirstymas pagal semantiką yra be galo sudėtingas ir sunkiai sprendžiamas uždavinys. Pirmiausia, patenkinamas jis gali būti tik su ta sąlyga, kad jau yra žinomos visų hidronimų etimologijos. Ši sąlyga įvykdoma tik teoriškai. Praktiškai pasiekti tokio lietuvių hidronimikos išsivystymo pakopą būtų labai sunku. Bet, antra vertus, visos lietuvių onomastikos padėtis ir mūsų atliktas etimologinis hidronimų tyrinėjimas[109] jau dabar leidžia imtis uždavinio hidronimus klasifikuoti pagal jų reikšmes. Suprantama, kad šis, dabartinis, skirstymas bus toli gražu ne galutinis — jame rasis ir neaiškių, diskutuotinų momentų, kurių su tolesne lietuvių hidronimikos raida turėtų mažėti. Žodžiu, mūsų klasifikacijos preliminarinis pobūdis autoriaus yra aiškiai suvokiamas. Iš to, žinoma, neturėtų būti daroma išvada, kad galbūt visa semantinė analizė yra perdėm hipotetinė. Čia būtina pabrėžti, kad neaiškių, abejotinų, diskutuotinų dalykų vis dėlto yra mažuma. Ši aplinkybė leidžia teigti, jog kvestijonuojama gali būti ne visa mūsų pateikiama lietuvių hidronimijos semantinė schema, o daugiausia tik jos detalės. Dažniausiai, žinoma, būna neaišku, prie kurios grupės priskirtinas vienas ar kitas konkretus hidronimas. Vengiant kategoriškumo ir išankstinio užsiangažavimo, prie daugelio semantinių grupių pateikiama pastabų, svarstymų dėl atskirų hidronimų semantinio neapibrėžtumo, dėl jų priskyrimo prie vienos ar kitos grupės sąlygiškumo.

Pasitaikė ir tokių hidronimų, kurių semantikos išaiškinti nepavyko. Daugiausia tai hidronimai, kurių abejotinos, neaiškios arba tiesiog iškreiptos pamatinės lytys. Suprantama, kad nagrinėti neautentiškų hidronimų semantiką būtų perdėm rizikinga. Tiesa, tokių hidronimų yra palyginti labai nedaug — visi jie išvardijami atskirai (žr. § 134). Tas faktas, kad šiame darbe analizuojama praktiškai bemaž visos dabartinės lietuvių hidronimijos semantika, rodo visų pirma, šiaip ar taip žiūrėsim, mūsų hidronimikos brandumą.

Reikšmes turinčių hidronimų semantinių grupių išskyrimas taip pat yra nelengvas ir daugeliu atvejų problematiškas uždavinys. Subjektyvumas, nulemtas autoriaus koncepcijos, autoriaus pasirinktų teorinių semantinės analizės premisų, čia neišvengiamas. Tai suvokdamas, autorius sąmoningai stengėsi analizę grįsti ne apriorinėmis koncepcijomis ar iš anksto susidarytomis pažiūromis, o faktais, konkrečia medžiaga, kuri visa autoriui buvo po ranka. Jokia semantinė lietuvių hidronimų kategorija nėra postuluota iš anksto — jos visos išskirtos, remiantis hidronimų leksinės ir darybinės analizės rezultatais. Suprantama, variavimai galimi įvairūs. Sakysim, galima kai kurias grupes sujungti, galima dalį jų suskaidyti į smulkesnius poskyrius ir pan. Bet tai daryti būtų įmanoma dažniausiai vis dėlto tam tikrų semantinių rėmų ribose. Taip galima pasielgti paprastai su vienu kitu marginaliniu mūsų semanti-

[109] Plačiau apie tai žr. p. 4.

nės schemos vienetu. Svarbiausios, gausiausios semantinės lietuvių hidronimų grupės išskiriamos, remiantis gausia ir dažniausiai neabejotina faktine medžiaga. Čia pateikiamos semantinės schemos griaučius, jos karkasą sudaro būtent šios semantinės grupės, todėl ir pati semantinė schema turėtų būti pakankamai stabili.

§ **82.** Toliau pateikiamos hidronimų semantinės grupės. Jos analizuojamos ne bet kaip, o pagal tam tikrus „semantinius laukus". Rodosi, kad taip daryti yra pakankamai pamato, nes tik tokiu būdu galima išryškinti, akcentuoti svarbiausius lietuvių hidronimijos semantinius bruožus. Drauge tai leidžia parodyti ir tuos semantikos aspektus, kurie lietuvių hidronimijai yra mažiau būdingi.

Fiziografinės reikšmės hidronimai

§ **83.** Tai pati gausiausia lietuvių hidronimų semantinė grupė – jų iš viso priskaičiuojama apie 1740.

Fiziografinės reikšmės hidronimais čia vadinami tokie upių ir ežerų vardai, kurių semantika turi vienokį ar kitokį ryšį ne su vandens, o su upių vagų bei ežerų krantų, dugno ir pan. fiziografinėmis charakteristikomis. Reikia būtinai pabrėžti – ne kokiomis kitomis, o fiziografinėmis, t. y. tokiomis, kurių skiriamasis, apibūdinamasis požymis yra susijęs su upių vagų bei ežerų krantų ir pan. fizinėmis ypatybėmis. Kokios tos ypatybės? Visų pirma tai upės vagos bei ežero krantų konfigūracija. Šis semantinis pogrupis yra visų didžiausias: konfigūracinės reikšmės hidronimų žinoma daugiau kaip 900.

Konfigūracinės reikšmės hidronimai: *Ãklas* ež. Lbv., ež. Vp., *Aklaĩ* ež. Ūd., *Aklàsis* ež. Gr., *Ãklė* up. Dbg. ir kt., *Ãklis* ež. Dglš., *Aklỹs* ež. Imb., ež. Vrn., *Aklẽlis* ež. Gdž. ir kt., *Ãklikas* ež. Mrc., *Aklìnis* ež. Krtv., *Akliùkas* ež. Klm., *Aklùtis* ež. Švnčl., *Akl-ã-eže̍ris* ež. Tv., *Ãkl-ažeris* ež. Dg. ir kt., *Ãkl-eže̍ris* ež. Als. ir kt., *Akl-ežerỹs* ež. Jž., *Aklàsis ežerẽlis* Švnč.: *ãklas* „užakęs"; *Ankščià* up. Lkm., *Ankštėlẽ* up. Tl., *Ánkšč-eže̍ris* ež. Trgn. – galbūt iš *añkštas* „siauras, mažas"; *Apiritỹs* ež. Dgč. – plg. liet. *ritinỹs*, lat. *ritens* „ratas" (t. y. „apskritys"); *Ãpskritas* ež. Vp., *Apskritỹs* ež. JnšM., *Apskritùkė* ež. Onš., *Apskriteĩlė* up. Žl., *Apskriteĩlis*, *Apskritẽlė* ež. Aps.: *ãpskritas*, plg. *apskritaĩlis* „kas apskritas"; *Apvalaĩnis* ež. Sv.: *apvalaĩnis* „apskritas"; *Ãpvalasai* ež. Jdp.: *ãpvalas*, *ãpvalasai*; *Apžélt-akis* up. Žmt.: *apžélti* ir *akìs* „akivaras, ežerokšnis"; *Argà* up. Gst. – plg. *argóti* „plėšyti, draskyti"; *Aulė* up. Įs., *Aũlamas* up. Pn.: iš šaknies *aul-* < ide. **aulo-s* „pailga įduba", plg. gr. αύλών „klonis, slėnis, dauba"; *Avilỹs* ež. Imb., *Avilė* up. Dgč: iš **au̯-il-* < **aul-* (toliau žr. *Aulė*); *Bambenà* up. Smn., *Bùmbinai* up. Yl. < **Bambinai*: *bámba*; *Baũžas*, *Baũž-intakis* up. Šmk.: *baũžas* „beragis"; *Bedantiškė* ež. Švn.: *bedañtis*; *Bekojỹnė* up. Plk.: *bekójis*; *Bemblỹs* up. Kv.: *bemblỹs* „susigumbavęs"; *Beñdost-upė* up. Žml.: *bindõsas* „skliutas"; *Bibiškis* ež. Dg.: *bìbas* „penis"; *Bisa* up. Šv. – plg. lat. *bisît* „išmėtyti"; *Bliūdỹs* ež. Ktk., *Bliũdinis* ež. Mlt., *Bliūdinėliai* trys ež. Kltn., *Bliūdėnis* ež. JnšM., *Bliũdikas*, *Bliũdzikas* up. Lkč.: *bliũdas* „dubuo"; *Bližonas*, *Bližùnka* ež. Mlt. – plg. liet. *blyžė̃* „audeklė spraga", *blyžiúotas* „su blyžėmis"; *Braĩzgė* up. Všn.: *braizgýti* „raizgyti"; *Briaũnis* ež. Sem.: *briaunà*; *Būgẽnis* up. Nv., up. Šd. – plg. lat. *budzis* „votis, šunvotė, gumbas", liet. *bùgius* „bepirštis";

Bùkas up. Nmk.: *bùkas* „buolas, baužas; nesmailus, atbukęs“; *Bumbùlė* up. Klm.: *bum̃bulas* „didelis mazgas, gurgulas“; *Cedvė* up. Yl. < **Kedvė*: *kedénti* „draikyti“, *kẽdarotis* „netvarkingai šakotis“; *Čẽdasas* ež. PnmR. < **Kedasas* – žr. *Cedvė*; *Čeriaũkštė*, *Čeraũkštė*, *Šeriaũkštė* up. Slč. < **Keriaukštė* – žr. *Kerõtis*; *Čiáuša* < **Kiauša*: *kiáušas*; *Dãkampelis* up. Šd. < **Dakan-upelis*: *dãkanoti* „draikyti, draskyti“; *Darbà*, *Dařb-upis* up. Dr., *Dárbulė* ež. Ps. – plg. sen. ind. *dṛbháti* „vynioti, lenkti, pinti“; *Diẽgis*, *Díeg-upis* up. Rs.: *diẽgti*, *díegti* „durti“, *dygùs* „dyglus, aštrus“; *Dýrikas* up. Rm. < **Dìrikas*: *dìrti* „plėšti, lupti“; *Drabùžis* ež. Sem.: **drab-* „laužyti, draskyti“; *Drapãlis* ež. Lp.: *iš-drapóti* „išdrabstyti; išmindyti, ištrypti“; *Drémba* up. Grk.: *dremb̃ti* „mindyti, klampoti; storinti, dribinti“; *Drukỹs*, *Drùkis* up. Slč.: lat. *druķis* „kuinas; mažas, kresnas vaikis“; *Dùbultai* up. Žg., *Dupul̃tis* up. Krtn. < **Dubultis*: *dùbultas* „dvigubas“; *Dùlbis* ež. Dt.: *dùlbis*, *dul̃bis* „ištižėlis, drimba, dūlis“, plg. ček. *dlubati* „išduobti“; *Dūriaĩ* ež. Mlt., *Dū́r-upis* up. NmŽ. ir galbūt *Dùr-upis*, *Durpỹs* (< **Dur-upys* ar net **Dūr-upys*) up. Krtv. – plg. lat. *dūra* „kumštis“, liet. *durà*, *dūrà* „toks įrankis, peikena“; *Dvikel̃mis* ež. Pnd.: *dvikel̃mis* „dviejų kelmų“; *Dviliñkis*, *Dviliñkė* up. Grg.: *dviliñkis* „kas sudurtas“, *dvìlinkas*; *Dvilỹpis* ež. Smal., *Dvilypỹs* up. Srv., *Dvilỹpiai* du ež. Mlt.: *dvilỹpis*; *Dvìragis* ež. Km.: *dvìragis*; *Dvišãkė* up. Gdr., *Dvìšakis* up. Vlk.: *dvìšakis*, *dvišãkis*, *dvìšakas*; *Ėdėlė* ež. dalis Ml.: *ėsti* „graužti“ (išgraužta vieta ar pan.); *Gaĩd-kojis* up. Krš., *Gaĩdž-kaklis* Krž. ir galbūt *Gaĩd-vištis* up. Žr. – t. y. „kaip gaidžio koja“, „kaip gaidžio kaklas“, „kaip gaidys ar višta, panašus į gaidį, vištą ar pan.“; *Gaimýnas* ež. Mlt. – plg. norv. *keima* „išlankstyti į šalis“; *Galbà* up. Pbs. – plg. rus. *жолоб*, ukr. *жолоб* „slėnys“; *Gãmė* up. Pp., *Gamantà*, *Gamentà* up. Žsl., *Gamenà* up. Mlt., *Gómerta* up. Pšš.: *gãmalas*, *gamãkas* „gabalas“ ir pan. bendresne gumbuotumo ar pan. reikšme; *Garánklė* up. Št. – plg. *garánkšlė*, *garánkštė* „raukšlė“; *Gargãšius* ež. Ut.: *gargãžė*, *gargãžis* „labai susirangęs, susisukęs daiktas“; *Gãstas* up. Lz., *Gãstamas*, *Gãštamas* up. Sb., *Gãstaminas* up. An., *Gãst-upis* up. Šd. – plg. *Guostẽ* (žr.); *Gaũžtvinis*, *Gaužtvinỹs* ež. Tl.: *gaũžtis* „tūpti, kūprintis“; *Gebẽnė* up. Skdv.: *gebẽnė* „pūslė, spuogas“; *Gẽjus* ež. Onš. – plg. liet. *geinỹs* „lenkta lazda“, sen. ind. *jihmáḥ* „kreivai, įstrižai pasuktas, sulenktas“, norv. *keika* „linkis, posūkis“; *Géld-upė* up. Kltn., *Géld-upis*, *Geld-upỹs* up. Čk., *Géld-upis* up. Krkn. ir kt., *Gel̃d-upis* up. Šlv., *Añ-geldis* up. Žd., *Geldãk-upis* up. Tl. < **Geld-ap-upis*: *gélda*; *Geñbinė* up. Gdž.: *gémbė* „vingis“; *Gẽmė* up. Nmk. – plg. sen. sl. *жемок* „gumulas“, gr. γέμω „esu pilnas“; *Giaušẽ* up. Čk. < **Giaužė* < **Gaužė*: *gaũžtis* „kūprintis“; *Gišẽ* up. Kš. – plg. *gýš-akas* „kaulėtas, liesas“, *gyš-kãklis* „kas liesu, ilgu kaklu“; *Glẽbas* ež. Vrn.: *glẽbti* „supti, siausti“; *Globỹs* up. Jrb.: *glóbti* „supti, vynioti“; *Glũkas* ež. Vrn. – plg. lenk. *głuchy* „nuošalus, atkampus“; *Glušõkas* ež. Dgč. ir kt., up. Ant., *Glūšnià* ež. Švnč. – plg. brus. *глуш* „atoki, tyli, neprieinama vieta miške, balos“, *глушак* (plačiau žr. § 138); *Gniužà* up. Pbs.: *gniùžti* „linkti, kniubti“; *Gož-upỹs* up. Btg. – plg. *góžti* „griauti, versti“, *góža* „lūžtančių jūros bangų eilė“; *Grabẽ* up. Dgl., *Grabẽlė* up. Slk., *Grabẽlis* ež. Dgč., ež. Trgn., *Grabnià* up. Čk.: *grãbas* „kapas, karstas“; *Grabuostà* up. Mlt., *Grabuõstas*, *Grabuostõs ẽžeras* Mlt. < **Grabast-*, plg. lat. *grabasts* „susenęs, sunykęs, silpnas žmogus“, liet. *grabõkštas* „keriokštas, kerėpla“; *Graĩžė*

up. Šil., *Graižẽlis* up. Kbr. – plg. liet. *gráižyti*, *gráižas* „lankas“; *Gramančià* up. Trg.: *gramañtas* „grumstas, luitas, didelis gabalas; dičkis, nedailus žmogus; daiktai, griozdai“; *Grą̃žalas*, *Grũžalas* up. Nj.: *grąžýti*; *Grą̃žt-upis* up. Krkn., up. Pln.: *grą̃ztas*; *Greižẽlis* up. Onš., *Griežinà* up. Šv.: *su-greižióti* „sugręžioti“, *gríežti* „sukti, lenkti“; *Gríežta*, *Gríežtų ẽžeras* Zr.: *gríežti* „sukti, lenkti“; *Grìkis* ež. Rud.: *grìkti* „apsileisti“, plg. *krìkti* „sklisti, skirstytis į įvairias puses“; *Grùbė*, *Grùb-intakis* up. Erž.: *grubà*, *grùbas* „gruodas“, *grùbas* „kupstas“; *Grūdà* up. Mrk. – plg. liet. *grùdas* „pakilesnė vieta baloje“ ir t. t. (plačiau žr. § 138); *Gruñbė* up. Br.: *grùbti* „stingti, darytis grubiam“; *Gruõblė* up. Šr.: *gruõblius* „gruodas, nelygus kelias“, *gruoblỹs* „gruodas“, *gruoblẽ* „nelygumas, surambėjimas“; *Gruodẽ* up. Prk., *Gruodỹs* ež. Aln.: *grúodas*; *Gruožẽ* up. Onš., *Gruõžis*, *Gruožỹs* ež. Onš. – plg. lat. *grùožs* „stipriai, tvirtai susuktas“, *grùoži* „virvė“; *Grũžt-upis* up. Ktč., *Grũšt-upis* < **Grūžt-upis* up. Nmk. – plg. *grūžtìs* „vidurių pjūtis“; *Gubesà* up. Gdr., *Gubinỹs* up. Rz., *Gub-upỹs* up. Srv.: *gùbti* „dubti, linkti“; *Gũknė* up. Vlkj. < **Gugnė*: *gùgti* „linkti“; *Gùlšė*, *Gùlšis* up. Žž. – plg. liet. *gulšiai* „išgulę javai“, *gulti*; *Guñbė* up. Pn., *Guñb-upis* up. Šd., *Guñb-akys* up. Pp.: *guñbti* „darytis gumbui“, *guñbas* „sustorėjimas kurioj vietoj“; *Guñbrė* up. Ar., *Guñbrė*, *Guñbris*, *Gumbrỹs* up. Gl.: *guñbras* „gumbas“; *Gumiltà* up. Šauk., *Gumýža* up. Klm.: *gùmulas* „koks nors susisukęs kamuolys“, *gumùlti* „raukšlėti, vynioti“; *Guostẽ*, *Gúostė* up. Stk., *Guostùs* up. Auk.: *guostas* „kuokštas, guotas“; *Gūragỹs*, *Gùragis* up. Krš. < **Gūr-ragys*, **Gur-ragis*: *gùras* „kauburys, išsikišimas, kalno viršūnė“, *gū́ra*, *gū́ras* „žmogus, vaikščiojantis pagūromis“; *Gūžrà* up. Varn.: *gū̃ztis* „riestis“; *Gū́žė*, *Gū́žis*, *Gū́ž-upis* up. Žd., *Gū́žė* up. Žd.: *gū̃ztis* „riestis“; *Iẽžesta* up. Jnšk.: *iẽžti* „aižyti“; *Įkójis* up. Gr. – plg. *kója*; *In-glaudà* up. Užp.: *inglausti* „įsisprausti“; *Iñkstilas* up. Skdv., *Ìnkst-upis* up. Krkn.: *ìnkstas*; *Ir-upė* up. Vvs.: *ìrti* „griūti, ardytis“; *Išgriùvėlis* up. Ds., *Ìšgr-upis* up. Šd. < **Išgriuv-upis*: *išgriū́ti* „virsti, irti“; *Ìšnara* up. Šd., *Išnaraĩ* ež. Mlt.: *išnara* „koks iširęs, išsinarstęs daiktas“; *Ìšraitas* up. Yl.: *ìšraita* „kas išraityta“; *Jan-upỹs* Grk. < **Ien-upys*: *íena*; *Jáut-kaklis* up. Lkv.: *jáutis* ir *kãklas*; *Jazmenà* up. Pbs.: **Jiezmena* < **Jiežmena* < **Iežmena*: *iẽžti* „aižyti“; *Júosta* up. Pn., *Juostainis* up. Št., *Juõstinas* up. Rgv., ež. Tršk.: *júosta*, *júosti*, *juõsti*; *Kablẽlis* up. Jž., *Kabl-iupỹs* up. Žmt.: *kablỹs*; *Kač-ia-nãgė* ež. Pbrd.: *katẽ* ir *nãgas*; *Kaklìnis* ež. Ktk., *Kakl-a-vežìmis* ež. Všt.: *kãklas*; *Kãmė* up. Jrb., *Kamaĩnė*, *Kamainià* up. Jz., *Kamajà* up. Glv., *Kamója* up. Ad., *Kamanỹs* ež. JnšM., *Kamatìs*, *Kamatẽ* up. Všk., *Kamenà* up. Šlčn., *Kãmona*, *Kãmuna*, *Kamenà* up. Pgg., *Kamùžė* up. Mlt., *Kamžà* up. Št. < **Kamuža* – plg. liet. *kãmas*, *kamuolỹs*, *kamíenas* (bendresne gumbuotumo, gniužimo ar pan. reikšme); *Kañpas* up. Švnčl., *Kampaĩ* ež. Blnk., *Kampỹs* ež. Mrk., *Kampìnis* up. Srd., ež. Mrk., ež. Smal., *Kampuõtis* ež. Smal., ež. Švnčl.: *kañpas*; *Kařvė* up. Auk., *Karvė* up. Plt., *Kařvis* up. Pln., *Karvỹs* ež. Mšg., ež. Rdš. – plg. *kervóti* „eiti pamažu, svyruojant į šalis“, *kerỹas* „keverziškas“; *Kasìkas* up. Vs., *In-kõsas* up. Čk. < **In-kasas*: *kàstis*, *įsikàsti* „įsirausti“ ir pan.; *Kasulà* up. Grk.: *kasulà* „kekė, kesulas“; *Kãtilė* up. Nmk.: *kãtilas*; *Kaupis* up. Tl.: *kaũpas* „iškilimas, kauburys“; *Kaušỹs* ež. Slk., *Kaušẽlis* ež. Imb. ir kt., *Kaũš-ežeris* ež. Ds., *Káuš-upis* up. Br.: *káušas*; *Kavalỹs* ež. Ūd.: *kẽvalas*; *Kėgžlỹs* ež. Aln. – plg. *kẽgždas* „kiogždas“, *kiõgždinti* „daryti papurusį, išsipūtusį“; *Keĩzaras* ež. Antz. < **Keiža-*

ras: *keĩžioti* „kėtoti kojas, žargytis“, *kéižėti* „eižėti, skilti, trūkinėti“; *Kel̃nė* up. Yl., *Kelnià* up. Aln., *Kelnis* up. Bsg.: *kélnės*, *kel̃nės*; *Kelpšỹs*, *Kel̃pšis* up. Kur.: *kel̃pšas* „klaidus“; *Kemešà*, *Kẽmešė* (ar *Kemėšà*, *Kẽmėšė*) up. Lkm., *Kemešỹs* (ar *Kemėšỹs*) ež. Lkm.: *kemẽša*, *kemẽšis*, *kemẽšius* „griozdiškas žmogus“; *Kepštỹs* up. Rdn. – plg. *kepšỹs* „didelis pilvas“; *Kepùrinis*, *Kepurìnis* ež. Šmn.: *kepùrė* (t. y. kepurės formos, kaip kepurė, panašus į kepurę); *Kerẽpla* ež. Ktk., *Kerẽplis* ež. Onš., *Kerẽplinė* up. Ktk.: *kerẽpla*; *Kerõtis* ež. Klt., *Kerotỹs* ež. JnšM., *Kerũlė* up. Vdk., *Kerės-upis* up. Užp., *Ker-ùpė* up. Grk., up. Zp., *Kẽr-upis* up. Šv., *Ker-upỹs* up. Žgč.: *keróti* „šakotis, plėstis, kerėti“, *kerótas* „išsišakojęs, išsikerojęs“, *kerùs* „išsikerojęs, vešlus“; *Kertẽ* up. Krk., *Kertùs* up. Žž., *Kertenỹs*, *Keřtenis* up. Bt., *Kertuojaĩ* ež. Mlt., *Kertušà* up. Šš., *Kértušas* ež. Šs.: *kertẽ*; *Kervẽkštas* up. Vdk.: *keřvas* „keverziškas“, *kervóti* „eiti pamažu, svyruojant į šalis“; *Keturkõjis* up. Šd.: *keturkõjis*; *Keveřnė*, *Keveřnis* up. Pn.: *keverióti* „kraipytis“; *Kežiõnė* up. Lkč.: *kežėti* „kerotis palei žemę“, *kẽžas* „mažas, kumpas, nususęs medis“; *Kibẽnius* ež. Trgn., *Kibenẽliai* du ež. Dgl.: *ap-kìbti* „apkabinti“, *kibẽklis* „staigus pasukimas, vingis“; *Kigỹs* ež. Ut.< **Kygys* – plg. *nu-kỹguoti* „palengva nuvažiuoti“, *kỹgalinti* „styplinti“, *kiglùs* „papuręs“; *Kìk-ižeris*, *Kìk-eželis* ež. Ml.: *kìkas* „kiaušinis“; *Kiñk-upis* up. Pp.: *kìnka*; *Klabuõtas* ež. Vžns.: *klabãtė*, *klabùtė* „išlenkimas, raukšlė dalgio ašmenyse“, *klabãtas* „išklibęs daiktas“; *Klaĩč-iupis* up. Krkn.< **Klaidž-iupis*: *klaidùs*; *Klein-upẽlis* up. Srv.: *kleinóti* „eiti netvirtais žingsniais, keverzoti“, *kleinióti* „eiti kleivojant, šleivoti“; *Kleiv-ã-rakštis* up. Ukm.: *kleĩvas*; *Klìb-upis* up. Krtn.: *klìbas* „šleivas“, *klìbis* „raišas, šlubis“; *Klìdiškis* up. Pbs.< **Klydiškis*: *klydúoti* „krypuoti, klibuoti“, *klýsti* „išsukti iš tikro kelio“; *Klỹn-upė* up. Tj.: *klỹnas* „kyšulys; trikampio pavidalo žemės plotas“; *Klìpė* up. Rd.: *klìpti* „linkti, knibti, klypti“; *Klìš-upis* up. Švnč.: *klìšas*; *Klúpė*, *Klupỹs* up. Btg., *Klūpỹs*, *Klupỹs*, *Klùpis* up. Skdv.: *klūpti* „klupti“, *klùpti* „linkti stačiai, kumpti“; *Kniaũšė*, *Kniaũšis* up. Lk.: *kniaũsti* „kastis, lįsti gilyn, raustis; kniaubtis“; *Kniebà* up. Grk.: *kniẽbti* „kneibti, gnybti“, *iš-kniẽbti* „iškneibti, išgriežti, išrausti“, *užsi-kniẽbti* „užsikvempti, užsigulti“; *Knitúoja*, *Knituvà* up. Užv., *Knýtis* up. Trgn., *Knytỹs* ež. Trgn. – plg. liet. *knìtinti* „kutenti, griežti“, *knìtyti* „snapu kapoti, lesti“, toliau – *knìsti* ir pan.; *Kraĩpono upẽlė* Dkšt.< **Kraiponas*: *kraipýti*; *Krajõnas* up., ež. Stk. – plg. liet. *kreĩvas*, lat. *krails* „kreivas“, gr. κροιός „nesveikas, liguistas“; *Krančià* up. Žgč., *Krañt-upelis* up. Čk.: *kraňtas*; *Kraščià* up. Brž., *Krãštas* ež. Lp.: *krãštas* „krantas“; *Kréivė* up. Krkn., *Kreĩvė* up. Pgg. ir kt., *Kreiviaĩ* up. Srv., *Kreivỹs* up. Stč., up. Srv., *Kreivóji* up. Smn., *Kreĩvonis* up. Mrk., *Kreivùtė* up. Pgg., *Kreĩv-ažeris* ež. Mlt., *Kreĩv-ežeris* ež. Bb., *Kreĩupis* up. Ldvn.< **Kreiv-upis*: *kreĩvas*; *Kreiv-a-kraňtis* up. Snt.: *kreivakraňtis* „kurio krantai kreivi“; *Kreiv-a-kiškis* ež. Pnd.: *kreivakìškis* „kreivakojis, šleivys“; *Kremblỹs* up., ež. Užp., ež. Ant.: *kremblỹs* „susisukęs gumbuotas medis“; *Krempà*, *Krempė* up. Lnt. – plg. lenk. *Krępa* up., *Krępe* ež., lenk. *krępy* „kresnas, petingas, neaukšto ūgio“; *Kriaunà* up. Ob.: *kriaunà* (galbūt krantų formos – lenktumo ar pan. – prasme); *Krìk-upis* up. Kr.: *krìkti* „sklisti, skirstytis į visas puses“; *Krìl-upis* up. Prnv., *Kril-upỹs* up. Užp. – galbūt šaknis *kril-* yra iš **kryl-*, plg. *krylúoti* „svyruoti, siūbuoti“; *Krìmslė* up. Grnk., *Krimslýtė*, *Krimzlýtė* up. Šd.: *krimslẽ*, *krimzlẽ* „kremzlė“; *Kriñtamoji* up. Šll.: *kriñtamoji* „krintamoji“; *Kringinẽlis*

du ež. Mlt.: *kriñgelis* „riestainis“; *Krỹpė* up. Krkn.: *krỹpti*; *Krỹtas*, *Krytà* ež. Ssk.: *krỹti* „lenkti, kumpti“; *Kriūčià* up. Jon.: *kriūtà* „stati kalva“, *pa-kriūtė*; *Kriùkė* up. Rs.: *kriùkė* „lazda lenktu galu“; *Kryžìnis* ež. Ob., *Kryžiùkas* up. Šln., *Kryžõkas* ež. Žrn., *Krỹž-upis* up. Brž., up. Pp., up. Trk., *Kryž-upỹs* up. Kp., *Krỹž-upelis* up. Šk. – plg. *krỹžius*, *kryžiõkas* „kryžius“, *krỹžium* (nors kartais gali būti, ypač sudurtiniai upių vardai, iš *krỹžius* – ne konfigūracijos, o vietos, pro kurią teka upė, prasme); *Krūčius* up. Lš.: *kriūtà* „stati kalva“; *Krugiùkas* ež. Mlt., *Krùglis*, *Krugẽlis* ež. Lp. – plg. rus. *круг*, liet. slavizmą *krùglas* „apskritas“; *Krúostas*, *Krúosta* up. Srv. – plg. liet. *krúostas* „skruostas; akių vokas; blakstiena; antakis“; *Kūbris* up. Slnt.: *kūbrỹs* „ketera, gūbrys“; *Kuĩnė* up. Šll.: *kuĩnas* „be ragų, baužas, luinas, buolas, šmulas“, *kuĩnas* „geinys, ritmuša“; *Kùkis* ež. Lel., *Kukỹs* up. Jdp., *Kukùtis* ež. Rdm.: *kùkti* „linkti, klumpti, kumpti“, *kùkis* „kablys, vąšas; lazda riestu galu“; *Kùksvė* up. Pg.: *kuksà* „ranka su nutraukta plaštaka; buožė, bumbulas; guzas, iškilimas“; *Kukur-ùpis* up. Šauk.: *kùkuras* „kupra, kukštera“; *Kulẽ* up. Ds., *Kuléinis* ež. Mrk., *Kul-iã-kampis* ež. Švnčl., *Kùlio ẽžeras* Rk.: *kulỹs* „įlanka, iškyšulys, užsisukimas, vingis, kampas“; *Kulmenà*, *Kulmenas*, *Kulmė* up. Pgg. – galbūt kamienas *kulm-* yra su determinantu *m* iš šaknies *kul-*, žr. *Kulẽ*; *Kuln-ežeris* ež. Švnč., *Kuln-upis* up. Kdl., *Kuln-upỹs* up. Krk.: *kulnas*; *Kūlõk-ravis* up. Rs.: *kūlõkas* „sugniaužta ranka, kumštis“; *Kùlš-upis* up. Jž.: *kùlšė*, *kùlšis* „šlaunis“; *Kùmbr-upis* up. Yl. ir galbūt *Kambriùžinis* ež. Lkm. < **Kumbriužinis* – plg. *kuñbrinti* „lenktis“, *kumbrỹs* „kas susilenkęs“; *Kumẽ* up. Grl.: *kùm-a-ragis* „toks kablys“, *kuñtelėti* „kiek pasilenkti“, *kuñbti*, *kuñpti*; *Kuñpė* ež. Krtv., *Kùmpė*, *Kumpãlė* up. Nmk., *Kumpẽlė*, *Kumpélka* up. Jon., *Kumpõnas* up. Rk., up. Sb., *Kumpotė* up. Zr., *Kumpuõtė* ež. JnšM., *Kumpuõlė* up. Ds., *Kumpuõlis* ež. Ant., ež. Antz., *Kumpuolẽja* up. Ant., *Kumpuoliõkas* ež. Dgč., *Kump-upáitis* up. Šk.: *kuñpti* „darytis kumpam, linkti“; *Kuñprė* up. Prn. – žr. *Kuñpė*; *Kumulšà* up. Krš.: *kùmulis* „gumulas, kedulas“; *Kuõd-upis* up. Krš., up. Rs., *Kuod-upỹs* up. Sk., *Kuodž-iùpis* up. Nj.: *kuõdas*; *Kupà* up. Kp. – plg. *kùpti*: *iš-kùpti* „iškilti“, *pri-kùpti* „prikilti, išpusti“; *Kùprė* up. Bb. ir kt., *Kuprìnis* ež. JnšM., *Kupriškė* up. Kp., *Kùpr-upis* up. Yl.: *kuprà*; *Kùrtuva*, *Kurtuvà* up., ež. Krtv., *Kurt-upis* up. Tl. – plg. gr. κυρτός „išlenktas, išpūstas; kreivotas; kuprotas“, κυρτόν „lenkti, kreipti“, lot. *curvus* „kreivas“ ir pan.; *Kutõs-upis* Žmt.: *kutõsas* „kutas, spurgas“; *Kvẽs-upis*, *Kvẽs-upis* up. KzR., *Kviesinis* up. Srj. – plg. *kvẽstis* „kėtotis“, *kvẽsčioti*, *kvesčioti* „plevėsuoti“; *Laisvỹtis* up. Rs.: *laĩsvas*, *láisvas* „platus, palaidas, dukslus; turintis laisvę“; *Lakajà* up. Švnčl., *Lakajaĩ* (*Baltíeji* ir *Juodíeji*) ež. Mlt., *Lãkesas* up. Nmč., *Lakutė* up. Rim. – plg. liet. *lãkatas* „skuduras, skarmalas“, gr. λακίς „skuduras, skarmalas“, λακίξειν „perplėšti, suplėšyti“, lot. *lacer* „perplėštas, sudraskytas“; *Lándė*, *Lándis*, *Landž-iupỹs* up. Krk., *Landž-iù-ravis* up. Kdn.: *landà*, *lánda* „ankšta vieta, tarpas, pro kurį galima praĺįsti; urvas, ola; griovelis vandeniui nuleisti į didesnį griovį“, *lañdė*, *landẽ*, *lándė* „ola, urvas“; *Lañkenas* up. Zp., *Lankesà* up. Pnt., *Lankóji* up. Ob., *Lankuvà*, *Lankavà* up. Srj.: *lankà*, *lánka* „įlanka, užutekis“, *lañkas* „vingis, lankstas“, *lankùs* „lankstus“; *Lankst-upỹs* up. Rgv.: *lañkstas* „vingis, alkūnė“; *Lapskójis* up. Jsv. – galbūt iš *lãpės kója*; *Legetỹs* up. Rd., *Legõtė* up. Pb., *Lẽgus* up. Mlt. – plg. *pa-lẽgti* „paguldyti“, *lẽgti* „mažėti, lyžti, leisti“; *Lėkšta* up. Rs.: *lėkštas* „plokščias, ply-

nas, lygus; nuolaidus, nuožulnus, nestatus“; *Lenkẽnis* up. Kl., up. Krt.: *leñkti*; *Lenktìnis* už. Mlt.: *lenktìnis* „turintis lanko formą, dvilinkas“, *leñkti*; *Líegus* up. Jz.: *líegus* „lygus“; *Liẽkė*, *Liekẽ* up. Lkč., *Líek-upis* up. Nj., up. Pn., *Leikà* up. Grk. – ide. **leik-*, plg. liet. *líek-n-as*; *Liežỹs* už. Aln., *Lyženà* up. Skdv. < **Lieženà*, *Ležẽnas* up. Onš. < **Liežėnas*, *Lỹš-upis*, *Lyš-upỹs* up. Krš. < **Lieš-upis*, **Lieš-upys* < **Liež-upis*, **Liež-upys*: *liẽžti* „graužti, išplauti“; *Lýgė* up. Čk., up. KzR., už. Krtv., *Lygenẽ* up. Jšn., *Lygùtis* už. Rud., *Lygùtė* up. Mrc.: *lygùs*, *lýgus*; *Lygaĩk-upis* up. Zp. – galbūt kamienas *lygaik-* yra priesagos *-aik-* vedinys iš *lygùs*, *lýgus*; *Ligajà* up. Slk., *Ligajaĩ*, *Ligajỹs* už. Dgč. – galbūt iš **lygaj-*: liet. *lygùs*, *lýgus*; *Limšiùs*, *Limišiùs* up. Žž., *Limšãlė* už. Žr. – plg. *lìmti* „linkti, svirti žemyn“; *Lindùk-upis* up. Žg.: *lìnda* „landa“; *Lingis* už. Lkv.: *lingúoti*, plg. *lìngė* „vingis“; *Liñkė* up. Pn., *Linkava* up. Rs., *Linkavà*, *Linkáuka* up. Krkn. – plg. *liñkis* „vingis“, *liñkti*; *Liñkmenas* už. Lkm.: *linkmuõ* „išlinkimas“; *Liùlenčia* už. Sng.: *liulėti* „liumpsėti, linksėti“; *Liuĩšis* Akm. – plg. *luišúoti* „raišti, šlubuoti“, *lùišas*, *luĩšas* „luošas“, *luĩšis*, *lùišis* „kerpė, šakniavaisio viršutinis galas; maišo užrištasis galas“; *Lõž-upis* up. Skd.: *lóžinti* „truputį lenkti“, *ložėti* „būti išlūžusiam, išgulusiam“; *Lubẽlis* už. Lp., už. Vrn., *Lubìnis* už. Ut., *Lùb-upis* up. APnm., *Liubẽlis* už. Vs., *Liubiẽčius* up. Vrn., *Liùbina* up. K rn. – plg. liet. *lubà* „lubų lenta“, *laũbti* „rausti, kasti“: ide. **leub-*, **leubh-* „atskirti, atplėšti“; *Lũkainis* up. Tv. – plg. lat. *ļukains* „nudribęs, nulėpęs“; *Luknà* up. Kl. ir kt., už. Gdr., už. Rdš., *Lùknas* už. Vžns., *Lùknė* up. Btg., up. Skd., *Luknià* up., už. Sem., *Lùknis* už. Als., *Luknẽlė*, *Lukna* up. Klt., *Luknẽlis* už. Lkm.: *lùknas* „kurio ragai eina į šalis“; *Lukójus*, *Lukója*, *Lùkinis* up. Klm., *Lukójus* už. Klm., už. Lkm., *Lukà* už. Trak., *Lukãšius* už. Tv. – plg. lat. *ļuks* „nulėpęs“, *ļukas* „kas nulėpę, nudribę“; *Lùnginas* up. Zp., *Lunguris*, *Lungurãlis* up. Vvr., *Lùng-upis* up. Smal.: *lungúoti* „kraipyti“, *lùnginti* „mosuoti, vizginti“, *lùngis* „aukštas, sulinkęs žmogus“, *lùngė* „lingė“; *Luobà* up. Skd., *Luoba* up. Skdv. – plg. liet. *lúoba*, *luobà* „žievė, lupena“ – toliau žr. *Lubẽlis*; *Luolỹs* up., už. Km. – plg. lat. *luõluôt* „supti, liūliuoti“; *Lupõnė* up. Šl. – plg. liet. *lupà* „lupyna“, *lùpti* (toliau sietina su *Lubẽlis* – žr.); *Lùt-upis* up. Šlv.: *laténti* „eiti krypuojant, krypuoti“, *lùtas* „kuris trumpų kojų“; *Lũž-upis* up. Šd. ir kt.: *lũžti*; *Momỹs* up. Rt., *Mominỹs* už. Užp., *Mamavỹs* už., up. Rdš., *Maměnas* up. Gdž. – plg. liet. *momuõ*, *momuonìs*, *mómūnis* „viršugalvio vieta, kuri mažam vaikui esti minkšta; viršugalvis, galva“; *Mašnẽlis* už. Drsk., už. Pbrd., už. Vs.: *mašnà*; *Mentùrė* up. Kvr.: *mentùrė*, *mentùris*, *meñturis*, *menturỹs*; *Mergẽlės Akẽlės* du už. Mrk. – *mergẽlės akẽlės*; *Mešk-a-rũris* už. Šauk.: *meškà*, *rūrà* (galbūt „kaip meškos rūra“); *Metẽkl-iupis* up. Kp. – plg. liet. *metẽklis* „kas nepastovus, mėčiojasi“; *Metelỹs* už. Srj.: *mèsti*, *mẽteliotis* (išsišakojimo, išsidraikymo ar pan. prasme); *Mìtuva*, *Mìtva* up. Jrb., *Mituvà* up., už. Skp. – plg. liet. *mit-rùs* „vikrus, miklus, lankstus“; *Nãs-upis*, *Nas-upỹs* up. Sml. – plg. *nasà* „nosiaskyrė, šnervė, šnirplė“; *Ne-kelpà* up. Bsg. – plg. *kel̃pšas* „klaidus“; *Ne-kulẽ* up. Pg.: *kulỹs* „kampas“; *Nẽ-lošas* up. Kltn.: *lõšti* „lenkti atgal“; *Ne-rẽpa* up. Vlkj. – plg. *ap-rẽpti* „apimti“; *Ne-tiesà* up. Mrk., *Ne-tiẽsis* už. Mrk.: *tiesùs*, *-ì*; *Ne-veržẽlis* už. Ktk., up. Ut. – plg. lat. *vêrzt* „sukti“, *vērzêt*, *verzêt* „sukti, kreipti“, liet. *veržti*; *Nỹkis*, *Nikis*, *Nikỹs* up. Srv., *Nikãjė* up. JnšM., *Nikãjis*, *Nikãjus* už. JnšM., *Nikãjus*, *Nikajà* up. Imb. (iš **nyk-*?) – plg. lat. *nîca*

„vieta pavandeniui, žemyn upe“, sen. sl. *нищь* „sukniupęs“, sen. ind. *nīca-ḥ* „žemas“, *nivát* „žemuma, slėnis“; *Nõsas* ež. Dg., *Nosėvėla* Šš. (**Nosėvė* ir suf. *-ėlė* arba iš **Nosvelė*), *Nosvė* up. Užp.: *nósis*; *Núotaka* up. Vs., *Núoteka* up. Msn.: *núotaka*, **nuoteka* „nuotakumas, nuolaidumas“; *Ožkãklė* up. Grk. < **Ož(k)-kaklė*: „ožio (ožkos) kaklas“; *Pãpis* ež. Rdš.: *pãpas* „krūtis; spenys; koks nelygumas, atsikišimas“; *Pãskrypėlė* up. Ad.: *pãskripas* „pakrypęs, pasviręs, įstrižas“; *Paštỹs* ež. Dgl. ir kt., *Paštẽlis* ež. Ktk., *Peštìkis* ež. Trgn., *Peštỹs* ež. Trš. – plg. liet. *pašióti* „raustyti; traukioti pluoštais, kedenti“, *pèšti*; *Pėdė* up. Skdv., *Pėdãmė* up. Jrb.: *pėdà*, *pėda*; *Peliaũsis* up. Čk.: *peliaũsis* „kas trumpomis, smailomis kaip pelės ausimis“; *Pentìn-upis* up. Vlkv.: *pentìnas*; *Piẽstinė* up. Jnšk., *Piest-upỹs* up. An., *Piẽslieknis* up. Vb. < **Piest-lieknis*: *piestà*, *piestù*; *Plaknà* ež. Trak. – plg. *plãknas* „plokščias“; *Plãškuotas*, *Plãškotas*, *Plãškartas* up. NmŽ. – plg. *plaščià* „ant pilvo, išsiskėtusiai, kniūbščia“, *plókščias*; *Plešỹs* up. Ut.: *plẽšti* „drėksti“; *Plýnas* ež. Ktk., *Plýn-upelis* up. Graž., *Plýn-upis* up. Nm.: *plýnas* „lygus“; *Plùskis* up. Ms.: *plùskos* „susivėlę ilgi plaukai“, lat. *pluska* „kuokštas, skutas“; *Prie-kulėlė* up. Šln. – plg. *kulỹs* „kampas“; *Pũčk-eželis* ež. Varn.: *pūčkà* „bukasis kiaušinio galas, storgalys, platusis valties galas“; *Puñtas* ež. Mlt. – plg. liet. *pùsti* (*puñta*, *pùto*), lat. *punte* „gumbas“; *Puõd-upis* up. Pln.: *puõdas*; *Pūplỹs* up. Kr. – plg. *puplỹs* „kas išsipūtęs, su dideliu pilvu“, *pūpsóti* „būti išsipūtusiam“; *Pùsnė* up. Gdr.: *pusnìs* „supustyto smėlio krūva“; *Puzõnas* up. Ad. – plg. brus. *пузан* „pilvočius“; *Ragauda* up. Kv., *Rãg-upis* up. Jnšk. ir kt., *Rag-upỹs* up. Skdv., *Rẽg-upelis* up. Raud. < **Reg-upelis* < **Rag-upelis*: *rãgas*; *Raguõlis* ež. Zr., *Raguolìnis*, *Ragolìnka* ež. Trak.: *raguõlis*; *Raišuvà*, *Raišiulà* up. Žsl., *Raĩš-upis* up. Lzd., *Raiš-upė* up. Ss.: *raĩšas*, *ráišas*; *Raĩžė*, *Reĩžė* ež. Rdd., *Raižỹs* up. Ūd., *Reĩž-eželis* ež. Ps.: *raižýti*, *ráižyti*; *Rakà* up., ež. Aps., *Rãkija* up. Lkč.: *ràkti* „mažėti skylei, raukti, akti“; *Raklỹs* up. Skdv.: *ràkti* „akti“; *Rãkšt-upis* up. Pnd., *Rãkšdaubis* up. Lkv. < **Rakšt-daubis*, *Raštìkis* ež. Trak. < **Rakštikis*, *Rakščióji Grovà* up. Mrk.: *rakštùs* „nelygus, aštrus, šiurkštus“; *Rangỹs* up. Lkv., *Rangavà*, *Rangùvka* up. Auk., *Ranguvėlė* up. Sb.: *rangýtis*; *Rašaĩ* ež. Jž., *Rašẽ* up. Ut., *Rašỹs* ež. Ut., *Rašià*, *Rašiaĩ* ež. Mlt., *Rašýtinė* up. Rk., *Rãšt-upė* up. Kri., *Rašt-ùpelis* up. Dgl., *Rãšt-upis*, *Rašt-ùpis* up. Skdv., *Rašt-upỹs* up. Pnd. – plg. liet. *rãštas*, *rašýti*, *iš-rašýti* „išmarginti, išraštuoti“, *rašỹtė* „kerša, marga karvė“ (senesnė šaknies *raš-t-* reikšmė, matyt, buvo susijusi su kreivojimo, išlankstymo ar pan. sąvokomis); *Ratà* up. Ar., *Rãt-upis*, *Rat-upỹs* up. Rs., *Rãt-upis* up. Slnt., *Rãtnyčia* up. Drsk.: *rãtas*, *ratù*; *Rãt-lankstis* up. Rm. – plg. *rãtas* ir *lankstýti*; *Raukėtà* up., ež. Rim. – plg. *raũkti* „daryti raukšlėtą, paviršiui trauktis, dengtis kuo“, *ap-raũkti* „apjuosti, aptraukti“; *Reĩzg-upis* up. Rs. – plg. *raizgýti*, *rèzgti*; *Rekstỹs* up. Trg., *Rẽkstinas* up. Rgv. – plg. *rèzgti*; *Rẽksvė* up. Šll. – plg. *rèzgti*; *Rešketà* up. Žr., *Reškẽtis* ež. Žr. – plg. liet. *rẽkšti* (*rẽškia*, *rẽškė*), sen. isl. *raska* „jaukti, rausti“, šv. dial. *rask* „atliekos, draiskanos“, av. *rah-*(< **ras-*) „būti atskilusiam, atskelti“; *Rezgỹs* up. Krk.: *rèzgti*; *Rid-upỹs* up. Vb. – plg. liet. *ridénti*, *rìsti*; *Riešẽ* up. Vp., up., ež. Rš. – plg. liet. *ríešas*, *raĩšas*: ide. **u̯reiĝo-*, *-ā* „besisukantis, sukrypęs, šleivas“; *Ríev-upis* up. Mžk.: *rievẽ*; *Rykijà* up. Bt.: *rỹkas* „indas“, *rýkis* „indas“; *Riñdė* up. Rt., *Rindẽl-ia-upis* up. Trgn.: *rindà* „rievė, ringė“; *Rìngė* up. Čk. ir kt., *Riñgė* up. Krš., up. Slč., *Ringẽ* up. Dglš. ir kt., *Ringa*, *Ringẽlis* up. Klp., *Ringẽlė* up. Krtv.,

Riñgis, Ringỹs up. Brb., up. Mžk., *Ringỹs* up. Dkšt. ir kt., ež. Dglš., *Riñgus, Ringà* up. Pg., *Ringa* up. Št., up. Vvs., *Ringóvė* up. Btg. ir kt., *Ringóžis* up. Grz., *Ringožỹs* up. Mšk., *Ringuvà* up. Krš., *Rìnguže, Riñgužė* up. Pb., *Rìnguzis, Ringužỹs* up. Pn., *Rìnguzis, Riñguzis* up. Šd., *Rìng-upis* up. Lkv., *Riñg-upis* up. Akm. ir kt., *Riñg-upalis* up. End., up. Skd.: *rìnga, rìngė, riñgė, ringẽ* „vingis; rumbas“, *rìngis* „vingis“, *ringiúoti* „eiti, bėgti vingiais“; *Riñk-upė* up. Žr., *Riñk-upis* up. Šll., *Riñk-upalis* up. Kv. – plg. lat. *rinka* „siauras pievos rėžis tarp dviejų laukų; ilga eilė“, liet. *rìnkė* „lanko pavidalo geležis“; *Ritùškis* ež. Mlt., *Rituškẽ* up. Mlt. – plg. liet. *rituškà* „ritulys, pundas“; *Rùkis, Rùk-upis* up. Als.: *rùkti* „akti, užaugti maurais; darytis raukšlėtam“; *Ruklẽlė, Ruklénka* up. Jon. – plg. liet. *rùklė* „susiraukšlėjusi moteris“; *Rukšẽlis* ež. Švnč.: *rùkšis* „rukis, susiraukėlis“, *rùkšė* „rukė, užpakalis, sėdynė“; *Rukšnà* up. Eržv.: *rukšnà* „susiraukėlis“; *Rundìnė* ež. Gl.: *ruñdas* „apvalus, apskritas“; *Ruñgė* up. Slč., *Rungỹs* up. Kltn., *Rungõžis* up. Jnš., *Ruñgulė* up. Lb. – plg. *rungúoti* „rangyti“, *rungà* „ankšta vieta, kur reikia rangytis“; *Ruõtis* up. Žml. – plg. lat. *ruõtât* „suktis“; *Rũr-a-revis* up. Plk.: *rūrà* „užpakalis, subinė“; *Rutulỹs* up. Šl.: *rutulỹs*; *Rūvelỹs* up. Krš. – plg. liet. *rùvelis* „storas, nutukęs žmogus; piktas žmogus“; *Saláičiai* ež. Lkm., *Saliẽtis* up. Dbk., *Salìnė* up. Antz., *Salìnis* ež. Ant. r kt., *Salùkė* up. Stk., *Sal̃-cekas* ež. Žž. < **Sal-tekas, Salipỹs* up. Dgl. < **Saliupys, Sal-tekỹs* up. Vdk., *Sãl-upis* up. Gr., up. Kdl., *Sal-ùpis* up. Pnm., up. Stč.,, *Salõs ẽžeras* Rud., *Salõs upẽlis* Vlkj., *Salõs ùpis* Kr.: *salà* „žemės plotas, iš visų pusių apsuptas vandens“; *Salõčius* ež. JnšM., *Salótis, Salótas* ež. Žr., *Salõtis* ež. Aln., ež. Švnč., *Salótė* ež. Rš., *Salõtė, Salaĩtė* up. Kpč.: *salõtė* „nedidelė sala pelkėje ar sekluma upėje, nusekus vandeniui“; *Skãd-upis* up. Kr., up. Žmt.: *skãdai* „laiptai“; *Skaptùtis* up. Jz. – plg. *skaptúoti* „skaptu skobti, duobti“, gr. γκάπτω „kasti, tašyti“, *Skeřnė* up. Alv., *Skìrnas* ež. Smal. – plg. liet. *skeryčióti* „skėtrioti“, *skerlà* „atplaiša, atskala“; *Skẽt-upis* up. Kdn. – plg. *skẽsti, skẽčia*; *Skidelė* up. Rud., *Skid-upỹs* up. Krk. – plg. liet. *skìsti* „skleistis į šalis, irti, kedėti, plisti, sklisti“; *Skìnija* up. Grg., *Skìn-upė* up. Kl. – plg. liet. *skìnti* „rėkšti, raškyti; kirsti, kapoti“, mnd. *schinden* „dirti, lupti, dyžti“, av. *sčandyeitei* „perskilęs, perlūžęs“; *Skirãlė* ež. Tv., *Skirùtė* up. Lk., *Skìrtinas* up. Nmk., *Skìr-upis* up. Lnkv. – plg. *skìrti* „šakotis, dalytis, skaidytis“; *Skiřst-upis* up. Prnv., *Skiřst-upelis* up. Šk.: *skiřsti* „skirti, plyšti, pleišėti“; *Skirvỹtė, Skirvyčià* up. Rsn. – šaknis *skirv-* yra u-kamienis šaknies *skir-* variantas – žr. *Skirãlė*; *Skirdẽlis* up. Bsg., *Skirziùs* ež. Lp. < **Skirdžius*: *skiřsti* „skilti, plyšti“; *Skliaũstis, Skliaustỹs* up. Kltn., *Kliáust-upis* up. Vl. < **Skliaust-upis*: *skliaũsti*; *Sklìnda, Sklindìkė* up. Tv., *Sklýdr-upis* up. Šln. – plg. *sklìsti* (*skliñda, sklìdo*); *Sklodà* up. Rsn. < **Kloda*: *klõdas*; *Skrand-ùpis* up. End., *Skrand-upỹs* up. Ar., *Skrañd-upalis* up. Grg.: *skrañdis*; *Skrìtis* ež. Auk., *Skritẽlis* ež. Smal., *Skrýtas* (ar *Skrìtas*) ež. Rim., *Skrìčius* ež. Sem.: *skritùs* „apskritas“; *Skrostóji* up. Ūd.: *skrósti*; *Skrúost-upis* up. Gr. – plg. *skrúostas*; *Skvarblỹs* up. Krk., *Skveřblė* up. Krž., *Skverblỹs* up. Grnk., *Skverbla* up. Jon., *Skvirblỹs* up. Čk.: *skveřbtis* „badant, smeigiant skirti“, *skvarbùs* „kuris labai skverbiasi, lenda“, *skvìrbinti* „kišti, terpti sukiojant“; *Sleñkst-upis* up. Jnšk.: *sleñkstis*; *Smailiũtis* up. Pmp. *Smaĩl-upis* up. Krt.: *smaĩlas, smailùs*; *Smauglỹs* up. Krž. – plg. *smauglỹs, smáugti*; *Spañg-upis* up. Tt.: *spangùs* „aklas“; *Spaudiškis* up. RdN. – plg. liet. *spaudùs* „įsi-

spaudžiantis“; *Spenglà* up. Dbg. ir kt., ež. Onš., *Speñglas* ež. Pbrd. – plg. *spangùs* „aklas“, *spañgti* „akti“; *Spina* up. Jsv. – plg. liet. *spynà* „užraktas“; *spynà* „nugara“, lat. *spīna* „ilga, plona, lanksti vytis, virbas“; *Sraĩgė*, *Straĩgė* up. Grk.: *sraĩgė*, *straĩgė* (upės vagos formos prasme); *Stač-šlaĩtė* up. Krk.: *stãčias* ir *šlaĩtas*; *Stángė*, *Stángis* up. Mrk., up. Vrn.: *stangùs* „standus, nelankstus“; *Stãtasis* up. Žl., *Stat-ùpis* up. Vnd., *Stãt-upelis* up. Nmk.: *statùs*; *Stráisk-upis* < **Traisk-upis*, *Tráisk-upis* up. Prn. – plg. *tráiskanos* „draiskanos“ (krantų konfigūracijos ar pan. prasme); *Strėl-upỹs* up. An.: *strėlė̃* (galbūt upės vagos tiesumo ar pan. prasme); *Strìkas* ež. Ktk. – plg. *strikà* „siūlė“, *strìkas* „medžio ūgis į plotį“; *Struñgė* up. Žgč. – plg. liet. *strungỹs* „mažas ir storas žmogus“, *strùngas*, *struñgas* „kopūsto kotas, branktas“; *Stulgỹs* up. Prnv.: *stulgùs*; *Stulpas* up. Trk., *Stulpis* up. Vb.: *stulpas* (galbūt upės vagos formos prasme); *Stùng-upis* up. Skdv., *Stung-upỹs* up. Jsv. – plg. *stungùs* „nejudrus, sustingęs“, *stùngis* „peilio pjaunamoji dalis, prastas, senas, neaštrus peilis“; *Stùrt-upis*, *Sturt-upỹs* up. An. – plg. liet. *stùrta* „sena, suplyšusi kepurė“, lat. *sturnis* „?“ („galva tik stīva kâ sturnis“); *Sukrà*, *Sùkrė* up. Vvs.: *sukrùs*; *Sukraipýtinė*, *Sakraipýtinė* up. Pkn.: *sukraipýti*; *Sùk-upis*, *Suk-ùpis* up. Kltn.: *sùkti*; *Suñgardas* ež. Slk. < **San-gardas*: priešdėlis *san-* ir šaknis *gard-*, dėl kurios plg. liet. *gařdas* „aptvaras“ (gal **san-gardas* reiškė ežero formą ar pan.); *Surk-upỹs* up. Dt., up. Šv., *Surk-upis* up. Užv.: *surkti* „labai susukti“, *surkùs* „lankstus“; *Svaigė*, *Svaigis* up. Tl. – plg. liet. *svaĩgti*, sen. isl. *svèigja* „lenkti, sukti“, *svèigr* „lanksti šaka“, šv. *svega* „lenktis“; *Svėrė̃* up. Žsl., *Svėr-upis* up. Sd. – plg. *sverti* „uždėti perlenkiant, lenkti“; *Svìrkalis*, *Cvìrkalis*, *Švìrkalis* up. Žml. (1585 m. *Свиркалис*) – plg. lat. *svirkt* „spragsėti, trakšėti; tekėti, birti (apie grūdus)“, liet. *svirkti* „subyrėti, supleišėti“; *Šačià* up. Vrn., *Šatà*, *Šãtė* up. Ms., *Šãt-upis*, *Šat-upỹs* up. Krn., *Šėta* up. Šln., *Šėtėlė* up. Šd., *Šetekšnà* up. Kp., *Šetėkšnis* ež. Jž., ež. Ob., *Šėt-upis* up. Grk., up. Krtv., *Šėt-upỹs* up. Rs., *Šėt-balis* up. Krkn. – plg. *šėtóti* „skėtotis“, *šėtas* „storas, riebus“, *nu-šėtyti* „nuimti bures nuo laivo“; *Šakárnė* up. Brž., *Šakarnìs* up. Ps.: *šakařnis* „šakotas“; *Šakarvà* up. Lkm., *Šakarvaĩ*, *Šakarvà* ež. Lkm. – plg. *šakařnis* „šakotas“; *Šark-a-kõjis* up. Bb.: *šárka* ir *kója*; *Šaukščiùkas* ež. Mlt.: *šáukštas*; *Šeĩpštė* up. Vp. – plg. *šeĩptis* „skirtis, krikti“, *šiẽptis* „skleistis“; *Šelmuõ* up. NmŽ., *Šelmentà* up. Lbv., *Šelmentas* up. Vžn.: *šelmuõ*; *Šikìn-eželis* ež. Vs.: *šikìnė*; *Šimtažinis* up. Krk. < **Šimt-ežinis* („šimto ežių“ ar pan.); *Šimt-upis* up. Grg.: *šimtas*; *Škurlėnas* up. Nj.: *škurlis*, *skurlis*, *skùrti*; *Šleverỹs* ež. Ar., *Šlevėtra* up. Šr. – galbūt šaknis *šlev-* yra iš **šliev-*, plg. *šleĩvas*; *Šliáuž-upis* up. Krkn., *Šliaũž-upis* up. Al., *Šliužas* up. Ob. – plg. *šliaũžti* (krantui, kalnui, šlaitui ar pan.); *Šlìvė* up. Vv. – plg. *šlỹvas* „šleivas“; *Šlũžmė*, *Šlužmà*, *Šliũžmė* up. Vvr. – galbūt iš **šliūž-m-*, plg. *Šliužas* up.; *Šnỹpiškė* up. Mžk., *Šnỹpiškis* ež. dalis Kp. (galbūt iš **Šnìpiškis*) – plg. liet. *šnìpas* „kiaulės snukis, knyslė“, lat. *šnipis* „iškyšulys, pusiasalis, aštrus kampas, nosis“; *Špygùitis*, *Špigulė* up. Vlk. (variantas *Pigùitis* yra vėlesnis perdirbinys iš *Špygùitis*): *špygà*; *Špỹk-upis* up. Slnt.: *špỹkis* „kepurės atsikišimas; stipinas“; *Šũt-upis* up. Brš.: *šũtis* „šūsnis, krūva, kupeta“ (vagos iškilumų ar pan. prasme); *Švėkšna* up. Vg., *Švėkšnãlė* up. Šv.: *švėkšna* „kas šokinėja, mėtosi į šalis“; *Tinãl-upis* up. Rt.: *tìnti*; *Tỹs-upė* up. Rsn.: *tįsti*, *týsoti*; *Traupė* up. Rgv., *Traupelis* up. Žl. – plg. *traupùs* „trapus, trupus“; *Trikañpis* ež. Vrn.: *trikañpis*; *Trikõjis* up. Nj., *Tri-*

kõjis ež. V., *Trikógalas* up. Lk. < **Trikoj-galas*: *trikõjis*; *Trilỹpis* ež. Dkšt.: *trilỹpis*; *Trinýkštis* up. Rs.: *trinýkštis* „kas su trim nykščiais ar pan.“; *Trišãkė* up. Vn., *Trišakis* up. Kv.: *trišãkė*, *trišakis*; *Tumulšià*, *Tamulšià* up. Pkn. (< **Tumul-*): *tùmulas*; *Túolas* ež. Ign. – plg. lat. *tùols* „beragis, baužas“; *Ūlà* up., ež. Rud., *Ūlỹškas* up. Ūd., *Ulõnas* ež. Ut. < **Ūlonas* – plg. *Aulė* Įs. (žr.); *Uodegà* up. Rdd., up. Ut.: *uodegà*; *Urvenà* up. Lel.: *ùrvas*; *Ūsiai* ež. Lkm., *Ūsióginė* up. Dlt. (*Ūs-ió-ginė*), *Ūs-upis* up. Rdn. ir kt., *Ūs-upỹs* up. Stk.: *ūsai*, *ūsas*; *Vadagà*, *Vedegà* up. Rdn., *Vadagẽlis* up. Pln.: *vedegà*; *Vaipõnė* up. Klvr.: *vaipýtis*, *viẽpti*: ide. **u̯eip-* „sukti; sukamasis judėjimas“; *Valiambrúožas* up. Vp. < **Velėn-bruožas*: *veléna* ir *brúožas* „ruožas, brūkšnys; linija“; *Varčiùkas* up. Ob., *Vartýčia* up. Šd., *Vartẽlis* ež. Jsv., *Vartulỹs* up. Šll., *Vartišỹs* ež. Ant.: *vartýti*, *veřsti* – ide. **u̯er-* „sukti, kreipti“; *Vargõn-upis* up. Slnt.: *vargõnai*; *Vařpė*, *Varpénka* up. Jon., *Várpė* up. Nmč., *Varpė*, *Varpių upelis* Krn., *Varputỹs*, *Várputis* up. Brb.: ide. **u̯erp-* „sukti, lenkti“ (nors plg. liet. *várpis*, *várputis*); *Vařpstė*, *Varpstẽ* up. Pn. – plg. liet. *vařpstė*, *veřpstė*; *Várstis* up. Sml., *Várst-upis* up. Nmk.: *várstyti*, *vérti* – ide. **u̯er-* „sukti, kreipti, lenkti“; *Vãš-upis* up. Klm. ir kt.: *vãšas*; *Vãtina* up. Šv. – plg. lat. *vataluot* „risti, susukti“, liet. *vãtuloti* „volioti po burną“; *Vėdãrė* up. Lp.: *vėdaras* „pilvas“; *Vẽ-kė* up. Krš. – plg. lat. *vēcinat* „mojuoti, mostikuoti“, liet. *vėkėti* „stipriai mušti“; *iš-vėkėti* „iškabinti, išplėšti, padaryti įdubimą“, *vekerėti* „arti netiesiomis vagomis“; *Venỹs* up. Rgv., *Veniaĩ* ež. Užv., *Ventà* up. End., up. Mžk., *Až-vìntis* ež. Slk., *Až-vìntė* up. Ut., *Vintarà*, *Vinturà* up. Pbs. – iš **ven(-t-)* „lenkti, linkti“, plg. liet. *vénteris*; *Verkstinė* up. Kš. < **Verstinė*: *veřstis*, *várstyti*, *vérti* (iš ide. **u̯er-* „sukti, kreipti, lenkti“); *Versekà*, *Versakà* up. Dv., up. Vlk. – plg. liet. *viřsti*, *veřstis*, lat. *vèrst* „lenkti, sukti, kreipti“; *Veržà* up. Trgl., *Véržas*, *Vérža*, *Véržė* up. Pgg. – plg. liet. *veřžti*, lat. *vêrzt* „sukti“, *vērzêt*, *verzêt* „sukti, kreipti“; *Vyčiùs*, *Vỹčius* up. Grl.: *výti* „sukti, vynioti“; *Viesà*, *Viesélka* up. Šr., *Viesai* ež. Trak., *Viesỹs* ež. Pbs. – plg. *víesulas* < ide. **u̯eį-* „lenkti, sukti“; *Viesuřkis* up. Brš. – žr. *Viesà* (plg. *vijuřkas* < *výtis* „suktis, vyniotis“); *Vievis* ež. Vvs. – plg. liet. *vynióti* „sukti“, sen. bulg. *vîti* „sukti, pinti, lenkti“; *Vỹgris* ež. Graž., *Výgriai* ež. Svl. – plg. *vigrùs* „vingiuotas“; *Vijẽlė* up. Šd., *Vijà* up. Yv., *Vijõlė*, *Vijólka* up. Šl., *Vijoliùkas* up. Krtv. – plg. *vijótis* „suktis, vyniotis“, *výti* „vynioti, sukti“; *Vỹkas* ež. Ds., *Vỹk-ežeris* ež. Ant., *Vyk-nešỹs* up. Kv. – plg. lat. *vīkt* „glausti, lenkti“, sen. isl. *vīk* „nedidelė įlanka“; *Vykšiùs* ež. Vrn., *Vikš-upỹs* up. Dlt. (< ? **Vykš-upys*) – galbūt šaknis *vykš-* yra su priesaga *-š-* padaryta iš *vyk-*, dėl kurios žr. *Vỹkas*; *Vìngis* up. Km., *Vìngiai* up. Kr., up. Skdv., *Vingainis*, *Vingaĩnis* up. Kv., *Vingãrė* up. Rz., *Vingùtė* up. Mrs., *Vingùtis*, *Vingẽl-upis*, *Viñgal-upis* up. Plk., *Vingel-upis* up. Snt.: *vìngis*, *vingiúoti*; *Vìngra* up. Ad., up. Krn., *Vìngrė* up. Šll., *Viñgrė* up. Krč., up. Mrs., *Vingrẽ* (*Mažóji* ir *Didžióji*) up. An., *Viñgris* up. Bsg. ir kt., *Vingrỹs* up. An. ir kt., *Viñgrius* up. Km., *Vingrẽlis* up. Jnšk., *Viñgr-upis* up. Kbr. ir kt.: *vingrùs*; *Vinkurẽ* up. End., *Viñč-ežeris* ež. Antz. (sėlizmas iš **Vink-ežeris*) – plg. lat. *vinkaļāt* „vengti darbo“, liet. *vinklùs* „vikrus, mitrus“, *vìnklioti* „painioti“, sen. ind. *vaṅkara-ḥ* „upės vingis“; *Virángė* up. Plk., *Viráng-upis* up. Snt., *Virañglė*, *Virañglis* ež. Dbg. – plg. liet. *varañgotis* „rangytis“; *Virvyčià*, *Virvýtė* up. Trš., *Virvýčia* up. Mšk. – plg. liet. *viřvė*; *Visinčià* up. Šlčn. – plg. *Viesà* ir *Vystùtis*;

Vystùtis ež. Švnč. – plg. liet. *výstyti* „vynioti, sukti“, lat. *vîstît* „vyniotis, raitytis, suktis“, *vîsts* „ryšulys, kas surišta“; *Viveĩkis* up. Varn. – galbūt šaknis *viv-* yra šaknies *viev-* apofoninis variantas (žr. *Vievis*); *Vyžintà* up. Ktk., *Výžintas* ež. Ktk., *Vyžuonà* up. Vžns., *Vyžuonà*, *Vyžùnka* up., ež. Rk., *Vỹž-upis* up. Klvr., *Vìžainis* ež. Vžn., *Vìžė* up. Šl. – plg. liet. *výžti* „pinti (vyžas)“, *výža*; *Zeműbrė*, *Žeműbrė* up. Mrs. (variantas *Zeműbrė* dėl priebalsio *z* yra jotvingizmas) – plg. liet. *Žaműbas* up. Pn., *žaműbas* „kampas“, *žeműbti* „pjauti, sklembti įkypai“; *Žabãlis* ež. Km.: *žãbalas* (dėl semantikos ir *Ãklas*); *Žandkỹs* ež. Gdr. – plg. liet. *žándas*, lat. *zuods* „smakras; aštrus kraštas, briauna, akmens kampas“; *Žarnà* up. Žrn. – plg. *Žãras* up. Akm. ir *žãras* „šaka“; *Žąsiẽs Kãklas* up. Plv., *Žą̃s-kaklis*, *Žąs-kaklỹs* up. Rd., *Žą̃s-kaklis* up. Šlv.: *žąsiẽs kãklas*; *Žeměda* up. Klm. – iš *Žem-ėda*: *žẽmė* ir *ėsti* „graužti, plauti vandeniui“; *Žem-ė́-perša* up. Krkn., *Žem-ó-perša* up. Šd. – plg. *žẽmė* ir *pró-perša*; *Žem-ėplėša* up. Prnv. – plg. *žẽmė* ir *plėšti*; *Žiáunė*, *Žiáunis* ež. Krž. – plg. *žiaunẽ* „duonos kepalo kampas, pakraštys, žiauberė“, *žiaunà*; *Žìlmas* ež. Rim., *Žilmà* up. Rim. – plg. lat. *žil̃ma* „pusiau aklas“, *žil̃ms* „neraiškus, neišraiškus (apie akis)“; *Žìrnis* ež. Šd., *Žirnẽlis* up. Jrb.: *žìrnis* (krantų formos, konfigūracine prasme); *Žulnà* up. Dj. – plg. *pa-žulnùs*, *nuo-žulnùs*; *Žvaĩr-upis* up. Klm., *Žvair-upỹs* up. Btg.: *žvaĩras*, *žvairùs*; *Žvakùtė* up. Šmk.: *žvãkė* (plg.: „tiesus kaip žvakė“).

§ **84.** Konfigūracinės reikšmės laikytini ir hidronimai, kilę iš indų pavadinimų. Šios reikšmės hidronimų Lietuvoje yra palyginti nedaug (8), nors kitų tokių vietovardžių lietuvių ir apskritai baltų vardyne yra gana gausu[110].

Abrýna up. Šl. (plg. lat. *Abriņa* „giluma upėje“, *Abrīte* up.) – sietina su lat. *abr(iņ)a* „duonkubilis“, liet. *ãbrė* „gilus lovys“; *Bliũdas* up. Zp., *Bliūdãlis* up. Žr., *Bliūdẽlis* ež. Dg. ir kt.: *bliũdas* „dubuo“; *Gélda* up. Rs.: *gélda*; *Kãtilas* ež. Vp., *Katiliùkas* ež. Igl.: *kãtilas*; *Skùtulas* up. Žd.: *skùtulas* „abrinas, vagonas“.

§ **85.** Konfigūracinė reikšmė nesunkiai matyti ir hidronimuose, kilusiuose iš įvairių namų apyvokos daiktų bei instrumentų pavadinimų. Tai metaforiniai hidronimai, kurių žinoma ir kitose ide. kalbose, plg. lat. *Cìrvītis* ež. < lat. *cìrvītis*, *cìrvis* „kirvis“[111]; pranc. *La Re-sseque* < pranc. dial. *ressega* „pjūklas“; gr. *Aris* < gr. ἀρίς „grąžtas“, *Kèstros* < gr. κέστρος „smailas plaktukas“ ir t. t.[112]

Šios reikšmės lietuvių hidronimų žinoma nedaug – tik 5.

Akuliẽriai du ež. Švnč.: *akuliẽriai* „akiniai“; *Akuliõriai* du ež. Ds.: *akuliõriai* „akiniai“; *Cimbalis*, *Cimbalỹs* up. Ar.: *cimbõlai* „toks muzikos instrumentas“; *Kačérga* up. Jon., up. Tj.: *kačérga* „žarsteklis“; *Klernatà* up. Skdv.: *klernatà* „toks muzikos instrumentas“; *Lìžė* up. Rt.: *lìžė*.

§ **86.** Neaiškumų yra dėl semantikos tokių hidronimų, kuriais yra virtę įvairių kūno dalių pavadinimai. Kaip žinoma, hidronimų, kilusių iš kūno dalių pavadinimų,

---

[110] Топоров В. Н. Прусский язык, А–Д. – М., 1975, с. 50.

[111] Endzelīns J. Latvijas PSR vietvārdi. – Rīgā, 1956, d. 1, t. 1, p. 168.

[112] Žr. Rohlfs G. Europäische Flussnamen und ihre historischen Probleme. – In: VI. internationaler Kongress für Namenforschung. B. I. (Kongressberichte). München, 1960, S. 12.

yra įvairiose indoeuropiečių ir neindoeuropiečių kalbose[113]. Manoma, kad kūno dalių pavadinimų virtimas toponimais gali būti susijęs su tais laikais, kada pirmykštis žmogus jį supančioje aplinkoje orientavosi su savo kūno dalių pagalba[114]. Tai, atrodo, labiau tinka įvairiems kitiems vietų vardams. Hidronimai galėjo kilti iš kūno dalių pavadinimų vis dėlto daugiausia, matyt, dėl hidroobjekto konfigūracinių ypatybių, dėl upės ar ežero panašumo (kad ir labai tolimo) į kūno dalis.

Šios grupės hidronimų žinoma 17.

Blauzdà up. Ktk.: *blauzdà*; *Bùlis* up. Krtv.: *bùlius*, *bulẽ* „užpakalis, pasturgalis; viena pasturgalio pusė; kulšis“, *bulìs* „viena pasturgalio pusė“; *Gurklỹs* up. Ar.: *gurklỹs*; *Kaklẽlis* ež. Dg., ež. Vrn.: *kãklas* (*kaklẽlis*) „kūno dalis, jungianti galvą su liemeniu; kas panašu į kaklą“; *Kója* ež. dalis Onš., ež. Vg., *Kojẽlė* up. Jšn., up. Vp.: *kója*; *Kuksà* up. Ktk.: *kuksà* „ranka be plaštakos“; *Kùlšė* up. Dr.: *kùlšė* „šlaunis“; *Nagà* up. Jnš.: *nagà* „nagas“, plg. lat. *nagas* „abi rankos; rankos ir kojos“, pr. *nage* „koja“; *Pãkalas* ež. Lkm., *Pakalỹs* ež. Šv.: *pãkalas*, *pakalỹs* „nugara, užpakalis“; *Plaštakà*, *Plaštakẽlė* up. Blnk.: *plãštaka*; *Rūrà* up. Antz.: *rūrà* „užpakalis“; *Šlaunìs* up. Klm.: *šlaunìs*; *Šónas* up. Sb.: *šónas*; *Uodegà* up. Rdd., up. Ut.: *uodegà*; *Žarnà* up. Žr.: *žarnà*.

§ **87.** Fiziografinės reikšmės yra ir hidronimai, vienaip ar kitaip apibūdinantys upių bei ežerų dugną. Tai, galima sakyti, dugno kokybę reiškiantys hidronimai. Jų iš viso žinoma apie 140.

Akmenà up. Dgl. ir kt., ež. Trak., *Ãkmenas* ež. dalis Dkšt. (t. y. „ežero dalis, kurioje yra akmenų arba akmenas, akmuo“), *Akmẽnė* up. Nj., *Akmẽnis* ež. Dgč., ež. Ob., *Akmenýnas* up. Lel., up. Šll., *Akmenỹnė* up. An., up. Čk., *Akmenìkė* up. Klm., *Akmeniùkas* up. Krkn., *Akmen-ùpis* up. Grš., up. Kp., *Akmen-upỹs* up. Gdl., up. Grg., *Ãkmeno ẽžeras* Jdp., *Akmeñs upẽlis* Šmk., *Akmeñs upìs* Krž., *Akmenų upẽlis* Dgl.: *akmuõ*, *ãkmenas*; *Akminỹnė* up. Mšk.: *ãkminas* „akmuo“, *akminỹnė*; *Asẽkas* ež. Lkm., *Asėkà* up. Lkm. – plg. lenk. *osiek* „žema derlinga vieta“, brus. *асака* „pelkėta, žole apaugusi žemuma“ ir t. t. (plačiau žr. § 138); *Ašmenà* up. Ašm. – plg. *ašmuõ* „pjaunamo ar kertamo įrankio aštruma“ (tai būtų sateminis žodžio *akmuõ* variantas); *Dùblis* up. Žml., *Dubluñgė* up. Lk.: lat. *dubḷi* „dumblas“; *Dumblė* up. Lnkv. ir kt., *Dumblẽ* up. Kp., up. Ktk., *Dumblỹs*, *Dumblis* up. Kp., *Dumblỹs* up. Pnd., ež. Alv. ir kt., *Dumblis* ež. Ign. ir kt., *Dumbláičiai* du ež. Vvs., *Dumblẽlis* ež. Mlt. ir kt., *Dumblikas* ež. Vvs., *Dumblýnas* ež. Ut., *Dumblỹnė* ež. Tvr., *Dumblinis* up. Ob., *Dumblìnis* up. Dkšt., *Dumbliùkas* up. Šauk., ež. Ut., ež. Vvs.: *dumblas*; *Gařgž-dupis* up. Dr. ir kt.: *gařgždas* „graužas, žvirgždas, žvyras“; *Geřgždas* up. Krš.: *giřgždas* „žvirgždas“; *Gergžnẽlis* up. Mšk.: *gargžnas* „gargždas, žvirgždas“; *Gìrgžd-upis* up. Jnšk.: *giřgždas*, *gìrgždas* „žvirgždas“; *Grauzdà* up. Dgl., *Griaũzdė* up. Vb.: *grauzdùs* „kietas; sluoksniais kietas, sluoksniais minkštas“; *Gráu-*

[113] Šio reiškinio universalumą ir atitinkamą literatūrą žr. Молчанова О. Т. Названия частей тела и географические имена. – В кн.: Повідомлення української ономастичної комісії. Київ, 1975, вып. 13, с. 12–17; Мурзаев Э. М. Части тела человека и животных в народной географической терминологии. – In: Actes de XIe congres international des sciences onomastiques. Sofia, 1975, p. 99–101.

[114] Молчанова О. Т. Указ. соч., с. 12.

ža up. NmŽ., *Gráužė* up. Lbv., up. Všn., *Graũžė* up. Skp., *Gráužis* ež. Mlt., *Graužỹs* ež. Lnt., *Graužẽlis* ež. Lbv., *Graužìnė*, *Graužìnka* up. Onš., up. Vžns., *Graužúoja*, *Griaužúoja* up. Nj., *Griaužùkas* up. Vdk., *Gráuž-upis* up. Vvr., *Graũž-upis* up. Lk. ir kt., *Grauž-ùpis* up. Vlk., up. Vnd., *Grauž-upỹs* up. Bsg., up. Kp., *Grauž-upis* up. Antz. ir kt., *Griaũž-upis* up. Pn., *Griauž-upỹs* up. Krkn.: *gráužas*, *graũžas*, *griáužas*; *Grę́stinė* up. Vdk., *Grįstìnė* up. Erž., *Grįst-grabė*, *Grįstų upalis* Trg.: *grę̃sti*, *grįsti*; *Grùdis* up. Kv.: *grudùs* „trapus, krušnus, gurus“; *Išlynas* up. Yl.: *išlynas* „molis, šlynas“; *Kãris* ež. Pbrd. (ir *Karáitis* ež. Pbrd.), *Karaičiùkas* ež. Lkm., *Karatẽlė* ež. Lbn. (galbūt iš **Karaitėlė*?), *Karautìs*, *Karautẽ* up. Ps., *Karulė* up. Aln., *Kãr-upis* up. Bsg. ir kt., *Kórinas* ež. Ml. (galbūt vėlesnis perdirbinys iš **Karinas* ir net **Karinis*) – plg. šv. *har* „akmeninės grindys“, sen. air. *carrag* „uola“: ide. **kar-* „akmuo; kietas“; *Kíeto ẽžeras* Užv. < **Kietas*: *kíetas* „neklampus“; *Klaĩmpė* up. Jnš., *Klaĩmpis* up. Vnd., *Klampóji* up. Vad., *Klaĩmpasai* up. Km., *Klamp-ã-balė*, *Klampỹnė* up. Jsv., *Klaĩmp-upis* up. Brž. ir kt., *Klamp-upỹs* up. Grnk., up. Srv.: *klampùs*; *Kūl-ã-upis* up. Tv., *Kūliãvas* up. Nmž., up. Šv., *Kũl-iupis* up. Kdn., *Kũl-upalis* up. Kv., *Kūl-upãlis* up. Grg., *Kũl-upis* up. Dvl. ir kt., *Kūl-upỹs* up. Nmž.: *kũlis* „akmuo“; *Kreĩd-upis*, *Kreĩd-upelis* up. Vv.: *kreidà*; *Krẽtainis* up. Klp., *Krẽtiškės* up. Kp., *Kretuonà* up. Švnčl., *Kretúonas*, *Kretúonis* ež. Švnčl., *Kret-upỹs* up. Plk.: *kretėti* „drebėti, purtėti“, plg. *kritùs* „klampus“; *Lygs-iupalis* up. Šv. – galbūt iš **Lyks-iupalis* < **Lyksn-iupalis*, plg. lat. *līksne* „klampi, liūnuota pelkė“; *Míel-upis* up. Prn., Žl., *Miel-ùpis* up. Vlk. – plg. *miẽlas* „gipsas, klintis; kreida, kalkės“, *míelės* „drumzlės“; *Mólė* up. Skdv., *Mólė*, *Molỹnė* up. KzR., *Mólaina*, *Mólana* up. Pn., *Mólina* up. Brž., *Mól-iupė* up. Lg., *Mol-iùpė* up. Vvs., *Mól-iupis* up. Pbs. ir kt., *Mól-upis* up. Akm. ir kt., *Mol-upỹs* up. Brt., up. Krkn., *Mol-upalis* up. Grg., *Mol-upẽlis* up. Pn., *mólis*; *Mùkė* up. Btg. – plg. *mukùs* „klampus“, *mùkti* „tižti, zmekti“; *Mūlỹs* up. Brž. – plg. *mùlas* „dumblas“, *mulvė* „pelkė, klampynė, liūnas, dumblas“; *Piẽskinė* up. Prn.: *pieskà*, *piẽskas* „smėlis“; *Pìlvė* up. Plv., *Pilvijà* up. Vad., *Pilvinas* ež. Rm., *Pilvìngis* ež. Mrk.: *pìlvė* „dumblas“; *Pliẽn-upis* Ar. ir kt. – plg. lat. *plìens* „kalkakmenis“; *Skalà* up. Žsl.: *skalà* „akmens atskala, luitas“; *Smėlẽtas* up. Ut.: *smėlẽtas*; *Smėlìnis*, *Smėlìnka* ež. Blnk., *Smėlỹnė* ež. Smal., *Smẽl-ia-upis* up. Trgn.: *smẽlis*, *smėlỹs*; *Smeltė* up. Nv. – plg. *smėltė* „žemė prie smėlio“; *Smukaũsis* up. Jrb., *Smukùinis* ež. Sem., *Smukùžis* up. Ps., *Smùk-upis* up. Grg., up. Krš., *Smùkt-purvis* up. Krtn.: *smukùs* „smuklus, klampus“, *smùkti* „klimpti“; *Stãbė*, *Stẽbė* up. Gdž., *Stabìngis* ež. Sn. – plg. pr. *stabis* „akmuo“; *Supỹnė* up. Tt.: *sùpti* „liūliuoti, linguoti“; *Šlýna* up. Rs., *Šlýn-ravis* up. Grk., *Šlyn-upỹs* up. Aln., up. Gdž.: *šlýnas*; *Tìtnagė* up. Sml.: *tìtnagas*; *Uolà* up. Ut. < **Uolė*, *Uõlė* up. Rmš., *Uolià* up. Pb., *Uolỹs* ež. Dgč., *Úolainis* up. Pkr., *Uõlinės* up. Nj., *Uolintà* up. Vžns.: *uolà*; *Volaujẽ* up. Šlv. < **Uolaujė* (žr. *Uolà*); *Vuolastà* up. Sem. < **Uolasta* (žr. *Uolà*); *Žaĩzdr-upė*, *Žaĩzdr-upis*, *Žeĩzdr-upė* up. Rsn. – plg. liet. *žiẽzdras* „žvirgždas“; *Žiẽgždris* ež. Lkč., *Žiegždrẽlis* up. JnšM., *Žiẽgžd-upis*, *Žiẽgzdr-upė* up. Dg., *Žiẽzdris*, *Žiẽzdis* ež. Žr., *Žiẽzdrė*, *Žiẽzdė*, *Žiẽzd-upis* up. Varn., *Žiẽzdras* ež. Lkm.: *žiẽgždras*, *žiegždrà*, *žiẽzdras* „žvirgždas“; *Žyzdrẽ*, *Žyzdrỹs* up. Šlv., *Zizdrà* up. Žmt. < **Žizdra*: *žìzdras* „žvirgždas“; *Žvyrẽlis* ež. Jrb., *Žvyrýnas* ež. Ut., *Žvỹr-upis* up. Srd., up. Šd.: *žvỹras*; *Žviřgždas* up. Kp., *Žviřgždė* up. Kps. ir kt., *Žvirgždỹs* ež. Ut., *Žviřgž-*

dinė up. Rud., *Žvirgždinis* up. Jnšk., *Žvirgždinỹs* up. Šl., *Žvirgžd-upis* up. Tt., *Žvirgzdė* up. Lbg.: *žvirgždas*; *Žvirzdė* up. Nmk., *Žvirzd-upis* up. Dr., up. Yl.: *žvirzdas* „žvirgždas"; *Žvìzdrė* up. Kl., *Žvizdrỹnė* ež. Šln., *Žvizdr-ā-upis* up. Plt.: *žvìzdras*.

§ **88.** Hidroobjektas fiziografiškai gali būti apibūdinamas įvairiai. Vienos svarbiausių hidroobjekto ypatybių yra konfigūracija bei dugno kokybė. Bet tai toli gražu ne visa skalė reikšmių, susijusių su fizinėmis upės ar ežero charakteristikomis. Ypatybių, kurių pavadinimai gali būti pamatu formuotis hidronimams, yra ir daugiau. Be kita ko, šios grupės hidronimai dažnai būna artimi konfigūraciniams. Tačiau jų tolesnė semantinė diferenciacija nebeatrodo būsianti tikslinga, nes visos jos, šiaip ar taip, yra fizinės hidroobjekto ypatybės, nors, pabrėžtina, gana skirtingos. Todėl visi hidronimai, vienaip ar kitaip padaryti iš šių fizinių hidroobjektų ypatybių pavadinimų, toliau niekaip nebeskirstomi ir pateikiami drauge.

Šios grupės hidronimų žinoma apie 520.

Akijà up. Šauk., *Akilnà* up. Btr., *Akìnis* ež. Ign., *Akių ẽžeras* Al., *Akunė* up. Žd., *Aknystõs ẽžeras* Rk. < **Aknysta* (< **Ak-n-ysta*) : *akìs* „eketė, akivaras, ežerokšnis"; *Ánga* up. Srj. — plg. *angà* (galbūt upės žiočių prasme, plg. šio upėvardžio kitą vardą *Žiočià*); *Atšliẽtė* up. Ldvn.: **atšlietė*, plg. *atšleĩtė* „šlaitas"; *Birvėtà* up. Tvr. — plg. brus. *берва* „kamša"; *Bliorkis* up. Bsg. < **Bliurkis*: *pa-bliuřkti* „pašlapti, patižti"; *Bliùkė* up. Tt.: *pa-bliùkti* „pašlapti, pabjurti"; *Bliuřbinas* up. Šauk.: *bliuřbti* „tižti", *bliurbùs* „šlapias, pabjuręs"; *Bradaũlis*, *Bradaũnis* up. Akm., *Bradesà* up. Užp., *Brãdesas* ež. Ut., *Bradesẽlis* ež. Dgl.: *brãdas* „brasta"; *Brideĩkis* up. Alvt., *Brìdž-intakis* up. Erž., *Brìd-vaišis* up. Tt.: *bridà* „brasta; šlapumas, purvas"; *Buĩz-eželis* ež. Vs.: *buizà* „buza" — žr. *Buziõnas*; *Bulka* ež. Dgč. — plg. ukr. *бул'ка* „vandens burbulas", bulg. *булка* „t. p."; *Bùrgis* ež. Als., *Brùgis* up. Dvl. < **Burgis*, *Burgẽlis* up. Btg., *Buřg-upelis* up. Rt.: *buřgė* „klampynė, purvynė, bala"; *Burliokìnė* up. Ss., *Burliõk-ravis* up. Klm., *Burliõk-upis* up. Grš.: *burliõkas* „purvinas", *buřlas* „purvas"; *Buz-iõnas* ež. Slk., *Bũz-upis* up. Btg. < **Buz-upis*: *buzà* „didelė purvynė, makalynė"; *Čýž-anga* up. Šll., *Čyž-vardẽ* up. Jrb., *Čýž-upis* up. Šlv., *Čiž-upỹs* up. Kvr.: *čýžti* „smarkiai lyti, šlapintis; dyžti, mušti, plakti, čaižyti"; *Dabiñčius* ež. Sem., *Dabintà* up. Sem., *Dabótis* ež. Vs. — plg. liet. *dobà*, *dobas*, *dobė* „duobė, duoba"; *Dangaũčius* up. Krk., *Dangavìnis* ež. dalis Dkšt., *Dañg-upis* up. Šauk. — plg. lat. *danga* „purvina valka, klampi pelkėta vieta"; *Dūbà* ež. Rud., *Dũbininkas* up. Dg.: *dūbėti* „dubti"; *Dubãkė* up. Ml., ež. Slk.: *dubakà* „gili įslėnė, duobė"; *Dùbė* up. Krž., up. Rgv., *Dùbės* up. Kp., *Dùbis* up. Ūd., *Dubaũsis* up. Srd., up. Užp., ež. JnšM., *Dubaũs-upis* up. Krtv., *Dubeĩkis* up. Krt., *Dubẽlė* ež. Mrs., *Dubẽlis* ež. Krsn. ir kt., *Dubenẽlė* up. Al., *Dubijà* up. Jnšk., *Dùbikė* up. Krš., *Dubìkė* up. Vl., *Dubikės* up. Kv., *Dubinaĩ* up. Km., *Dubìnė* up. Plk., *Dubìnė*, *Dùbnius* up. Vl., *Dubingà* up. Dbg., *Dubióji* up. Kp., up. Srj., ež. Lzd., ež. Švn., *Dubýsa* up. Ar. ir kt., *Bùdasas* ež. Vžns. < **Dubasas*, *Dubiniñkas* up. Dv., *Dubùkas* ež. Krtv., *Dubùklis* up. Vžns., ež. Sem., ež. Trak., *Dubùlė* up. Nj., *Dubùlis* up. Nj. ir kt., *Dubuškà* ež. Imb. (< **Dubuž-ka*), *Dubùžė* up. Ob., *Dubùžis* ež. Dgč. ir kt., *Dùbalingė* up. Pb., *Dùb-apelis* up. Jnk., *Dùb-upis* up. Dr. ir kt.: *dùbti*, *dubùs*, *dùbė*; *Dùbrius* up. Srj., up. APnm., *Dubrỹs* ež. Glv., *Dubreika* up. Žž.: *dubrà* „duoba miške"; *Dubùr-upis* up. Krt., up. Mžk., *Dùburio rẽvas* Vp., *Dùburio upẽlis* Sv.: *duburỹs*; *Dugnų upẽlis* Brš.,

Šmk.: *dùgnas*; *Dul̃k-upis* up. Šll. – plg. lat. *dul̃ke* „pelkė, klanas, bala“; *Dumbùlė* up. Kltn., up. Šlv., *Dumbùlis* up. ir kt.: *dùbti* (*dum̃ba*); *Duobẽ* up. Trg., *Duobáitė* up. Skdv., *Duobẽlė* up. Šlu., ež. Švn., *Duobẽlės* up. Kur. ir kt., *Duobẽliai* up. Žž., *Duobỹs* ež. Aln., ež. Dgl., *Dóbis* up. Švnčl. < **Duobis* ar pan., *Dúobeižis* up. Bt., *Dúobenas* ež. Vg., *Duobìliai* up. Krk., *Duõbinis*, *Duobinỹs* up. Lk., *Duobìnis* ež. Ob., *Duobýtė* ež. Aln., *Duobùlis* up. Grž. ir kt., *Duobùžė* up. Žl., *Duobùžis* ež. Mlt., *Duobẽl-upis* up. NmŽ., up. Pp., *Duõb-upis* up. Trk., *Dúob-upis* up. Klvr. ir kt., *Duobžerỹs* ež. Rk. < **Duob-ežerys*, *Duobių̃ upẽlis* Lkč., *Dúobos ùpė* Tj.: *duobẽ*, *dúoba* „įdubimas“; *Duobùris* up. Krk., up. Ukm.: *duoburỹs* „duburys“; *Dùrbinis* up. Lž., ež., up. Tl. – plg. liet. *dur̃bti* „dubti“, *durbis* „išdurbęs medis“; *Ẽžeruona* up. Trg., *Ežer-ó-takis* (ar galbūt **Ežer-a-atakis*) up. Jon., *Ežẽr-upis* up. Kltn. ir kt., *Ežer-ùpis* up. Krtv., *Ežerẽlio upẽlis* Brš., Btr., *Ẽžero ùpė* Mrk.: *ẽžeras*; *Gagárnis* ež. dalis Plt.: *gagar̃nė* „įdubimas, židinė“; *Gal̃monas* up. Bt.: *gelmẽ*; *Galõnas* ež. JnšM., *Galuonaĩ*, *Galuõnas*, *Geluonaĩ* ež. Mlt., *Galuonìs* ež. Ktk., *Gálnis* ež. Sem., *Galnùtė* up. Vn., *Galn-ãkis* ež. Mlt., *Gálstas* ež. Vs. – šaknis *gal-*, *gel-* su įvairiais determinantais, plg. liet. *gel-mẽ*, lat. *dzel̃ve*; *Gal-upiaĩ* up. Žd., *Gãl-upis* up. APnm., *Gãl-upalis* up. Grg.: *gãlas* ir *ùpė*, t. y. „upės galas“; *Gal-a-dusỹs* ež. Lzd.: *gãlas* ir *Dusià* ež., t. y. „Dusios galas“; *Galvìnis* ež. Mrk., *Galvóžeris* ež. Onš. < **Galv-ã-ežeris*: *gal̃vis*, *gálvis* „kūdra senos upės vagos vietoje“, lat. *dzel̃ve* „vandens duobė pelkėje“; *Gãtuonas* up. Gdr., *Gãt-upis*, *Gat-upỹs* up. Nmk.: lat. *gãtis* „laitas“, brus. *гать* „kamša“; *Gyliõkas* ež. Lkm., *Gyl-upỹs* up. Rk.: *gylẽ* „giluma“; *Gótinis* ež. Ktk. – lat. *gãtis* „laitas, kamša“; *Grãb-upė* up. Šlu., *Grãb-upis* up. Kv.: *grãbė* „griovys“; *Grandenà* up. Klm., *Grandž-iùpis* up. Kp.: *grandìs* „grendymas, asla“ (kamšos ar pan. prasme); *Gréndžia* ež. Smal., *Grindẽlė* up. Lel., *Grind-upis* up. Šll., *Grind-upỹs* up. Pšš.: *grindà* „grindys“, *griñdas* „asla“ (gal kamšos ar pan. prasme); *Grìvnė* up. Jon. < **Gryvinė* – plg. lat. *grīva* „upės žiotys“; *Grùbė* up. Erž.: *grùbė* „duobė“; *Grūdà* up. Mrk. – plg. lenk. *gruda* „grindinys“, brus. *грудъ* „pakiluma balose arba pievoje“, liet. *grùdas* „iškili vieta pelkėje, grantas, grandas“; *Gruõtė* up. Lnkv. – plg. lat. *gruõti* „tilto grindų lentos“ (gal kamšos ar pan. prasme); *Grũst-upis* up. Šll. < **Gruost-upis* – plg. lat. *grùosti* „lenta“ („grandas“ – grindinio ar pan. prasme); *Grūtà* up. Drsk., *Grũtas* ež. Drsk. < **Griūta*, **Griūtas*: *griūtìs* „griūvantis, irstantis skardis, kalno šonas“; *Įdupỹs* up. Btg. <**Įdubys*: *įduba* „įdubusi vieta, duobė“; *Ylẽlis* ež. Smn., *Ylyčià* up. Smn., *Ýl-upis* up. Tl. – plg. lenk. *ił* „molis, šlynas“, lat. *īls* „visiškai tamsus“; *Iñ-bradas* ež. Imb.: *brãdas* „brasta“; *Indijà* up. Št.: *indijà* „žemės giluma“; *Iñdubas* ež. Kp.: *iñdubas* „dauba, įdubimas“; *Ìrtuona* up. Trg., *Ìr-kamatis* up. Všk. (kitas Kamaties vardas): *irtis* „bedugnė, sūkurys“; *Jaurỹs* ež. Mlt., *Jauriùkas* ež. Ktk., *Jauryklà* up. Krtn., *Jaur-upė* up. Lkm., *Jáuros upẽlis* Sv., Užp.: *jáura*; *Jũr-upis* up. Tršk.: *jũra*, *jũrė* „marios“; *Kaltãnis* ež. Klt., *Kalt-upis* up. Ob., *Kaltok-upis* up. Šmk. < **Kalt-uk-upis*, *Skal̃t-upis* up. Šlv. < **Kalt-upis* – plg. lat. *kalte* „giliame ežere smėlėta vieta“; *Kam̃š-upis* up. Snt.: *kamšà*; *Kanáuk-upelis* up. Krkn. – plg. brus. *канаўка* „griovelis“ (plačiau žr. § 138); *Kaũprė* up. Lap.: *kaũprė* „iškilimas, kauburys, kalvelė“; *Keklỹs* up. Grl.: *kẽkė* „šaka, šakelė“, *kẽkulas* „gumulas, gniutulas“; *Kek-upỹs* up. Krkn.: *kẽkė* „šaka, šakelė“; *Kelmavýtis* ež. Klvr.: *kélmas*, *kelmãvas* „kelminis“; *Kélminė* up. Rk.: *kélmas*; *Kel̃-vadis*

up. Grk., *Kalvadà* up. Skdv. < **Kel-vada*: *kẽlias* ir *vãdė* „sausa vaga, kuri po didelių lietų virsta upe“ (t. y. „kelio vadė“); *Kémsė* up. Užv., *Kemsìnė* už. Antz., už, Švn., *Kemsìnis* už. Rim.: *kémsas*; *Kemsrùtas* up. Bsg. < **Kemzrutas*: *kémzras* „kemsas“; *Kerbẽsas* up. Vkš. – plg. *kìrba* „klampynė, liūnas“, lat. *kirba* „pelkėta vieta; bala, liūnas, klampynė“, dak. *kerba* „pelkėta vieta, kamša“; *Kernỹs* už. Dgč., *Kernaujà* up. Klt. – plg. *kernà* „tankynė, vieta, kur kas suaugę į krūvą“, *keřnotis* „jaukti“; *Kernavẽ* up. Krnv., *Kernavė*, *Kernavyčia* up. Šlčn., *Keřnavas* už. Jšn., *Karnavẽ* up. Rdd.: *keřnavė* „klampi vieta pievose, miškuose“; *Kẽsė* up. Kv., *Kesáutė* up. Šauk.: *kęsas* „kemsas“; *Kiáur-upė* up. Grk., *Kiauragỹs*, *Kiáuragis* up. Kdl. < **Kiaur-ragys*, **Kiaur-ragis*, *Kiáurasai ežerẽlis* Pmp.: *kiáuras* „bėgantis, neužšąląs, suskilęs, atsivėręs“; *Kìn-upis* up. Skdv.: *kinẽ*, *kìnė* „pakilesnė vieta pievoje, raiste ar vandenyje“, *kinìs* „liūnas; akis; pakilesnė vieta raiste ar šiaip drėgnoje vietoje“; *Krõkšl-ia-ravis* up. Rdm.: *kriokšlỹs* „krioklys“; *Krãštas* už. Lp.: *krãštas* „krantas, pakraštys“; *Kraušiùs* up. Krsn., *Kriaušiùs* up. Alv. ir kt., *Kriaušiaĩ* up. Al.: *kraušiùs*, *kriaušiùs*, *kriaũšis* „status skardingas krantas ar kalno šlaitas“; *Kriñtas* už. Sv. < **Kreñtas*: *kreñtas* „krantas“; *Krū̃šis* up. Kv.: *krū̃šis* „pakriaušė“; *Krū̃tis*, *Krū̃tė* up. Akm., *Krū̃tas* up. RdN. – plg. *kriūtà* „stati kalva“, *pakriū̃tė* „status yrantis upės krantas“; *Kuĩt-upis* up. Rs.: *kuĩtis* „šilelis, giraitė; tankūs krūmokšniai, brūzgai, tankynė“; *Kulỹs* už. Pnm.: *kulỹs* „kampas“; *Kùn-upis* up. Vv., *Kunẽlipis* up. Ūd. < **Kunel-iupis*: *kunẽ* „klampi bala, liūnas“; *Kuõpė*, *Kuõpis* up. Tl. – plg. lat. *kuõpa* „krūva; smėlio kopa, kauburys“, liet. *kúopa* „krūva, kaugė, sampilas“; *Kuõpšt-upis* up. Trk.: **kuopštis* ar pan., plg. *kùpštis* „kupstis“; *Kùpstis* už. Šll., *Kupst-upỹs* up. Vnd.: *kùpstas*; *Kutalánka*, *Kutailénka* up. Vvs. – plg. lenk. *kuta* „kemsas, žole apaugusi pakiluma pelkėje ar vandenyje“; *Labà* up. Nj., *Labẽ* už. Trgn., *Labaũkštas* up. Erž., *Labãžė*, *Labažẽlė*, *Labažiùkas* up. Lkm., *Labãžis* už. Lkm., *Lab-a-karšỹs* už. Klt., *Lab-upė* up. Šlu. – plg. liet. *lóbas* „dauba, slėnys, loma; upės vaga; klanas, pelkutė“; *Laĩdė*, *Laidẽ* up. Pmp. – plg. pr. *laydis* „molis“; *Lamẽstas* už., up. Lkm. – plg. liet. *lomà*; *Latekšnà* up. Tj. – plg. *latekas* „latakas“; *Lénkė* up. Vdk., *Lénk-upis* up. Br., up. Plk., *Lenk-upỹs* up. Lkš.: *lénkė* „klonis, loma, šlapia, klampi vieta, pieva, bala; įlinkimas, įdubimas; vingis, lankstas“; *Lìk-upis* up. Šll.: *lìkti*, *likùtis*; *Lìndė* Lzd. – plg. pr. *lindan* „slėnys, klonis“; *Lìnkiai* up. Rk.: *lìnkis* „dauba, slėnis“; *Lìnka* up. Skm.: *lìnka* „dauba, lenkė“; *Liũg-ežeris* už. Užp.: *liũgas*, *liũgė* „bala, purvynas, liūnas“; *Liūn-upỹs* up. Čk., *Liũnų upãlis* Slnt.: *liū́nas*; *Livintà* up. Kš., *Liuvýnas* up. Žgč. – plg. lat. *līvenis* „pelkėta, klampi vieta; pelkėtas, klampus ežero krantas“, *līvis* „pelkė, bala, klampynė“, *ļuvenis* „klampynė, liūnas“; *Lõg-upis* up. Šmk. – plg. *logẽ* „skysčio ruožas“; *Lomenà* up. Kš.: *lomà*; *Lùginas* up. Žg. – plg. liet. *lū̃gas* „upės užliejama dubi vieta, klampi upės atšaka; klanas, bala; liūnas, klampynė; duobė upės dugne, duburys“; *Lumpė* up. Pgg.: *lùmpa* „liūnas“; *Luokà* už. Als., *Luokẽlis* už. Mlt., *Luokesaĩ* už. Mlt., *Luõk-upis*, *Luoka* up. Als., *Lúok-upis* up. Vg. – plg. liet. *luokas* „lūgnas, liūnas“; *Luokštas*, *Luokšta* up. Grz. – plg. lat. *luksts* „drėgna, pelkėta pieva, lanka“, liet. *Lū́kstas* už. Krš.; *Lūšnà* už. Rk., *Lū̃šnė* up. Pkr.: **lūšna* „lūžtva, lūžtvė“; *Lūžt-upis* up. Krkn.: *lū́žtė* „lūžtvė“; *Makỹs*, *Makiaĩ* už. Blnk., *Makiùkas*, *Makẽlis* up. Lk., *Mokià* up. Mlt. – plg. liet. *makýnė* „purvynas, dumblynas“, *makinà* „purvas, bala“, *mãkinas*

„purvinas, makotas“, lat. *makṇa* „pelkė“, sl. **mokъ* „bala“; *Maleišà* up. Sv., *Malýnas* ež. Ut., *Malìnis* ež. Ant., ež. Rdm., ež. Rud., *Mãl-upis* up. Ms., *Mal-ùpis* up. Vrn. – plg. liet. *mala* „pakraštys, krantas“, *lýg-mala* „kranto (upės) aukštis“, lat. *mala* „krantas, kraštas“; *Malkėstà* up. Mlt., *Malkẽstas* ež. Mlt., *Malkõsnė* up. Jon., *Málk-upis* up. Vp., *Malk̃-upis*, *Maũk-upis* up. Kraž., *Máučiuvis*, *Máučė* up. Všk. < **mauk̃* – plg. liet. *malkà*, *malk̃as*, *maũkas* „gurkšnis“, slovėn. *mláka* „valka, šlapia pieva“, bulg. *mláka* „pelkėta vieta, pelkė“, ček. *mláka* „pelkynas, pelkė“, skr. *mläka* „valka, pelkė“; *Mañk-upis* up. Gl. – plg. *mankỹnė* „purvynė, dumblė“, *mánkyti* „klampoti“, *mankus* „neišbrendamas, patižęs“; *Marà* up. Kpč., *Mierà* up. Rmš. < **Mera*, *Merà*, *Merià* up. Švnč., *Marvẽlė*, *Marvà* up. Kn. – plg. liet. *mãrės*, *mãrios* „jūra“, lot. *mare* „jūra“, sen. air. *muir*, got. *marei*, angs. *merisc* „pelkė“: ide. **mor-* „stovintis vanduo“; *Markijà* up. Nv., *Markẽlis* ež. Vs., *Markelỹnė* up. Šk.: *markà* „linmarka“ (toliau žr. *Meřkė*); *Maur-upė* up. Pgg.: *máuras*; *Meřkė* up. Btg., *Merkỹs* up. Mrk., *Meřkmenys*, *Merkmenaĩ* ež. Ml., *Meřš-takis* up. Žml. < **Merč-takis* < **Merk'-takis*, *Mařč-ežeris* ež. Antz. < **Merč-ežeris* < **Merk'--ežeris*, *Marč-ióžeris* ež. Mlt. < **Merk-ia-ežeris*: *meřkti* „nardinti į vandenį; lyti, drengti“, plg. rus. *мярeчa* „liūnas“; *Miklinỹs* up. Pp. – plg. lat. *mikls* „drėgnas“; *Minià* up. Skdv., *Mìnija*, *Mìnė* up. Grg., *Minavà* up. Jdp., *Minẽlis* ež. Lkm., *Mineĩkis* ež. Dgč., *Mìn-upė* up. Užv., *Min-upỹs* up. Srv. – plg. liet. *mýnė* „klimpstama bala, liūnas“; *Pagriáumėlė* up. Ob.: *pagriáumėlė* „skardis, šlaitas“; *Pakriáukliai* up. Vlkj.: *pakriáuklė*, *pakriaũklė* „status šlaitas, skardis; kiaurymė po medžio šaknimis, pakerė“; *Pakriaušẽ* up. Rim., *Pakriáušis* up. Yl.: *pakriaušẽ*, *pakriáušis* „status, skardingas krantas ar kalno šlaitas, kriaušis, pakriūtė· upės ar ežero pakraštyje po velėna ar medžio šaknimis vandens išgraužta įdauba, pakerė“; *Pakriũtė* up. Tj.: *pakriũtė*; *Palaĩkis* ež. Bt., *Palangà* up. End., *Palėja* up. Nmk., *Palõnas* up. Ar., up. Bsg., *Palónis* up. Lkč., *Pól-ėkis* up. Rd.: *pãlios* „pelkės“, plg. lat. *paleja* „žemuma, slėnis“; *Palk̃iotas* up. Šv. – plg. liet. *pãlios* ir *pélkės*; *Palt-upis* up. Plt. – plg. lat. *palts*, *palte* „bala, valka, klanas“; *Palvasà* up. Žl.: *palvė* „žemuma tarp apsauginės ir slenkančiųjų kopų“; *Parsvėtas* ež. Dkšt., *Parsvėtis* ež. dalis Dkšt., *Peřsas* ež. Srj., *Paršẽlis* ež. Rud., *Peršėkė* up. Brb., *Peršokšnà* up. Švnč., *Peršokšnaĩ* ež. Lkm., *Pėršaukštis* ež. Švnč., *Pėršaja* ež. Grv., *Pìršenas* ež. Blnk. – plg. liet. *pró-perša*, *prã-paršas* „neužšalusi vieta lede“, sen. ind. *párś-āna-* „tarpeklis, bedugnė, praraja“; *Peklà*, *Peklỹnė* up. RdN., *Peklãlė* up. NmŽ., *Peklẽlė* up. Kdl., ež. Krkn., *Peklìdė* up. Jon., *Peklìkė* up. Rs., *Peklystà* up. Nj., *Peklal-ũpis* up. Nmk. < **Peklal-upis*, *Pẽkl--ia-mūšis* up. Dj.: *peklà* „pelkynai, brūzgynai“; *Pelesà* ež. Rud., up. Rod., *Pelyšà* up. APnm. ir kt., *Pel-iñtakis* up. Rsn.: **pela* „palios“ (žr. *Palaĩkis*); *Pélk-upis* up. Dr. ir kt., *Pelk̃-upis*, *Pelk-upỹs* up. Erž.: *pélkė*; *Pérlaisčiai* up. Lkč. – plg. *léisti* „skystėti, drėgti, tižti, tekėti, sunktis“, *pérleisti* „duoti susigerti, praleisti vandenį“; *Plavỹs* ež. Ds. – plg. liet. *plovà* „liūnas, klampynė“, *plãvos* „baltosios“; *Plónė* up. Všk. – plg. lat. *plāns*, liet. *plãnas* „asla, grendymas“; *Pluñkė* up. Rt. – plg. liet. *plùkti* (*pluñka*, *plùko*) „aptekti vandeniu; tekėti, sroventi“, lat. *pļunči* „maža pelkė“; *Prakiežas* up. Vnd. – plg. *prakẽ* „proga, dingstis“, kurio senesnė reikšmė galėjo būti ir „spraga, skylė, kiaurymė“ (plg. *pragà* „spraga“ ir *próga*); *Prãgaišas* ež. Ut.: *pragaĩšti* „prapulti, pradingti“; *Prapultìs* up. Mrk.: *prapultìs* „pražuvimas“, *prapùl-*

ti „dingti“; *Prãpuola* ež. Nj. – plg. *prãpuolas* „prapuolėlis“, *prapùlti* „pradingti, pražūti“; *Pražuvà*, *Pražuvìkė* up. Šlv., *Prašuvỹs* up. Km. < **Pražuvys*: *pražū́ti* „dingti, pradingti, prapulti“; *Priūd-upis* up. Trg., *Prid-upỹs* up. Prnv., *Prid-ùpelis* up. Stč. (< **priūd-*): *priūdas* „prūdas“; *Prók-upis* up. Rdd. – plg. *prakẽ* (žr. *Prakiežas*); *Prūdavýkščiai* trys ež. Alv., *Prūdýkščius* ež. Švnč., *Prūd-galė* up. Sml., *Prūd-galis* up. Žd., *Prūd-galỹs* up. Jnš., *Prūd-intakis* up. Jrb., *Prūd-upė* up. Jdp., up. Sk., *Prūd-upis* up. Dr. ir kt., *Prūd-upỹs* up. Bsg., *Prūd-upelis* up. Alv. ir kt., *Prūd-upẽlis* up. Kp., *Prūdo upẽlis* Šd., *Prūdų upẽlis* Graž.: *prūdas* „tvenkinys“; *Pùlšis*, *Pùlšė*, *Dupùlšė* Blnk. (variantai su *pulš-* yra iš *Dupulš-*) < **Dubul-š-* – toliau žr. *Dubùlė*; *Pùs-upis* up. Krp.: *pùsė*; *Raguvà* up. Čk. ir kt.: *raguvà* „gilus išneštas griovys; tarpeklis; skardis, šlaitas, atkalnė; daubà, klonis, loma su stačiais šlaitais“; *Ravìnis* up. Jž., *Rav-upỹs* up. Skdv., *Rav-upis* up. Rk., *Raũpis* up. Pn. < **Rav-upis*: *rãvas* „griovys“; *Rynà* up. Dbk., *Rynėlė* up. Lp., up. Srd.: *rynà* „griova, dauba, čiurkšlė, juosta“; *Rovėjà* up. Ppl. – plg. lat. *rāva* „gili vieta jūroje; krioklys, sraunuma“, liet. *rova* „potvynio sąnašos“; *Salà* up. Všn., ež. Ds.: *salà* „žemės plotas, iš visų pusių apsuptas vandens“; *Senùtė* up. Pgg., *Senùkė*, *Sen-ã-upė* up. Gdl., *Sen-ã-upis* up. Ad. ir kt., *Sen-ã-upis*, *Sen-ó-upis* up. Ml., *Sén-prūdis* ež. Žg., *Sén-upė* up. Kbr., *Sén-upis* up. KzR., *Sén-upelis* up. Šv., *Senà ùpė* Stk., *Senà upẽlė* Sem.: *sẽnas*, *-à* „buvęs“; *Sén-akmenis* up. Kltn.: *sẽnas* ir *Akmenà* up.; *Sen-ã-rausvė*, *Sen-ã-rausvis* up. Kps.: *sẽnas* ir *Raũsvė* up.; *Sen-ã-širvintė*, *Sen-ã-širvintis* up. Kbr.: *sẽnas* ir *Širvintà* up.; *Sen-ã-verknis* up. Stk.: *sẽnas* ir *Veřknė* up.; *Sén-gynė* up. Bb.: *sẽnas* ir *Gynià* up.; *Sén-govija* up. Varn.: *sẽnas* ir *Gõvijos upãlis*; *Sén-nemunė*, *Sén-rusnė* ež. Pgg.: *sẽnas* ir *Nẽmunas* bei *Rùsnė* up.; *Sen-nevėžỹs* ež. Bb.: *sẽnas* ir *Nevėžis* up.; *Sén-pyvesiai* up. Dj.: *sẽnas* ir *Pyvesà* up.; *Senóji Ẽlmė* up. An.: *senóji* ir *Ẽlmė* up.; *Senóji Šakà* Šd.: *senóji* ir *Šakà* up.; *Sietas*, *Sieta* ež. Trak. – plg. liet. *sietuvà*; *Sietuvìškis* ež. Pnm.: *sietuvà*; *Skařdis* up. Glv., up. Mlt., *Skařdžius* up. Aln. ir kt., *Skarãdžius* < **Skardžius* up. Slč., *Skařdžiai* up. Mrs., up. Vl., *Skardẽlis* up. Ds. ir kt., *Skardžiùkas* up. Sb., *Skardẽnis* up. Šd., *Skařd-upis* up. Bsg. ir kt., *Skarãd-upis* up. Dv. < **Skard-upis*, *Skard-upỹs* up. Grnk., up. Rk., *Skārd-upelis* up. Gdl., up. Jnš., *Skard-upẽlis* up. Srv., *Skařdž-iupė* up. Ds., *Skardž-iupỹs* up. Kp.: *skařdis*, *skařdžius*; *Skérdžia* up. Mlt., *Skeřdis*, *Skeřdžius* ež. Švnč., *Skerdyksnà*, *Skerdiksnà*, *Skirdyksnà* up. Pbrd., *Skerdumà*, *Skerdùmė* up. Krk., *Skeřd-upis* up. Kš., ir kt. – plg. liet. *skeřsti* „skrosti“, *skařdis*; *Skied-upis*, *Skiedỹnė* up. Ob. – plg. *skiẽsti*; *Skystūnas* up. Čk.: *skỹstas*; *Skrõdžius* up. Krn., *Skrõd-upis* up. Šll.: *skrodẽ* „vandens išnešta duoba, griova, griovys, išgrauža“; *Slañkius* up. Lkč., *Slañkiškis* up. Rk., *Slañk-ravis* up. Tt., *Slañk-upis*, *Slank-upỹs* up. Dt., *Slañk-upis* up. Šv.: *slañkius*, *slankà* „vieta, kur žemė nuslinkusi“; *Slėnẽ* up. Nj.: *slėnẽ* „slėnys“; *Slìnk-upis* up. Šl.: *sliñkis* „slenkantis, apgriuvęs kalnas“; *Sõt-upis* up. Žr. – plg. lat. *sāta* „upės žiotys“; *Spernià*, *Spernẽlė* up. Smn. – plg. pr. *sparyus* „pieva, ganykla“ (galbūt tai jotvingiškas hidronimas); *Spragùitis* up. Lel. – plg. *spragà* „anga, tarpas“, *sprogà*, *sprógymė* „įsprogusi vieta, plyšys“, lat. *sprâga* „plyšys, bedugnė“; *Sprū́d-upelis* up. Gdž.: *sprū́dis* „sluoksnių ar sluoksnio dalies pertrūkimas ir nuslinkimas“, *sprū́sti* „slysti, smukti“; *Stogẽlis* up. Dgl. – plg. *stógas* „ūgis, augumas, sudėjimas; namo dangtis“ (galbūt tekėjimo vietos aukštumo ar pan. prasme); *Strigúotinė* up. Vrn. – plg. lat. *strieguonis*,

strieguons „pelkėta, klampi vieta“; *Sūduonià*, *Sūduõnė* up. Ldvn., *Sūd-upis* up. Klm. – plg. *sūduva* „klampynė raiste, akis, garmala“; *Sugedà*, *Sudegà* (< *Sugeda*) up. Pbs. – plg. lot. *sūgo* „čiulpti“, pr. *suge* „lietus“, lat. *suga* „plaukianti ledo lytis; vanduo ant ledo“; *Svẽdasas* ež. Sv., *Svẽd-upis* up. Šmn., *Svėd-ubẽ* up. Stk. (< **Svėd-upė* ar **Svėd-dubė*) – plg. *svedà* „nedidelis ežeriukas ar bala, į kurį nusileidžia keli spinduliniai slėniai ar tarpukalnės; dedervinė“; *Šakýna* up. Škn., *Šakìnė* up. Pn., *Šakỹnė* up. Jnšk. ir kt., *Šakìškis* up. Gž., *Šãk-upalis* up. Vnd.: *šakà* „upės, ežero atsišakojimas“; *Šaltén-ravis* up. Skdv., *Šaltan-ùpis* up. Dj. < **Šalten-upis*: *šaltenis*; *Šaltiniuõtis* up. End., *Šaltìn-ravis* up. Klm., up. Rs., *Šaltìn-upis* up. Vkš., *Šaltìnių upẽlis* Brb.: *šaltìnis*; *Šañt-upis* up. Tt.: *šañčius* „pylimas, griovys“ ir pan.; *Šešùv-palaikis* ež. Trg.: *Šešuvìs* up. ir *palaĩkis* „senas“; *Šilià* up. Jnš., up. Pkr.: *šilià* „raistas; durpinė žemė“; *Šlaĩtas* up. Krk.: *šlaĩtas* „atkalnė“; *Šlãpės* up. Nj., ež. Vvs., *Šlapakšnà* up. Grl., *Šlapìkė* up. Klm., up. Nmk., *Šlapiónė*, *Šlapiójі* up. Trš., *Šlapýtė* up. Kur., *Šlapiùkai* up. Vvs., *Šlapókšnis* up. Prn., *Šlap-galỹs* up. Srd., *Šlãp-upis* up. Krt., up. Šd., *Šlap-ia-upelis* up. Ant.: *šlãpias*; *Tabãlis* ež. Rud., ež. Srj., *Tobòlis* ež. Lp., *Tabalìnis* ež. Smal., *Tabaliùkas* ež. Auk.: *tabalúoti* (galbūt linksėjimo, lingavimo ar pan. prasme); *Talkõtas* up. Jrb., *Patalk-upỹs* up. Krk. – plg. *telktis* (vandens susitelkimo ar pan. prasme); *Tárpija*, *Tárpijis* up. Sd.: *tárpas*, plg. *tárpijos* „mėnesio fazė tarp seno ir jauno“; *Teĩg-upis* up. Rs. < **Teik-upis*: lat. *teĩcis* „medžiais apaugęs linkis“; *Teirùs* ež. Vs. – plg. *týras* „klampi pelkė“; *Telkšà*, *Telkšỹs*, *Talkšà*, *Talšà* ež. Šl., *Telšė* (ar *Télšė*) up. Tl., *Telšinà* up. Šv. – plg. *telkšóti*; *Tenenỹs* up. Šlu., *Tenóvas*, *Tenióvas* up. NmŽ.: *tenė* „vieta upėje, dažniausiai prie krantų, kuri neteka, nebėga“, plg. *tenėti*; *Ténžė* up. Krtn.: *tèžti* (*tęžta*, *tẽžo*); *Tilžė*, *Tilžýtė* up. Šl., *Tilžė* up. Skdv., *Tilžėlė* up. Tlž., *Tilžintė*, *Tilžinta* up. Pkn.: *tilžùs*, *tilžti*; *Tvaniùs* ež. Btr.: *tvanùs*, *tvìnti*; *Ūdarà* up. Glv. – plg. lat. *ūdens* „vanduo“, liet. *vanduõ*; *Umėja* up. Kdn. – plg. liet. *ū́mas* „drėgnas“; *Ūst-ragìnė* up. Rsn.: **ūstas*, plg. *uõstas* „upės žiotys“; *Ùr-upis* up. Krš.: *uras* „buvęs, senas“, *urupė* „senvagė“; *Užnešiùs* up. Gdl.: *užnešiùs* „pakrantė, kur pavasarį vanduo prineša mėšlų“; *Vadavė* up. Vnd., *Vadìnis* ež. Kpč., *Vadirẽlis* ež. Mlt., *Vadókšnas* ež. Ktk., *Vaduvà Vãduva*, *Vadvà* up. Skp.: *vãdė* „sausa vaga, kuri po didelių lietų virsta upe“, plg. *vadà* „dirvonas, tuštuma girioje“; *Vãdrė* up. Auk. – galbūt su determinantu *r* iš *vad-* (žr. *Vadavė*); *Vagaĩlis* up. Dj., *Vagiẽkai* (*Didíeji* ir *Mažíeji*) ež. Sem. *Vag-ùpis* up. Btg.: *vagà* „upės vaga“; *Valk-upis* up. Lkš., *Valk-upỹs* up. Pnm., *Valkų ùpė* Ut.: *valkà*; *Valkšnà* up. PnmR., *Valkšnỹs* ež. Ktk.: *válkšnos* „šlapios, versmėtos pievos“; *Vãsaknas* ež. Ant., *Vasakų ẽžeras* Igl. < **Vasakas* – plg. lat. *ie-vasa*, *vasa* „žemės drėgnuma“, ahd. *waso* „drėgnas gruntas“, sen. angl. *wós* „drėgnuma, sultys“; *Vastapà* up. Aln., *Vãstapas* ež. Aln. < **Uost-ap-*, plg. lat. *uõst-upe* „uosto upė“: *uõstas* „upės žiotys“; *Vašuokà* up. Tršk., *Vãšuokas* ež. Mlt. – plg. liet. *vašùs*, lat. *vasa* (žr. *Vasakų ẽžeras*); *Vẽč-upis* up. Mžk., up. Nj., *Več-upalis* up. Dr. – plg. liet. *vẽčas*, lat. *vęcs* „senas, buvęs“, lat. *vęcupe* „upės senvagė“; *Vedeĩkis* up. Varn. – plg. *vãdė* (žr. *Vadavė*); *Vegužẽlis* ež. Antz. – plg. *Vegerẽ* up. Pp., lat. *vedzere* „siauras, į mišką įsiterpęs upokšnis“: ide. **ųegu* „drėgnas; šlapinti“; *Vejuonà* up. Vlkj., *Vẽj-upis* up. Krn. < **Vej-upis*, *Vajà* up. Kur., *Vajà*, *Vãjus* up. Žž., *Vãjomas* ež. Mlt., *Vajóta* up. Jrb., *Vajuonìs* ež. Klt., *Vajúonis* ež. Ktk. – plg. liet. *vejà*, pr. *wayos* „pie-

va“; *Versmìnis* ež. Vrn., *Versmìniai* trys už. Švnčl., *Versmýnas* up. Lel., už. Aln., už. Lel., *Versmỹnė* up. An., *Versmiũ upẽlis* Ktk.: *versmẽ*, plg. *versmìnis* „iš versmės“, *versmýnas*, *versmỹnė*; *Vid-ù-šušvis* už. Jsv.: *vidùs* ir *Šùšvė* up.; *Vigaĩlis* up. Sb., *Výgala* up. Tt., *Vỹglinė* up. Kltn. – plg. lat. *viga* „žemuma tarp kopų (kuri gali būti pelkėta), žolėta žemuma“, norv. *vik* „lenkimas“, sen. isl. *veikja* „lenkti“; *Vìšakis* up. KzR < **Vis-šakis*: *vìsos šãkos*, *visų̃ šakų̃* ar pan.; *Visùpiškė*, *Visùpiškis* up. Kdl. (variantai *Višiùpiškė*, *Višiùpiškis*, atrodo, yra naujesni, kilę iš variantų su *Vis-iup-*): *visì*, *vìsa* ir *ùpė*; *Voryčià* up. Šlu., *Vór-upė* up. Pbs., *Vorùsnė* up. Rsn. < **Vor-rusnė* (*Rùsnė* up.): *vóras* „senas“; *Zãpsė*, *Zapsà* up. Lzd., *Zapsỹs* už. Vs. – plg. lat. *žapkas* „valkos ant kelio“, av. *gafya* „bedugnė, praraja“; *Žiočià* up. Srj.: *žiótys*; *Žióginis* up. Varn., *Žióg-upis* up. Kv., up. Plng., *Žióg-upalis* up. End.: *žiõgis*, *žiogỹs* „pavasarį tekantis, vasarą išdžiūstantis upelis, vadaksnis“; *Žióklanis* up. Skd. < **Žiok-klanis* (plg. *klãnas*), *Žiókojis* up. Šl. < **Žiok-kojis* (plg. *kója*): *žiõkis* „nykstančios pelkės prie upių; gili bala“ (bet gali būti ir iš **Žiog-klanis*, **Žiog-kojis* – dėl *žiog-* žr. *Žióginis*); *Žlãgatas* up. Šv. – plg. *žlagsėti*, *žlegėti*; *Žlauktà* up. Šlčn. – plg. *žlaũgtas* „koks nors šlapias, įmirkęs daiktas“, *žliaũgti*; *Žliũgis* up. Vkš.: *žliũgas* „purvynas, liūnas“; *Žviñgė* up. Krtv., *Žvingỹs* už. Ktk. – plg. lat. *zviñgt* „mirkti vandenyje, gulėti“, *zvingels* „šlapias medis“.

§ **89**. Į fiziografinės semantikos hidronimų sąvoką įeina ir daugiau su fizinėmis hidroobjektų ypatybėmis susijusių reikšmių. Tik ne visos jos būna aiškios. Daugelį jų, kaip matėme, galima nustatyti, remiantis lietuvių arba apskritai baltų kalbų medžiaga. Kaip žinoma, lietuvių vardyne esama ir tokių hidronimų, kurių pirminės reikšmės yra išblėsusios, nebeaiškios arba iš viso sunkiai besusekamos. Tokiais atvejais būtina pasitelkti kitų indoeuropiečių kalbų vardyno bei apeliatyvinės leksikos duomenis. Daugeliu atvejų tai padeda rekonstruoti gana tikslią archaiškųjų lietuvių hidronimų semantiką. Pavyzdžiui, liet. ežero vardas *Lìminas* neabejotinai gali būti siejamas su gr. λίμνη „ežeras, tvenkinys“, λειμών „pieva“ ir pan. Iš šio ryšio aiškėja ir ežero vardo *Lìminas* pirminė reikšmė – ji buvo tiesiog „ežeras“ ar pan. Tačiau tokie ar panašūs atvejai retoki. Dažniau susiduriame su padėtim, kada, remdamiesi indoeuropietiškuoju vardynu bei indoeuropietiškąja apeliatyvine leksika, galime atsekti tik apytikslę lietuvių hidronimų reikšmę. Nepakankamas rekonstruojamos reikšmės apibrėžtumas daugeliu atvejų labai komplikuoja hidronimo semantinę interpretaciją. Drauge būna sunku tą ar kitą hidronimą priskirti prie kurios nors semantinės kategorijos. Tačiau archaiškųjų hidronimų etimologija rodo, jog jų pirminių reikšmių amplitudė nėra labai plati. Dažniausiai archaiškųjų hidronimų semantika būna susijusi su vandenų nomenklatūriniais terminais bei su vandens sąvokomis ir su vandens tekėjimo, vandens bangavimo apibūdinimu, t. y. su vandens fizine būsena. Hidronimai, kurių semantika turi ryšį su vandenų arba jiems artimų gamtos objektų (balų, pelkių, liūnijų ir pan.) nomenklatūriniais pavadinimais, labiausiai tinka nagrinėti šiame, fiziografinės reikšmės vandenvardžių, skyriuje. Jų iš viso žinoma apie 110. Kiti vandenų fizinę būseną apibūdinantys upių bei ežerų vardai nagrinėjami atskirai (§ 93).

Abistà up. Dg., *Abìsavas* už. Slk., *Abizdrà* up. Dg. (< **Abist-ra*), *Apstà*, *Ãpstė* up. Pgg., *Ópstainė* up. Pn. < **Apstainė* (*apst-* < **abst-*) – plg. sen. air. *ab*, *abann*

„upė“, dak. *aba* „upė“, lot. *amnis* < **abnis* „upė“; *Aldìkis* ež. JnšM. – plg. dak. *alda* „šlapia vieta, pelkė“, arm. *altiur*, *eltiur* „šlapia žemuma“; *Algà* up. Kkn., *Alguvà* up. Ms., *Alg-upỹs* up. Bb. – plg. rus. *ольга* „klampi bala“; *Alšià* up. Stk., ež. Jz., *Alšėna* up. Nj. – plg. brus. *алёс* „liūnas, raistas, klampynė“, lenk. *ols* „pelkių miškelis“; *Altis* up. Slnt. – plg. dak. *alta-* „šlapia vieta; tekėti“; *Amatà* up. Pšl. – plg. alb. *amë* „upės vaga“; *Anýkščiai* ež. Žž., *Anykštà* up. An., *Anýkštė* up. Btr., *Anýkštis* ež. Btr. – plg. il. *en* „vanduo“, *enach* „pelkė, bala“; *Armėlis* ež. Dgč., *Armenà* up. Vl., *Armenáitis* up. Čk., *Armonà* up. Ukm., ež. Ssk., *Armukšnà* up. Tj.: *armà* „klampynė“, *armuõ* „klampynė, liūnas“, *armenà* „arimas“, plg. trak. *arma* „pelkė, bala“; *Atesỹs* ež. Smn., *Atesẽ* up. Smn. – plg. trak. *at-* „vandens srovė“, av. *aəu-* „upelis“; *Aujėdà* up. Žž., *Aujẽdas* ež. Žž., *Ovà* up. Lkč.: ide. **au̯-*, **av-* „šaltinis, srovė, srautas“, plg. sen. ind. *aváni-* „upės srovė, srautas, upė“, lat. *avuots* „šaltinis“; *Avìris* ež. Lp., *Avìrė* up. Lp. – plg. sen. isl. *aurr* „vanduo“, angs. *ēar* „vilnis, jūra“, gr. ἄν-αυρος „be vandens“; *Bakà* up., ež. Vvs. – plg. brus. *бакаŭ* „gili duobė upėje, tvenkinyje, bedugnė“; *Baldõkas* ež. JnšM., *Baldõnas* ež. Blnk., *Bal̃d-upė* up. Krž. – šaknis *bald-* galėjo turėti bendresnę šlapios vietos ar pan. reikšmę, plg. liet. *balà*, rus. *балда* „užakęs ežeras, žema vieta, dažnai užliejama vandeniu“; *Barỹs* up. Šll., *Bar-ùpė* up. Vnd., *Barnis* ež. Ign. – plg. rus. *бара* „bala“, ukr. *бар* „šlapia vieta tarp kalvų“, il. **bar(b)-* „bala“; *Bártuva*, *Bártava* up. Skd., *Bařtis* up. Krkn. – šaknis *bart-* galbūt iš *bar-* ir determinanto *t* (toliau žr. *Barỹs*); *Bėlỹs* ež. Švnč. – plg. liet. *belà* „bala“, lat. *bęlute* „valka“, ryt. sl. *бель* „bala“; *Berlẽ*, *Beřlė* up. Krč. – plg. ukr. *borło* „klampynė, liūnas“, luž. kaln. *borno* „liūnas“, bulg. *brało* „mažas upelis, tėkmė, liūnas“; *Bieliùkas* ež. Rud. – galbūt sietina su *Bėlỹs* (žr.); *Dãnė*, *Dãnija* up. Klp., *Daniùkas* ež. Vb., *Dan-upỹs* up. Žgč. – plg. av. *dānu-* „upė“, os. *don* „upė, vanduo“; *Domijà* up. Sd., *Dómantas* up. Varn., *Dotnuvėlė* up. Dt., *Dótamas* up. Graž. – galbūt visi šie hidronimai turi šaknį **dā-*, sietiną su ide. **dā-* „skystas, takus; tekėti“, av. *dā-nu-* „upė, srautas“, oset. *don* „vanduo“, arm. *tamuk* „drėgnas, šlapias“, het. *dame(n)k-* „apie pliaupiantį lietų“, plg. lat. *duoms* „giluma upėje“; *Dukstýna* up. Ukm. – plg. lat. *dùksts* „pelkė, bala“, liet. *dũkstinas* „purvinas, nešvarus“; *Dũkšmė* up. Varn. – plg. lat. *dùksts* „pelkė, bala“, *dûksne* „pelkė“; *Elbentas* up. Žgč. – plg. *Elbė* Europos upė, sen. skand. *elfr* „upė“, mnd. *elve* „upės vaga“: ide. **albh-* „upė“; *Katrà* up. Mrc., up. Rud., *Katrélka* ež. Antz., *Katãrė* up. Šl.: ide. **kataro-* „upelis, griovys, srautas, srovė“; *Lìminas* ež. Dgl. ir kt., iš viso 15 (visi Šiaurės Rytų Lietuvoje), *Liminẽlis* ež. Dbg., *Liminė*, *Limenė* up. An. – plg. gr. λίμνη „ežeras, tvenkinys“, λειμών „pieva“; *Nãlija* ež. dalis Plt., *Ant-nal-upỹs* up. Bb.: ide. **(s)nā-*, plg. vid. air. *snāu*, *snō* „srovė“; *Narañtis* up. Sv., *Narasà* up. Skdv., *Nãročius* ež. S. Med., *Narìnis* ež. Dgč. (pastarasis ežero vardas gali būti ir gyvūninės reikšmės, kilęs iš liet. *nãras* „narūnų šeimos vandens paukštis“), *Narùtis* ež. Vad., *Nar-akỹs* ež. JnšM., *Nar-ùpis* up. Lap., *Ap-narà* up. Pž., *Norãlis* up. Šll., *Nóruta*, *Nór-upis* up. Grz., up. Yl. – plg. liet. *nãras* „vieta, kur labai klampu“, *nãras* „narūnų šeimos vandens paukštis“, *nérti* „lįsti į vandenį“, rum. *Naruja* up., il. Νάρον, dak. *nara* „upė“; *Nerìs* up. V., *Nerỹs*

up. Eržv., *Neretà*, *Neretėlė* up. Ppl., *Neremà* up. Šll., *Nerõtis* up. Šll., *Nérka* up. Tj., *Nerìnis* ež. Ktk. (pastarasis vardas gali būti ir gyvūninis, plg. liet. *neris* „bebras“) – žr. *Narañtis*; *Nóva* up. Grš., *Novenà* up. Lkm., *Nõvetas* ež. Brs., *Navà* ež. Auk. – plg. sen. ind. *nāvyā* „upė, tėkmė“, pers. *nav* „kanalas“; *Parà* up. Šll., *Parijà* up. Pbs., *Pór-a-raistis* ež. Ut. – plg. sl. **par-* „neužšąlanti bala“: lenk. *para* „neužšąlanti bala“, *parja, paryja* „bedugnė, praraja; siauras slėnis, ypač jei per jį teka upelis“, dak.-rum. *părâu, pârâu* „upelis“; *Séivų ẽžeras* Pns. – kilmininkinė konstrukcija yra vėlesnė, kilusi iš ankstesnės vardininkinės lyties **Seivos*, kuri sietina su got. *saiws*, angs. *sōe*, ahd. *sēo* „ežeras“, toliau – su liet. *sývai* „augalo, skrandžio sultys“, lat. *sîve, sîvs* „t. p.“ ir pan.; *Uvėda* up. Žsl. – plg. *Aujėdà* up. Žž. (žr.): ide. **av-* „šaltinis, srovė, srautas“; *Viešà* up. Ut., *Viešià* up. Pž., *Víešis, Viešỹs* ež. Ut., *Viešėtė* up. Sd., *Viešintà* up. Všn., *Víešinta* up. Ut., *Víešintas, Viešintų ẽžeras* Všn., *Víešnautas* up. Srv., *Vieštóvė* up. Kl., *Víešvė* up. Tl., *Viešvilẽ, Viešvilvẽ, Viešulvẽ* up. Vš., *Váišvė* up. Rdn., *Vaĩš-upis* up. Al., *Viešmuõ* up. Jnšk., *Vešetà* up. Pn. < **Viešeta, Vešėtinis, Vešėt-upis* up. Šk. < **Viešėt-, Veisiẽjis* ež. Vs., *Veiseĩscė* up. Lap. < **Veišyščia*? – plg. liet. *viešmuõ* „upokšnis, upelis“, pr. *weysigis* (**veisijis*?) „pieva“, sen. ind. *vēšantáḥ, véšantā* „tvenkinys“ < **u̯eiḱ-* „tekėti, bėgti“; *Zãrasas* ež. Zr. < **Azarasas* < **Ežerasas*: *ẽžeras*.

§ **90**. Prie fiziografinės reikšmės hidronimų geriausiai tinka minėti ir upių vardus, apibūdinančius tekėjimo kryptį. Jų iš viso yra 25.

Adveřniškė up. Šk.: *adveřnas* „atbulas, atžagarias“; *Atžagãrė* up. Sb.: *ãtžagarias*; *Atžagỹs* up. Skdv.: *ãtžagas* „atbulas“; *Čerč-iupys, Serč-iupỹs* up., ež. Km. < **Kersiupys* < **Skersupys*: *skeřsas*; *Grĩžt-upis* up. Krkn.: *grĩžti* „eiti atgal“; *Gryžuvà, Gryžvà* up. Tt., *Gryž-upiùkas* up. Rd., *Grỹžo upẽlis* up. Užv. (galbūt iš **Gryžas*): *grĩžti* „sukti atgal“; *Ìšilginis* up. Nj., *Išilgìnis* up. Krsn., up. Plk.: *ìšilgas*; *Pavijìnė* up. Jnšk.: *povijõs* „įstrižai“; *Príešginis* up. Žvr.: *priẽš* ir *gìnti* „varyti“; *Skeřsė* up. Sem., *Skersùtis* up. Žml., *Skers-ã-balis* ež. Šil., *Skeřs-duobė* up. Trg., *Skeřs-ravis* up. Lbv., up. Šauk., *Skeřs-upis* up. Brb., up. Vl., *Skers-upỹs* up. Krk., *Skeřs-upelis* up. Lkč.: *skeřsas, skersaĩ*; *Skeřs-geldupis* up. Lž.: *skeřsas* ir *Gėldupis* up.; *Skersìnė* up. Lkč., *Skersìnis* up. Grš., up. Plk.: *skeřsas, skersìnis, -ė*; *Skersutìnis* up. Brb.: *skersutìnis* „skersasis, skersinis“.

§ **91**. Artimi fiziografinės reikšmės hidronimams yra ir palyginti negausūs (12) upių bei ežerų vardai, sudaryti iš žodžių, apibūdinančių hidroobjektus pagal jų susidarymą, atsiradimą.

Bestìnis ež. Ant. ir kt.: *bestìnis* (*bèsti* „kasti“); *Išleistìnis* ež. Vžns.: *išléisti, išléistas*; *Kasìmas* up. Srd.: *kasìmas* „iškasta vieta, griovys“, *kàsti*; *Kastìnė* up. Alvt. ir kt., *Kastìnis* up. Plk. ir kt.: *kàsti, kastìnis* „kastas, iškastas“; *Leistìnis* ež. Dgč., ež. Mlt.: *leistìnis* „prileistas, pripildytas ko nors“; *Naujùlis* ež. Lzd.: *naũjas* (*naujùlis* „naujasis“); *Piltýna, Piltinà* up. Kdn. < **Piltinė*, plg. liet. *pìlti* „kasti“; *Spãtinė* up. Grl.: *spãtas* „kastuvas“; *Sùbedis* up. Tl.: *subèsti* „sukasti“; *Tvenktis* up. Grg.: *tveñkti*; *Tvẽr-upis* up. Vvr.: *tvérti*.

§ 92. Faunos reikšmės hidronimai pagal darybą ir semantiką yra daug kuo panašūs į floros reikšmės upių bei ežerų vardus. Dėl šios priežasties keletas bendresnių pastabų apie šias dvi semantines hidronimų grupeles bus pasakyta čia, vienoje vietoje drauge.

Šiuo metu visuotinai pripažįstama, jog daugumoje indoeuropiečių kalbų upių bei ežerų vardai gali būti sudaromi iš gyvūnų bei augalų pavadinimų. Darybos priemonės, suprantama, būna įvairios. Abejonių nekyla dėl šios kategorijos, t. y. dėl tokių hidronimų, kurie yra kaip nors padaryti iš augalų bei gyvūnų pavadinimų, kurie turi formalių darybinių požymių ir tuo pačiu darybinę reikšmę, kurių santykis su floros bei faunos apeliatyvais yra ypatybinis arba posesyvinis. Pavyzdžiui, vok. *Biberbach*[115] yra panašios darybos upėvardis kaip mūsų *Bėbrupis*; pranc. *rivière de l' ours*[116] atitinka liet. **Lokio upė* ar pan. (plg. *Lõkupis*, *Lõkupė*); lenk. (iš augalų pavadinimų) *Rogoska*, *Rogozowa Struga*, *Sitna*, *Sitnica*, *Makówka*, *Maliniec*, *Chmielna*, *Brzeźnica*, *Lipowica*; (iš gyvūnų pavadinimų) *Płoćnica*, *Rybnik*, *Bobrowa*, *Rakownica*, *Lisica*, *Żubrów*, *Jastrzębia* ir t. t.[117]; rus. *Березка*[118], *Выдерка*[119], *Ясенка*[120], *Медведка*[121] ir t. t.[122]; ukr. *Котишна*, *Березовий*, *Сорочин*, *Бурсуків*, *Кобилячий*, *Борово* ir t. t.[123]; brus. *Бобрик*[124], *Вепринка*[125], *Волча*[126], *Ельня*[127] ir t. t.[128]

Kaip buvo minėta anksčiau, daug neaiškumų kelia tokie hidronimai, kurie dabar formaliai visiškai sutampa su augalų bei gyvūnų pavadinimais. Bet tai jau atskiras klausimas, kuris jau buvo aptartas (žr. § 38–46)[129].

---

[115] Rohlfs G. Europäische Flußnamen und ihre historischen Probleme, S. 14.

[116] Ten pat.

[117] Rieger J., Wolnicz-Pawłowska E. Nazwy rzeczne w dorzeczu Warty. – Wrocław—Warszawa—Kraków—Gdańsk, 1975, s. 218–219.

[118] Топоров В. Н. и Трубачев О. Н. Лингвистический анализ гидронимов Верхнего Поднепровья. – М., 1962, с. 30.

[119] Ten pat, p. 31.

[120] Ten pat, p. 33.

[121] Ten pat, p. 34.

[122] Žr. Arumaa P. Des principes et des méthodes de l'hydronymie russe. Hydronymes empruntées aux noms d'animaux. – In: Scando-Slavica. Copenhagen, 1965, t. 11, p. 155–185.

[123] Муромцев В. І. Із спостережень над мікрогідроніміею Донецької та Луганської областей. – В кн.: Територіальні діалекти і власні назви. Київ, 1965, с. 208.

[124] Жучкевич В. А. Краткий топонимический словарь Белоруссии. – Минск, 1974, с. 29.

[125] Ten pat, p. 47.

[126] Ten pat, p. 58.

[127] Ten pat, p. 117.

[128] Dėl baltų faunos reikšmės hidronimų žr. Gerullis G. Die bloße Tiername als Gewässerbezeichnung im Baltischen. – In: Studi baltici. Roma, 1933, t. 3, S. 35–38; Endzelin J. Die lettländischen Gewässernamen, S. 116–119; Gerullis G. Die altpreußischen Ortsnamen, S. 233–234.

[129] Dar žr. Otrębski J. Tiernamen als Gewässernamen in Litauen. – Beiträge zur Namenforschung, 1959, H. 1., S. 24–27; Senn A. Lithuanian Animal Names Used as River Names. – Names, t. 7, Nr. 4, p. 268–270.

Hidronimai, vienaip ar kitaip sudaryti iš augalų bei gyvūnų pavadinimų, savo tarpe aiškesnių semantinių skirtumų neturi. Jie, tiesa, gali būti grupuojami, sakysim, pagal tai, iš kokių gyvūnų pavadinimų – iš vandens, iš laukinių žvėrių bei paukščių, iš naminių gyvulių bei paukščių ir pan. – yra kilę. Bet toks grupavimas mums pasirodė būsiant nebereikalingas. Viena, tai būtų grupuojama vienos semantinės kategorijos rėmuose. Antra, ir pačios sąvokos vandens – ne vandens, naminis – laukinis gyvūnas ar pan. yra labai reliatyvios. Todėl faunos bei floros reikšmės hidronimai toliau niekaip nebeskirstomi ir pateikiami savo grupėse alfabeto tvarka.

Gerokai dažnesni už floros yra faunos reikšmės hidronimai – jų žinoma apie 780.

Álnis ež. Mlt., *Áln-upis* up. Žvr., *Aln-upis* Varn., *Áln-ia-ragis* up. Brb.: *álnis* „elnis“ (dar žr. § 93); *Ánčia* up. Skdv., up. Kpč., ež. Vs., *Ánč-iupis* up. Krkn., *Ánč-laukinė* up. Pjv., *Ántė* up. Rt., *Añt-upis* up. Čk. ir kt., *Añt-upelis* up. Kbr., *Antýt-upis* up. Sml., *Enčià* up. Rgv., *Eñčias* ež. Vad. < **Anč-*: *ántis*; *Angỹs* ež. Smn., *Anginas* up. Ms.: *angìs* „gyvatė“, *añginas* „žaltys, gonys“; *Arklìnis* ež. Smal., *Arklinìkė*, *Arklinỹkė* up. Šil.: *arklỹs*; *Ašvà* up. Lž., up. Šv., *Ašvijà* up. Kltn., *Ašvìnė* up. Jnš. ir galbūt *Asvejà* ež. Dbg. < **Ašveja*: *ašvà* „kumelė“; *Aukšlìnis* ež. Klt., *Aukšlìnis*, *Aukšlỹnė* ež. Sem., *Aũkšl-ia-kampis* ež. dalis Dkšt., *Aũkšl-iupis* up. Dkšt.: *aũkšlė*, *aukšlẽ*; *Áunuva* up. Lk., *Aun-ùpis* up. Rdš. – plg. lat. *àuns* „avinas“; *Aũslas* ež. Dgč. – plg. lat. *aûsleja*, liet. *aũkšlė*; *Avinúostas* ež. Antz., *Avìniškė* up. Brb., *Avinẽlis* up. Tl., ež. Aln., *Avìn-upis* up. Šl., up. Žd., *Avečkà* up. Vrn.: *ãvinas*; *Avìžė* up. Šlv., up. Šmk., *Avižiẽnis*, *Avižiẽniškis* up. Kp., *Avìž-ìntakis* up. Šmk.: *avìžė* „žirgelis, laumžirgis, skėtė“, *avìžius* „žirgelis, laumės žirgas, velnio arklys“; *Avižlỹs* up. Pp.: *avìžlius* „karkvabalis“; *Ãžagis*, *Ažagỹs* up. Šd., *Azãgis* ež. Lp. (jotvingiškas vardas): **ažagis* „ežegys“; *Babrìnis* ež. Dgč., *Babrùkas* ež. Auk., ež. Trak., *Babrū̃nė* up. Krtn., *Babrùngas*, *Bãbrungas* up. Plt., *Babrùtė* up. Tl., *Babránka* up. Žsl., *Babráuka* up. Stk.: *bãbras*; *Balañdė* up. Trš., *Balañdis* ež. Lzd., *Balañbičis* up. Jon. < **Balandiškis*, *Balandžiùkas* ež. Pb., *Balañd-upis* up. Lk., *Baländ-upis* up. Rs., *Balañdžio upẽlis* Žd.: *balañdis*; *Barciùko upẽlis* Jž.: *barciùkas* „barsukas“; *Barõnas* up. Brž., up. Gdr., up. Vrn.: *barõnas* „avinas“; *Barsiùkas* up. End., *Barsiukýnas* up. Čk., *Barsukìnė* up. Jon., *Barsukýnas* up. Šil., ež. Krtv.: *barsiùkas*, *barsùkas*; *Baublỹs* up. Bt. ir kt., ež. Krk.: *baublỹs*; *Bẽbrė* up. Plt., *Bebrìnė*, *Bebrica* up. Kš., *Bẽbrujis* up. Šd., *Bebrùkas* ež. Vrn., *Bebrũkas* ež. Jž., *Bebrusaĩ* ež. Mlt., *Bebr-upis* up. Lkš.: *bẽbras*; *Bìč-upis* up. Srd., *Bič-iupỹs* up. An., *Bìč-iupelis* up. Ob., *Bìč-laidis* up. Sml., *Bìtė* up. Pgg., *Bità* up. Všn. (galbūt iš **Bitẽ*), *Biteĩkis* up. Ut., *Bìt-ežeris* up. Pgg., *Bit-upis*, *Bit-upỹs* up. Šlv., *Bìt-ravis* up. Tt.: *bìtė*; *Bimbalìnė* ež. Tl.: *biñbalas*; *Bitinẽlis* ež. Km., ež. Šl.: *bìtinas*; *Bizdilinga* up. Ut. – plg. lat. *bezdelīga* „kregždutė“; *Bìžas* up. Kltn., *Bižinỹs* ež. Lkč.: *bìžė* „utėlė“; *Blusìnė*, *Blusìnka* up. JnšM., *Blùs-ravis* up. Bsg., *Blùs-upis* up. Snt.: *blusà*; *Bóba* up. Rt., *Bõbės* up. Skdv., *Bóbis* up. Lkv., *Bóbinis* ež. Ds., *Bób-upis* up. Rs.: *bóba* „tokia žuvis“; *Bríed-upis* up. Yl. ir kt., *Bríedž-iupis* up. Jnšk., *Bríedž-ežeris* ež. Ant., *Bríedž-ragis* up. Lkč., *Bríedž-vertis*, *Briedž-vertỹs* up. Všn., *Bríedžių upẽlis* Kltn.: *bríedis*; *Bruñš-upis* up. NmŽ.: *bruñšas*, *bruñšė* „bruišė, kuoja, mekšras, raudė“; *Būblỹs* up. Žg.: *būblỹs* „baublys“;

Bùbrikas up. Vlkj. – plg. *bòbras* „bebras“; *Būkà* up. Trgn.: *bū̃kas* „toks balų paukštis, baublys“; *Buřkštinas* up. Krtn.: *buřkštinas* „avinas“ (nors plg. *buřkštinas* „tokia žolė“); *Busilų ẽžeras* Ml.: *bùsilas* „gandras, gužutis“; *Cū̃kų Grãvis* up. RdN., *Ciùgriovis* up. Sk. < **Cūk-griovis*, *Cùdgriovis* up. Žg. < **Cūk-griovis*: lat. *cūka* „kiaulė“; *Čiõtė* up. Klm., *Čiõkė* up. Skdv. < **Čiotė*, *Čiõt-upis* up. Užv.: *čiõtė* „čiukė, kiaulė“; *Čiugẽnis* up. Ob.: *čiùgana*, *čiugà* „kiaulė, čiukė“; *Čiulótas* up. Kš.: *čiùlė* „sena kiaulė“; *Čivìl-upis* up. Bsg., *Čivỹlio upẽlis* Glv.: *čivỹlis*; *Dãbr-akas*, *Dãbr-akis* up. Rt., *Dabruõlis* up. Grz., *Dabrúotas*, *Dabrúotė* up. Lk., *Dabrúotė* up. Tl., *Dãbr-upis* up. Skd., up. Žgč., *Dãgr-upis* up. Lnkv. < **Dabr-upis*: *dãbras* „bebras“; *Dãlidas* ež. Sem. < **Dėl-idas*: *dėlẽ*; *Debrẽstas* up. Akm.: *dẽbras* „bebras“; *Dẽguž-ravis* up. Rs.: *degužė̃* „gegutė“; *Dėlỹs* ež. Ut., *Dėliùkas* ež. Dg., ež. Vrn., *Dėlìnė* ež. Smal., *Dėlìnis* ež. Antz. ir kt., *Dėlýnas* up., ež. Lel., *Dėl-ežeris* ež. Ps.: *dėlẽ*; *Diẽl-upis* up. Snt.: *dielẽ* „dėlė“; *Dõkselis* up. Vl. – plg. vok. *Dachs* „barsukas“; *Driež-upis* up. Krn.: *dríežas*; *Drigantas* up. Kdn.: *drigañtas* „kumelys, eržilas“; *Dū̃kinė* up. Krkn.: *dū̃kas* „baublys“; *Džendzeláuka* up. Kps. – plg. lenk. *Dzieciolówka* up.: lenk. *dzięcioł* „genys“; *Ẽr-upis* up. Vl.: *ẽras* „ėriukas“; *Ẽšeras*, *Ešeráitis* ež. Lkm., *Ešerlis* ež. Pb., *Ešerinė* ež. Krtv., ež. Rdd., *Ešerìnis* up. Vrn., up. Vžns., ež. Als. ir kt., *Ešerinẽlis* ež. Vs., *Ešeriniùkas* ež. Ktk., *Ešerinùkas* ež. Rud., *Ešerìnės ẽžeras* Šll. (galbūt žinoma ir lytis *Ešerinė*): *ešerỹs*; *Gabỹs*, *Gebìzas* ež. Krn., *Gabìžius*, *Gãbižis*, *Gabìž-monas* up. Yl., *Gab-jáuriškis* ež. Plv. (galbūt priesagos *-iškis* vedinys iš **Gab-jaurė* ar pan.) – plg. pr. *gabawo* „rupūžė“, lat. *gabieža* „krūmynai“, rus. *žaba* „varlė“ ir pan.; *Gaĩdž-iupis* up. Pkr., up. Šd., *Gaidž-iupỹs* up. Jon., *Gaidžiùkų upẽlis* Rz. ir galbūt *Gaidẽlis* up. Ps., up. Sb., *Gaidẽliškis* up. Kš., *Gaidìnis* ež. Rdš., *Gaidžiùkas* ež. Dgč., ež. Mlt., *Gaĩd-upis* up. Grk., up. Užv., *Gaid-upãlis* up. Dr.: *gaidỹs* (nors žr. *Gaidẽ* – § 114); *Gaigãlis* ež. Lkm., up. Žl., *Gaigalìnis* ež. Srj., ež. Švnčl., *Gaigal-ùpė* up. Klp.: *gaĩgalas*; *Galgáitis* ež. Trak., *Galgiùkas* up. Vn.: *galginas*; *Gañčas* up. Krtv., *Gánsė* up. Šauk., *Gansìkė* up. Vg., *Gañs-upis* up. Žgč.: *génšė* „garnys“; *Garnỹs* up. Šl., *Gařn-upis*, *Garn-upỹs* up. Kp., up. Nj., *Gařn-upelis* up. Kps., *Garn-ū̃-upis* up. Bb.: *garnỹs*; *Gen-iupỹs* up. Užp., *Gen-ùpis* up. Pkr., *Gen-upỹs*, *Gẽn-upis* up. Šl., *Gẽnio upẽlis* Ad.: *genỹs*; *Génž-girė* up. Krš.: *génžė* „pilkasis genys“; *Geršõkas* up. Čk., *Gérš-upis* up. Vkš.: *géršė* „gužas, gandras“; *Gérvė* (*Aukštóji* ir *Žemóji*) up. RdN., up. Rt. ir kt., *Geřvė* up. Krk., *Gervãlė*, *Gervãlis* up. Tl., *Gervẽlė* up. Gdž., *Gervainỹs*, *Geřvainis* up. Tl., *Gervẽčia* up. Msn., *Gervẽtis* ež. Slk., *Gervýnas* up. Pgg., *Gervinė* up. Mrs., *Gervìnis* ež. Lp., *Geřvinis* up. Sml., *Gérv-upis* up. Btg., up. Kl., *Gervĩlkė* up. Rsn. < **Gervelkė*: *gérvė*, *gervẽ*; *Gervẽn-upis* up. APnm.: *gervėnas* „gervės vaikas“; *Geřvinas*, *Geřvis* up. Kdn., *Geřvinas* up. Mšk. ir kt., *Gervìn-upis* up. Rs.: *geřvinas* : *Gẽš-upis* up. Tv. < **Gęš-upis*: *gęšė* „pilkasis garnys, gęžė“; *Giẽglaitis* up. Pn. < **Giegalaitis*: *giegalas* „gegalas, naras“; *Gìršinas* up. Rdn., *Gìrš-upis* up. Ms., up. Nv.: *géršė* „gęšė, garnys“; *Gyvãtė* up. Ut., *Gyvatinìkė* up. Šln., *Gyvãt-upis* up. Sd.: *gyvãtė*; *Griežà*, *Griežià* up. An., *Griežà*, *Griẽž-upis* up. Klp., *Griež-ùpė* up. Prk., *Griẽž-upelis* up. Ds., *Griẽž-pjaunis* up. Kltn., *Griẽžo upẽlis* Akm.: *griežẽ*, *griežas* „griežlė“; *Grùž-upis* up. Vvr.: *grùžė* „karpinių šeimos maža žuvelė“; *Gùir-upis* up. Vkš.: *gùira* „smulki žuvelė, gružas, gramždas, gružlys, stekė“; *Gulbė* up. Aln., up. Ūd., *Gulbis* ež. Mlt., *Gulbinė* up. Mrk., up. Švnčl., *Gulbìnis* ež. Dgč.

ir kt., *Gulbiškė* up. Trk.: *gulbė*, *gulbis*; *Gulbinas* up. Akm. ir kt., ež. Rš., ež. Švnčl.: *gulbinas*; *Guopỹs*, *Guõpis* up. Nj. < **Guov-upys*: lat. *gùovs* „karvė“; *Gùrn-upis*, *Gùrn-upelis* up. Šv., *Gùrn-upis*, *Gurn-upỹs* up. Klt., *Guřn-upis* up. Jrb.: *gùrnė*, *gùrnis* „tokia žuvis“; *Guž-upỹs* up. Pšš., *Guž-upẽlis* up. Stč.: *gùžas* „gandras“; *Ivañčius* ež. Žr.: *ývas* „didysis apuokas, žiūras; didžiausia pelėda; baublys“; *Jáut-upis* up. Als.: *jáutis*; *Jẽrubynas* up. Šll.: *jẽrubynas* < *jèrubẽ* „jerubė“; *Kač-upỹs*, *Kač-iùpė* up. Dt., *Kač-upỹs*, *Kãč-upis* up. Zp., *Kãt-eželis* ež. Krž., *Kãt-upis* up. Akm. ir kt.: *katẽ*; *Kai-vadỹs* up. Vdk.: *kaja* „žąsų šeimos paukštis, berniklė“, plg. lat. *kaĩva* „žuvėdra“; *Kak-upis* up. Kl. – plg. lat. *kaķis* „katė“; *Kãlės Skalbyklà* up. Varn.: *kãlė* „kalė“ ir *skalbyklà*; *Kal-ùpė* up. Šll., *Kãl-upis* up. Akm. ir kt. – plg. *kalẽ* ir pr. *kalis* „šamas“; *Kanià* ež. Jnš., *Kanė* up. Akm., *Kanỹs* ež. Lkm., *Kon-ùpis* up. Pn. – plg. (?) lat. *kãne* „žąsis“; *Karõsas* ež. Km., ež. Tl., *Karosiùkas* ež. Mlt., *Karosýnas* ež. Krtv., *Karõsinė* up. Imb., ež. Kvr., *Karõsinis* ež. Dgč., *Karosìnis* ež. Als., ež. Pnd., *Karosinẽlis* ež. Švnčl., ež. Žrn., *Karosiniùkas* ež. Švnč., *Karõsninkas* ež. Sem., *Karosninkẽlis* ež. Auk., *Karõs-upis* up. Vlk.: *karõsas*; *Kárpis* up. Kp., *Kárpentis* up. Vkš., *Kárpiškis* up. Lnkv., *Karpõčius* up. Jnk.: *kárpis*; *Kařšis*, *Kařšė* up. Dg.: *kařšis*, *káršis*; *Kárvinė* up. Srj., *Karvinẽ* up. Švnčl.: *kárvė*; *Karvedà* up. Skdv. < **Karv-veda* < **Karv-vada*: *kárvė* ir *vadà* „dirvonas, tuštuma girioje“, *vãdė* „sausa vaga, kuri po lietaus virsta upe“; *Karvẽliškis* up. Bsg., *Karvẽl-upis* up. Brž., *Karvélpis* up. Rk. < **Karvel-upis*, *Karvẽlio upẽlis* Blnk.: *karvẽlis*; *Katinẽlis* ež. Žr., *Katìn-ravis* up. Rs., *Katìn-upis* up. Nj. ir kt., *Kãtino upẽlis* Rd.: *kãtinas*; *Kaudeškà* up. Čk.: *kaũdis* „toks žvėrelis, audinė“; *Kẽkšt-upis* up. Dglš., up. Grš.: *kẽkštas*; *Kẽvė* up., ež. Vg.: liet. *kẽvė* „prastas, liesas gyvulys, kuinas“, lat. *ķēve* „kumelė“; *Kiaulenà* ež. Ant., *Kiaŭlyčia*, *Kiaulyčià* up. Smn., *Kiaũlinis*, *Kiaulìnka* up. Ds., *Kiaũlinis* ež. Dkšt. ir kt., *Kiaũliškė* up. Šil., *Kiauliùkas* up. Dgč., *Kiaũl-eželis* ež. Dgč., ež. Krtv., *Kiaũl-iupis* up. Šd., *Kiaul-iupỹs* up. Všn., *Kiaũl-upalis* up. Vvr., *Kiaũl-upė* up. Br. ir kt., *Kiaũl-upis* up. Klm. ir kt., *Kiaul-upỹs* up. Kdn.: *kiaũlė*; *Kiaunà* up. Klt., *Kiaũnas* ež. Lkm., *Kiáunė* up. Sml., *Kiaunýtė* up. Grnk., *Kiáun-upis*, *Kéln-upis* up. Rs., *Kiaun-ùpis*, *Keln-ùpis* up. Bb., *Čiáunas* ež. Ds., ež. Jž. < **K͡iaunas*: *kiáunė*; *Kievenà* up. Trgn., *Kievinỹs* ež. Trgn.: *kíevė* „pempė“; *Kirienà* up. Jnš., *Čičirỹs* ež. Imb., *Čičìrė* up. Antz. < **Kikir-*, kur kamienas *kikir-* yra reduplikuotinis iš **ki-kir-*: *kìras*; *Kìrka* up. Rdn., *Kiřkė* up. Klm., *Kirkùtė* up. Lkv., up. Rs., *Kirkùtis* up. Raud., *Kiřk-upis* up. Tt.: *kìrka* „žuvėdra“; *Kirmėlỹnė* up. Sv., *Kirmẽliškė* up. Vl., *Kirmẽliškis* up. Pkn., *Kirmẽl-iupis* up. Rz.: *kirmėlẽ*; *Kirmijà* up. Al.: *kirmìs*, *kiřmis*; *Kniãvas*, *Kniãvasis* up. Plng. – plg. lat. *kņāvs* „žuvėdrų rūšis“; *Knyvãsčius* ež. Antz.: *knývė*, *knyvẽ* „pempė“; *Kovìnė* ež. Žsl., *Kovìnis* ež. Slk.: *kóvas*; *Krãkavas* ež. JnšM., *Krakilà* up. Brš., *Krakìnis* ež. Dglš. ir kt., *Krakinỹs* ež. Rim., ež. Švnčl., *Krãk-eželis* ež. Trgn., ež. Vvs.: *krãkė* „karosas“; *Krẽgždė* up. Vdk., *Kregždañtė* up. Gl., *Krẽgžd-upė* up. RdN., *Krẽgžd-upis* up. Srj.: *krẽgždė*; *Krýn-upis* up. Užv. – plg. lat. *krīna* „kiaulė“; *Krõkavas* ež. Slk., *Krõkų Lankà* ež. Šlu.: **krokė* „karosas“; *Kùisa* up. Krš., *Kuĩsis*, *Kùisis* up. Šv., *Kuĩs-upis*, *Kuĩs-upalis* up. Dr., *Kuĩs-upis*, *Kuĩs-upeli* up. Jnš.: *kuĩsis* „uodas, mašalas“; *Kumẽl-upis* up. Brb. ir kt., *Kumélpulis* up. Pp. < **Kumel-upulis*: *kumẽlė*; *Kuojẽlė* ež. dalis Všn., *Kuojỹnė* ež. dalis Dkšt., *Kúojinis* ež. Antz., *Kuojìnis* ež. Dgč. ir kt.: *kúoja*; *Kúosinė* up. Šm.: *kúosa*; *Kùrmė* up. Krž., *Kùrmis* ež.

Als., *Kurminė* up. NmŽ., *Kùrm-eželis* ež. Pgg.: *kùrmis*; *Kùrn-upis* up. Rs.: *kurnỹs* „kurmis“; *Kurpsuvìnė* up. Šln. < **Kurpšuvinė*: *kur̃pšė* „tokia žuvis“; *Kurtinỹs* up. Rgv., ež. Dkšt., *Kurtinẽlis* ež. Klt., ež. Lkm.: *kurtinỹs*; *Lapainià* up. Krn., *Lapiẽnė* up. Lap., *Lapavaĩnė* up. Glv., *Lãpymas* up. Gl., *Lapìrda* up. Jon., *Lapìšė* up. Šlv., *Lapìšius* up. Šll., *Lãpiškė* up. Kin., *Lapojà* up. Žsl., ež. Vvs., *Lapuĩgis* ež. Klvr., *Lãp-ravis* up. Srd., *Lãp-upis* up. Akm., up. Varn., *Lap-ùpis* up. Lkč., *Lãpių upẽlis* Ūd.: *lãpė* (nors gali būti ir iš *lãpas*); *Lašašà* up. Šil.: *lašašà* „lašiša“; *Lašišà* up. Čk., up. Kvr., *Lašišìnė* up. Kur., *Lašìš-upis* up. Žd.: *lašišà*; *Lãš-upis* up. Vžns., *Lãš-upis*, *Laš-upẽ-lis*, *Lãš-iupis* up. Dvl.: *lãšis*, *lašìs* „lašiša“; *Lėšk-upỹs* up. Km. – plg. lat. *lekšte* „tokia žuvis“; *Lẽvas* up. Nm.: *lẽvas* „liūtas“; *Lydẽkis* ež. Dgč. ir kt., *Lydẽkinė* up. Dg., up. Srj., ež. Lkm., *Lydekìnis* ež. Als. ir kt., *Lydẽk-upis* up. Bt., *Lydẽk-žiogė* up. Šlu., *Lydẽk-žiogis* ež. Šlu.: *lydekà*; *Lýnas*, *Lýn-eželis* ež. Rud., *Lyniukìnis* ež. Lkm., *Lìnželis* ež. Sem. < **Lyn-eželis*, *Lýn-eželis* ež. Rš., *Lìn-upis* up. Lk. < **Lyn-upis*: *lýnas*; *Liudẽkinis* ež. Švnčl. – plg. *liudakaĩtis* „lydakaitis, lydekaitis“; *Lõkė* up. Klm., *Lokỹs*, *Lõkė* up. Jon., *Lokystà* up. Šll., up. Tt., *Lókauša* dvi up. Krkn., *Lókauša*, *Lokauš-ùpis*, *Lokauš-ùpė* up. Lkv., *Lõk-upė* up. Pn., *Lõk-upis* up. Grk. ir kt., *Lók-vartis* up. Pg., *Lok-varčiùkė* up. Btg.: *lokỹs*, *lókė*; *Lūšiaĩ*, *Lūšỹs* ež. Ign., *Lūšìs*, *Lúšė* up. Žd., *Lúš-upis* up. Krž., up. Vdk., *Lušìnė*, *Lušìnis* up. Als. (< **Lūš-*), *Lušuotė* up. Nj. (< **Lūš-*), *Lùš-ravis* up. Grk. (< **Lūš-*): *lúšis*; *Mamùtiškis* ež. Trgn.: *mamùtas*; *Mekšrìnis* ež. Ign. ir kt., *Mekšriñė* ež. Vs., *Mekšrũtas* ež. Kpč., *Meikšterinẽlis* ež. Smal. < **Mekšrinėlis*, *Makšarìnė* ež. Smal. < **Mekšrinė*, *Mekšr-ùpis* up. Jz.: *mẽkšras*; *Meletìnė*, *Meletinẽlė* up. Ds., *Meletìnis* ež. Ds.: *meletà*; *Mergužẽlė* ež. Vvs. – plg. *margùžė* „tokia žuvis“; *Meškìnė* up Šlčn. ir kt., ež. Švn., *Meškìnis* up. Plk., *Meškùtis* ež. Kpč., ež. Trak., *Meškãl-upis* up. Šmk., *Mešk-a-takis* up. Lkm., *Mẽšk-a-vartė* ež. dalis Vad., *Meškerdỹs* up. Jnšk. < **Mešk-skerdys*, *Mẽšk-upė* up. Bsg., up. Pgg., *Mẽšk-upis* up. KzR. ir kt., *Mešk-ùpis* up. Kdl., *Mešk-upỹs* up. Snt., *Meškùt-upis* up. Rdd.: *meškà*; *Mẽškinas* ež. dalis Dkšt.: *mẽškinas*; *Minaga* ež. Krk.: *minagà*, *minãgas* „tokia žuvis“; *Muilinẽ* up. Žmt. < *Mailinẽ* : *maĩlius* „tik iš ikrų išsiritusios žuvys“; *Ne-vẽža*, *Ne-vėžẽlė* up. Kur., *Ne-vẽža* ež. An., *Ne-vẽžė* up. Tršk., *Ne-vẽžis* up. Pn. – plg. *vėžỹs* (*ne-vėž-*, t. y. galbūt „be vėžių“ ar pan.); *Óž-ragis* up. Bt., up. Žgč., *Óž-upis* up. Dj. ir kt., *Óž-upelė* up. Lkm., *Óž-upelis* up. Igl., *Ožẽliškė*, *Oželýtė* up. Bb.: *ožỹs*, *ožẽlis*; *Ožkìnis* up. Trgn., *Óžk-upis* up. Akm. ir kt., *Ožk-upỹs* up. Krp.: *ožkà*; *Pa-dėlė* ež. Lk.: *dėlė*; *Paršˊ-ežeris* ež. Lkv., *Paršˊ-upis* up. Brž. ir kt., *Parš-upỹs* up. Šmn., *Parstokas* up. Mšk. < **Parš-takas*: *paršas*; *Paslótis* ež. Sem., *Pãsl-upis*, *Pasl-upỹs*, *Pẽsl-upis* up. Nv.: *peslỹs*; *Paukštẽ* up. Ad., *Paũkšt-upis* up. Jrb., *Paũkščio ẽžeras* Als.: *paũkštis*, *paũkštė*; *Pečiakùrka* ež. Imb.: *pečiakurỹs* „toks paukštis“; *Pelėdìnis* ež. Ign., *Pelẽd-ravis* up. Tt., *Pelẽd-skynimis* up. Grk., *Pelẽd-upis* up. Ldvn. ir kt.: *pelẽda*; *Pempìkė* up. Užv.: *pémpė*; *Pỹl-upalis* up. Dr.: *pỹlė* „antis“; *Pyplỹs* up. Skd.: *pyplỹs* „vijūnas, gružlys, ungurys; tokios rūšies varlė; toks paukštis, akmenė“; *Plùkė* up. Pp.: *plùkė* „tokia žuvis“; *Pūgžlìnis* ež. Ktk.: *pūgžlỹs*; *Pũkinė* up. PnmR., up. Šd., *Pũk-ravis* up. Tt.: *pũkis* „pūgžlys; kūjagalvinių šeimos žuvis“; *Pùnkinas*, *Puĩkinas* ež. Vvs. (variantas *Pùnkinas* galbūt vėlesnis perdirbinys iš *Puĩkinas*): *puikỹs* „pūgžlys“; *Puplesìnis* up. Krtn.: *pùplesis* „sniegena“; *Raubedà* up. Kltn. < **Raud-beda*: *rau-*

dà „kuoja, mekšras“ (ir *bèsti* „durti“); *Raudà* up., ež. Krtv., up. Rdn., *Raũdis*, *Raudỹs* up. Lkv., *Raudỹs* up. Kltn., up. Lk., ež. Ut., *Raudẽnis* ež. Klvr., *Raudesà* up. Ut., *Raudìnis* up. Dgč., *Raũd-upis* up. Bt. ir kt.: *raudà*, *raũdė* „žiežulė, kuoja, mekšras“ (nors plg. liet. *raũdas* „rausvas“); *Reñgė* up. Žg. – plg. lat. *reṇge* „strimėlė, silkė; apskritai žuvis“; *Rùpis* up. Pšl.: *rùpė* „pilvakojai“; *Rupūžỹnė* up. Rz., *Rupūžìnis* up. Žr.: *rùpūžė*; *Sãbala*, *Sabalà* ež., up. Aln.: *sãbalas*; *Sãkalas* up. Šlv., *Sakal-ùpis* up. Brt. ir kt.: *sãkalas*; *Salakas*, *Salakaĩ* ež. Dgč. (plg. *Sãlakas* mstl.)– sietina su lat. finougrizmu *salaka*, *salaks* „tokia žuvis (Osmerus eperlanus)“; *Sasnà* up. Ss., *Sasn-apis* up. Krp. – plg. pr. *sasnis* „kiškis“; *Seliovìnis* ež. Vs.: *seliavà*, *sẽliava*; *Sỹkė* up. Tj., *Sỹkūnė*, *Sykū́nis* up. Ašm.: *sỹkas*, *sỹkis* „lašišinių šeimos žuvis“; *Silkìnė* up. Mžk., *Sil̃k-upis* up. Yl.: *sil̃kė*; *Skẽr-upis* up. Lk., up. Rdd., up. Tj., *Škėris* up. Srv. < **Skėris*: *skėrỹs*; *Skregždžiùkas* ež. Ut.: *skrẽgždė* „kregždė“; *Skruzd-upỹs* up. Vl., *Skrūd-upis* up. Pš. < **Skrud-upis*: *skruzdẽ*, *skrudẽ* „skruzdėlė“; *Sliek-upỹs* up. Krk.: *sliẽkas*; *Staŕkė* up. Vlkj., *Staŕk-upis* up. Nv.: *staŕkas*, *stárkas* „tokia žuvis“; *Stegìnė*, *Stagìnė* up. Onš., *Stegìnis*, *Stagìnis* ež. Onš.: *stegẽ* „dyglė, dygsnė, ragė“; *Stiñčius* up. Skdv., *Stintinė* ež. Ds.: *stìnta*; *Stìrna*, *Stirnẽlė* up. Gdr., *Stìrna*, *Stirnãvas* ež. Mlt., *Stirnẽ* up. Mlt., *Stìrniai*, *Stìrnių ẽžeras* Mlt., *Stirnìnė* up. Jnk., *Stìrn-upis* up. Kdl., up. Krš., *Stirn-upẽlis* up. Žž.: *stìrna*; *Stìrta* up. Kpč., *Stìrtos* ež. Lp., *Stiŕt-upis* up. Sd.: *stìrta* „maža blizganti žuvelė, mėgstanti plaukioti prieš srovę“; *Strañkščius*, *Strañkštis* up. Krn. < **strang-*, plg. *strañgas* „tokia žuvis“; *Strãzd-upis* up. Lk., up. Lkš., *Strazd-ùpis* up. Kr., *Strãz-ravis* up. Šlv.: *strãzdas*; *Strepetìnės upẽlis* Všt. < **Strepetinė*: *strepetỹs*; *Stumbrỹs* ež. Dgl., *Stum̃brinė* up. Krsn., ež. Smal.: *stum̃bras*; *Sū́vė* up. Trak.: *sū́vas* „toks paukštis, ūvas“; *Svìnka* ež. Rud. – plg. rus. *свинья* „kiaulė“ (plačiau žr. § 138); *Šamìnė* up. Dglš., up. Švnčl., *Šamìnis* ež. Dglš. ir kt., *Šamùkas* ež. Onš., *Šãm-a-lankis* ež. Lkm.: *šãmas*; *Šãpalas* up. Žl.: *šãpalas*; *Šarkis* ež. Lbv., *Šarkìnis* up. Šll., *Šarkýtė* up. Tršk., *Šárk-ravis* up. Tt., *Šark-upalis* up. Slnt., *Šárk-upė* up. Tj., *Šárk-upis* up. Kp. ir kt., *Šaŕk-upis* up. Trk., *Šark-upỹs* Užp., *Šaŕk-vedis* up. Klm.: *šárka*; *Šeĩrė* up. Trg.: *šeĩrė* „toks vabzdys“; *Šérn-upis* up. Jnk. ir kt., *Šern-upė* up. Pg., *Šérn-upelis* up. Šv.: *šérnas*; *Šeškìnė* up. Rim., *Šeškỹnė* up. Rk., *Šeškìnis* ež. Ut., *Šẽšk-a-brastis* up. Grnk., *Šešk-ùpė* up. Šr., *Šẽšk-upis* up. Alv. ir kt., *Šešk-upỹs* up. Km., up. Krkn., *Šešk-upáitis* up. Grk., *Šešk-upẽlis* up. Jsv., *Šeškų upẽlis* Prn.: *šẽškas*; *Šėš--upis* up. Skd.: *šėšė*, *šėšis* „juodasis strazdas“; *Šìrš-upis* up. Snt.: *šìršė*, *širšinas*; *Šyšà* up. Šlu. – plg. *šyšà* „daugybė, knibždynas“ (žuvų ar pan.); *Šùnija* up. Trg., *Šunykštà* up. Kvr., *Šun-a-ùpė*, *Šùn-upis* up. Msn., *Šùn-upė* up. Pkn., *Šùn-upis* up. Grk. ir kt., *Šùn-upis*, *Šun-upỹs* up. Btg.: *šuõ*; *Taurẽ* up. Kš., *Taũras* ež. Trgn., *Taureĩkus* ež. Sem., *Taurẽlis* up. Tv., ež. Gdr., *Tauriekẽlė*, *Taurieka* up. Stk., *Taurijà*, *Taũrija* up. Šms., *Taurókšnė* up. Dgl., *Taurósta*, *Taurostà* up. Jon., *Taurõžė* up. Dbk., *Taũrulis* up. Tj., *Taũr-upė*, *Taur-ùpė* up. Vnd., *Taur-ùpė* up. Lap., *Taũr-upis* up. Bt., *Taur-ùpis* up. Šš., up. Vlk., *Taur-upỹs* up. Ar., ež. Ktk., *Taur-upẽlis* up. Bsg., *Turė*, *Tureika* up. Eiš. (< **Taur-*): *taũras*; *Teteřvė* up. Kvr., *Tetervìnė* up. Pln., *Tetervìnis* ež. Dgč., ež. Slk., *Teteřn-upis* up. Vdk. < **Tetervin-upis*: *tẽtervinas*; *Tilvìkas* up. Šll., *Tilvìkinis* ež. Sem.: *tilvìkas*; *Ūdrẽlis* ež. Rk., *Ūdrinis* ež. Všt., *Ūdrìnis* ež. Rud., *Ūdrõklis* up. Vp., *Ūdrókšlis* up. Užp., *Ūdr-upis*, *Ūdr-upỹs* up. Ldvn.,

up. Rk., *Ūdr-upis* up. Ms., up. Tt.: *ūdra*; *Ungurỹs* up. Varn., up. Vvr., *Ungurỹs* ež. Sem., *Ungurìnis* ež. Pbrd.: *ungurỹs*; *Úod-upis* up. Rmš.: *úodas*; *Uslajà* up. Vad. **Uslėja* < ? **Uslėjė* – plg. *Aũslas* (žr.), lat. *aũsleja* „aukšlė“; *Ùtenas* ež. Trgn., *Utẽlis* ež. Trgn., *Utenáitis* ež. Ut., *Utalinà* (*Utelinė*?), *Utelìnka* up. Ss., *Uternà* up. Kš.: *utìs* „utėlė“; *Vabalà*, *Vabalẽ* up. Vb., *Vãbalas* up. Yl. ir kt., *Vabalỹs*, *Vabalẽlis*, *Vabálka* up. Bsg., *Vabaliùkas* up. Grnk., *Vabalìnis* ež. Švnč., *Vabaĺkšnė* up. KzR.: *vãbalas*; *Vambalỹs* up. Srv. < **Vambolys*: *vambolẽ*; *Vãnagas* up. Kdn., *Vanãgė* up. Btg., *Vanãgis*, *Vanãgė*, *Vanagãlis* up. NmŽ., *Vanagãlis* up. Vn., *Vãnag-upė* up. Pln.: *vãnagas*; *Vapsà* up. Stk.: *vapsà* „vapsva“; *Varlẽ* up. Srd., up. Trgn., *Vařlis* ež. Tl., *Varlỹs* ež. Mlt., ež. Trgn., *Varlénka* up. Ml., ež. Smal., *Varlýnas* ež. Mlt.. *Varlỹnė* up. Btg., up. Šln., ež. Tt., *Veřlinas* ež. Švnčl. < **Varlinas*, *Varlìnis* ež. Ds. ir kt., *Varliškis* ež. Vvs., *Varliùkas* ež. Ktk. ir kt., *Varl-ã-ežeris* ež. Pnd., *Varl-akỹs* up. Btg., ež. Antz., *Varl-ã-upis* up. Krt., up. Ms., *Vařleistis* up. Tl., ež. Tl., ež. Tt. **Varl-leistis*, *Vařlesis* ež. Pln., *Vařl-ežeris* ež. Jž. ir kt., *Varl-iakỹs* ež. Lel., *Vařl-ia-upis* up. Pjv., *Vařl-iupis*, *Vařl-iupelis* up. Sml., *Vařl-upis* up. Klm. ir kt., *Varl-upỹs* up. Bb., up. Pšš., *Varlių Triũbas* up. Slnt.: *varlẽ*; *Varlěš-upis* up. Brš. < **Varliš-upis*: *varlìšius*; *Vařnas* up. Gr., *Vařnė* up. Nmk., *Varnỹs* ež. Ign., *Várn-aka* up. Jon., *Varn-akẽ* up. Mlt., *Varn-ãkis* ež. Mlt., ež. Pbrd., *Varn-akỹs* ež. Dgl., up. Ut., *Varnẽlė*, *Varnénka* up. Varn., *Varnýnas* ež. Mlt., *Varnìnė* up. Krtn., *Varnìnis* ež. Lp., *Varniùkas* ež. JnšM., *Varnukis* ež. Vrn., *Várn-a-kampis* ež. dalis Dkšt., *Varn-a-pagirỹs* up. Šmk., *Várn-upė* up. Užv., *Varn-ùpė* up. Vnd., *Varn-ùpė*, *Varnuvkà* up. Žm., *Varn-upė* up. Šl., *Várn-upis* up. Dvl. ir kt., *Varn-upỹs* up. Brž. ir kt., *Várn-upalis* up. Kv., *Vařn-upelis* up. Ldvn.: *várna*, *vařnas*; *Vẽbris* up. Trk., *Vebrùlis* up. Ut., *Vebr-ùpė* up. Pšl.: *vẽbras* „bebras“; *Vėgėlẽ* up. Glv., up. Klm., *Vėgėlỹs* up. Pšš., *Vėgėlỹnė* up. Grz. ir kt., *Vėgėl-upis* up. Vg.: *vėgėlẽ*; *Veprỹs* ež. Ant., *Veprìnis* ež. Vvs., *Vẽprynas* ež. Vs., *Vepriškiai* du ež. Vvs. – plg. lat. *vepris* „šernas“; *Veršis* ež. Šm., *Veršẽlis* ež. Ob., *Veršiùkas* up., ež. Auk., *Veřš-upis* up. Kdl. ir kt., *Verš-upỹs* up. Krk., up. Vl.: *veršis*; *Veršlupis* up. Yl. < **Veršel-upis*: *veršẽlis*; *Veršvas*, *Veršvà* up. Rd. – galbūt u-kamienis šaknies *verš-* (žr. *Veršis*) variantas; *Vėžỹs* up. Šauk., *Vẽžius* up. Krtv., *Vẽžus* up. Kv., *Vẽžiškė* up. Vg., *Vẽž-ežeris*, *Vėžùkas* ež. Šauk., *Vẽž-ežeris*, *Vėžỹs* ež. Šauk., *Vẽž-griovis* up. Mšk., *Vẽž-lankis* up. Rm., *Vẽž-ravis* up. Vg., *Vẽž-upis* up. Akm. ir kt., *Vẽž-upis*, *Vẽž-iupis* up. Dglš., *Vėž-ùpis* up. Blnk. ir kt., *Vėž-upỹs* up. Srv., *Vėžẽl-upis* up. Ds., *Vėžių upẽlis* Klp.: *vėžỹs*; *Vijũnė*, *Vijùnka* up. Onš., *Vijūnýtė* up. Slm., *Vijũn-upis* up. Kbr.: *vijũnas*; *Vìlka*, *Vilkė* up. Pgg., *Vìlka* up. Tl., *Vilkas*, *Vilk-ežeris* ež. Vs., *Vilkė* up. Lp., *Vilkaujà* up. Vlkv., *Vilkesà* up. Šš., *Vilkiáušis* up. Jnš., *Vilkijà* up. Sk., *Vilkìnė* up. Rsn., *Vilkìnis* ež. Onš., *Vilkinỹs*, *Vilkiniaĩ* ež. Lp., *Vilkýtis* dvi up. Žg., *Vilkiautinis* ež. Mrk., *Vilkiautinė* up. Lš., *Vilkókšnis*, *Vilkokšnỹs*, *Vilkúokšnis*, *Vilkuokšnỹs* ež. Onš., *Vilkùtė*, *Vilk-a-revis* up. Prn., *Vilk-a-bìržė* up. Skd., *Vilk-a-vařnė* up. Als., *Vilk-brastis* up. Rs., *Vilk-ežeris*, *Vilkùtis* ež. Onš., *Vilk-gerklė* up. Šll., *Vilk-lakis* up. Pkr., *Vilk-mižis* up. Klm., *Vilk-o-takis* up. Al., *Vilk-šikis* up. Erž., *Vilk-tupis* up. Pn., *Vilk-upė* up. Vp., *Vìlk-upis* up. Brb., *Vilk-upis* up. Grš. ir kt., *Vilk-upỹs* up. Kp. ir kt., *Vilk-upelis* up. Ob., *Vilk-upelỹs* up. Gdž., *Vilk-vedis*, *Vilk-vedỹs* up. Grz., *Vilk-vedis* up. Mšk., *Vilkų ẽžeras* Jz.: *vilkas*; *Vištýtis* ež. Všt., *Višt-upis* up. Krtv., up. Žml., *Višt-upıs*, *Višt-*

-upỹs up. Dt., *Vìštikmė* up. Grk. < **Višt-tekmė*: *vištà*; *Volungis* ež. Auk.: *volungẽ*: *Voverà* up. Trgn., *Voverìs*, *Voverẽ* up. Vlkj., *Vóverkis* up. Msk., *Voveraĩtė* up. Švnč., *Vóver-upelis* up. Ss.: *voverẽ*, *voverìs*; *Zubrỹs* up. Pp. – plg. lat. *sūbrs* „stumbras“, rus. *зубр* „stumbras“; *Zuikìnė* up. Žr., *Zuĩk-ravis* up. Rdd., *Zuĩk-upis* up. Šk.: *zuĩkis*; *Žaltỹs* ež. Ktk., *Žaltinỹs* up. Klm., *Žaltýtis* ež. Ldvn., *Žált-upis* up. Vn., *Žalč-iupỹs* up. Pkr., up. Tj., *Žalč-iupỹs*, *Žalč-iupẽlis* up. Srv.: *žaltỹs*; *Žąsà*, *Žąsẽlė* up. Pšl., *Žą̃sė*, *Žąsỹs* ež. Šr., *Žąsẽlė* up. Rk., *žąsìs*; *Žą̃sinas* up. Čk. ir kt., *Žąsinãlis* up. Šll., *Žąsinìnė* up. Krtn., *Žąsinùkas* up. Šil., *Zasinýtis*, *Zasinýtė* up. Slm. (< **Žasinyt-*): *žą̃sinas*; *Žaslà* up. Žsl., *Žą̃slas* ež. Žsl. – galbūt kamienas *žasl-* yra su priesaga *l* išvestas iš *žąs-* (žr. *Žąsà*); *Žebẽrė*, *Žebẽris* up. Trš., *Žeberẽ* up. Užv. – plg. lat. *zebers* „maža žebenkštis“; *Žebokštà*, *Žebokštis* up. Msn. – plg. liet. *žebenkštìs*, lat. *zebêkste*, *zebekste*, *zebiêkste* „žebenkštis“; *Žiežùlis* ež. Ktk. ir kt., *Žiežulìnis* ež. Ant. ir kt., *Žiežulnà* up. Trgn., *Žiežulnỹs* ež. Trgn.: *žiežulẽ* „tokia žuvis, mekšras“; *Žióbrikis* up. Pž., *Žióbriškė* up. Grl., *Žióbra*, *Žobrà* up. Šlv.: *žióbris*; *Žirgẽ* up. Dgl., *Žìrginės* up. Žl., *Žìrg-upė* up. Al., *Žìrg-upis* up. Krk., up. Žl., *Žìrg-upalis* up. Grg.: *žìrgas*; *Žiurkenìškės* ež. dalis Žž. < **Žiurkėniškės*: *žiurkėnas*; *Žiuřkinas* up. Msk.: *žiuřkinas* „tokia žuvis“ (nors žr. *Žiùrkupis*); *Žiùrk-upis* up. Šauk.: *žiùrkė*; *Živintà* up. Kš., *Žiūpė* up. Vdk. < **Živ-upė*: *žìvė*, *žìvis* „žuvis“, lat. *zivs* „žuvis“; *Žuvìnė* up. Krtv., ež. Gl., *Žùvintas* ež. Ktk., ež. Smn., *Žuvintẽ*, *Žuvintà* up. Glv., *Žuvẽlių upẽlis* RdN.: *žuvìs*; *Žvẽrė* up. Šll., *Žvėr-upė* up. Ign., *Žvėr-upis* up. Sml., up. Vb., *Žvėr-upis*, *Žvėr-upỹs* up. Čk.: *žvėrìs*; *Žvėriñčius* up. Erž.: *žvėriñčius* „žvėrynas“; *Žvỹnė* up. Kri.: *žvýnė* (vandeninė žiurkė); *Žvìrblis* up. Gdr., up. Rdn., *Žvìrblis*, *Žvirblỹs* up. Vlkj., *Žvìrbl-upis* up. Jnk., *Žvìrbl-upỹs* up. Kp., *Žvìrblio ežerẽlis* Km.: *žvìrblis*.

Fizinę vandens būseną apibūdinančios reikšmės hidronimai

§ **93.** Šios grupės hidronimų semantika, apskritai imant, didesnių abejonių nekelia, nes tai vandens ypatybę reiškiantys hidronimai. Kaip bus matyti vėliau, hidronimai gali būti sudaromi iš įvairių vandens ypatybių pavadinimų. Bet dažniausiai upių bei ežerų vardai yra kilę iš vandens fizinių būsenų charakteristikų, t. y. iš apeliatyvų, reiškusių vandens tekėjimą, vandens ramumą ir pan. Vadinasi, šios grupės hidronimų reikšmės nėra visiškai vienodos. Palyginkime, sakysim, *Ãlmė* < *almėti* „sunktis pamažu, varvėti, sroventi“. Vadinasi, upėvardžio *Ãlmė* pirminė reikšmė buvo „lėtai, pamažu srovenantis upelis“ ar pan. Kas kita upės vardas *Jùdrė* < *judrùs* „vikrus, gyvas“ – tai greitą tekėjimą reiškiantis hidronimas. Turint galvoje tokius ir panašius reikšmių skirtumus, šios grupės hidronimus būtų įmanoma dar skirstyti į smulkesnes grupeles. Daugeliu atvejų tai būtų įmanoma padaryti. Vis dėlto labai dažnai tolesnis grupavimas būtų sąlygiškas, o kartais ir visai neįmanomas, ypač tų hidronimų, kurių semantika sunkiau beatsekama. Kadangi reikšmių skirtumai nėra esminiai – visi šios grupės hidronimai reiškia fizinę vandens būseną, tai šios semantinės kategorijos upių bei ežerų vardai toliau niekaip nebeskirstomi ir pateikiami visi drauge.

Jų iš viso žinoma apie 470.

Agiõnė up. Pn., *Ãgumas* up. Vdk. – plg. sen. ind. *ájati* „varo, gena“, av. *azaiti* „gena, varo, judina“, gr. ἄγω „vykstu“, lot. *agō* „varau, vykstu“; *Agnytė* up. Rg.: *agnùs,-ì* „smarkus, greitas“; *Aĩsė* up. Vvr., *Aisetà* up. Lkm., *Aĩsetas* ež. Lkm., *Aistà* up. Brt., *Ẽs-upis* up. Als. < **Eis-upis*, *Jiesià* up. Grl., *Jieslà* up. Krk., *Jiešnãlis* ež., up. Plt., *Jiešmuõ* up. Krč.: ide. **eis-*, **ois-* „judintis, greitai judėti“, plg. sen. ind. *iṣṇáti*, *íṣyati* „juda, kruta, skuba“, *ēṣáḥ* „skubiai“; *Alỹs* ež. Šr., *Alantà* up. Aln., up. Vad., *Ãlantas* up. Krt., *Alaušà* up. Užp., *Alaušaĩ* ež. Blnk., *Alėjà* up., ež. Sb., *Alėja* up. Jnšk., up. Rs., *Ãlovė* up. Alv., *Aluonà* up. Bb. ir kt., *Aluotìs* up. Sv., *Al-ùpė* up. Rdd., *Al̃-trakas* up. Všk.: *alėti* „tekėti, varvėti“; *Al̃mė* up. Šlv., *El̃mė* up. An., *El̃mis* ež. An., *Almajà* up. Lkm., *Al̃majas* ež. Lkm., *Al̃menas* ež. Lkm., *Ìlma* ež. Pbrd.: *almėti* „sunktis pamažu, varvėti, sroventi“; *Alnà* up. Lzd., *Al̃nas* ež. Lzd., *Al̃nė* up. Ktk., *Álnis* ež. Mlt. (dėl jo dar žr. § 45), *Elna* up. Trk. – galbūt šaknis *aln-* yra su determinantu *n* iš *al-* (dėl jos žr. *Alỹs*); *Alsà* up. Akm. ir kt., *Al̃sė* up. Šv., *Alsetà* up., ež. Rk., *Alsintà* up. Rk., *Alsū́nė* up. Mlt., *Alsuõdis* ež. Lkm., *Al̃s-upis* up. Pln.: liet. *alsà* „nuovargis, pailsimas“, *alsùs* „alsinantis, varginantis“; *Arìnas* ež. JnšM., *Arinà* up. Nmč. – plg. sen. ind. *árṇaḥ* „banguojantis, banguotas, srovė, srautas“; *Arvỹstas* up. Ssk. – plg. liet. *arvas* „laisvas“, pr. *arwis* „tikras, teisingas“, kurie yra gimininigi su rus. *rovnyj*, lenk. *równy* „lygus“ sl. **orvьnъ* (šaknis **orvo-*); *Audẽnis* ež. Dglš., *Audenẽlė* up. Tvr., *Áud-upė*, *Áud-upis* up. Brž. – plg. ide. **oudh-* „gausus“, liet. *audìnis* „žiemrytys vėjas“; *Audrà*, *Aldrà*, *Audr-upỹs* up. Jž., *Audrẽlis* ež. Rk., *Audruvẽ*, *Aldruvẽ* up. Jnš., *Audr-ã-kampis* ež. dalis Jž.: *audrà*, *aldrà*; *Auk-ùpė* up. Kdn., *Aũk-upis* up. Dt., *Aũk-rakštis* ež. Dg. ir kt.: *aukúoti* „supti, linguoti, liūliuoti“, lat. *aũka* „audra, viesulas“, *aukãt* „bėgti, skubėti, lėkti“; *Baudiẽriškis* up. Vrn. – plg. brus. *боўдыр* „vandens burbulas, pursias“ (plačiau žr. § 138); *Baudỹs*, *Baũdė* up. Skdv., *Baudeikà* up. Stk., *báudyti* „raginti, kurstyti“, *baũsti* „varyti, raginti“; *Bindẽlis* ež. Jrb.: *biñdinti* „nerangiai eiti“, *bìnda* „senis, sudžiūvėlis“; *Bingis* ež. Als., *Bingùtė* ež. Vrn.: *bingùs* „smarkus“; *Bìrgis* up. Vb., *Brigẽ* up. Km. < **Birgė*: liet. *biřg-alas* „prastas alus“, lat. *biřga* „garai, tvaikas, dūmai“, pr. *au-birgo* „virėjas“ (šių žodžių pirminė reikšmė galėjusi būti „birgzti, birbti, burbuliuoti, plepėti, šnypšti, kunkuliuoti ir pan.“); *Blãkė* up. Varn.: *blãkas* „lygus, plynas“; *Bruzdẽlė* up. Bsg.: *bruzdėti* „judėti, krutėti, nerimti“, *bruzdalas* „nenuorama“; *Budreivà* up. Trgn.: *budrùs* „gyvas, smagus, mitrus“; *Burbẽklis* up. Kv., *Burbẽlė* up. Šr., *Burbẽsis* up. Nv., *Burbùlis* up. Žmt.: *burbėti* „burbuliuoti, kunkuliuoti“; *Burčiõkas* ež. Klvr. – plg. brus. *бурчак* „upės vieta, kur greičiau teka vanduo; srauni upė“; *Čiuñčius* up. Vv.: *čiùnčinti* „sunkiai eiti, vilktis; vilkinti, delsti“; *Čiuřškė* up. Pln., *Čiuřšk-upis* up. Slnt.: *čiuřkšti* „trykšti, švirkšti, bėgti, tekėti“; *Čiūteĩkis* ež. Jž., *Čiũt-upis* up. Lel.: *čiūtúoti* „atsargiai, lėtai eiti“, *čiũtinti* „eiti, kiūtinti“; *Dainỹs* up. Krk., *Dainẽlė* up. Drsk., *Dainavà* up. Vrn., *Daĩn-upis* up. – plg. lat. *deju*, *diêt* „šokti, pašuokomis bėgti“; *Deimántas*, *Deimančiùkas* up. Šauk., *Deimantãlis* up. Nmž. – plg. lat. *diêt* „šokti, pašuokomis bėgti“, gr. δίεμαι „skubu“; *Dõpė* up. Šr.: *dópotis* „kuistis, krapštytis“ (lėtai ką dirbti, delsti); *Dóvinė* up. Ldvn. – plg. skr. *dhávatē* „bėgti, tekėti“, *dhāutíḥ* „šaltinėlis, upelis, tėkmė“; *Drãvinė*, *Dravìnė* up. Jž., *Drẽverna* up. Prk., *Saus-drãvas*, *Saus-drãvė* up. Pln., *San-dravà* up. Šlv. – plg. sen. ind. *draváḥ* „bėgimas, greitas judėjimas“, *drávati* „bėga“;

Drujà up. Brs., up. Varn., *Drúoja* up. Įs., *Drùvetas* ež. Brs. – siejama su šaknies *drav-* hidronimais (žr. *Drãvinė*); *Duvėnas* up., ež. Užp. – plg. sen. ind. *dhúvati* „purto, krato, plaka; juda ten ir atgal“, gr. θύειν „skubėti, veržtis“, liet. *dùjos*; *Eimùnis* up. Ad.: *eimùs* „miklus, vikrus“, *eimuo*, *eimena* „upelis, tėkmė“; *Eináutas* up. Grz.: *eĩti* (*eĩna*); *Éisra* up. Pgg., *Éisrava* up. Pgg. – plg. *eĩti*, *eĩsena* „ėjimas“, *eĩsetis*, „eigastis, eisena“; *Érsla* up. Ms. – plg. sen. ind. *árṣati* „teka“, het. *arš-* „tekėti“; *Gaujà* up. Dv.: *góti* „skubiai eiti“; *Gavỹs* up. Ign., *Gavỹs*, *Gaveĩkis* ež. Ign., *Gavíekas* ež. Sem., *Góvietė* up. Šln. < **Gov-vietė*, *Ùž-govis* up. Dr., *Sén-govija*, *Góvijos upãlis* Varn.: liet. *góti* (žr. *Gaujà*); *Gynià*, *Gynẽ* up. Vnd., *Gynėvė* up. Čk., *Gìn-upis* up. Gdž.: *gynėti* „vyti, raginti, varyti“, *gìnti* „varyti, raginti“; *Gystùs* up. Vl.: *gýsti* „gesti, silpti, rimti, tilti“; *Gýv-upis* up. Snt., *Gýv-grabė* up. Trg., *Gỹpelkis* up. Yl. < **Gyv-pelkis*, *Gývasis upẽlis* Trk.: *gývas* „judrus, vikrus, smarkus, greitas“; *Glasmýnas* ež. Aln. < **Glosmynas*: *glósti* „glodinti, lyginti“, *glõdnas*, *glodnùs* „lygus, gluotnas“; *Glaužinỹs* up. Ktk. – plg. lat. *glužs* „lygus“; *Gliaũdė*, *Gliáudė* up. Rd. – plg. *glaudùs* „lygus, gluotnas“; *Glùdas* ež., up. Varn.: *gludùs* „glotnas, plynas, lygus“; *Gluon-ùpis* up. Grk. < **Gluodn-upis*: *gluõdnas*, *gluodnùs* „gluotnas, lygus“; *Graist-upis* up. Dr., *Graĩs-upis* up. Dt. – plg. *greĩsti* „greitėti, vikrėti“, *greĩtas*; *Grãmas* up. Št.: *graměti* „smarkiai bėgti, lėkti“; *Gráudinas* up. Vdk.: *graudùs* „smarkus“; *Graitàsis upẽlis* Pln.: *greĩtas*, *greitàsis*; *Gvaĩzd-upis* up. Klm.: *gvaizdėti* „alpti, merdėti, vadėtis“; *Gvelbė* up. Kv.: *gvelbti* „alpti, leipti“; *Ìmsrė* up. Jrb. < **Insrė*: *sraunùs*, *srũti*, *sruvénti*; *Įstras* up. Ps. – plg. *Istros* Dunojaus senas vardas, sen. ind. *iṣṇáti* „greitai juda, bėga, skuba“; *Jotijà* up. Šk., *Jotùlė* up. Kr., *Jõt-upis* up. Šk.: *jóti*, plg. sen. ind. *yáti* „eina, joja, vyksta“, av. *yāti* „eina“, toch. *yā-* „eiti“; *Jùdis* ež. Als., *Judinỹs* up. Kvr.: *judùs* „judrus“; *Judrà* up. Žr., *Jùdrė*, *Judrẽ* up. KzR., up. Lkč., *Jùdrė* up. Kv., *Judréika*, *Judriùkė* up. KzR., *Jùdrinas* ež. Tl.: *judrùs* „vikrus, gyvas, judantis“; *Jusìnė* up. Nmč., *Jusìnka* ež. Nmč. < **Jusinė*, *Jũsis* ež. Švnč. – visais trim atvejais šaknis *jus-* yra tam tikras dialektizmas iš **juš-*; šaknis **juš-* sietina su liet. *jùšinti* „judinti“, *jušėti* „judėti“ ir pan.; *Jůžintas* ež. Ant., ež. Jž., *Ùzinas* ež. Šmn. < **Užinas* – plg. arm. *yuzem* „judu, krutu“, toch. A *yok*, toch. AB *yuk-* „nugalėti, įveikti“; *Káipė*, *Káipa* up. Bt., up. Trg., *Kiepẽlis* ež. Švn.: *kaĩpti* „nykti, silpnėti“, *keĩpti* „menkti, silpnėti“; *Knidót-upelis* up. Jnš. – plg. lat. *knidêt* „šliaužti, judintis“; *Krúoja* up. Pkr., *Kruojėlė* up. Šl. – plg. lat. *kruĩtiês* „stengtis eiti į priekį“, *krujâtiês* „vangiai, sunkiai, lėtai eiti į priekį“; *Kruteinė* up. Klp., *Krutėklis* up. Užv.: *krutėti*, *krutėklis*; *Kùlpė* up. Šll., *Kulpis* ež. Lnt.: *kulpėti*, *kulpinti* „mušti“; *Kunkulỹs* up. Bsg.: *kunkuliúoti*; *Kurỹs*, *Kurẽlis* up. Šd.: *kùrti* „greitai bėgti, eiti“; *Kùš-upis* up. Kri., up. Šlv., *Kuš-ùpis* up. Nj.: *kùšti* „pradėti judėti, krutėti“, *kušėti* „judėti, krutėti“, lat. *kustîgs* „judrus“; *Kutenà* up. Bsg., *Kùtuvis* up. Vkš.: *kùsti* „stiprėti, augti, tarpti“, *kùtinti* „daryti, kad atkustų“, *kutrùs* „greitas, smarkus, vikrus“; *Laigà* up. Bt., *Laigis* ež. End.: *láigyti* „linksmam šokinėti, bėgioti, siausti“, *láiginti* „raginti, skubinti“; *Latavà*, *Latuvà*, *Lãt-upis* up. An., *Latuvà* up. Jnšk., *Lãt-ežeris* ež. Drsk., *Lãt-upis* up. Vlkj., *Lat-upỹs* up. Dt.: ide. **lat-* „tekėti“, plg. korn. *lad* „skystimas, skystis“, air. *lathach* „dumblas, maurai“, ahd. *letto* „molis“; *Laujà* ež. Mrk., *Lũvas* up. Grv., *Lavysa* up. Vrn., *Lavỹsas* ež. Vrn., *Lõjus* ež. Sem., *Lijõnas* up. Žž. – plg. gr. λόω „skalbti, prausti“, air. *lō-*

-chasair „lietus“, het. *la-hu-uz-zi* (*lauzi*) „liejasi“; *Lebedà* up. Dbk., up. Pbrd.: *lẽbeda, lebedà* „ištižęs, nerangus“; *Leità, Leĩt-upalis* up. Šv., *Leĩtė* up. Šlu., *Lietáuka, Liẽtauka* up. Glv. < **Lietava, Lẽtausas* up. Rt. < **Lietausas*: *líeti* „pilti“; *Lėkinỹs* up. Klm., *Lėkutis* up. Auk., *Lẽk-upis* up. Tl.: *lẽkti*; *Lelỹkas* up. Btg., *Lẽl-iupis* up. Alv. – plg. *lelẽti, lėlẽti* „silpti“, *lėlývas, lelývas* „lėtas, tingus“; *Lẽnas* ež. Vad.: *lẽnas*; *Lẽstis* ež. Plt., *Lẽst-upis* up. Plt., *Lešt-upỹs* up. Šk. – plg. liet. *lẽsti* „aprimti, atlyžti; mažėti, slūgti“; *Liáušė, Liáušis* up. Krkn., *Liaũš-upis* up. Kdl. – plg. *liaušỹs, liaũšis, liaušà, liáuša* „liurbis, ištižėlis“, *liaũšinti* „nerangiai eiti“; *Lìbė* up. Rs. – plg. lat. *libis* „kas lėtai ko imasi“, liet. *liba* „mikna, mikčius“; *Lydà* up. Ld., *Lyduvà* up. Ldv. – plg. liet. *lýdyti* „leisti kad sulytų“, *liedýti* „laistyti“, *líeti*; *Liedà* up. Rdd., *Líedas* up. Jsv., *Líedis, Liedỹs* ež. Ant., *Líedis* ež. Klt., *Liedẽlis* up. Lap., *Lėdà, Lėda* up. Auk. < **Lieda*: *líedyti* „laistyti“, *líeti*; *Lytìs* up. Šll. (ar **Lietis*) – plg. *liẽti, lietùs, lytìs* ir pan.; *Liūlỹs* up. Sml., *Liūl-iupỹs* up. Užp.: *liūliúoti*; *Maĩžuva, Maižuvà* up. Lnkv., *Maĩž-upis* up. Šlv.: *máižioti, máižyti* „myžti“; *Málčius* up. Kdn., *Malč-iupis* up. Akm. < **Mališius, *Malš-iupis, Malštóvė* up. Šln.: *malšti* „mažėti, silpnėti“, *malšýti* „raminti, silpninti“; *Matarõs ẽžeras, Matarų ẽžeras, Mataryčių ẽžeras* Rud., *Mataryčià* up. Rud., *Matarà* b. Rud., *Matrūnà* up. Dv., *Moterà* up. Pkn., *Mótertis* up. Alv. – plg. gr. μαδαρός „drėgnas“, lot. *madeō, -ēre* „būti drėgnam“, sen. ind. *mattá-* „gerti“; *Miežintà, Míežinta, Miẽžiškis* up. Lel. – plg. liet. *máižyti, mỹžti*; *Mìžė* up. Žl., *Mižãvas* up. Grnk., *Mìž-upis* up. Pšš., up. Šmk., *Miž-upỹs* up. Btg., up. Prnv., *Miž-upẽlis* up. Srv., *Myžẽklis* up. Grz., *Mỹž-ravis* up Ar., *Mỹž-upė* up. Krč., *Mỹž-upis* up. Grš. ir kt., *Myž-upãlis* up. Dr., up. Krtn.: *mỹžti, mižas, mìžius* „mižnius“; *Mùmelis* ež. Gl. – plg. *mùmėlis* „tylus, nekalbus žmogus, tylenis; aptingęs, nerangus žmogus“; *Mūšà* up. Ps., *Mūšià, Mũšis* up. Tj., *Mūšėjus, Mūšėjis* ež. Skm. – plg. *mūšà* „stiprus bangų plakimasis (jūroje, vandenyne)“, *mušėjas, mušėjỹs* „kas muša“; *Náik-upė* up. Rsn. – plg. lat. *nàiks* „smarkus, greitas, vikrus“; *Nartavẽlė* up. Vnd. – plg. *nartà, narčtas* „sūkurys, verpetas; srauni upės tėkmė, sraunuma“; *Naũsė, Naũsis* up. Kv., *Naũs-upė, Naũs-upelis* up. Igl.: *nausýtis* „lėtai, sutingus raivytis; krapštytis“; *Ne-strėvantỹs, Ne-strẽvis* ež. Sem. – plg. *Strėvà* up. Žž., *sravėti* „tekėti“; *Ne-vardà* up. Nvrd., *Nẽ-vardas* ež. Dbg. – plg. liet. *vìrti* (*vérda*) „verstis, kunkuliuoti“, *verdẽnė* „šaltinis“; *Ne-veĩglas* ež. Dg. – plg. liet. *vìglas* „vikrus“, dak. *vaigas* „greitas, skubus“ < ide. **u̯eig-* „skubus, greitas“; *Niedà* up. Kpč., *Niedùs, Niẽdis* ež. Kpč., *Niẽdulė* up. Dg., *Niẽdulis* ež. Dg., *Nedėjà* up. Rmš., *Nedìngis* up., ež. Vrn., *Nezdìlė* up. Šlčn. < **Nedzilė* < **Nedilė* (ar **Niedilė*) – plg. sen. ind. *nédati* „teka, srūva“; *Notà* up. Žsl., *Nõtė, Notijà* up. Slnt., *Nótera, Noterà, Noterìs* up. Pnt., *Nót-i-galė* ež. Pnd., *Nočià, Nočẽlė* up. Rud. – plg. sen. saks. *nat* „šlapias, drėgnas“, got. *natjan* „šlapinti“, dak. *net-* „tekėti“, lot. *natō, -āre* „plaukti, tekėti“; *Pagreitỹs* up. Krn.: *pagreĩtas* „apygreitis, greitokas“; *Pentà* up. Snt. – plg. pr. *pintis, pentes* „kelias“, skr. *pánthās* „brasta, kelias“: ide. **pent-* „eiti, žengti“; *Pilãšius* ež. Užp.: *pìlti*; *Plaukinỹs* up. Lkm., *Plaũk-upis* up. Vdk.: *plaũkti*; *Plẽškas* up. Rdn.: *pleškėti* „pliupėti, kunkuliuoti“; *Plūsčia* up. Krž.: *plūsti*; *Pluvijà* ež. Al.: *plūti* „tekėti, plūsti“; *Pravárta* up. Jon. – plg. *praveřsti*: *veřsti* „pilti“; *Pravienà* up. Rmš. – plg. sen. ind. *právatē* „šokinėja, skuba“, *pravá-* „plevenantis, skrajojantis“, sen. isl. *frār* „greitas, gyvas“, sen. skand. *Frawa-*

„šokantis“; *Radeĩkis* up. Lel., *Radùtė* up. Jž., up. Lel., *Radùtis* up. Tvr., *Ródumas* up. Erž. – plg. sen. ind. *árdati*, *ṛdati* „teka, plaukia“, *ṛdū-* „drėgnuma“: ide. **rod-*, **red-* „tekėti“; *Rãmis*, *Rãmė* ež. Smal., *Ramaũlė* up. Kv., *Ramýtė* up. Pkr., *Ramóčia* up. Klm., *Ramójus* up. Jnšk., *Ramõnas* up. Bt., *Ramošià*, *Ramošà* up. Aln., *Ramõšius* ež. Aln., *Ramùnis*, *Ramùnė* up. Pn., *Ramùnta*, *Romùnta*, *Romùlta* up. Zt.: *ramùs*, *-ì*; *Raműtinis* up. Grg.: *ramti* „rimti“; *Raséika*, *Raseikà*, *Reseikà*, *Rãs-upis* up. Rs. – plg. liet. *rasà*, sen. ind. *rásaḥ* „skystis“; *Rìmietis* ež. Lzd., *Rimašė* up. Jnš., *Rimúošė* up. Rd.: *rìmti*; *Rimščikas* ež. Slk.: *rimščius* „romus“, *rìmša* „tylus, romus žmogus“; *Rõmara* up. Nj., *Romãtas* up., ež. Kš.: *romùs*, *-ì*, *rõmas*, *-à* „taikus, ramus“; *Rotãlis*, *Rotãlė* ež. Als., *Rotẽnis* up. Žgč. – plg. liet. *róti* „spėti, suskubti“, lat. *rãt* „nuvalyti, sutvarkyti“; *Ruitinỹs* up. Vdk.: *ruĩtinti* „sunkiai eiti, liumpsėti“; *Rùsnė* up. Rsn.: *rusnóti* „lėtai tekėti, sroventi“; *Ruvesỹs* up. Tj. – plg. lat. *ruvêtiês* „nurimti, nutilti, nuščiūti“; *Sãlantas* up. Slnt.: *sálti* „tekėti“, *selėti* „tekėti“; *Salt-ragỹs* up. Krk.: *sálti* „tekėti“; *Salvà*, *Salvùkas* up. Bsg., *Sálvis* up. Pkr.: *salvėti* „pamažu tekėti, sunktis“; *Sarià*, *Sarių ẽžeras* Švnč., *Sarià* up. Švnč., *Serẽ* up. Pnd., *Serenẽlė* up. Žml., *Serentà* up. Kdl. – plg. sen. ind. *saráḥ* „skystas, takus“, *sarắ* „upė, upokšnis“, *sarít* „upelis“, *sármaḥ* „tekėjimas“; *Sárva* up. Grnk. – plg. *sařvalas* „tekantis skystis“, *sarvalaĩ* „susitelkęs nešvarus skystis, pūliai“ (toliau žr. *Sarià*); *Savẽlis* up. Pkr.: *savẽlis* „kas nepilno proto, nepastabus, žioplys“ (gal srovės lėtumo ar pan. prasme); *Savìstas* ež. Dg., *Savėnė*, *Savénka* up. Pb., *Šavašà* (*Savašà*), *Savašà* up. Dgl., *Šãvašas* ež. Dgl. < **Savašas* – plg. gr. ὗει „lyja“, toch. B *swese* „lietus“, alb. *shi* „lietus“, ahd. *sou*, angs. *séaw* „sultys“; *Seinà* up. Sn., *Saĩnas*, *Sainẽlis* ež. (kur?) – plg. liet. *at-sainùs* „vangus“, *seĩnyti* „prilygti kam, turėti kieno nors vertę“, sen. isl. *seinn* „lėtas“, mhd. *seine* „lėtas, vangus“, trak. *seinas* „vangus, lėtas“; *Seirà* up. Srj., *Seirìjis* ež. Srj. – plg. lat. *seiris* „neveiklus žmogus“ (galbūt srovės lėtumo ar pan. prasme); *Sérmas*, *Sérma* up. Šll. – plg. sen. ind. *sármaḥ* „tekėjimas“: ide. **sermo-* „upė, tekėjimas“; *Siesartìs* up. Pn., up. Šk., up. Žl., *Siesařtis*, *Siesařčiai* ež. Mlt. – plg. sen. ind. *sísarti* „skubiai bėga, teka“; *Servẽlis* ež. Brs., *Steřvas*, *Seřvas* ež. Varn., *Stervẽlis* ež. Brs., *Steřv-intakis* up. Jrb. (šaknis *sterv-* iš *serv-*, plg. *straũtas* < *sraũtas* ir pan.): *servénti* „lėtai tekėti, sroventi“; *Sylỹs* ež. Trg., *Sìl-upis* (ar *Sỹl-upis*) up. Krk., *Sỹl-upis* up. Švnč., *Silvinas* up. Kvr. – plg. sen. isl. *sīl* „upės ramus, tylus plotas“, mnd. *sīl* „užtvanka“, angs. *sioloþ* „ežeras“; *Sìrija*, *Sìrijus* up. Mšk., *Strėčià* up. Švnč. < **Sirinčia* – plg. liet. *sirénti* „pamažu virti, burbuliuoti; smulkiais žingsneliais bėgti“, sen. ind. *sirá*, *sīrá* „srovė“; *Sirvėtà* up. Švnč., *Sìrvėtas* ež. Ml. – galbūt šaknis *sirv-* yra u-kamienis šaknies *sir-* variantas (žr. *Sìrija*); *Siùr-upelis* up. Pšš. – plg. liet. *siũras* „sraunus, stiprus“; *Skalvỹs* up. Šl.: *skaláuti*, *skalúoti* „plauti, plakti“; *Skaryčià* up. Varn., *Skarà* up. Įs., *Skarõklė* ež. Pšl., *Skar-upė* up. Gld. – plg. rus. *skory* „greitas, vikrus“, trak. *skaras* „greitas, skubus“; *Skaũdinis* up. Dt., *Ł-skaudas* up. Žr., *Skaũd-upelis* up. Vkš. – plg. liet. *skadùs* „smarkus, stiprus“, *skaudrùs* „sraunus, smarkus, stiprus, ūmus, skubus“; *Skaũnis* up. Nj.: *skaunùs*, *skáunas* „kuris mėgsta muštis, kautis“, *skaũnis* „muštynės, kaunis“; *Skriaũdžius* up. Vb., *Skriaudùtis*, *Skriaudutẽlis* up. Kps., *Skriaũd-upis* up. Dj. ir kt., *Skriaũd-upelis* up. Gdl., up. Vv., *Skriaũd-upis*, *Skriaud-upỹs* up. Šl., *Skriaũd-upis* up. Vnd.: *skriaudùs* „sraunus“; *Smařk-upis* up. Akm.:

smarkùs; *Snietalà* up. Šmk. – plg. sen. ind. *snáti* „maudosi“, av. *snayeitē* „prausia, skalauja“, gr. νήχω, -ομαι „plaukiu“, sen. air. *snām* „plaukimas“, lot. *natō* (iš **sn-*) „plaukia, teka“; *Sniūtỹs* ež. Ant., *Sniūtė* up. Ant. – galbūt šaknis *sniū-* yra apofoninis šaknies **snāu-* (ide. **snāu-* „tekėti, drėgmė“) variantas – žr. *Snietalà*; *Spařtas* ež. Švnč.: *spartùs*; *Spėrà* ež. Msn.: *spėras*, *spėrus* „spartus, greitas, vikrus“; *Srúoja* up. Als., up. Pln. (*Didžióji* ir *Mažóji*) – plg. *sraũjas* „sraunus“ ir *srū́ti*; *Stidìlis* up. Mlt. – plg. *stidénti* „drebėti, virpėti nuo šalčio“; *Stìgrė* up. Šv. – plg. *stìgti*, *stýgti* „tilti, nurimti“; *Straujà* up. Mrk.: *straũjas* „sraunus“; *Straũzdis* ež. Ūd., *Straũz-upis* up. Dr., *Strauzgėlẽ*, *Straũzgėlė*, *Straũsgilė* up. Dlt. < **Strauzd-gilė* – plg. *srusti* (*srudžiu*, *srudžiau*) „sukruvinti“, *straũjas* „sraunus“ ir pan.; *Strėvà* up. Žž., *Strėvỹs* ež. Sem.: *strėvùs* „sraunus“; *Striaũnė* up. APnm.: *striaunùs* „sraunus“; *Strijus* up. Įs. – plg. *Strėvà*, *Striūnà* ir pan.; *Striūnà* up. Vlkj., *Strūnà* up. Švnč., *Striũn-pjaunis*, *Strũn-pjaunis* up. Grk. – plg. *srū́ti* (*srūvù* ir *srūnù*); *Strõmis* ež. Ant. – plg. *strovẽ* „srovė“ ir pan.; *Strūzdà* up. Auk. – galbūt *strūzd-* yra apofoninis šaknies *strauzd-* variantas, žr. *Straũzdis*; *Stùjų upẽlis* Tl. < **Stujos* – plg. *nu-stùjti* „nurimti“; *Sudotà* up. Švnčl., *Sudziõnas* up. Krkn. < **Sudžionas* – plg. lat. *sudît* „vikriai, mikliai, greitai eiti“; *Sùdramala* up. Nj.: *sùdramala* „griaustinis, vėjas lietus kartu, audra, sumaištis“; *Suliavà* up. Kdn., *Sùl-tekis* up. Plt., up. Šmk. – plg. liet. *sulà*, lat. *sula* „sula“, pr. *sulo* „sukrešėjęs pienas“; *Sulpỹs* ež. Ob. – plg. liet. *sul̃pti* „čiulpti, laižyti, gerti, žįsti“, *sulpėti* „čiulpėti, pamažu čiulpti“, lat. *sul̃pît* „laižyti, siurbti, čiulpti“; *Sùmiga*, *Sumigà* up. Ar. – plg. *sumìgti*, *sùmigos* „pirmas miegas“, *sumiginỹs* „įmigis“ (ramumo ar pan. prasme); *Sunkìnė* up. Jon.: *suñktis*, *sunkà*; *Sustójus* ež. Klm.: *sustóti*; *Šaunỹs* ež. Kv., *Šaunẽlis* ež. Švnč. – plg. *šáuti* „bėgti“, *šaunùs* „smarkus, greitas“; *Šiáušė* up. Krtv., *Šiáuš-upis* up. Ukm.: *šiáušti*; *Šiulẽ* up. Brt. – plg. *šiulénti* „palengva pūsti, šiurenti; palengva degti, pleventi“; *Šiūrà* up. Glv., *Šiūrẽlis* ež. Kpč. – plg. *šiùrti* (*šiūra*, *šiùro*) „spurti, brigzti“, *šiùris* „kas pasišiaušęs, pašiuręs“; *Šiùrpė* up. Pš., *Šiur̃pė* up. Nmk., *Šiurpỹs* ež. Dgč.: *šiur̃pti* „darytis nelygiam, šiaurštis“; *Šiū́šis*, *Šiū́šė* up. Šv. – plg. *šiùšinti* „šiurinti, šlaminti“, *šiušénti* „šlamenti“ (dar žr. *Šùšvė*); *Šliurk-upis* up. Klm. – plg. *šliur̃kšti* „čiurkšti“; *Šók-upis*, *Šok-upẽlis* up. Lel., *Šók-takis* up. Smln.: *šókti*; *Šustìs*, *Šustỹs*, *Šùstė* up. Šlu. – plg. lat. *šustīt* „mikliai ten ir šen lakstyti“; *Šùšvė*, *Šušvẽ*, *Šiùšvė* up. Pšš. – plg. *šiùšinti* „šiurinti, šlaminti“, *šiáušti*; *Šveln-upỹs* up. Čk.: *švelnùs*; *Tãramas*, *Taramà* ež. Slk., *Taraĩlis* up. Grnk., *Tarùtis* up. Užp., *Tártalas* up. Trš. – plg. sen. ind. *taráṇi-* „greitas, miklus“, *tárasā* „skubiai, akimirksniu“, gr. ταρός „miklus, žvalus“; *Taũsalas* up., ež. Tl. – plg. liet. *tausýti* „rimti, tilti“, lat. *tusêt* „sunkiai alsuoti“, sen. ind. *túsyati* „būti nurimusiam, ilsėtis“, vid. air. *tó* < **tauso* „ramiai, tyliai“; *Tẽkančioji* up. Vlkj.: *tẽkančioji*; *Tek-upỹs* up. Jnšk., *Tẽk-pjaunis* up. Skdv.: *tekėti*; *Tẽšk-upis* up. Bb., *Tėšk-upis* up. Užv.: *tẽkšti* (*tẽškia*, *tẽškė*); *Tỹkasis* up. Plk.: *tykùs*; *Tỹklis*, *Tỹklė* ež. Užv.: *tykùs*; *Tìkš-upelis* up. Šl.: *tìkšti* (*tỹška*, *tìško*); *Tilkà* up. Pkr.: *tìlkti* „tilti, rimti“; *Tóvė* up. Krkl. – plg. vid. air. *dō* „tylus, tykus“, vid. kimr. *táw* „tyliu“, bret. *tao* „tylėjimas“; *Tramỹs* ež. Mlt.: *tramìnti* „raminti“; *Trišiū́kštė* up. Skdv. – plg. liet. *trišėti*, lat. *trìsêt* „drebėti, virpėti“; *Tryškỹs* up. Trš., *Trỹškas*, *Trìskas* up. Grnk., *Trýšk-upelis* up. Brž.: *trýkšti*; *Tũr-upis*, *Tũrpis* (< *Tũr-upis*) up. Kt.: *tūrėti* (*tũri*) „laikyti“, *su-tūrėti* „sulaikyti“; *Tũt-upis* up. Kdl.,

Tũtaka up. Žr. (< **Tūt-taka*) – plg. lat. *tũte* „jėga, energija“, sen. ind. *tūya-ḥ* „stiprus“; *Tvarkañtė*, *Tverkañtė* up. Šlv.: *tveřktis* „laikytis, užsilaikyti“; *Tverktà* up. Alv., *Tverktà*, *Tverkà* ež. Alv.: *tveřktis*; *Ulmas* up. Rsn.: *ulmùs* „karštas, greit užpykstąs, ūmus“, *ùlmyti* „raginti“, *ulminti* „raginti, skatinti“; *Urdenà* up. Vn., *Ùrd-upis*, *Urd-upỹs* up. Krš. – plg. liet. *urdulỹs* „urulys, verpetas, sūkurys“, lat. *urdaviņa* „upelis“; *Váiguva*, *Vaiguvà* up. Plk., *Vaigetà* up. Ašm., *Váig-upis* up. Skdv. – plg. sen. ind. *vejāte* „greit vyksta, skuba“, dak. *vaigas* „greitas, skubus“, liet. *vìglas* „vikrus“; *Vařdas* up. Žl., *Vardžiùs* up. Ūd., *Várduva*, *Várdava* up. Mžk., *Vardaunià*, *Vardáunia*, *Vardáuka* up., ež. Vrn., *Vardùkšnė*, *Vardùkšnis* up. Šd., *Ap-vardaĩ* ež. Rim., *Apý-vardė* up. Dkšt., *Ne-vardà* up. Varn., *Nẽ-vardas* ež. Dbg., *Verdùlis* up. Šlv., *Verdū́nas* ež. Jz., *Verdingis* ež. Pb., *Vérd-upis* ež. Jz., *Verdẽl-upis* up. Ar., *Vìrda* up. Kltn.: *vìrti* (*vérda*, *vìrė*), *vìrdinti*, *varùs*; *Vãrė* up. Kltn., *Vãrės* ež. Skdv., *Vãrius* up. An., *Varẽlis* up. Mrs., ež. Lp., *Varẽnė*, *Varėnà* up. Vrn., *Varėniùkas* up. Šlčn., *Vareikà* ež. Mšg., *Varikẽlis* ež. Mlt., *Varìnė* up. Pbs., *Varuõnė*, *Veruõnė* up. Lk., *Vãr-upis* up. Ad., *Var-upelis* up. Btr., *Virėkštà* up., ež. Dglš., *Virintà* up. Mlt., *Virintaĩ* ež. Mlt. – plg. *varùs* „lengvai suverdąs“, *verėnas* „viralas“, *vìrti* ir pan.; *Vermẽ* up. Sk., *Vermẽlė* up. Sv., *Vermẽnė*, *Vermenas* up. Rm. – galbūt šaknis *verm-* yra iš **verd-m-*, plg. *verdẽnė* ir *versmė*: *vìrti*, *vérda*; *Vìrma* up. Tl. – plg. *vìrti* ir *Vermẽ*; *Varvẽklis*, *Vervẽklis* up. Žr.: *varvėti*; *Važ-upỹs* up. Srv., *Vóž--upis* up., ež. Šmn. < *Vãž-upis*, *Vazajà* up. Km., *Vãzajis*, *Vazajỹs* ež. Jž. < **važ--aj-* (sėlizmas) – plg. liet. *važiúoti*, lat. *vazât* „vežioti“, sl. *voziti* „vežioti“, liet. *vèžti*, sen. ind. *váhati* „vyksta, važiuoja“ ir t. t.; *Veĩkas* up. Tl., *Vaĩkesas* ež. Dgl., *Vaĩk-upis* up. Vdk.: *véikus*; *Verỹs* ež. Zr., *Veretà* up. Yl., *Vereĩbė* up. Rs., *Verémka* up. Lz., *Verėpas* up. Nmk., *Ver-gilãlė* up. Slnt., *Ver-ùpė*, *Ver-upỹs* up. Bb., *Vér-vedis* up. Pp., up. Šl., *Ver-vedỹs* up. Pp. ir galbūt *Vẽrė* up. Skdv., *Vẽr-upis* up. KzR.: *vìrti*, *vérda*, *vìrė*; *Verniẽjus* ež. Auk., *Vernìjis* ež. Vs., *Veřn-upis* up. Vg. – galbūt šaknis *vern-* yra su determinantu *n* padaryta iš *ver-*, dėl kurios žr. *Verỹs*; *Veřpelis*, *Verpeliùkas*, *Varpeliùkas* up. Klm. – plg. liet. *verpẽtas*, lat. *vìrpats* „verpetas“, *vẽrpele* „plaukų verpetas“; *Viek-vedỹs* up. Krtv., *Viek-vedỹs*, *Viẽk-vedis*, *Iek-vedỹs* (< *Viek-vedỹs*) up. Skdv. – plg. liet. *viẽkas* „jėga“, *viekutẽ* „utėlė“, *vỹkti*, *veĩkti*; *Viemuonià*, *Viemuonẽ* up. Vv. < **Iemuon-* (plg. *Eimùnis* Ad.): *eimùs* „miklus, vikrus“, *eimuo*, *eimena* „upelis, tėkmė“; *Vìkis* up. Rsn. – plg. *vikrùs*, *véikus*; *Vìlija* up. V., up. Pln., up. Btr., *Vilùtis* ež. Vžns., *Viliõšius* up. Grg., *Vileĩkis* up. Lkm., *Vilénka* up. Smal., *Vil-iã-upė*, *Viliáuka* up. Glv., *Vìl-upis* up. Vkš. – plg. liet. *vilnìs*, *vilnýti*, ahd. *wella* „šaltinis“, sen. isl. *vella* „virti, kunkuliuoti“, *Vìlnia* up. V., *Vilnója* ež. V., up. Mšk., *Vilnùtis* up. Šv.: *vilnìs*, *vilnýti*; *Viřgė* up. Pkr., *Vìrg-upis*, *Virg-upỹs* up. Gdž. – plg. liet. *virgėti* „mirgėti, judėti“, *virginti* „virpinti“, lat. *virgi* „vėjo sukeltos mažos bangelės ant vandens“; *Viřsnės* up. Vlkj., *Viřsnis* up. Jnšk., up. Sml., *Virsnỹs* up. Rk., up. Žmt., *Veřsnė* up. Vlkv., *Versnỹs* up. Kp., *Versn-ùpė* up. Kbr., *Veřsn-upis* up. Yl., *Veřsn-upalis* up. Krtn. – galbūt iš **vird-sn-*, **verd-sn-*: *vìrti*, *vérda*; *Vyturỹs* up. Btg., up. Vlkj.: *vỹturas* „plaukų verpetas“; *Zervýlios* keli ež. Lzd., *Zervýna* up. Lzd., *Zervýnas* ež. Krsn., *Zervýnas*, *Žervýnas* ež. Lp., *Zervynẽlė* up. Vrn. (ten pat kaimas *Zervýnos*) – šaknis *zerv-* yra jotvingizmas iš *žerv-*, plg. *žervénti* „tekėti, greitai bėgti“, rus. *жерело* “upės žiotys“, ukr. *жерело* „šal-

tinis"; *Žadãlis* up. Šll., *Žãdikė, Žadikė, Žãdikis, Žadikỹs* up. Pšš., *Zaduojỹs, Zadúojas* ež. Ds. (< **Žaduoj-*), *Žad-upỹs* up. Aln. – plg. liet. *žãdinti* „budinti, kelti"; *Žaĩd-upis* up. Št., *Žaisà* up. Pž. < **Žaid-sa* – plg. liet. *žáidas* „žiedas", *žaĩsti*, sen. ind. *jíhītē* „šoksta, skrieja, lekia"; *Žangà* up. Sml. – plg. *žangùs, žeñgti*; *Žỹgis* up. Rt. – plg. *žỹgis, žygiúoti*; *Žiglà* up. APnm. – *žyglùs* „greitas", lat. *žigls* „t. p."; *Žvìkė* up. Kp., *Žvikìnė* up. Lkš. – plg. *žvìkė* „gyva, judri, žvali mergaitė, berniukas ar pan.", *žvìkas* „neramus", *žvìkinas* „žvalus", *žvikrùs* „gyvas, judrus".

Floros reikšmės hidronimai

§ **94.** Viena kita bendresnė pastaba dėl šios reikšmės hidronimų buvo pasakyta kita proga (žr. § 43–49). Šiuo tarpu atrodo būsiant pravartu pridurti, jog iš kitų floros reikšmės hidronimų kiek aiškiau išsiskiria upių bei ežerų vardai, kilę iš kuopinės reikšmės apeliatyvų, pavyzdžiui, *Ajerỹnė* < *ajerỹnė* < *ãjeras*, *Ąžuolýnas* < *ąžuolýnas* < *ąžuolas*, *Karklýtė* < *karklýtė* < *kařklas*; *Biržtva* < *bìržtva* „beržynas", *Karklõtė* < *karklõtė* „karklynas" ir t. t. Vieni jų niekuo nesiskiria nuo kitų floros reikšmės hidronimų, t. y. turi ypatybinę reikšmę. Tai daugiausia upių bei ežerų vardai, susidarę iš vandens augalų pavadinimų: *Ajerỹnė, Bamblýnas, Gurgždỹnė* ir t. t. Taigi šitokių hidronimų pirminė reikšmė buvo „vieta, t. y. vanduo, kuriame yra daug tų ar kitų augalų". Ir kiti hidronimai, kilę iš kuopinės reikšmės augalų pavadinimų, turi vietos, kurioje tų augalų daug, reikšmę. Bet toji vieta nebūtinai yra pats vanduo, nes kalbama apie ne vandens augalus. Sakysim, ežero vardas *Ąžuolýnas* yra kilęs iš kuopinės reikšmės daiktavardžio *ąžuolýnas* < *ąžuolas*. Ąžuolas nėra vandens augalas, todėl ežero vardo *Ąžuolýnas* pirminė reikšmė galėjo būti „ąžuolyno ežeras; ežeras, aplink kurį daug ąžuolų" ar pan. Bet, šiaip ar taip, abiem atvejais šios rūšies hidroobjektai apibūdinami pagal augalus, todėl jie niekaip nebeskirstomi, o pateikiami visi drauge.

Floros reikšmės hidronimų žinoma apie 440.

§ **95.** *Agarỹnė* up. Dkšt.: *agarỹnė* < *ãgaras* „vandens riešutas (Trapa natans)"; *Aĩrė* up. Šlv., *Airỹnė* up. Kp., *Air-ùpė* up. Mšg., *Air-upė* up. Vg.: *aĩras* „ajeras"; *Ajerỹnė* up. Jsv., *Ajerýnas* up. Šl.: *ajerỹnė, ajerýnas* < *ãjeras*; *Aĩksnė* up. KzR., up. Plv., *Alksnìnė, Aĩksnių ùpė* Prn., *Aĩksn-iupis* up. Šd., *Aĩksn-upis* up. Bb. ir kt.: *aĩksnis*; *Álksna* up. Aln., up. Klm., *Alksnà* up. Kl., up. Krtn.: *álksna, alksnà* „alksnynas"; *Amãlė* up. Kn., up. Krtv., *Amãlis* up. Jsv.: *ãmalas* „pusiau parazitinis visada žalias augalas; laumės šluota" (nors plg. *ãmalas* „amarinių pobūrio vabzdys, augalų kenkėjas; visa jų kolonija"); *Ãmalvas* ež. Igl., *Amaĩvė* up. Gdl. – galbūt *u*-kamienis šaknies *amal-* variantas (žr. *Amãlė*); *Apỹnis* up. Lel., *Apynẽlis* ež. Imb., *Apýn-upis* up. Ml., *Apyn-ùpis* up. Čk.: *apynỹs*; *Apynójis* up. Šv.: *apynójas, apynójus* „apynynas, apvydžia"; *Apušẽ* up. Šr., *Ãpušis* up. Tt., *Apušỹs* ež. Tt., *Apuš-upalis* up. Krt., *Ãpšė* up. Skd., *Apsìngė* up. Mrk., *Apsìngis* ež. Mrk., *Apsuonà* up. Krn., *Ãpusinas* up. Grk., up. Vdk.: *ãpušė* „epušė", *ãpušis* „epušis", **apšė, *apsė* „apušė"; *Apušóta* up. Bb. – plg. *apušótas* „apušynas"; *Apvydžià* up. Dbk.: *apvydžià* „apynynas, vieta, kur apyniai auga"; *Asỹs* ež. Blnk., *Asìnis* up. Ss., *Asõnas* ež. Auk., *Ãs-upis* up. Sml., *As-upỹs* up. Erž., *Asalnaĩ* ež. Lkm.: *asỹs* „šiurkštusis asiūk-

lis“; *Asiũklė* up. Dbk., *Asiūklỹs* up. Bb.: *asiũklis*; *Ašóklis* up. Yl., up. RdN.: *ašóklis* „serbentas“; *Aštrìs* up. Šlv.: *aštrỹs* „pašarui tinkantis vandens augalas“; *Ašùtis* up. Šll.: *ašùtis* „nelaboji svidrė“; *Ąžuolìnis* ež. Dgč., *Ąžuolýnas* ež. Kš., *Ąžuoluona* up. Šr., *Ąžuol-ùpis* up. Ar. ir kt.: *ąžuolas*; *Bamblýnas* up. Vn.: *bamblýnas* < *bamblỹs* „balų ir ežerų augalas“; *Baršt-upis* up. Pj.: *baršt̃is* „skėtinių šeimos augalas“; *Bérža* ež. Gdr. (gal iš **Beržė*), *Béržas* up. Dv., *Béržė* up. Šlčn. ir kt., *Beržẽ* up. Rd., up. Vp., *Béržinis* ež. Graž., *Beržìnis* ež. Klt. ir kt., *Béržoras* ež. Plt., *Beržūnà* up. Šlčn., *Beržuõlė* up. Sem., *Beržuõlis* ež. Sem., *Beržuonà* up. An., up. Rk., *Beržuonis* ež. PnmR., *Beržùtė* up. Šln., *Béržuvis*, *Beržuvỹs* ež. Švnč., *Bérž-ravis* up. Šlv., *Berž-a--viẽtis* up. Vs., *Berž-upãlis* up. Skd., *Berž-ùpė* up. Vrn., *Berž-upė* up. Nm., up. Pp., *Bérž-upelis* up. Glv., *Berž-upẽlis* up. Jnk., *Bérž-upis* up. Grl. ir kt., *Beřž-upis* up. Kl., *Berž-ùpis* up. Krkn. ir kt., *Berž-upỹs* up. Šmn., *Bérž-vilka* up. Krž.: *béržas*; *Beržýtė* up. Bsg.: *beržýtė* „beržynas“; *Béržtas* ež. Grdn. – plg. *béržta* „žemė, kur auga beržai“; *Bijũnas* up. Kdn.: *bijũnas*; *Bimbẽris* ež. Dgč., *Bimbirìnis* ež. Smal.: *bimbìras*, *bimbiras* „tokia javų piktžolė“; *Birgždà* up. Alv. – plg. *birždis* „viržis, šilojas“; *Biržtva* up. Dr.: *bìržtva* „beržynas“; *Blendà* up. Msn., *Blénda* ež. Šr., *Blendỹnė* up. Skdv., *Bleñdžiava* up. Slnt., *Blend-upis* up. Dr., *Blañdušė* up. Pkn. (< **Blendušė*), *Blìnda*, *Blìnd-upis* up. Als., *Blindỹnė* up. Pp., up. Šlv., *Blindãjus* up. Jon., *Blindala* up. Rs., *Blìndija* up. Gdž., *Bliñdž-iupelis* up. Vp., *Blìdakė* (< **Blind-akė*) up. Krt.: *bleñdė*, *blendìs*, *blìnda*, *bliñdė*, *blindìs* „gluosnių rūšis“; *Brukninis* up. Stč.: *brùknė*, *brukninà*; *Bùkmedinis* up. Pž.: *bùkmedis* „buko medis“; *Búož-upis* up. Žž.: *búožė* „švendrė“; *Burbulỹnė* up. Krk.: *burbulỹnė* < *burbùlis* „toks vėdryninių šeimos augalas“ (nors gali būti ir iš *burbulỹnė*, *burbulas* „iš skysčio susidariusi oro pūslė“); *Burià* up. Kur.: *bùrė* „žirginys“; *Česnãkų griovỹs* Jnšk.: *česnãkas*; *Čisavà* up. Ss.: *čìsas* „tisas, cisas, kukmedis“; *Dedernìškis* up. Gdž. < **Dedervinìškis* : *dedervỹs* „rūdys, amaras“; *Dilgìnė* ež. Alv.: *dìlgė*, *dilgìnė*; *Dirsnė* up. Vlkj. < **Dirsinė*: *dìrsė*; *Dobìlė* up. Šmk., *Dobilỹnė* up. Šl., *Dóbil-upis* up. Krtv.: *dóbilas*; *Drebulìnė* up. KzR.: *drebulẽ*; *Drigùnka* up. JnšM.: *drìgnė* „durnaropė“; *Ẽglė* up. Kp., *Egláitis* up. Nj., *Eglẽlė* up. Sv., *Eglesỹs* up. Pp., *Eglìnė* up. Prn., *Eglìnis* up. Igl., up. Ob., *Eglỹšė* up. Krž., *Agluonà* up. Akm. ir kt., *Eglýnas* up. Žmt., ež. Mlt., *Ẽgl-ežeris* ež. Švn., *Ẽgl-ia-ravis* up. An., *Ẽgl-upis* up. Skd., up. Všk.: *ẽglė*; *Ẽglis* ež. Sem., *Ẽglius* ež. Ds., *Ẽglinis* ež. Smal., *Ėglìnis* up. Brt., *Ẽgliškis* up. Šd., *Ẽgl-upis* up. Jnšk. ir kt.: *ẽglis*; *Erškėtỹnė* up. Sb., *Erškėt-upỹs* up. Dr.: *erškėtis*; *Garšas* up. Jon., *Gárš--upis* up. Ob., *Garš-pelkis* up. Šmk.: *garšas* „garšva“; *Garšvė* up. APnm., *Garšvė*, *Garšvà*, *Garšvẽlė* up. Prn.: *garšvà*; *Glúosnė*, *Gluosnyčià* up. Smn., *Gluosninė* up. Prn., *Gluosnìnis* up. Jnš., *Glúosn-upis* up. Al., *Glúosn-upelis* up. Rz., *Gluoksn-upỹs* up. Bsg.: *glúosnis*, *glúoksnis*; *Gráud-upis* up. Žd.: lat. *graûds* „grūdas“; *Grybãlė* up. Kltn., *Grỹb-upis* up. Kltn., *Grỹban-pelis* up. Ut. < **Gryb-a-upelis*: *grỹbas*; *Grūš--upỹs* up. Čk., *Grũš-upelis* up. Gl., *Grũšpelis* up. Žsl. < **Grūš-upelis*, *Grũš-revis* up. Pkn.: *grūšià*; *Gúoba* up. Rs., *Gúobuva* up. Pšl.: *gúoba*; *Gurgždỹnė* up. Rz.: *gurgždỹnė* < *gùrgždis*; *Indraĩlis* ež. Ds., *Indrajà* up. Ant., *Indrajaĩ*, *Indrajỹs* ež. Dgl., *Indrajaĩ* ež. Lkm., *Indrìnis* ež. dalis Dkšt.: *ìndrė* „nendrė“; *Jievìnė* up. Vlkj., *Jevónis* up. Kps., up. Pjv. < **Jievonis*, *Javýtė* up. Btg. < **Jievytė*: *jievà*, *ievà*; *Kanãpinė* up. Slk., *Kanãpinis* ež. Ds., ež. Mlt.: *kanãpė*; *Karklà* up. Aln. (gal iš **Karklė*), *Kařklė*

up. Ar. ir kt., *Karklẽ* up. Vlkj., *Karklỹs* up. Jnšk., *Kařklius* up. Antz., *Kařklinis* ež. Dgl., *Karklìnis* ež. Ds., *Karklýtė* up. Vnd., *Karklõtė* up. Krž., ež. Trk., *Karklõtis* ež. Rdš., *Karkluojẽ*, *Karklúoja* up. Krt., *Kařkl-a-upis* up. Žmt., *Kařkl-upis* up. Šauk., *Karkl-upỹs* up. Bb.: *kařklas*; *Kaũklė* Rs.: *káuklė* „tokia žolė (auganti prie vandens)“; *Kermùšis* up. Šmk., *Kermušìnis* up. Kps., *Kermušýnas* up. Šil., *Kermušótas* up. Brb.: *kermušẽ* „laukinis česnakas“; *Kintãl-upis* up. Krkn. < **Kintar-upis*: *kìntaras* „skendenis“; *Kỹtr-upis* up. Lkš.: *kytrė* „žinginys; pelkinis žinginys“; *Klevà* up. Dv., *Klevìnė* up. Bb., *Klevìnis* up. Dkšt., up. Vlkj., *Klẽvžeris* ež. Sem. < **Klev-ežeris*, *Kliaũpis* up. Lž. < **Klev-upis*: *klẽvas*; *Krienùkė*, *Krienáukė* up. Pbs.: *kriẽnas*; *Kukulýnas* up. Sk.: *kukulýnas* < *kukùlis* „raugė, kūkalis“; *Kviẽt-upis*, *Kviet-upỹs* up. Sk.: *kvietỹs*; *Lakišavà* up. KzR.: *lakìšis*, *lakìšius*; *Lapũkis* ež. Rdm., *Lapũkas* ež. Vs.: *lapũkas* „varnalėša; vandens lelija; puriena; lūgnė; pelkinis žinginys“; *Lapušìškė* up. Rim., *Lapùšninkas* ež. Antz.: *lãpušė* „epušė“; *Lazdà*, *Lazdija* up. Lzd., *Lazdaujà*, *Lazduojà* up. Ad., *Lazdìnis*, *Lazdìnka*, *Lazdinga* ež. Imb., *Lazdìnka* ež. Pbrd., *Lazdõrius* up. Mžk., *Lazduonà* up. Čk., up. Vn., *Lazuõtė* up. Vdk., *Lazd-ùpė* up. Nmč., *Lãzd-upis* up. Dr., up. Pbs., *Lazdýn-upis* up. Grk. ir kt., *Lazdýn-upelis* up. Kl., *Lazdynų upẽlis* Lzd.: *lazdà*, *lazà* „lazdynas“, *lazdýnas*; *Léndra* up. NmŽ., *Léndra*, *Lendrýnas* up. Šlu., *Lendrỹnė* up. Vnd., *Léndrė* up. Ar. ir kt., *Léndrė*, *Lendrìkė* up. Klm., *Léndrinis* up. Šlu., *Léndr-upis* up. Krš. ir kt., *Leñdr-upis* up. Lkč., *Lendr-upỹs* up. Rgv.: *léndrė* „nendrė“; *Lentõkas*, *Lentõkė* ež. Mlt., *Leñt-upė* up. Švnč. — iš liet. **lentà* „liepa“; *Liepãlės* ež. Trg., *Liepẽlė* up. Pg., up. Skm., *Liepeikà* up. Rgv., *Liepekà* up. Krn., *Liepìnis* up. Mšk., *Liepinỹs* up. Šl., *Liepỹnė* ež. dalis Dkšt., *Lieponà*, *Liepóna* up. Kbr., *Liepóra*, *Liepõras*, *Líeporas* up. Kri., *Líep-a-kojis* up. Prn., *Líep-a-upis* up. Žmt., *Liep-degỹs*, *Liep-dẽgė* up. An., *Líep-upė* up. Vnd., *Liẽp-upė* up. Pln., *Líep-upis* up. Jnšk., up. Žr., *Liep-ùpis* up. Bb., *Liep-upỹs* up. Gdž. ir kt.: *líepa*, *Lukštìnė*, *Lukštẽlė* up. Btg., *Lùkštinis* ež. Mlt., ež. Smal., *Lukštìnis* ež. Ds., ež. Šl., *Lukštinẽlis* ež. Antz., *Lukštýnas* up. Rt. ir kt., *Lukštỹnė* up. Mšk., *Lùkšt-upis*, *Lukšt-upỹs* up. Pp.: *lùkštas* „vandens lelija“; *Magriẽt-upis* up. Krk. — plg. lat. *margrieta* „toks augalas, coccinella“; *Maldẽnis* up. Krtv., up. Trš., *Mal̃d-upis* up. Vl., *Mal̃dž-iupis* up. Šd.: *mal̃das* „meldas“; *Márnaka* up. Kp., up., ež. Sb.: *márnaka*, *marnakà* „brantas, krunė, lipikas“, *márnakas* „putokšlė“; *Maudùtis* ež. Plt.: *máudas* „meldas“; *Meldìnis* ež. dalis Dkšt., *Mel̃dik-upė* up. Trg.: *méldas*; *Méndr-ežeris* ež. Mlt., *Mandruõlis* ež. Vrn. < **Mendruolis*, *Mendrynia* up. Rdš. < **Mendrynė*: *méndrė* „nendrė“; *Miežintà*, *Miẽžiškis* up. Lel., *Miẽž-upis* up. Vgr.: *miežis*, *miẽžis*; *Néndrė* up. Trk., *Nendrìnė* up. Gdl., *Nendrinẽlis* ež. Vvs., *Néndr-upis* up. Btr., *Néndrių upẽlis* Klvr.: *néndrė*; *Notrỹnė* ež. Dkšt.: *notrỹnė* < *notrẽ*; *Obelẽ*, *Obelià* up. Pkr., *Obelẽ*, *Obelìs*, *Obelià* up. Ukm., *Obelìs*, *Obelẽ* up. Kdn., *Obelijà* ež. Srj., *Obelìnė* up. Rm., *Obelynãlis* up. Šll., *Obelýtė* up. Brb., *Obel-iùpė* up. Tj., *Obel-ùpis* up. Alvt., *Obeltìs* up. Btr.: *obelìs*; *Paparčià*, *Papařčius* up. Kdn., *Papartỹnė* up. Rk.: *papařtis*; *Plūdž-ežeris* ež. Ps.: *plūdẽ* „toks vandens augalas“; *Puñpuris* ež. Krtv.: *puñpuras* „puriena, lukštas; paprastas burbulis“; *Puõkė* up. Mžk.: *puõkė* „tokia pelkių žolė; kupstinis švylys“; *Pupójai* up. Vad.: *pupójai* „vieta, kur auga pupojai“; *Puřlė*, *Spuřlė* up. Šv.: *puřlė*, *puřlis* „puriena“; *Pùr-upis* up. Snt.: *pùrė* „švylys; kutas, spurgas“; *Pũr-upis* up. Akm. ir kt., *Pūr-upỹs* up. Srv.: *pũras* „žiemi-

nis kvietys“; *Pušỹnė* up. Ps., *Pušų upẽlis* Als.: *pušìs*, *pùšys*; *Ragãžius* ež. Kpč., *Ragõžė*, *Ragõžis* ež. Vs.: *ragãžė*, plg. brus. *рагоз* „Typha latifolia“; *Ramuliškis* up. Pn.: *ramùlė* „ramunė“; *Reketijà* up. Lbv., *Raketãlis* up. Kv. < **Reketalis*: *rekẽti* „tokia vandens žolė“; *Ridìk-upė* up. Ms.: *ridìkas* „tokia daržovė; ridikas laukinis; ridikas svėrė; vaistinė šunvyšnė“; *Rykštỹnė* up. Kn., *Rykštýnas* up. Šd.: *rykštỹnė*, *rykštýnas* < *rýkštė* „vytis, žabas“; *Ropienà*, *Ropỹnė* up. Kr.: *ropienà*, *ropỹnė* < *rópė*; *Rõž-upė* up. Raud., *Rõž-upis*, *Rõž-upalis* up. Ms., *Rõž-intakis* up. Erž.: *rõžė* „dekoratyvinis erškėtinių šeimos augalas, erškėtis; paprastoji piliarožė; japoninis svarainis; skėtinė marenika; gudobelė; siauralapė ožrožė“; *Rūgštynójus* up. Kv.: *rūgštynójus* „vieta, kur auga rūgštynės“; *Rùg-upis* up. Zp.: *rugỹs*; *Rūškýnas* up. Jnk.: *rūškýnas* < *rūškė* „rūgštynė“; *Rũt-upis* up. Žd.: *rūtà* „ankstyva baltai žydinti pievų žolė; siauralapis vingris; kiškio rūta; žvirblio rūta“; *Samãnė* ež. Ut., *Samãnis* ež. Dgč. ir kt., *Samãnius* ež. Kpč., *Samándis*, *Samanių ẽžeras* Smal., *Samanẽlis* ež. Ob., *Samanìnis* ež. Dg., *Saman-ùpis* up. Lkš.: *sãmana*, *sãmanos*; *Sãmė*, *Samavà*, *Samáuka* up. Onš., *Sãmis* ež. Onš., *Samavà*, *Samáuka* up. Dgč., *Samãvas* ež. Dgč., ež. Mlt. – plg. *saměti*: *ap-saměti* „apsamanoti“; *Sedõs ẽžeras* (< *?*Seda*), *Sedulà* ež. Sd.: *sedà*, *sedulà*; *Serbentà*, *Serbeñtas* up. Šmk., *Serbenta* up. Brž., *Sérbentas* up. Žml., *Serbentìnė* up. NmŽ., up. Šv., *Serbentỹnė* up. Bt., *Serbentójus* up. Všk., *Serbeñt-upė* up. Šl., *Serbeñt-upis* up. Dr. ir kt., *Serbent-upỹs*, *Serbeñtė* up. Ar., *Serbent-upỹs* up. Pnm., *Serbeñt-upelis* up. Igl.: *serbentà*, *seřbentas*, *serbeñtė*; *Siūklìnė* up. Smn.: *siūklis* „asiūklis“; *Skiřpstas* up. Gdl., *Skirpstáuja* up. Zp., *Skirpstýmas* up. Srd., *Skiřpst-upė* up. Vl., *Skiřpst-upis* *Skiřpst-daubis* up. Vl.: *skiřpstas*; *Skrõblė* up. Dt., *Skrõblis* up. Skd., *Skroblùs* up. Mrk., *Skróblinis*, *Skroblìnis* up. Plk., *Skroblìn-ravis* up. Lbv., *Skróbl-upis* up. Klm., *Skróbl-upis*, *Skroblỹs* up. Krtn., *Skróbl-upalis* up. Krt.: *skrõblas*; *Smìlga*, *Smilgỹs* up. Krk., *Smil̃gis* up. Kps., *Smil̃g-upis* up. Kr.: *smìlga*; *Svidra* up. Btr.: *svìdrė*; *Šatrijà* up. Lk., up. Rdn., *Šatraslýnas*, *Šatralýnas* up. Lk.: *šatrà* „kartis, lota“ (matyt, turint galvoje medžius, tinkamus lotoms gaminti ar pan.); *Šmėlýtė* up. Sml.: *šmėlỹs* „laiba viksva; visai prasta balų žolė“; *Švéndra* up. Vdk., *Švendrẽlis* up. Šl., *Švendrỹs* up. Rdn., *Švendriùkas*, *Švéndris* up. Šl., *Švendrìnė* up. Vv., *Švénd-eželis* ež. Ps. < **Švendr-eželis*: *švéndras*; *Švoginà* up. Ign., *Švóginas* ež. Ign.: *švógės* „tokios balų žolės“; *Trankẽlė* up. Prnv.: *tranka* „tokia žolė“; *Traukšlỹs* up. Šll.: *traukšlỹs*; *Traušỹnė* up. Krp.: *traušỹnė* < *traũšis* „dumblo žolė, ožkabarzdis“; *Treinóji* up. Bt., *Treĩn-upis* up. Krtn., *Treĩn-upỹs* up. Krkn., *Train-ùpė*, *Trein-ùpė* up. Jon., *Train-upỹs* up. Nj., *Tralnys* up. Ut. < ? **Trainys*: *trainẽ* „tokia viksva“; *Úogė* up. Trš., *Uogỹs* up. Vkš., *Uoginẽlis* ež. Jž.: *úoga*; *Úosis* ež. Kpč., *Uosỹs* ež. Blnk., *Uosýtis* up. Ps., *Uosijà* up. Km., up. Mšg., *Uosỹnė* up. Gl., *Uosintà* up. Čk., up. Sv., *Úosintas*, *Uosìjus* ež. Km., *Acìntas* ež. Pbrd. < **Uosintas*?, *Úos-upė* up. Rd., *Úos-upis* up. Lg. ir kt., *Úos-upis*, *Uos-upỹs* up. Vrn., *Uos-ùpis* up. Kp., *Úos-upelis* up. Kps., *Úostrautas* up. Nj. < **Uos-strautas*, *Úosio upẽlis* Ss.: *úosis*; *Várškelis* up. Šl. – plg. *varškė* „šluotinė ortenzija; baltažiedė plukė; šiaurinis lipikas“; *Vedreĩkė* up. Grnk., *Vėdr-upỹs* up. Šmn. – plg. lat. *vèdris* „vėdrynas“, liet. *vėdrýnas*; *Vendrýkštis* up. Vvr.: *vendrýkštis*, *vendrýkštė* (žr. *Vingerýkščia*); *Veřbužis* up. Rd., *Verbilkà* up. Šr.: *verbà* „kadagys, ėglius; gluosnis, žilvitis“; *Vìksvė* up. Lkv., *Viksvójis* ež. Ign.: *viksvà*; *Vikšrùs*, *Vìkšras* up. Srj.,

Vìkšrinė up. Dgč., *Vikšrỹnė* up. Jnk., up. Rdn., *Vìkšr-upis*, *Vikšr-ùpis*, *Vikšr-upỹs* up. Jsv., *Vìkšr-upis* up. Šk.: *vìkšris* „žiedinis drėgnų vietų augalas“ (bet plg. *vìkšras*); *Vingerýkščia* up. Rk., *Vingerkštỹnė* up. An., *Vingirýkštė* up. Zr., *Vendrýkštis* up. Vvr.: *vingerýkštis*, *vingirýkštis*, *vendrýkštis* „erškėtinių šeimos pievų augalas“; *Vingerìnė* up. Rk.: *vingìris*; *Vinkšnìnė* up., ež. Alv., *Vinkšnỹnė* up. Ut., *Vìnkšn-upis* up. Al. ir kt., *Vinkšn-ùpis* up. Kdl., *Vinkšn-upỹs* up. Bb. ir kt.: *vìnkšna*; *Viržintėlė* up. Ut., *Viržuonà* up. Erž., *Vìržuva* up. Varn., *Pa-vìrž-upė* up. Kbr.: *vìržis*; *Vyšnénka* up. Dg., *Vyšn-iupỹs* up. Kdn., *Vỹšnių upẽlis* Vlkj.: *vyšnià*; *Vytìnė* up. Rsn.: *vytìs*; *Žilvià* up. Mrs.: *žilvė*, *žilvis* „žilvitis“; *Žilvitỹnė* up. Čk., up. Slč., *Žilvìč-iupis* up. Slm., *Žilvìčių upẽlis* Šd., *Žilvỹtė* up. Šlv.: *žilvìtis*, *žilvýtė* „vieta, kur auga žilvičiai“; *Žirnajà* up. Pbs., *Žirnajaĩ* ež. Pbs., *Žìrnajis* up. Trgn., *Zirnajỹs*, *Zìrnejas* ež. Antz. (< **Žirn-*) – plg. lat. *zirnājs* „žirnių laukas, žirnių virkščios“; *Žìrn-ia-upis* up. Trgn., *Žirn-upis* up. Skd., *Žìrn-upelis* up. Šmk.: *žìrnis*; *Žolìnis* ež. Dkšt., *Žõl-iupis* up. Dkšt., *Žõl-upis* up. Lkš., *Žolovỹnė* ež. Lap. < **Žoliavynė* (< ? **Žoliava*): *žolẽ*; *Žvaigždón-upis* up. Drn. – plg. *žvaigždẽnis* „žliūgė“, *žvaigždūnė* „toks karšulinių šeimos augalas“ ir pan.; *Žvařkulis* up. Klm. < ?**Žvargulis* – plg. lat. *zvārgulis* „toks augalas, žvangutis, barškutis“.

Mažybinės reikšmės hidronimai

§ **96**. Mažybinės reikšmės lietuvių hidronimai nėra visiškai vienodi. Bet daugumos jų mažybės reikšmė realizuojama mažybinėmis priesagomis. Šios rūšies mažybinių hidronimų iš viso yra apie 1460[130]: apie 590 – su priesaga *-elė*, *elis*[131], apie 230 – su *-ėlė*, *-ėlis*[132], apie 200 – su priesaga *-ukas*, *-ukė*[133], apie 130 – su priesaga *-alė*, *-alis*[134], apie 125 – su priesaga *-aitė*, *-aitis*[135], apie 70 – su priesaga *-utė*, *-utis*[136], apie 40 – su priesaga *-ytė*, *-ytis*[137], apie 40 – su priesaga *-ikė*, *-ikis*[138], apie 20 – su priesaga *-ykštis*, *-ykštė*[139] ir jos variantais, apie 15 – su priesaga *-okas*[140] ir dar su viena kita mažiau daria. Tai hidronimai, kurių mažybės reikšmės gali iš esmės skirtis. Daugumos jų mažybinė reikšmė nėra grynai hidroniminė, nėra, pasakytume, išskiriamoji reikšmė. Pavyzdžiui, upės vardas *Stórupelis* Rz. turi mažybinę priesagą *-elis*. Šia priesaga pasakoma, kad upelis, turintis vardą *Stórupelis*, yra mažas (santykiškai, žinoma). Bet išskiriamoji šio upės vardo reikšmė yra kita, būtent toji, kuri plaukia iš pirmojo sando reikšmės: *stóras*. Vadinasi, pirmi-

---

[130] Plg. Senkus J. Lietuvių kalbos mažybiniai hidronimai. – Kn.: Lietuvos TSR Mokslų Akademijos darbai. Serija A. V., 1963, t. 2 (15), p. 249, 260.
[131] Žr. Vanagas A. Lietuvos TSR hidronimų daryba, p. 113.
[132] Ten pat, p. 124.
[133] Ten pat, p. 193.
[134] Ten pat, p. 84.
[135] Ten pat, p. 75.
[136] Ten pat, p. 209.
[137] Ten pat, p. 179.
[138] Ten pat, p. 148.
[139] Ten pat, p. 151.
[140] Ten pat, p. 196.

nė *Stórupelio* reikšmė buvo ne „mažas upelis“, o „storas upelis“. Mus domina, svarbiausia, ši, išskiriamoji, hidroniminė reikšmė. Kadangi dauguma su mažybinėmis priesagomis sudarytų hidronimų specialios, išskiriamosios reikšmės neturi, tai jie čia nebeišskiriami ir nebenagrinėjami, juoba kad jų apžvalga bendrais bruožais jau yra atlikta[141].

Antra priežastis, dėl ko su mažybinės reikšmės priesagomis sudarytų hidronimų nėra aiškaus pamato nagrinėti atskirai, yra ta, jog dalis jų gali net neturėti mažybinės reikšmės. Kaip žinoma, su priesagomis *-elė, -is, -ėlė, -is, -ukas, -ė, -utė, -is* ir pan. lietuvių kalboje sudaroma ne tik mažybinės, maloninės ar pan. reikšmės, bet įvairios kitos semantikos apeliatyvinių vedinių. Sakysim, su mažybinėmis priesagomis *-elė,-is, -ėlė,-is, -ukas,-ė, -utė,-is* gali būti pasidaroma vedinių – vardažodinės bei veiksmažodinės ypatybės turėtojų pavadinimų: *mažẽlis* „mažasis vaikas, mažylis“, *raudonẽlis* „toks lūpažiedžių šeimos augalas“[142], *baltẽlis* „baltas gyvulys ar paukštis“, *kartẽlė* „kartenė (toks augalas)“, *šlakỹtė* „šlakuota karvė“ [143], *žaliùkas* „kas žalias“, *dryžùkas* „dryžažolė“, *raudonùkas* „raudonveidis“[144], *mainẽlė* „mainininkas“[145], *drebùkas* „kas vis dreba, sušalėlis“, *krapštùkas* „kas lėtai darbą dirba, čiupna“, *laižùkas* „šunuodegiuotojas, prisitaikėlis“[146] ir t. t. Tuo būdu dalies lietuvių hidronimų, sudarytų su mažybinėmis priesagomis, pirminė reikšmė galėjo būti ne mažybinė, maloninė ar pan., o kokia kita, apibūdinančioji hidroobjektą pagal jam būdingesnę vienokią ar kitokią ypatybę (spalvą, temperatūrą, formą ir t. t.). Pavyzdžiui, upės vardo *Sūrẽlė* Btr. pirminė reikšmė greičiau buvo „sūrioji, kuri sūri“, bet ne mažumo ar malonumo. Panašiai, matyt, reikėtų interpretuoti ir upės vardo *Tirštẽlis* Skdv. reikšmę – tai visų pirma „tirštas, tiršto vandens“ ar pan. semantikos upėvardis. Tokių atvejų rastųsi gana daug (plg. dar *Vingùtė* up. Btg. – galbūt „vingrioji, tekanti vingiais“ ar pan.; *Plačiùkė* up. Sml. – galbūt „plačioji“ ar pan.; *Judriùkė* up. KzR. – galbūt „judrioji“ ir t. t.). Šie ir panašūs upių bei ežerų vardai pateikiami prie atitinkamų semantinių grupių.

§ **97.** Iš visų kitų hidronimų, sudarytų su mažybinėmis priesagomis, išsiskiria upių bei ežerų vardai – vediniai iš kitų hidronimų. Tai savita lietuvių hidronimų kategorija, kurios semantiką būtina aptarti atskirai.

Hidronimai – vediniai iš kitų hidronimų – susidarė veikiami hidroniminio ir apskritai viso toponiminio konteksto. Nuo kitų vandenų vardų jie nėra izoliuoti, o tarsi pratęsia jau esamus vandenvardžius. Susidarę iš esamų hidronimų, jie ir egzistuoja kaip tų hidronimų kontinuumas. Tokių hidronimų ryšį su hidroniminiu (toponiminiu) kontekstu rodo bendra šaknis (kamienas), o priklausymo santykį – sufiksas. Taip kartais susidaro ištisos toponimų mikrosistemos, vadinamosios „toponiminės šeimos“. Pavyzdžiui, *Avilỹs*, *Aviliaĩ* ež., *Avìlė* up., *Aviláitis* ež., *Aviláitė* up., *Aviliaĩ* mstl., *Ant-aviliaĩ* k.; *Ùtenas* ež., *Utenýkštis* ež., *Utenáitis*

[141] Žr. Senkus J. Min. veik., p. 249–260.
[142] Urbutis V. Daiktavardžių daryba, p. 351.
[143] Ten pat, p. 360.
[144] Ten pat, p. 349.
[145] Ten pat, p. 334.
[146] Ten pat, p. 328.

ež., *Utenáitė*, *Utenẽlė* up., *Utenà* mst., *Utenẽlė* k. Tokių hidronimų (ir kitų toponimų) derivacinis santykis, išreiškiamas sufikso, dažniausiai yra kiekybinis, nors neretai jis turi ir priklausymo (posesyvumo) atspalvį. Tą kiekybinį (ar kilmės bei posesyvumo) ryšį šiuose hidronimuose galų gale lemia pačių objektų santykis. Dėl šios priežasties hidronimai išvedami iš kitų hidronimų, be kelių išimčių, tik su mažybinės reikšmės priesagomis. Vadinasi, tokių hidronimų derivacinis ryšys atspindi pačių hidroobjektų kiekybinę (dydžio) subordinaciją.

Tad nėra abejonės, jog hidronimų, išvestų iš kitų hidronimų, pirminė reikšmė pirmiausia yra mažybinė. Kiti reikšmės atspalviai nėra esminiai.

Priesagų, su kuriomis hidronimai padaromi iš kitų hidronimų, yra palyginti nedaug: *-aitė*, *-aitis*, *-alė*, *-alis*, *-elė*, *-elis*, *-ėlė*, *ėlis*, *-yčia*, *-ikė*, *-ykščia*, *-ykštis*, *-ynas*, *-inė*, *-(i)nyčia*, *-okas*, *-ytė*, *-ytis*, *-ukas*, *-ukė*, *-iūkštė*, *-utė*, *-utis*. Be to, ne visos jos yra vienodai darios: su vienomis jų yra sudaryta po kelias dešimtis, o su kitomis – vos vienas kitas hidronimas.

§ **98**. *-elė*, *-elis*[147]: *Alksn-ẽlė* up. Lkm., iš Alksnaičio ež.: *Alksnas* ež. Lkm.; *Asav-ẽlis* ež. Slk.: *Ãsavas* ež. Slk. ir kt. (iš viso 104 – dar žr. HD 113 t. t.).

§ **99**. *-ėlė*, *-ėlis*: *Aluot-ẽlė* up. Šmn.: *Aluotìs* up. Sv. ir kt. (iš viso 81 – dar žr. HD 124 t. t.).

§ **100**. *-aitė*, *-aitis*: *Alksn-áitė* up. Užp., iš Alksno ež.: *Alksnas* ež. Užp. ir kt. (iš viso 72 – dar žr. HD 75 t. t.).

§ **101**. *-ukas*, *-ukė*: *Aklin-ùkas* ež. Vžn.: *Aklìnis* ež. Vžn., Aklinių k. ir kt. (iš viso 53 – dar žr. HD 193 t. t.).

§ **102**. *-alė*, *-alis*: *Duob-ãlė* up. Trg., Jūros dš.: *Duobẽ* up. Trg., Jūros dš. ir kt. (iš viso 15 – dar žr. HD 86).

§ **103**.*-ykščia*, *-ykštis*: *Dysn-ýkščia* up. Dkšt., iš Dysnų ež. į Dysnykščio ež.: *Dysnaĩ* ež. Dkšt. ir kt. (iš viso 15 – dar žr. HD 152).

§ **104**. *-ikė*: *Gans-ìkė* up. Vg., Gansės int.: *Gánsė* up. Vg. ir kt. (iš viso 10 – dar žr. HD 149).

105. *-yčia*: *Ates-ýčia* || *Atesẽ* up. Smn., teka per Atesio ež.: *Atesỹs* ež. Smn., Atesninkų k. ir kt. (iš viso 8 – dar žr. HD 142 –143).

§ **106**. *-utė*, *-utis*: *Berž-ùtė* up. Šln., *Šušvės* kr.: *Beržẽ* up. Rd., Šušvės kr. ir kt. (iš viso 8 – dar žr. HD 209).

§ **107**. *-ytė*, *-ytis*: *Marnak-ýtė* || *Marnak-ẽlė* up. Sb., Lėvens dš.: *Márnaka* up. Sb., Lėvens dš. ir kt. (iš viso 6 – dar žr. HD 179).

§ **108**. *-(i)nyčia*. Priesaga *-(i)nyčia* yra nelietuviška, skolinta iš lenkų *-nica*: *Bil̃s-inyčia* up. Lp., iš Juodojo Bilso ež.: *Bil̃sas*, *Júodajis* ež. Lp.; *Avíer-nyčia* || *Avìrė* up. Lp., iš Avirio ež.: *Avìris* ež. Lp. (iš viso 2 hidronimai).

§ **109**. *-ynas*: *Nemun-ýnas* || *Neman-ýnas* up. Glj., į Kuršių marias: *Nẽmunas* || *Nẽmanas* up.

§ **110**. *-inė*: *Burčiok-ìnė* up. Klvr., iš Burčioko ež.: *Burčiõkas* ež. Klvr.

§ **111**. *-iokas*: *Kumpuol-iõkas* ež. Dgč.: *Kumpuõlis* ež. Ant.

§ **112**. *-iūkštė*: *Šalč-iũkštė* || *Šalč-ýkščia* up. Šlčn., Šalčios Kr.: *Šalčià* up. Šlčn.

[147] Priesagos pateikiamos pagal vedinių gausumą.

§ **113.** Be šių hidronimų – vedinių iš kitų hidronimų, kurių ryšys su toponiminiu kontekstu abejonių nekelia, pasitaiko ir tokių, kur tas ryšys nėra visiškai aiškus: *Dubẽlė* up. Kp., Lėvens int. – plg. *Dùbės* up. Kp.; *Dusẽlės* du ež. Sn. – plg. *Dusáitis* ež. Sn., *Gal-a-dusỹs* ež. Lzd.; *Kuprẽlė* up. Kp. – plg. *Kùprė* up. Kp.; *Luokẽlis* ež. Mlt. – plg. *Luokesaĩ* ež. Mlt.; *Šilẽlė* up. Jnšk., Plautupio int. – plg. *Šilià* up. Pkr., Kruojos dš.; *Želsvẽlė* up. Ldvn., Šešupės dš. – plg. *Želsvos ežeras* rš. Ldvn.; *Lieknẽlis* up. Jnšk., up. Krč. – plg. *Lieknas* up. Jnšk., up. Krč.; *Vingrẽlis* up. Pkr. – plg. *Viñgris* up. Pkr.; *Jūžintẽlė* up. Jž., į Ražų ež. – plg. *Jūžintas* ež. ir *Jūžintaĩ* mst. Vis dėlto, nežiūrint tam tikrų abejonių, ir šie upių bei ežerų vardai greičiausiai yra vediniai iš kitų hidronimų.

Iš viso hidronimų, su priesagomis išvestų iš kitų hidronimų, žinoma apie 380.

Pasitaiko vienas kitas hidronimas, iš kito hidronimo sudarytas ne su priesaga, o prieš pamatinį hidronimą pridedant būdvardį *dìdelis*, *mãžas* ar pan. Šio tipo hidronimai tam tikra prasme panašūs į vadinamuosius antoniminės reikšmės hidronimus (*Aukštóji Gérvė – Žemóji Gérvė* ir pan. – žr. § 132). Nuo pastarųjų jie skiriasi tuo, jog nesusidaro dviejų opozicinių porų: pamatinis hidronimas yra vienažodis, neturintis jį kvalifikuojančio būdvardžio. Jų yra nedaug – iš viso bene tik 3: *Bradesẽlis* ež. Dgl.: *Mažàsis Bradesẽlis* ež. Dgl.; *Laũkščežeris* ež. Onš.: *Dìdelis Laũkščežeris* ež. Onš.; *Upýtė* up. Vb.: *Didžióji Upýtė* up. Vd.

Vandens spalvos reikšmės hidronimai

§ **114.** Viena universaliausių hidronimų semantinių kategorijų – tai vandens spalvos reikšmės upių bei ežerų vardai. Šios reikšmės hidronimai pažįstami vardyne[148] daugelio indoeuropiečių kalbų, tarp jų ir mūsų artimiausių kaimynų – slavų[149]. Tai, žinoma, nereiškia, kad patys šios reikšmės hidronimai visi yra vienodai aiškūs. Sakysim, abejonių kelia spalvos reikšmės hidronimai, kilę iš tokių apeliatyvų, kurie vėliau sudarė pamatą formuotis balų, pelkių, raistų, liūnijų ir pan. nomenklatūriniams terminams. Antai hidronimai *Baluosỹs*, *Baluõšas* ir kt. mūsų darbe siejami su liet. *bãlas* „baltas“. Tačiau šis siejimas nėra visai tikras dėl to, jog kalbami hidronimai gali būti susidarę ir iš etimologiškai vieno lizdo su *bãlas* „baltas“ nomenklatūrinio termino *balà* „pelkė“. Panašių atvejų yra ir daugiau.

Esama ir kitokio pobūdžio problematiškų atvejų. Vienas jų – tai kai kurių šios grupės hidronimų etimologinis neapibrėžtumas. Pavyzdžiui, upių bei ežerų vardai su *sart-* (*Sartaĩ*, *Sařtė*, *Sařtis* ir t. t.) preliminariai mūsų kildinami iš *sařtas* „šviesiai bėras, gelsvas“. Bet visai įmanoma, kad šie hidronimai turi šaknį *sart-*, kuri su determinantu *-t-* yra iš *sar-*. Tuomet tai būtų vandens fizinę būseną apibūdinančios reikšmės hidronimai (žr. *Sarià* – § 93).

---

[148] Žr. Krahe H. Unsere ältesten Flussnamen. – Wiesbaden, 1964, S. 53–54; Rohfs G. Europäische Flußnamen und ihre historischen Probleme, S. 5.

[149] Žr. Trautmann R. Die Elb- und Ostseeslavischen Ortsnamen. – Berlin, 1949, Teil 2, S. 35–36; Суперанская А. В. Терминологичны ли цветовые названия рек? – В кн.: Местные географические термины. М., 1970, с. 120–126; Черкасов Е. Е. „Цветовые“ прилагательные в составе топонимов. – В кн.: Топонимика. М., 1967, вып. 2, с. 14–15.

Nepaisant šių ir panašių abejotinų dalykų, daugumos čia pateikiamų hidronimų spalvos reikšmė išsiskiria gana aiškiai.

Spalvos reikšmės hidronimų iš viso žinoma apie 330.

Aušrà up. Varn., *Aũšr-upis*, *Aũšr-upalis* up. Grg., *Aušbruvà* Šll. < **Aušr-bruva* – plg. *aušrà*, *aušrùs* „šviesus“; *Baltà* up. Vrn., *Báltas* ež. Smal. ir kt., *Bal̃tas* ež. Lkm., *Bal̃tajis* ež. Lzd., *Báltasiai* ež. Dkšt., *Bálčia* up. Nmk. ir kt., *Báltis* ež. Mlt. ir kt., *Baltỹs* ež. Ant. ir kt., *Baltiekà* ež. JnšM., *Baltajẽlis* ež. Dkšt., *Bált-upis* up. Pgg., up. Šk., *Bal̃t-upis* up. Grk., *Bált-upė* up. Vrn., *Balt-upis* up. Jdp., *Bált-ežeris* ež. Als. ir kt., *Balt-a-galỹs* ež. Švnč., *Báltasai griovỹs* Kp., *Baltàsis ẽžeras* Kš., *Baltóji ùpė* Ob.: *báltas*, *-à*, *bal̃tajis*, *báltasiai*, *báltasai*, *baltàsis*; *Bálkis* up. Vlkj. – plg. *bálkti* „balksti, balti, balsti“; *Balnỹs* ež. Ds., *Balnius* ež. Šl., *Bal̃n-upis* up. Nmk., up. Rt., *Baln-upỹs* up. Krkn., *Báln-ia-valkis* up. Dt.: *bálnas*, *bal̃nas* „baltas“; *Bálsė* up. Kps., up. Vvr., *Bálsis* ež. Švn., *Bal̃sis* ež. Sv., *Balsỹs* ež. Plt., ež. Rš., *Bal̃s-upis* up. Jon. ir kt., *Bals-ùpis* up. Br.: **balsas* „baltas“, plg. *bal̃sis* „baltas gyvulys“, *balsỹs* „baltas šuo, kiškis“, *bal̃sius* „baltas šuo“; *Baluosỹs* ež. Rš., ež. Rdš., *Baluošà* up. Gdr., *Baluošaĩ* ež. JnšM., *Baluõšas* ež. Lkm. – galbūt iš *bãlas* „baltas“ (nors plg. *balà* „pelkė“); *Bálvis* ež. Trš., *Bálvanka* up. Ar.: **Balvas* < *bãlas* „baltas“; *Bal̃žė* up. Šš., *Balžẽ* up. Mlt., *Bal̃žis* ež. Nmč.: *bal̃žas* „blaivus, giedras, mėlynas“; *Bal̃šis* up. Sb. – plg. *beršti* „bergžti, gelsti“; *Bélzgis*, *Bel̃zgis*, *Belzgỹs* up. Sb. – plg. *bal̃zganas* „balsvas“; *Bẽrė* up. Slč., *Bẽr-upis* up. Btg., *Bėr-upỹs*, *Bẽr-upis* up. Prnv., *Ber-upẽlis* up. Rm. (iš **Bėr-upėlis*), *Ber-upė* up. Rdd. (iš **Bėr-upė*): *bẽras* „tamsiai rudos spalvos“; *Bil̃sas* (*Báltajis* ir *Júodajis*) ež. Lp. – plg. rus. *белесый* „balsvas“; *Bónė* up. Krtn. (ir *Bonẽlė* up. Krtn.) – plg. sen. ind. *bhāna-m* „spindėjimas“, sen. isl. *bān* „šviesus“ ir t.t.; *Brėškenà* up. Kp., *Brėškinỹs* up. Kvr.: *brėškis* „švitimas, brėškimas“, *brẽkšti* „ausšti, švisti“; *Cíekė* up. Šlu.: *cíekis* „dėmė“, *ciẽkis* „demėtas, keršys“; *Ditvà* up. Eiš., **Dituva* up. Prk. (dabar *Dit-upis*) – plg. trak. Διτας, Διτα, alb. *ditë* „diena“: ide. **dei-*: **dī-* „švytėti“; *Dryžà* up. Krtv.: *drỹžas*, *-à* „rainas, margas, keršas“; *Drùž-upis* up. Krš. – plg. *drùž-akis* „drūžėtas audinys“, *drūžẽ* „dryžis, ruožas“; *Dul-upỹs* up. Kdn., *Dùlpis* up. Btr. < **Dul-upis*: liet. *dùlas*, lat. *dùls* „pilkas, palvas, palšas, gelsvas, gelsvai rausvas“; *Dulvas* up. Smal. – galbūt u-kamienis šaknies *dul-* variantas – žr. *Dulupỹs*; *Dū́mas* ež. Sem., *Dũmė* up. Brb., *Dūmẽ* up. Žž., *Dū́mešis* up. Klp., *Dumpeklis* up. Šl. < **Dūm-peklis*: *dū́mas*, *dũmas* „kuris dūmų spalvos, dūminis“; *Dùmsė* up. Jon., *Dum̃sis* up. Žsl.: *dumsùs* „tamsus, miglotas“; *Dvỹliškis* ež. Aln., *Dvyliùkas* up. Vnd., *Dvỹl-upis* up. Krkn.: *dvỹlas* „tamsiai rausvas“; *Eržvilkaĩ*, *Eržvilkas* up. Erž., *Éržvėtas*, *Erzvėtaĩ* ež. Tvr., *Erzvėtà* up. Tvr. – plg. gr. αργός, toch. *A ārki* „šviesus“; *Gaidẽ* ež. Rim., *Gaidỹs* up. Jsv., up. Žmt., ež. Ad., *Gíedulis* up. Vkš. – plg. pr. *gaidis* „kviečiai“, *gaylis* „baltas“, lat. *gaišs* „šviesus“, liet. *gaidrà* „giedra“; *Gáiliekas* ež. Srj., *Gáilintas* ež. Mrk.: pr. *gaylis* „baltas“; *Gaĩs-upis*, *Gais-upỹs* up. Nj.: *gaĩsas* „pašvaistė; šviesa, žiburys“; *Júodk-upis* up. Jrb. ir kt., *Juodk̃-upỹs* up. Čk.: **juodkis*, plg. *juõčkis* „juodis“; *Juodà* up. Msn., up. Rm., *Júodas* ež. Rud. ir kt., *Júodasai* ež. Ds. ir kt., *Juodóji* up. Kltn. ir kt., *Júodė* up. Als. ir kt., *Juodẽ* up. Mšg., *Júodis* ež. Mrk. ir kt., *Juodỹs* ež. Ktk., *Juodžia* up. Žm., *Juodáitis* ež. Lp., *Juodẽlė* up. Mšg., *Juodẽlis* ež. Klvr. ir kt., *Juodẽnis* ež. Lkm., ež. Švnčl., *Juodijà* up. Jz., *Juodìkis* ež. Onš., *Juodýkšnis* up. Raud.,

Juodýnas ež. Švnčl., *Juodìnė* up. Jon., *Juodỹnė* up. Jon., *Juodìnis* ež. Ign., ež. Smal., *Juodiniškis* up. Skm., *Juodišà*, *Juodišius* up. Ktk., *Juodišà* up. Ut., *Juodišius* ež. Ktk., *Juodiškė* up. Trgn., *Juodìškis* ež. Lp., *Juõdlė* ež. Šauk., *Juod-ekẽlis* ež. Jz., *Juod-ẽkiškės* up. Alv., *Juodmenà* up. Jon., *Júod-a-kampis* ež. dalis Lkm., *Júod-atakė* up. Prk., *Júod-eženis* ež. Krč. ir kt., *Júod-ravis* up. Rs., up. Šauk., *Júod-revis* up. Btg., *Juod-šakà* up. Šll., *Júod-šakis* up. Jrb., *Júod-upalis* up. Klp. ir kt., *Juod-upãlis* up. Šv., *Júod-upė* up. Brž. ir kt., *Juod-ùpė* up. Pgg., *Juod-upẽ* up. Lkm., *Júod-upelis* up. Graž., up. KzR., *Júod-upis* up. Als. ir kt., *Juod-ùpis* up. Čk. ir kt., *Juod-upỹs* up. Aln. ir kt., *Juodžerỹs* ež. Ds. < **Juodž-ežerys*, *Júodž-ia-upis* up. Sem., *Júodž-iupis* up. Jsv., *Jiedž-iupelis* up. Ds. < **Juodž-iupelis*, *Júodos ùpis* Vd., *Júodasai upẽlis* Tvr., *Júodasai Vanduõ* up. Tj.: *júodas*, *-à*, *juodàsis*, *-óji*, *júodasai*; *Kéršis* up. Dbk., *Keršiaĩ* du ež. Blnk.: *kéršas*, *keršas*; *Kirkšnìs* up. Rt., *Kirkšnóvė* up. Btg., *Kirkšn-ó--upis*, *Kirkšnója*, *Kirkšnojis* up. Pln. – plg. pr. *kirsnan* „juodas“; *Kirsnà* up. Klvr. – jotvingiškas vardas (lietuviškai būtų **Kiršna* ar **Kirkšna*): pr. *kirsnan* „juodas“; *Kiršinas* up. Bsg., *Kiršvalkis* up. Vdk. – žr. *Kirkšnìs*; *Krėsl-upis* up. Šlv. – plg. lat. *krẽsls* „tamsus“; *Krosà* up. Lš.: *krosà*, *krõsas* „rausva spalva“; *Laũkė* up. Kltn., up. Tv., *Laukantė* up. Tlž., *Laukesà* up. Zr., *Laũkesas* ež. Smal., *Láukinė* up. Ktk., *Laukystà* up. Žsl., *Laukojỹs* ež. Ign.: *laũkas*, *láukas* „su balta kakta ar baltu snukiu“, plg. *laukóji* „kakta“ (nors gali būti ir iš *laũkas* „lygi, be medžių vieta“); *Margà* up. Pb., *Márgis* ež. Trak., *Margẽlis* up. Grnk., *Marginỹs* up. Pšš., *Margõtė* up. Srj., *Márg-upis* up. Krš., *Mařg-upis* up. Als., up. Srd.: *márgas*; *Mėlìnis*, *Mėlỹnė* up. Erž., *Mėlỹnis* ež. Ob., *Měl-upis*, *Mėl-upỹs* up. Prnv., *Měl-upis* up. Šauk.: *mėlas*, *mėlynas*; *Milžtė*, *Milžtis* up. Šlv.: *mìlžti* „tvenktis, niauktis“, lat. *milzt* „niauktis, temti“; *Mìrglonas*, *Mìrglius* up. NmŽ.: *mirgėti*; *Muřginis* up. Žml.: *mùrgas* „margas, rainas“; *Niáuka* up., ež. Krtv.: *niáuktis*; *Niũkas* up. Zp. – plg. *niùkti* „niauktis“, *niũkas* „kas apniukęs“; *Pálšis* up. Grz., *Pálšinis* ež. Vs., *Palšìnis* ež. Dgč., *Paĺš-upis* up. Tl.: *pálšas*, *paĺšas*; *Piẽnė*, *Pienià* up. Kvr., *Pienà* up. Šm. < **Pienẽ*, *Pienaujà* up. Kv.: *píenas*; *Pilkė* up. Vdk., *Pìlkis* up. Šll.: *pìlkas*; *Raĩn-upis* up. Šl.: *ráinas*, *raĩnas*; *Raudõnė* up. Erž. ir kt., *Raudõnis* ež. Dkšt., *Raudonaĩtė* up. Vl., *Raudonẽlė* up. Vlk., *Raudón-upė* up. Snt., *Raudón-upelis* up. Šd., *Raudón-upis* up. Aln. ir kt., *Raudón-meižis* up. Trg., *Raudóna upẽlė* up. Alv.: *raudónas*; *Raũsvė* up. Gž., up. Kbr.: *raũsvas*; *Raũškas* ež. Šll. – plg. liet. *rauškùs* „rūškanas“; *Rudaminà* up. RdmV. < **Rud(a)mena*: *rudmuõ* „rudumas, rūdis“; *Rùdė* up. Brb. ir kt., ež. Žsl., *Rudẽlė* up. Gdl., *Rudekšnà* up. Pg., *Rudesà* up. Mlt., *Rudesà*, *Rùdesas* ež. Mlt., *Rùdija* up. Užv., *Rudijà* up. Kš., *Rudìlis* up. Kp., *Rudìnė* up. Ant., *Rudáuka* ež. Klvr., *Rudõkė* up. Varn., *Rùd-upalis* up. Krt., up. Šv., *Rùd-upelis* up. Srv., *Rud-upẽlis* up. Nj., *Rùd--upė* up. Eiš., up. Kr., *Rud-ùpė* up. Pnt., *Rùd-upis* up. Kdl. ir kt., *Rud-upỹs* up. An. ir kt., *Rud-barzdis* up. Bsg., *Rùdžio ẽžeras* Pln. < **Rudis*: *rùdas*; *Rùškis* ež. Tv. – plg. liet. *rūškanas*; *Rũžas* ež. Rim., *Rũžis* ež. Mrk., *Ružà*, *Ruzvà* up. Rod. – plg. *rũžas* „raudoni dažai“; *Sárkainis* up. Kv. – plg. lat. *sařkans* „raudonas“, liet. *sárkanas* „įraudęs, raudonas“; *Sartaĩ* ež. Ds., *Sařtė* up. Grk., *Sařtė*, *Sartà* up. Žgč., *Sařtis* up. Skd., *Sartãlė* up. Lkv., *Sartẽlis*, *Sartẽlė* up. Bt., *Sartìkė* up. NmŽ., *Sařt-upis*, *Seřt-upis* up. Akm., *Sařt-upis* up. Krž. ir kt., *Sart-upỹs* up. Dt., *Sart-valkỹs* up. Gdž.: *sařtas*; *Saũl-upė* up. Tl., up. Žm., *Saul-ãtakis* up. Rdd.: *sáulė*; *Seřt-upis* up. Dr.:

sařtas; *Spálvė*, *Spalvė* up. Krtv.: *spalvà*; *Spìginas* up. Yl. – plg. liet. *spìginti* „labai šviesti“; *Spilgỹs* up. Lk. – plg. lat. *spilgs* „žibantis, ryškus“, liet. *spilgti* „stilbti, menkti be saulės“; *Svaitũtas* ež. Ds., *Svaitiñgis* ež. Alv., *Svitùkas* ež. Onš., *Svetùs* up. Dg. – šaknis *sv-* < **šv-* yra baltų – sėlių, jotvingių – dialektizmas (*svait-*: *svit-*: *svet-* < **sviet-*), plg. liet. *ãt-švaitas*, *švìsti*, *šviẽsti*; *Šẽmė*, *Šẽmis* up. Bt., *Šemùkas* ež. Auk. < **Šėmukas*, *Šiemetis*, *Siemnėtas* ež. Vvs. < **Šėmėtas*, *Šėm-ó-raistis* up. Brš.: *šẽmas*; *Šeřmis* ež. Onš., *Šermuõkė* up. NmŽ., *Šermùtas* up. Pn. – plg. *šìrmas*, *šiřmas*, toliau – *šařmas*, *šarmà* „šerkšnas“; *Širva* ež. Krtv., *Širvỹs*, *Širvinà*, *Širvena*, *Širvinta* ež. Pb., *Širvinas* ež. Dbg., *Širvintà* up. Plk., up. Žal., *Širvintà*, *Širvintója* up. Šd., *Širvėnõs ẽžeras* Brž. < **Širvėna*?: *šiřvas*, *šìrvas*; *Šývinis*, *Šývinė* up. Krtv., *Šiv-ùpė*? up. Rs.: *šývas*; *Šveĩstė* up. Bt.: *šveĩsti*, *šviẽsti*; *Šveĩstrė* up. Vvr.: *šveitrùs* „blizgantis, nušviestas“, *šveĩsti*, *šviẽsti*; *Švẽtė* up. Žg., *Švẽtimai*, *Svẽtimai* up. Žg. – plg. *nu-švèsti*, *nu-švẽto* „nušvisti“, *švìsti*, *šviesùs*; *Švýdiškis* up. Jnšk. – plg. *švidus* „šviečiantis, blizgantis“; *Švitinỹs*, *Švìtinis* up. Pš.: *švìsti*, *švitẽti*; *Talẽ* up. Mšg., up. Ut., *Talỹs* ež. Ut., *Talaĩkė* ež. Graž., *Tola* up. Vp. < **Tala*, *Telỹs* up. Klt. < **Talys* – plg. liet. *talẽ* „takelis per užžėlusią pievą“, lat. *taluôt* „balti, blykšti“; *Tamsẽ*, *Tamsẽs rãvas* Vlkj., *Tamsė* up. Vš.: *tamsùs*; *Tamšà* up. Tl. – plg. liet. *tamsùs*, lat. *tùmšs* „tamsus“; *Temelỹs* up. Gdž., *Tameliùkas* ež. Auk. < **Temeliukas*: *témti*, *aptẽmėlis*; *Týtuva*, *Týtauka* up., ež. Tt., *Tìtnas* ež. Rud., *Titmenà*, *Týtmena* up. Stk., *Tìt-upis* up. Kr., *Tìt-valka* up. Kdn. – plg. sen. ind. *títhi-*, *tithá-* „diena?“, gr. τῖτώ „diena, saulė“, lot. *tītiō* „nuodėgulis“, liet. *tìt-nagas*; *Tùlė* up. Skdv. – plg. lat. *tuls* „nubalimas, išbaltėjimas?“, *tuluôt* „linus balimui ištiesti“; *Ūkis* up. Bt., *Ūkõjas* (*Ukõjas*?) ež. Lkm.: *ũkas* „migla, ūkana“; *Vaiskulỹs* up. Šd., *Vaiskulỹs*, *Vaĩskulis* up. Vnd., *Vaĩsk-upis* up. Sd.: *váiskus*; *Vařmė* up. Užv., *Varmijà* up. Nv. – plg. pr. *wormyan* „raudonas“ (nors plg. ir liet. *vařmas* „uodas, sparva“); *Žáigis*, *Žaiginỹs* Krš. – plg. lat. *zaigs* „žibantis, spindintis“, *zaiguôt* „švytėti, žibėti, spindėti“; *Žalẽlis* ež. Mlt., *Žalesà* up. Nmč., *Žãlesas* ež. Rš., *Žalesỹs* up. Kdn., *Žaliàsis* ež. Auk., *Žãliasiai* ež. Ign., up. Dkšt., *Žalìkė*, *Žalãlis* up. Žgč., *Žalióji* up. Btr. ir kt., *Žaliùkės* up. Gdž., *Žãl-iupis* up. Šd., up. *Žãl-upė* up. Št., *Žãl-upis* up. Krp., up. Varn., *Žãliasai upẽlis* Antz., *Žalíeji ežeraĩ* Rš., *Zalùlis* ež. Mlt. < **Žalulis*, *Zal-burgis* Grš. < ? **Žal-burgis*: *žãlias*; *Žalvė* up. Užv., *Zálvas* ež. Dgč., *Zálvė* up., ež. Antz., *Zalvỹs* ež. Antz. (šaknis *zalv-* šiuo atveju yra sėlizmas iš **žalv-*): *žalvas* „žalsvas“; *Žařčius* up. Rm. – plg. *žeřti* „skleisti spindesį“, *žarà*; *Žarstẽlė* up. Šil. – plg. *žarstýti*, *žeřti*, *žėrėti*; *Žẽbrė* up. Pbrd., *Žerbuvà* ež. Tt. < **Žebruva*, *Žežiebrà* up., ež. Mlt. < **Žežebra*, *Zebrỹs* up. Gdl., *Zebriùs* up. Ūd. (< **žebr-* jotvingizmas): *žẽbras*; *Želsvėlė* up. Ldvn., *Želsvõs ẽžeras* Ldvn. (galbūt iš **Želsva*) – plg. *žalsvas*; *Želt-upė* up. Krkn., *Želt-upỹs* up. Krk.: *želtas* „gelsvas“; *Želva* up. Kš., up. Žl., *Želvis* ež. Trgn., *Želvos* ež. Ktk., *Želvykštis* ež. Mlt. ir *Zélva* ež. Vvs., *Zélvė* up. Vvs. (< **želv-*): *želvas* „žalsvas“; *Žerẽlis* up. Šl. – plg. *žérti*, *žėrėti*; *Žibà*, *Žibãlė* up. Plng., *Žibùlė* ež. Lbv., *Žìbilas* up. Lbg.: *žibėti*, *žibùs*; *Žiegas* ež. Ds. – plg. lat. *zaigs* „žibantis, spindintis“ (žr. *Žáigis*); *Žilė* up. Vdk., *Žil-upis* up. Gž., *Žýlė* up. Šll., *Žylẽ* up. Vrn., *Žýl-upis* up. Kltn. ir kt. – plg. liet. *žìlas*, *žỹlis* „žilumas“, lat. *zils* „žilas“; *Žvarantà* up. Čk., *Žvãrilas* up. Grz., *Žvér-n-a* up. Dbg., *Žvér-n-as* ež. Dbg., *Zver-s-à*, *Žver-s-à* up. Pž. – plg. lat. *zvẽruot* „žėrėti, spindėti, švytėti, mirgėti“, *zvęrs* „žėrintis, švy-

tintis, spindintis“, *zvirêt* „mirgėti, žėrėti“, liet. *žvyrúoti* „mirgėti, ribėti“; *Žvelesỹs* up. Šv., *Žvelsà* up. Grg. – plg. liet. *žvilti* „blizgėti“, *žvilùs* „žvilgus“, lat. *zviĮš* „spindintis, švytintis“, *zvilnêt* „liepsnoti, žėruoti“; *Žvỹg-upis*, *Žvyg-upỹs* up. Km. – plg. liet. *žvygulỹs* „spindesys, mirgesys, žvilgesys“, *žvỹguliuoti* „spindėti, žvilgėti“, lat. *zvĩguluôt* „t. p.“.

Vandens kokybės reikšmės hidronimai

§ **115.** Tai hidronimai, kilę iš vienokią ar kitokią vandens kokybinę ypatybę reiškiančių žodžių. Kaip ir daugeliu kitų, taip ir šiuo atveju, būtina pabrėžti, jog kai kurie hidronimai prie šios semantinės kategorijos priskirti preliminariai. Ateityje, tikslinant atskirų upių bei ežerų vardų etimologijas, gali pasirodyti, jog dabartinė mūsų nuomonė vienur kitur koreguotina. Bet, atrodo, bendras vaizdas iš esmės keistis neturėtų.

Vandens kokybės reikšmės hidronimai nėra visiškai vienodi. Tarp jų pirmiausia išsiskiria upių bei ežerų vardai, kilę iš tokių vandens kokybę apibūdinančių apeliatyvų, kurie reiškė paties vandens kokią nors ypatybę (vandens švarumą, skaidrumą, nešvarumą, drumstumą, skonį ir pan.). Kiti šio semantinio būrio hidronimai vandenį apibūdina ne pagal paties vandens ypatybę, o pagal antrinę, vėlesnę, „atneštinę“, jeigu taip galima pasakyti, ypatybę, sakysim, pagal tai, kokių daiktų esama vandenyje ir pan.

Iš viso vandens kokybės reikšmės hidronimų žinoma apie 310.

Pirmiausia pateikiame hidronimus, apibūdinančius vandenis pagal jų pačių ypatybes. Jų yra apie 200.

Daũsinas ež. Krž. – plg. *Dusà* (žr.) ir *dùsti*; *Degùtė* up. Al., *Degùtinė* up. Pn., *Degùt-intakis* up. Šmk.: *degùtas*; *Dėmẽ* up. Švnč., *Dẽmenas* ež. Dgč., *Dẽmenas* ež. Srj.: *dėmẽ*; *Dérvelis*, *Dervelỹs* up. Rz., *Dervìnis* up. Antz.: *dervà*; *Dragáitis* ež. Vvs.: *drãgės* „mielės“; *Drankìnė* up. Šlu., *Drančiùkas* up. Klm.: *dránka* „ėdalas, jovalas, pamazgos“; *Drožlỹnė* up. Pnm.: *drõžlės* „drumzlės“; *Drumstà* up. Bt., *Drumstas* ež. Kur.: *druñstas*, *-à*; *Dusà* up. Pmp., *Dusià* ež. Srj., *Dusẽlė* ež. Srj., *Dusetà* up. Ds., *Dùsetas* ež. Ds., *Dusyna* up. Vžns., *Dusýnas* ež. Skm., ež. Vžns., *Dùs-upis*, *Dus-upỹs* up. Nj.: *dùsti* „trokšti, dvisti, švinkti, gesti“; *Dusmenà* up. Dg.: *dùsti*; *Dvẽsienė* up. Pmp.: *dvẽsti* „gaišti, stipti“; *Eiškũnas* up. Ms.: *éiškus* „aiškus“; *Gaivẽnis* up. Yl.: *gaivùs*; *Gẽdika* up. Žr., *Gedõtė* up. Rs., *Gedùtis* up. Kl., *Gẽd-upis*, *Ged-upỹs* up. Kdl., *Ged-upỹs* up. Čk.: *gèsti* (*geñda*, *gẽdo*); *Geištỹs* up. Vkš. < **Gaištys*; *gaĩšti* „dvėsti, stipti“; *Gest-upỹs* up. Lkv.: *gèsti* „pūti“ ir pan.; *Giedrẽ* up. Tj., *Giedrỹs* ež. Dgl., *Giedrėlis* ež. Lkm.: *giẽdras*; *Girbỹs* up., ež. Vžns.: *gerbùs* „švarus“; *Glýnas* ež. Mrk.: *gliñti* „tepti, terlioti“; *Glitìs*, *Glýt-ežeris* ež. Gr., *Glìt-upis* up. Žr.: *glitùs*; *Glivijà* up. Kv. – plg. lat. *glīve* „aptrauktas vandens paviršius, žalios gleivės ant vandens“, liet. *gléivės*; *Greĩnė* up. Krž., *Grein-upỹs*, *Greĩn-upis* up. Lk.: *grienẽ* „plonas paviršiaus sluoksnis“; *Gryn-upỹs* up. Rm., *Grýn-ravis* up. Šlv., *Gryno upalis* Skd. (matyt, iš **Grynas*): *grýnas* „švarus, nesuterštas“; *Išrūginis* ež. Nmč., Vrn.: *išrūgos*; *Kalkùtis* up. Lbv.: *kálkės*; *Krašuonà*, *Krašúonis* up. Ut., *Krešẽnė* up. Lk., *Kriẽšinė* up. Krtv. < **Krešinė*: *krašėti*, *krešėti* „tirštėti, tirštėjant džiūti, krekėti“; *Kraujìnė* up. Slk.,

Kraujùkė up. Gdž., *Kraũj-a-upė* up. Št., *Kraũj-a-upis*, *Kraûj-upelis* up. Ut., *Krauj-a--upỹs* up. Slk., *Krauj-ùpė* up. Kdn., *Kraũj-upis* up. An. ir kt., *Krauj-upỹs* up. Kdn., *Krau-leidỹs* up. Šv., *Kraũ-upis* up. Jon., up. Kltn., *Kraujų upẽlė* Vvs.: *kraũjas*; *Krekenà* up. Lkš., *Krekenáuza* up. Plt.: *krekenà*, *krẽkenas*, *krekėti* „tirštėti, krešėti“; *Krẽvė* up. Gdž., *Kriovẽlis* ež. Ds. < **Krevelis* – plg. lat. *kreve* „tekantis kraujas“; *Kriaus-upỹs* up. Bb., up. Čk.: *kriaũsti* „skresti“, *apkriaũsti* „apsitraukti nešvarumais, apskresti“; *Krūvandà* up. Čk. < **Kruvanda* – plg. *krùvinas*; *Liólinga* up. Šlv., *Lõlyčia*, *Lõlytis* up. Vn.: *liólis* „dumblas, purvas“; *Lipkà* up. Jon., *Lìpkus* up. Rt.: *lìpkus* „kas sulipęs, suskretęs, nešvarus“; *Lipšỹs* ež. Dbk.: *lìpti* „klijuotis“, plg. *lipštùs* „lipšnus“; *Lópė* up. Ss.: *lópas* „dėmė“; *Maišìn-upis* up. Klm.: *maišinas* „miešinas, drumzlinas, sumieštas“; *Maišỹs* up. Grl.: *maišýti*, *miẽšti*, *mìšti*; *Medaũs upìs* Pp.: *medùs*; *Mėžià*, *Mežẽ*, *Mežỹs* up. Švnč. – plg. liet. *mẽžti* „tepti, keršti; niauktis, ūktis“; *Miltaujà* up. Trg., *Mìlt-upis* up. Jon., *Milč-iupė* up. Šr.: *miltai*; *Mirẽlis* ež. Trgn., *Miruõlis* ež. Lkm.: *miřti* („išmiręs“); *Mùsė* up. Onš., *Musẽ*, *Musià* up. Msn., *Musià* ež. Pb., *Musẽlė* up. Sb., *Musìnė* up. Pž., *Musìnis* up. Jon. – plg. *mùsti* „tirštėti verdant, suvirti į košę“, *mùsos* „pelėsiai“, *musóti* „trauktis mūsais, gliaumyti“; *Mũsis* ež. Švnč., *Mūsỹs* ež. Onš., *Mũsas*, *Mũs--ežeris* ež. Sb.: *mūsaĩ* „skysčių paviršiuje susidariusi plėvelė; pelėsiai“, *mũsas* „mūsai, pelėsis“; *Nìžis* up. Lk., *Nýžuva* up. Krp. – plg. *nìžti* (*nýžta*) „pradėti niežėti“ (matyt, semantiką reikia suprasti kaip „vandenis, sukeliančius niežus“); *Núod-ežeris* ež. Ktk., *Núdis* ež. Vg. < **Nuodis*: *nuodaĩ*, *nuõdas*; *Piẽštvė* up. Srd. – plg. *piešà* „dėmė, suteptis; paišai, suodys“, *piẽšos* „suodžiai“; *Pišià*, *Pišẽlė* up. Pmp.: *pišà*, *pišė* „dėmė“, *pìšas* „pieša, suodžiai“; *Plẽk-upis* up. Grg.: *plẽkas*; *Prãvalas* ež. Ign., ež. JnšM., *Pravalà* up. JnšM. – plg. *pravalýti* „kiek išvalyti“; *Puřvė* up. Ar. ir kt., *Puřviai* up. Žm., *Puřvis* ež. Msg., ež. Vvs., *Purvẽlė* up. Krn., *Purvìnė* up. Kpč., *Purvìnis* ež. Lbv., ež. Vs., *Purvìnka* ež. Zr.: *puřvas*; *Putrìnė* up. RdN., *Pùtrinis*, *Putrìnka* ež. Zr., *Pùtrinis* ež. Lkm.: *putrà*; *Ríeb-ežeris* ež. Smal., *Rieb-galỹs* up. Dt.: *riebùs*; *Rũdė* up. Šl., *Rūdijà* up. Klm., up. Stk., *Rũd-upė* up. Vs., *Rūd-upẽlė*, *Rūdžių upẽlis* up. Prn., *Rūd-upẽlis* up. Žd., *Rũd-upis* up. Akm. ir kt., *Rūd-upỹs* up. Ar. ir kt.: *rūdà*, *rūdìs*, *rũdys*; *Rūgt-upis* up. Vvs.: *rúgti*; *Sãgavas* up. Srj. < **Zagavas* < **Žagavas*: *žàgti* „keršti“; *Sakuonà* up. Prnv., *Sakuonà*, *Sakuoniùkė*, *Sakúon-upis*, *Sakúon--ravis* up. Prnv., *Sakuõtis* ež. Dgč.: *sakaĩ*; *Seĩl-iupis* up. Rmš.: *séilės*; *Skaidrỹs* ež. Dkšt., ež. dalis Dkšt.: *skaidrùs*; *Skáistė*, *Skaistẽlis* up. Slm., *Skáistė* ež. Brž., ež. PnmR., *Skáistis* up. Sk., up. Lbv., ež. Šmn. ir kt., *Skaistẽliai* du ež. Klvr., *Skáistinė* up. Ob., *Skáistinis* ež. Dgč., *Skaistónis* ež. Lkm., *Skáist-ežeris* ež. Pb., ež. Vb., *Skáist--upis* up. Ad. ir kt., *Skaist-upỹs* up. Pn.: *skaistùs*, *skáistus*; *Skėmis* up. Vvr., *Skeĩmis* ež. Pbrd. < **Skėmis* – plg. *skėmas* „žymė, pelėsiai“, *skėmyti* „apaugti pelėsiais“; *Smalà*, *Smalìnė* up. Jon., *Smãlinis* up. Rdd., *Smaliniñkas* ež. Vrn., *Smãl-iupis* up. Šd., *Smãl-upis* up. Mžk.: *smalà* „derva“; *Smal̃vas* ež. Smal. – galbūt *u*-kamienis šaknies *smal-* variantas (žr. *Smalà*); *Smárdonė* up. Pbr., up. Pšl., *Smařd-upis* up. Žr., *Smirdãlius* up. Trg., *Smirdẽlė* up. Krtv. ir kt., *Smirdẽlius* up. Čk., *Smirdẽlius*, *Smirdẽlis* up. Glv., *Smìrd-upis* up. Pkn., *Smìrd-upis*, *Smird-upiùkas* up. Žgč.: *smárvė*, *smirdėti*; *Smetõn-upis* up. Trš.: *smetonà* „grietinė“; *Sriùt-upis* up. Skd., *Srùt-upė* up. Pbs.: *srùtos*, *sriùtos*; *Súodė* up. Žml., *Súod-upis* up. Jnš., up. Šl., *Súod-upelis*

up. Ss.: *súodys, súodžiai*; *Sùtrė* up. Švn., *Sutrìnis* ež. JnšM., *Sutrùkas* ež. Auk.: *sùtros* „srutos"; *Šárm-a-upelis, Šármo upẽlis* up. Gdr.: *šármas* (nors plg. *šařmas, šarmà* „šerkšnas"); *Šiupinỹs* up. Krž.: *šiupinỹs*; *Šlavẽ* up. An., *Šlavantà* up. Kps., *Šlavañtas* ež. Vs., *Šlaveità* up. Dr., *Šlavìnas* ež. JnšM., *Ãp-šlavas* ež. Lel.: plg. *šlúoti* „valyti" (*šlavù* „šluoju", *šlaviaũ*), lat. *slaũcît* „šluoti", sen. lot. *cluō* „valau", got. *hlūtrs* „grynas, tyras"; *Šnaĩkštis* up. Nj.: *šneĩkšti* „šiukšlinti"; *Šuma* up. Pb., *Šumerà, Šùmera, Šiumerà* up. Št. – plg. *šùmas* „nuvirimas, viralo žymė, nuoviros, putos"; *Térmentas* ež., up. Vs.: *terménti* „daryti nešvarų, terlioti", *termóti* „tepti, terlioti", *termà* „jovalas, terlius"; *Tirštẽlis* up. Skdv.: *tiřštas*; *Tranỹs* up. Krk. – plg. *tranėti* „pūti, senti, dūlėti"; *Trõšk-upis* up. Ms., *Trošk-upỹs* up. Šlv.,: *trókšti*; *Trundà* up. Erž. – plg. *trundėti* „pūti, gesti", *truñdys* „rūdys, nešvarumai; sugraužto medžio dulkės"; *Tumėjà* up. Kvr., *Tùminas* up. Vb.: *tumùs, tumẽ, tuméti*; *Tùn-žiogis* up. Šlu., *Tunẽlis* up. Pn., up. Pž.: *tùneliai* „drumzlės", *tùnės* „skysčių nuosėdos, dumblas", *sutunėti* „sutirštėti"; *Vynijà* up. Trg., *Vỹn-upis* up. Sb.: *vỹnas*, plg. lat. *vīnupīte* „vyno upė"; *Vókė* up. Trak., *Vók-upis, Vok-upỹs* up. Krš.: *vóktis* „valytis", lat. *vâkt* „nuimti (nuvalyti) derlių"; *Võpn-a-ravis, Vopn-ã-ravis* up. Ar.: *vopnà* „kalkės"; *Žagiẽnis* up. Pn., *Žãg-upis, Žag-ùpė* up. Vnd. – plg. *žàgti* „keršti valgį, vandenį"; *Žaũgedas, Žaũgėdas* up. Pbrd., *Žaugėdà* up. Švnčl. – matyt, kamienas *Žaugėd-* yra vėlesnis perdirbinys (suslavintas) iš *žuv-ged-* : *žuvìs* ir *gèsti*; *Žiūrà* ež. Kp. – plg. lat. *žūra* „nešvarus, purvinas vanduo; paplavos, pamazgos, drumstas skystis".

§ **116.** Prie vandens kokybės reikšmės hidronimų priskirtini ir upių bei ežerų vardai, apibūdinantys hidroobjektus pagal jų antrines, vėlesnes ypatybes, t. y. pagal ypatybes, neišplaukiančias iš vandens prigimties (dar žr. § 40). Dažniausiai tai hidronimai, kilę iš pavadinimų daiktų, kurių gausu, kurių randama vandenyje ir pan. Vieni iš tų daiktų yra daugiau ar mažiau susiję su pačiais vandenimis. Sakysim, *Šiekštẽ* < *šiekštà, šiekštas* „žemėje arba vandenyje gulėjęs kelmas, stuobrys". Kiti daiktai gali būti visai atsitiktiniai, vandeniui nebūdingi ir nebūtini. Pavyzdžiui, *Bãčk-upis* < *bačkà* „statinė". Kokio visiškai aiškaus, esminio skirtumo tarp šių dviejų vienos semantinės grupės hidronimų nėra, todėl visi jie pateikiami drauge. Iš viso šio semantinio pogrupio hidronimų yra apie 110.

Añglis ež. Švnč., *Anglẽlis* ež. JnšM., *Añglinis* ež. Slk., ež. Ut.: *anglìs*; *Ašãkinis* ež. Pnd., *Ašakìnis* up. JnšM.: *ãšaka* „smulkus žuvies kaulas"; *Aščià* up. Sb.: **astis* „akstis, žuvies kaulas" ir pan.; *Áuks-upis* up. Pn.: *áuksas*; *Bãčk-upis* up. Klm.: *bačkà* „statinė"; *Bãsl-iupis* up. Pn.: *baslỹs*; *Gelẽžė* up. Pn. ir kt., *Gelẽžis* up. Vad., *Gelẽžius* up. Krtv. ir kt., *Geležìnis* ež. Vvs., *Gelẽž-upis* up. Bb. ir kt., *Gelež-ùpis* up. Nmk., up. Rz., *Geĺžė* up. Krž., up. Rdn., *Geĺžis* ež. Als., *Geĺž-ravis* up. Klm., *Gélž-upis* up. Tv., *Geĺž-upis* up. Als., up. Rdn.: *geležìs, gelžìs*; *Geležìn-upis* up. Als.: *geležìnis, geležìs*; *Geležýn-upis* up. Plv.: *geležýnas*; *Giñtaras* up. Rs., *Giñtaris* up. Šd.: *giñtaras*; *Iženà* up. Šm., *Ìženas* ež. Šmn., *Ìž-upis* up. Nj., *Ỹžnė* up. Lkv., *Izìtas* ež. Dgč. < **Ižitas*: *ìžas, yža* „ižas"; *Kalãdinis* up. Lkš.: *kalàdė*; *Karnẽlis* ež. Dbg., *Kařn-upė* up. Rd., up. Sk., *Kařn-upis, Karn-upỹs* up. Sk., *Skarn-upis* up. Jnš. < **Karn-upis*: *karnóti* „plaušėti, plūšyti", *karnà*; *Kermėžỹs* ež. Lel.: *kerméti* „gausiai augti, apsitraukti, aplipti", *apkerméti* „apaugti kuo", *užkerméti* „užaugti, apsitraukti kuo"; *Kìrnė* up. Dbg., up. Žmt., *Kirnỹs* ež. Zr., *Kirneĩlė* up. Mlt., *Kirneĩlis* ež. Klt.,

Kiřn-upalis up. Klp.: *kìrna* „vandens išplauta medžio ar krūmo šaknis upės krante; vieta, kur suvirtę medžiai, lūžtvė“, plg. pr. *kirno* „krūmas“; *Krausliùkas* ež. Lnt. **Kraukšliukas*: *kraukšlẽ* „plonas, sausai iššalęs ledas, sausledis“, *kraũkšlas* „sušalęs grumstas, gruodas“; *Krẽgžlė* up., ež. JnšM.: *kregžlẽ* „aštrus gruodas“; *Kurklẽ* up. Kur., up. Vlkj., *Kurklỹs* ež. Kur.: *kuřklas* „kurkulas, varlių kiaušinėlis, ikras“; *Kurkùlė* up. Varn.: *kuřkulas* „kurklas“; *Lakštenà* up. Jdp., *Lakštùtė* up. Pnd., *Lakšt-ùpė* up. Pbr.: *lãkštas* „lapas“; *Lẽd-upis* up. Šauk.: *lẽdas*; *Našỹs* ež. Ob. – plg. lat. *našs* „sąnašos“, liet. *są-našos*; *Pelãkis* ež. Trgn., ež. Ut., *Pelakỹs* ež. Dgl., *Pẽlekas* ež. Aps. ir kt., *Pelekõnas* ež. Aps.: *pẽlekas*; *Pjaujà* ež. Pbrd. < **Pjaulia*: *pjaũlas*, *pjáulas* „supuvęs, sutrešęs medis“, *pjaulaĩ* „sutrešusio medžio gabalai, trandys“; *Piningius* up. Kltn.: *pìningas* „pinigas“; *Plaušẽlis* ež. Plng., *Plaušinė* up. Vv., *Plaušìnis* ež. Vrn., *Pliaušẽ* up. Lkm., *Pliaušỹs* ež. Trgn.: *plaušà*, *plaũšas*, *plaũšos*; *Plyt-upỹs* up. Rdd.: *plytà*; *Plùnksn-upis* up. Sd.: *plùnksna*; *Rastìnis* up. Kdl., *Rastýtis* ež. Trak., *Rãst-upis*, *Rast-upỹs* up. Ob. (šaknis *rast-* visais atvejais nedėsningai iš **rąst-*): *rąstas*; *Raž-upẽlis* up. Gdž.: *rãžas* „sausas virbas, žolės ar javo stiebas, šiaudas“; *Rẽčk-upis* up. Rdd.: *rėčkà* „puskubilis“; *Rõninis* ež. Klvr., *Rón-upis* up. Sd.: *rónas* „rąstas“; *Saknà* up. Vs., *Sãknas* ež. Vs. (< **šakn-*, jotvingiški hidronimai): *šaknìs*; *Sidabrà* up. Jnš., *Sidãbrinė* up. Alv., *Sidabrìnė* up. Vg., *Sidabrìnis* up. Sem., *Sidãbr-upė* up. Tj., *Sidãbr-upis* up. Šd., *Sidãbr-upelis* up. Gdž. ir kt.: *sidãbras*; *Stìklius* ež. Krtv., *Stỹklis* ež. Ms. < ?**Stiklis*, *Stikl-iùpė* up. Lap.: *stìklas*; *Stuobrìnė* up. KzR.: *stuobrỹs* „be viršūnės medis“; *Šandỹs*, *Šañdis* up. Švnčl. – plg. *šandaĩ* „šiukšlės, sąnašos“; *Šẽkštis* ež. Als., *Šėkštỹs*, *Šẽkštis* up. Krš.: *šẽkštis* „šakės pakumpusiais nagais pelenams semti“ (galbūt šakoto kelmo ar pan. prasme); *Šiaũdė*, *Šiáud-upis*, *Šiaud-upỹs* up. NmŽ., *Šiáud-upis* up. Pbs., *Šiaud-upỹs* up. Pšš.: *šiáudas*, *šiaudaĩ*; *Šiekštas* ež. JnšM., *Šiekštẽ* up. Pnd., *Šiekštỹs* ež. Ign., *Šiekštẽlė* ež. dalis Dkšt., *Šiekštẽlis* ež. Blnk., *Šiekštuma* up. Šd., *Šiekšt-upis* up. Br., *Šiekšt-upỹs* up. An.: *šiekšta*, *šiekštas* „žemėje arba vandenyje gulėjęs kelmas, stuobrys“; *Šỹpė* up. Dj.: *šýpas*, *šipulỹs* „mažas šakalys, skala“; *Šukẽtas* up. Lkč., *Šukỹnė* up. Gl., *Šùk-upis*, *Šùkis* up. Dr.: *šùkė*; *Šùl-upis* up. Ar., *Šùl-ia-ravis* up. Šlv.: *šùlė* „statinė, bačka“; *Švin-upỹs* up. Krk.: *švìnas*; *Tošẽ* up. Grk., *Toš-upỹs* up. Btg.: *tóšis*; *Vaškùtė* up. Btg.: *vãškas*; *Žagãris* up. Btr., *Žagarỹnė* up. Jnšk.: *žãgaras*; *Žiedẽlis* ež. Plt., ež. Žž., *Žied-ùpė*, *Žied-ùpis* up. Krk., up. Pnt., *Žied-upỹs* up. Jsv. – *žiẽdas*, plg. lat. *ziêds* „žiedas, gėlė“, *ziêdupīte* „upė, tekanti per žydintį slėnį“.

Hidroobjekto buvimo vietos reikšmės hidronimai

§ **117.** Tai hidronimai, susidarę iš bendrinių žodžių, reiškusių tas vietas, kuriomis bei pro kurias teka upės arba kuriose bei prie kurių yra ežerai. Šių hidronimų pirminės reikšmės buvo susijusios ne tik ir net ne tiek su pačių hidroobjektų ypatybėmis, kiek su upių bei ežerų buvimo aplinką apibūdinančiomis apeliatyvinėmis reikšmėmis. Vadinasi, šios grupės hidronimų semantika nėra grynai hidroniminė. Bet, šiaip ar taip, tai yra reikšminiai hidronimai, nes jais žymimi hidroobjektai charakterizuojami pagal buvimo vietos ypatybes. Iš viso šios reikšmės hidronimų žinoma apie 290.

Tarpusavyje šios grupės hidronimai nėra visiškai vienodi, bet dauguma jų yra susidarę iš fiziografinės arba artimos reikšmės apeliatyvų. Tai hidronimai, kuriais pasakoma, kokiomis vietomis teka upės ir kokiose vietose yra ežerai, iš kokių vietų atiteka, išteka upės ir pan. Jų yra dauguma.

Antra, mažesnė, hidronimų grupė turi „lokalizacinę" semantiką ta prasme, kad jie yra kilę iš apeliatyvų, apibūdinančių hidroobjekto buvimo vietą erdvėje.

Pirmiausia pateikiami hidronimai, kilę iš vietų, kuriose yra hidroobjektai, fiziografinių (nomenklatūrinių) terminų. Jų iš viso žinoma apie 230.

Avinỹko upẽlis Jsv.: *avinỹkas* „avių tvartas; užtvaras lauke avims laikyti"; *Balìnis* up. Kr., *Bãlinis* ež. Ds., ež. Švnč., *Balinis* ež. Lkm., *Balina* up. Auk. < **Balinė*, *Bãl-upis* up. Krn., up. Slč., *Bal-ùpis* up. Dt., *Bãl-ežeris* ež. Mrk., *Bãl-a-kampis* ež. dalis Dkšt., *Bãlų ùpė* Mrs.: *balà*; *Bandìnis* ež. Lkm., *Bandõs upẽlė* Jz.: *bandà* „žemė, kurioje buvo sėjama banda (pasėlys)"; *Béržtalis* up. Žml., *Beržt-upė* up. Krt., *Béržt-upis* up. Grk. ir kt., *Beržt-upỹs* up. Čk.: *béržta* „beržinė žemė, vieta, kur auga beržai"; *Biržẽlis* up. Dglš., *Bìržulis* ež. Varn., *Biržuvė* ež. V., *Birž-upỹs* up. Ob.: *bìržė* „beržų miškelis, beržynas"; *Bìržt-upis* up. Slnt. < **Biržtv-upis*: *bìržtva* „beržynas"; *Buveĩnių ẽžeras* Gr.: *buveĩnė* „sodybos vieta, butvietė"; *Darž-upỹs*, *Darž-ùpis* up. Bb., *Darž-upỹs* up. Pnd., *Dařž-upelis* up. Krkn., *Daržų upẽlis* Jz.: *daržas*; *Dẽgalas* up. Krtn., *Dẽguva*, *Deguvà* up. Rt., *Dẽg-upis* up. Trš.: *dẽgis* „nudegusi vieta"; *Dirvẽlinis* ež. Mlt.: *dirvẽlė*; *Dirvìnis* ež. Ut., *Dirv-upė* up. Žd.: *dirvà*; *Dirvón-upis*, *Dirvóno upẽlis* Vlkj.: *dirvónas*; *Dring-upis* up. Čk. – plg. lat. *driegnis* „pelkėta vieta"; *Durpýno upẽlis* Snt.: *durpýnas*; *Dvar-ã-upė* up. Žm., *Dvãr-upis* up. Trk., up. Vg., *Dvar-upelỹs* up. Srv., *Dvãro upẽlis* Vl.: *dvãras* (dvaro laukų, dvaro žemių prasme); *Eglýn-upis* up. Žd.: *eglýnas*; *Gasdà* up. Klvr. – plg. *gozd* „miškas, šilas" (plačiau žr. § 138); *Gaũgaris* up. An.: *gaũgaras* „kalno viršūnė, kauburys"; *Gìrija* up., ež. Nmč., *Gỹris* up. Rdd. < **Giris*, *Gìraudas*, *Giraudà* up. Dj., *Gìr-ežeris* ež. Vrn., *Gir-ó-takis* up. Krk., *Gìr-upis* up. Bb. ir kt.: *girià*; *Girmuõ*, *Girmuonỹs* up. Pkn. – plg. *germẽ* „senas miškas, giria"; *Gõj-upis* up. Rz., *Gõjų upẽlis* Krk.: *gõjus*; *Išdagų upẽlis* Vl.: *išdagas*; *Kaimenà* up. Msn., *Kiementà* up. Žž., *Kiementas* ež. Gdr., *Kieměnas* up. Slč., *Kiemìnis* ež. Vvs.: *káimas*, *kiẽmas*; *Kalnyčià* up. Krž., *Kálninis* ež. Rdm., *Káln-upis* up. Krt. ir kt., *Kálninis ežerẽlis* Ut.: *kálnas*, *kálninis*; *Kapìnis* ez. Gdr., up. Klvr., *Kapiniõkas* ež. Mlt., *Kapėsė* up. Vad., *Kapìn-revis* up. Plk., *Kãp-upė* up. Šd., up. Žml., *Kap-ùpė* up. An. ir kt., *Kãp-upis* up. Klp., up. Pln., *Kap-upỹs* up. Krkn., up. Pš., *Kap-ùpis* up. Kp., *Kapų ẽžeras* RdN., *Kapų Skařdžius* up. Km., *Kapų upẽlis* Srd.: *kãpas*, *kapaĩ*, *kãpinės*; *Klón-upis* up. Krn.: *klónis*; *Krū́mo upẽlis* Dbk.: *krū́mas*; *Lančkavà* up. KzR. – plg. lenk. *łączka* „lanka" (plačiau žr. § 138); *Lañk-upis* up. Lkš., *Lank-upà* up. Graž., *Lañk-upė* up. Prk., *Lañk-upelis* up. Grl., up. Šl., *Lankõs upẽlis* Aln., Krt., *Lankõs rãvas* Lzd., *Lankẽlės upeliùkas* Sv., *Lankẽlės rãvas* Kdn.: *lankà*, *lankẽlė*; *Laukìnis* ež. Trgn., ež. Užv., up. Tv., *Lauk-upẽ*, *Lauk-upỹs* up. Rk., *Laũk-upė* up. Ign., *Laũk-upis* up. Dr. ir kt., *Lauk-ùpis* up. Nj., *Lauk-upỹs* up. Ar., *Laũk-takis* up. Jrb., *Laukų upãlis* Sd.: *laũkas* „lygi, be medžių vieta" (nors dažnai gali būti ir iš *laũkas* „su balta kakta"); *Lióko rãvas* Mrk.: *lióka* „bala, purvas, klampynė"; *Medáinis* ež. Varn., *Medẽlis* up. Gl., *Medérva* up. Rm., *Medì-*

kis ež. Žr., *Medukšnà* up. Št., *Medujà* up. Stk., *Medukštẽlė* up. Al., *Meduvỹs* ež. Rdš., *Medvẽkas* ež. Vrn., *Midùlis* ež. Imb. < **Medulis* (ar **Medolis*), *Medžiõtė* up. Kvr., *Medžiùikė* up. Pgg., *Mẽd-upis* up. Lk., up. Sb., *Mẽd-upis*, *Mẽdės Gū́žė* up. Žd., *Med-upỹs* up. Jsv.: *mẽdė*, *mẽdis*, *mẽdžias* „miškas, giria"; *Medìnė Žyzdrẽ* up. Šlv.: *medìnė* „miškinė, laukinė" ir *Žyzdrẽ* up.; *Mẽdinis*, *Medìnis*, *Miškìnis* ež. Šauk., *Medìnė* up. Šr., *Medìnka* up. Vlkj., *Medìn-upė* up. Ktč., *Medìn-upis* up. Pš., up. Šauk., *Medin-ùpis* up. Sml., *Medìn-upelis* up. Šl.: *mẽdinas*, *-à* „miškinis, laukinis", *medìnis*, *-ė*, *mẽdinis*, *-ė* „miškinis, laukinis"; *Miesčionkà* up. Dg., *Miẽst-upis* up. Jnšk.: *miẽstas*; *Miškìnis* ež. Dgl. ir kt.: *miškas*; *Murgãlis* up. Klp., *Mùrg-a-upelis* up. Brš.: *mùrgas* „margas, žemės matas"; *Naudõris* ež. Vs., *Naudõrius* ež. Ūd. – plg. *naujãdaras* „naujai išplėšta dirva"; *Nẽmunas* up. Kn., *Nemenčià* up. Nmč. – plg. lot. *nemus* „biržtva, alkas, miškelis", gr. νέμος „miškelis"; *Nendrýn-upelis* up. Kt., *Nendrýno upẽlis* Brb.: *nendrýnas*; *Obelýn-upis* up. Sk., *Obelỹnės rãvas* Srd.: *obelỹnė*; *Orỹs* ež. Vvs., *Orijà* up. Dj., up. Šk., ež. Klvr., *Orójus* up. Rm., *Ór-upis* up. Pšl., up. Srv.: *óras* „arimas, artas laukas", plg. lat. *âra* „ariamas laukas"; *Padvarìnis* ež. Dgl. ir kt.: *padvarẽ*, *padvarỹs*; *Pajáurinė* up. Vvs.: *pajáurė*; *Pakálnis* ež. Antz., ež. Ut., *Pakal̃nis* ež. Užp., ež. Vvs., *Pakalnáitis* ež. Šlv., *Pakalnìnis* ež. Ds., *Pakálnės upẽlis* Ms., *Pakalnių ẽžeras* Onš.: *pakal̃nė*, *pakálnė*, *pakalnẽ*; *Pakapìnė* up. Jž., *Pakapìnis* up. Užp., ež. Aln., *Pakapinỹs* up. Krn.: *pakapẽ*, *pakapỹs*; *Pakarklinė* up. Sem.: *pakarklẽ*, *pakarklỹs*; *Pakelìnis* ež. Mrk.: *pakelẽ*; *Pakriaušìnis* up. Rz.: *pakriaũšė*, *pakriaũšis*, *pakriáušė*, *pakriáušis*; *Pãlankio ùpė* Mrk.: *palankỹs*; *Panamìnis* up. Srd., *Panamių upẽlis* Dt.: *panamẽ*, *panamỹs*; *Papíevių upẽlis* Šil.: *papíeviai*; *Paplovìnis* ež. Ign. – plg. lenk. *popław* „žema, pelkėta pieva"; *Paravìnis* up. Sv.: *paravẽ*, *paravỹs*; *Patvorìnis* ež. Dgč.: *patvorẽ*, *patvorỹs*; *Pažemẽnis* ež. Dkšt., *Pažemenỹs* up. Slč.: *pažemỹs* „kalno papėdė, apačia"; *Pjaũn-upelis* up. Srd., *Pjaũnės upẽlis* Al.: *pjaũnė*, *pjaunỹs*; *Pievỹs*, *Píev-upis* up. Trk., *Pievinis* ež. Dgč., *Píev-upis* up. Dr., *Piev-upỹs* up. Vn., *Pievẽl-upis* up. Žmt., *Pívul-upis* up. Dr., up. Krt.: *pieva* (*pievẽlė*, *pievùlė*); *Pokáiminis* ež. Plv.: *põ káimu* „prie kaimo"; *Povìlnio upẽlė* Vrn.: *povìlnis* „apatinė tanki žolė, pomiškis"; *Pušýn-upis* up. Stč., *Pušýno ežeriùkas* Kltn.: *pušýnas*; *Ragõs upẽlis* Rdd.: **raga* „ragas"; *Raĩstinis* ež. Dg. ir kt., *Raĩst-eželis* ež. Vžns., *Raĩsbalė* up. Šd. < **Raist-balė*, *Raistìnis ežeriùkas* Lkm.: *raĩstas*, *raistìnis* „raisto"; *Rẽž-upalis* up. Ms., *Rėž-upẽlis* up. Gdž.: *rẽžis* „žemės siauras sklypas"; *Rūkavà* ež. Vdk.: *Rũkė*, *Rũkės* b.; *Skerdìmo upẽlis* Kvr., Žl.: *skerdìmas*; *Skrỹninė* ež. dalis Dkšt., *Skrỹn-upis* ež. Čk. ir kt.: *skrynià* „ketvirtainas žemės plotas", *skryn̂ė* „kaimo bendrai naudojamas žemės sklypas"; *Šlẽna* up. Jon. < **Šlėnė* < **Slėnė*, *Šlėn-upỹs* up. Gdž. < **Slėn-upys*: *slėnỹs*, *slẽnis*; *Sodýbos upẽlis*, *Sodýbinis* up. Srd., *Sodýbos upẽlis* Brb., *Sodýbų upẽlis* Vl.: *sodýba*; *Sodõs upãlis* Ms.: *sodà* „sodžius"; *Sod-ùpis* up. APnm., *Sõd-upis* up. Krš. ir kt., *Sad-ùpis* up. Stč., *Sad-upỹs* up. Vg. (< **Sod-up-*?), *Sõdų ẽžeras* Jz.: *sõdas* arba *sodà* „sodžius"; *Šėkìnis* ež. Rud., *Šėkỹnė* up. Jž.: *šẽkas* „žalia, šviežia žolė"; *Šiẽn-upis* up. Nmk., *Šiẽn-kraštis* up. Dt., *Šien-ė-peršis* up. Krkn.: *šiẽnas* (galbūt šienaujamų vietų prasme); *Šìlas* ež. Krč., *Šilià* up. Jnš., up. Pkr., *Šilainis* up. Kps., *Šilẽlė* up. Jnšk., *Šilẽlis* up. Btg., *Šilìnė* up.

Als., *Šilìnis* ež. Ds. ir kt., *Šil-aũpė* up. Ar., up. Vdk., *Šil-aũpis* up. Dbk., *Šìl-ežeris* ež. Užp., *Šìl-ia-lieknis* up. Sml., *Šìl-upė* up. Jnk., up. Lkš., *Šil-ùpė* up. Gl. ir kt., *Šil--upis* up. Lg. ir kt., *Šil-ùpis* up. Kdl., *Šil-upỹs* up. Bsg., *Šil-vadà* up. Šln., *Šilo ẽžeras* Ds., Ps.: *šìlas*; *Šil-a-gilùžis* ež. Mlt.: *šìlas* ir *Gilùžis* ež. (t. y. „šilo Gilužis"); *Šìl--žagienis* up. Pn.: *šìlas* ir *Žagiẽnis* up. (t. y. „šilo Žagienis"); *Šlaĩt-ežeris*, *Ežerẽt-šlaitis* ež. Dgč., *Šlaĩto ùpė* Mrk.: *šlaĩtas*; *Tankumõs ẽžeras* Rud.: *tankumà*; *Tarpùežerės upẽlis* Lp.: *tarpùežerė*; *Tebẽšk-upis* up. Vlkj. < **Čebežk-upis* – plg. lenk. *trzebież* „plėšinys, dirvonas"; *Terpìnė* up. Al.: *terpìnis*, *-ìnė* „tarpinis, -ė"; *Týr-upis* up. Krt., *Týrel-upis* up. Žgč.: *týras*, *týrelis*; *Trãk-ežeris* ež. Onš., *Trãk-ravis* up. Šlv., *Trãk-upis* up. Erž., *Trak-upỹs* up. Srv., *Trãko rãvas* Rdd., *Trãko upẽlis* Blnk.: *trãkas*; *Ùžkalnės upẽlis* Všt.: *ùžkalnė*; *Užmolìnis* ež. Lkm.: *ùžmolis* „vieta už molio, už molynų"; *Valãk-upis* up. Šmn., *Valãkų upẽlis* Raud.: *valãkas*; *Žardėnas* up. Gdž., *Žařd-upis* up. Rs.: *žařdis* „aptverta vieta gyvuliams laikyti arba ganyti".

§ **118**. Hidronimai, turį hidroobjektų lokalizavimo erdvėje reikšmę, tarpusavyje taip pat truputį skiriasi. Vieni jų yra kilę, sakysim, iš pasaulio šalių pavadinimų (*Piẽt-upis*, *Vakarìnis*), kiti – iš hidroobjekto vietos vertikalinėje erdvėje pavadinimų (*Aúkštasai*, *Žẽm-upis*), treti – iš ribų pavadinimų (*Ẽž-upis*, *Rubẽž-upis*) ir pan. Tačiau ir turint galvoje šiuos ir panašius semantinius svyravimus, nebeatrodė tikslinga detalesnė semantinė diferenciacija. Dėl to visi šios grupės hidronimai pateikiami drauge. Jų iš viso yra apie 60.

Áukštasai up. Sv., *Áukšt-upis*, *Aukšt-upỹs* up. Žgč., *Aũkšt-upis* up. Šll., *Aukšt--upỹs* up. Kp., *Aukšt-upãlis* up. Šv., *Áukš-upalis* < **Aukšt-upalis* up. Slnt.: *áukštas*; *Áukštumala* up. Šlu.: *áukštuma*, *aukštumà* „aukšta vieta"; *Ažýnas* up. Krk., *Ažýtė* up. Krk.: *ažià* < *ežià*; *Ẽž-upis* up. Šk.: *ežià* „riba, siena"; *Galìnė* up. Brž., up. Dv., up. V., *Galìnis* up. Jnš. ir kt., ež. Gdr., ež. Lzd.: *gãlas* „kraštas, riba"; *Galìn-upė* up. Brž.: *galìnis*, *-ė*; *Galutìniai* up. Srd.: *galutìnis* „galinis, paskutinis"; *Kẽlė* up. Jon. – plg. lat. *cẽļs* „aukštas", liet. *kélti*; *Kiẽva* up. An., *Kìl-upis*, *Kil-upáitis* up. Grk., *Kil-ìntakis* up. Raud.: *kìlas* „aukštas", *kilùs* „iškilęs į viršų", plg. lat. *ķilava* „miško pusiasalis baloje"; *Kraštìnis* ež. Šlu.: *kraštìnis*; *Kreisõs upẽlis* Lp.: *kreisà* „laukų riba, ežia"; *Piẽt-upis* up. Pn., *Piẽtvė* up. Pln., *Piẽtvis* up. Kr.: *piẽtūs*; *Rubẽž-upis* up. Als. ir kt.: *rubẽžius* „riba, siena"; *Siẽnis* ež. Auk., *Síenyčia* up. Rud., *Síeninė* up. Brt., ež. dalis Rim., *Síen-grabis* up. Kt.: *síena*; *Šonà*, *Šõnėna* up. Šauk., *Šonà*, *Šoniùkas* ež. Krtv.: *šónas* „šalis, kraštas, pusė", *šonè* „kažkur toli, nuošaly"; *Toleĩšė* up. Rs., *Toliškis* up. Krkn., *Tól-upė* up. Alv., *Tõl-upis* up. Šmk.: *tolùs*, *tolì*; *Vakarìnis* ež. Šlu.: *vakarìnis*; *Vidáuja* up. Jrb., *Vidẽnis* up. Užv., *Vidiñ-kstas* ež. Ut., *Vid--ùpė* up. Bsg. ir kt., *Vìd-upis* up. Brb. ir kt.: *vidùs* „vidurinė dalis"; *Vidujójis Gãlas* up. Sml.: **vidujojis*, plg. *vidùjis* „vidurinis, vidutinis" ir *gãlas*; *Vidurìnė* up. Auk., *Vidurìnis* up. Vlkj., ež. Šlu.: *vidurìnis*; *Vidutìnis* ež. Aln. ir kt.: *vidutìnis* „vidurinis"; *Vidutìnis Gelẽžius* up. Vl.: *vidutìnis* „vidurinis" ir *Gelẽžius* up. ; *Viršýtis* up. Lnkv., up. Pš., *Vìrš-upis* up. Nj., *Viřš-upis* up. Kltn., up. Vrn., *Viřš-upis*, *Virš-upỹs* up. Krš.: *viršùs*; *Žemãlė* up. Rdn., *Žẽm-upis*, *Žem-upãlis* up. Krtn.: *žẽmas*; *Žiẽmiškis* ež. dalis Dkšt.: *žiemiaĩ*.

§ **119**. Šios semantinės grupės hidronimų yra palyginti nedaug. Tačiau jų reikšmė yra gana specifiška ta prasme, kad ne visada galima aiškiai pasakyti, kokia buvo kai kurių šios grupės upių ir ežerų vardų pirminė reikšmė – didumo bei gilumo (vandens gausumo, mažumo ar pan.) ar konfigūracinė. Sakysim, nėra abejonės, jog ežero vardo *Didžiùlis* pirminė reikšmė buvo „didysis, tas, kuris didesnis, kuris didžiausias“. Taigi šiuo atveju hidroobjektas apibūdinamas pagal jo apimtį, gabaritus. Kada ežero vardas yra *Ìlgas*, tai jo semantika priartėja prie konfigūracinės reikšmės hidronimų – matyt, tai pailgas ežeras. Bet, suprantama, apimties, gabaritiškumo reikšmė taip pat neabejotina, todėl tokios ir panašios semantikos hidronimai į atskirą grupę nebeišskiriami, o aptariami drauge (atitinkamai § 119 ir § 120).

Konfigūracinės semantikos elementai įmanomesni hidronimuose, apibūdinančiuose hidroobjektus pagal jų apimtį, pagal didumą. Gilumo, vandens gausumo, mažumo reikšmės hidroobjektai aiškesnių kokios kitos semantikos bruožų bemaž neturi. Dėl šios priežasties pirma pateikiami didumo, po to – gilumo bei vandens gausumo, mažumo reikšmės hidronimai, nors aiškiai matomo skirtumo tarp šių dviejų skirsnelių hidronimų kartais ir nėra.

Iš viso šių abiejų pogrupių hidronimų žinoma apie 230 (pirmosios – apie 155, antrosios – apie 75).

Augū̃nė up. Šr., *Augùtis* up. Vkš.: *augùs* „vešlus, tarpus; aukštas“; *Bigùlis* up. Dbk.: *bigùlis* (< *bìgas* „trumpas, mažas“); *Bikava* up. Vn., *Bikẽlė* up. Dgč., *Bikẽnis* up. Sb.: *bìkis* „striukis“; *Býzdelis* (ar **Bizdelis*) up. Šd., *Bizdùkas* ež. Žsl.: *bìzdinti* „striukinti, trumpinti“; *Bìzdnas* ež. Vrn.: *bìznas* „trumpas, striukas“; *Bliùzas* up. Dt., *Bliùzė* up. Kš.: *bliùgzti* „bliukti, blogti, lysti“; *Cìbė* up. Rs., *Cibeĩkė* up. Ds., *Cìb-revis* up. Btg., *Cib-ã-kulis* up. Šlv.: *cìbas* „striukas, trumpas“; *Dãbikinė* up. Akm. – plg. pr. *debica, debīcan* „didelis“; *Daũg-upis* up. Akm. ir kt., *Daug-upỹs* up. Ar., up. Bb., *Daug-upė* up. Žd., *Daug-upalis* up. Krt., *Dauguva* up. Ukm. ir galbūt *Daũk-upis* up. Tl., *Dauk-upỹs* up. Jsv. (< **Daug-up-*): *daũg, daugùs* „apstus, gausus“; *Didẽja* up. Dkšt., *Didỹsis* ež. Bb., *Didžiùlis* ež. Dg. ir kt., *Didóvas* ež. Žr., *Dìd-ravis* up. Šlv., *Dìd-upis* up. Akm. ir kt., *Dìdž-grabė* up. Žal., *Didž-iã-upis* up. Ign., *Dìdž-iupiai* up. Srv., *Dìdž-iupis* up. Plk. ir kt., *Dìdž-prūdis* up. Kp., *Didysaĩ ežerẽlis* Lkm., *Dìdysai upẽlis* Km., *Didỹsis upẽlis* Lg., Ukm., *Dìdysis upẽlis* Trš., *Didžiùlė grovà* up. Mrk.: *dìdis, -ė, dìdelis, didẽja* „didžioji“, *didỹsis, didysaĩ, dìdysai, didžiùlis*; *Dysnà* up. Tvr., *Dysnaĩ* ež. Dkšt. – plg. liet. *dìsti, dỹsta, dìdo* „didėti“; *Drūkšà* up. Rim., *Drūkšiaĩ* ež. Rim., *Drūktis* up. End., *Drū́kt-upis* up. Akm. – plg. liet. *drū́ktas, drū́tas, drūkšlỹs* „druckis“; *Drū́t-upis, Drūt-upỹs* up. Gr., *Drū́č-iupis* up. PnmR.: *drū́tas*; *Dùlgas* ež. Lp.: jotv. **dulg-* „ilgas“, plg. sl. **dъ̄lgъ* / **dьlgъ* „ilgas“, lot. *longus* < **dlongos* „ilgas“; *Eĩrtėja* up. Sv., *Értelis* ež. Als., *Artavà* up. Sem. – plg. liet. *eĩrtas* „platus, erdvus“, lat. *ērts* „erdvus“, *ērte* „plati vieta ežere, kur arti nėra salų“; *Gariavà* up. Pn.: lat. *garš* „ilgas“; *Ìlga* up. Šauk., *Ilga* ež. Nmč., *Ìlgai* ež. Sem., *Ìlgas* ež. Dbg., *Ìlgė* up. Trgn., ež. Jdp., *Ĩlgė* up. Mlt., *Ilgẽ* up. An., up. Km., *Ilgės* up. Plt., *Ìlgės* ež. Žž., *Ilgiaĩ* ež. Rim., *Ìlgis* ež. An. ir kt., *Ĩlgis* ež. Mlt., ež. Ut., *Ilgỹs* ež. Lel. ir kt., *Ìlgajis* ež. Ssk., ež. Vp., *Ìlgasai* ež. Ds.

ir kt., *Ìlgasiai* ež. Švnč., *Ilgàsis* up. Plk., ež. Šl., *Ilgója* up. Ppl., *Ilgóji* up. Kltn. ir kt., *Ilgẽlė* up. Ds., ež. Smal., *Ilgáitis* ež. Lkm., *Ilgẽlis* ež. Antz. ir kt., *Ilgìkė* up. Šauk., *Ilgýnas* ež. Mlt., *Ilgìnis* ež. Sv., *Ilginỹs* ež. Jrb., *Ìlgotis* up. Šll., *Ilgùtis* ež. Rdš., *Ìlg-a--brada* up. Rk. ir kt., *Ilg-a-ragỹs* ež. Km., *Ìlg-ažeris* ež. Krtv., *Ìlg-brastvis* up. Žr., *Ìlg-ežeris* ež. Trg., *Ilg-upỹs* up. Jnš.: *ìlgas, -à, ìlgajis, ìlgasai, ìlgasiai, ilgàsis, -óji, -ója*; *Ýs-lykis, Ýs-likis* < **Ys-lykis*: lat. *îss* „trumpas“ ir lat. *līcis* < **linkis* „linkis, lankstas, vingis“; *Ís-upis, Įs-upỹs* up. Jnšk.: *įsas* „trumpas, striukas“; *Kókė* up. Vv. – plg. liet. *kakėti* (*kãka*) „siekti (dugną)... brendant“; *Lail-ùpė* up. Krnv. – plg. liet. *lailėti* „stelbti, gožti“, lat. *lielš* „didelis“; *Lainỹs* ež. Mlt.: *láinas, leĩnas* „laibas, plonas“; *Lẽn-upis* Lk. < **Lein-upis*: *leĩnas* „laibas, plonas“; *Liẽlius* ež. Stk., *Líelukas* ež., up. Onš., *Liẽluvis* up. Nj., *Lylavà* up. Trg. < **Lielava, Liẽl-ežeris* ež. Rm., *Liẽl-upė* up. Krnv., *Liel-upis* up. Šk.: liet. *liẽlas*, lat. *liẽls* „didelis“; *Liesùkas* up. Šll.: *líesas* „menkas“; *Maguĩlis* ež. Ktk. – plg. lat. *magˊs* „mažas“; *Mãstis* ež. Tl., *Masčiùkas* up. Krš., *Mãst-upis* up. Tl., *Mastúl-upis* up. Vn.: *mãstas* „vienas tinklo užvilkimas, tysis, valksmas“, plg. lat. *masts* „valksmas, valkšna“; *Mažẽlis* ež Lp., *Móžeris* ež. Ml. < **Maž-a-ežeris, Mažìklis* ež. Vvs., *Mažiùtis* ež. dalis Dkšt., *Mažùlis* ež. Dgč., *Maž-ùpė* up. Jnšk., *Maz-upis* up. Vrn. < **Maž-upis, Mažỹn-upis* up. Kdl., *Mažasaĩ ežerẽlis* Lkm., *Mažàsis rẽvas* Vl., *Mažàsis upẽlis* RdmV.: *mãžas, mažasaĩ, mažàsis*; *Meñkas* up. Skdv., *Menkùtis* ež. Srj., *Meñk-upė* up. Klvr.: *meñkas*; *Milž-upỹs* up. Jz.: liet. *milžinas*, lat. *milzis* „kas labai daug, milžiniška“; *Plačióji* up. Grk., up. Ml., ež. Gl., *Plačiùkė* up. Sml., *Plãčiuva* up. Vdk., *Plãtonis, Plãtonė, Platuõnė* up. Jnš., *Platùlis* up. Vs., *Plãtusai* up. Rk., *Platumà* up. Čk., *Plãtumas* up. Btg., *Plãt-ravis* up. Krtv., *Plat-upỹs, Plat-ùpis* up. Grk., *Plat-vagẽ, Plãt-vagė* up. Skdv.: *platùs*; *Plas-ã-upė, Plasáuka* up. Btr. – plg. *plàsti* „platėti“; *Praviršùlis* ež. Šlv.: *praviršùs* „viršesnis, viršijantis kitus“; *Sal-a-pẽr-augis* du ež. Lbv.: *salà* ir *pér-augti*; *Siaurỹs* (*Didýsis* ir *Mažàsis*) ež. JnšM., ež. Klt., *Siaurùkas* up. Rd., *Siaurinùkas* ež. Trak.: *siaũras*; *Smùlkė* up. Lel., *Smùlkis* ež. Lel.: *smùlkus*; *Stõrė* up. Mlt., *Storẽ* up. Dlt., *Stór-upelis* up. Rz.: *stóras*; *Striùgis* ež. Jrb.: *striùgas* „striukas, trumpas“; *Striukóji* up. Jnšk.: *striùkas*; *Striùpė* up. Rd., *Striūpỹs* up. Ktk. (< **Striupys*?): liet. *striùpkis* „trumpas“, lat. *strupjš* „trumpas“; *Triumpė* up. Rs., *Triumpìkė* up. Trg.: *triumpas* „trumpas“; *Trùmpė* up. Lp., up. Šll., *Trumpė* up. Erž. ir kt., *Trumpė, Trumpãlė* up. Žgč., *Trumpis* up. Yl., up. Žsl., *Trumpùkas* up. Jnk., up. KzR.: *trumpas*; *Ũgė* up. Krč.: *ũgis*; *Vien-a-valkšnis* ež. Lkm., *Vien-a-valkšnỹs* ež. JnšM.: *vienas* ir *válkšna* „valksmas, vienas tinklo užmetimas“ (t. y. vieno tinklo užmetimo dydžio ar pan.).

§ **120.** Vandens gausumo, gilumo, vandens mažumo, apskritai hidroobjekto menkumo, sunykimo reikšmės upių bei ežerų vardų yra apie 75.

Bremenà up. Šll. – plg. sen. ind. *bharīman-* „nešimas“, sen. sl. *бремя* „našta“ ir pan. (bendresnė reikšmė galėjo būti nešanti daug vandens ar pan.); *Gausañtė* up. Vl.: *gausùs* (dėl semantikos plg. *Bremenà*): *Gìlis* ež. Dg., ež. Vrn., *Gìlius, Gìlis* ež. Tt., *Giliójі* up. Brb., ež. Smn., *Gìlujis* ež. Smn., *Gilùsis* up. Grš., *Gilùlis* ež. Lzd., *Gilándė, Gilánda* up. Pgg., *Gilándis* ež. Onš., *Gilasỹs* up. Jsv., *Gilaũšis* up., ež. Btg., *Gilijà* up. Pgg., *Gilìnė* ež. Smal., *Gilùišis* ež. Mrk., ež. Vs., *Gilùitis* ež. Smn., *Gilùšis* ež. Trak., *Gilũšis* ež. Dg. ir kt., *Gilūtà, Gilūtėlė* up. Ml., *Gilũtas* ež. Klt. ir

kt., *Gilùtis* ež. JnšM., *Gilútis* ež. Dkšt., *Gilùvė* up. Pgg., *Gilùžis* ež. Aln. ir kt., *Gilšė* ež. Mrk., *Gil-iã-upė* up. Mlt., *Gìl-upis* up. Kdl. ir kt., *Gil-upỹs* up. Krk., *Gilùs ùpis* Žmt.: *gilùs*; *Gilbà* up. Ktk., *Gil̃bietis* up. Rdm.: *gilùs*; *Glambótiškė* ež. Krtv. – plg. lenk. *głęboki* „gilus“; *Gramzióji* up. Erž.: *gramzùs* „gilus“; *Kapaštẽlis* ež. Vvs.: *kãpaštas* „sumenkęs, liesas žmogus“; *Kempė* up. End., up. Mrk.: *keñpti* „džiūti, nykti, lysti“; *Kriáukė* // *Kriaukẽnė* up. Rd., *Kriáukės* up. Dgl.: *kriáuka* „kas sudžiūvęs“; *Kušlà* up. Šlv., *Kušl-upỹs* up. Krk.: *kùšlas* „prastas, menkas, mažas“, *kušlà* „nuskurdėlis, suskis; mažo ūgio“; *Mielkà*, *Mèlka*, *Mielk-upis* up. Šš. – plg. brus. *мелкі* „negilus“, *мель* „negili vieta upėje ar ežere“; *Plót-upis* Krt.: *plótas* „gelmė, giliausioji vieta“; *Navadà*, *Nãvadas*, *Navadùkas* up. Tv. (< **Ne-vad-*) – plg. *vãdė* „sausa vaga, kuri po didelių lietų virsta upe“, *vãdaksnis*, *vanduõ* (galbūt nevandeningumo ar pan. reikšmės vardas); *Nesẽkė* up. Kdn. – plg. *sèkti* (*señka*) „mažeti vandeniui, išdžiūti“; *Pijúosas* ež. Onš. – plg. liet. *pijóti* „atleisti pieną“, sen. ind. *páyatē* „būti gausu, pilna“: ide. **pī-* „būti gausu, pilna“; *Pyvesà* up. Ps. – plg. sen. ind. *pīvas-a-* „ištvinęs, prisipildęs“, gr. πίων „gausus, pilnas“; *Põst-upis* up. Šd.: *põstais eĩti* „pasidaryti prastam, niekam tikusiam“; *Prakusà* up. Žsl. – plg. *prakùsti* „truputį atsigauti, sustiprėti“; *Pũst-ežeris* ež. Vg., ež. Graž.: *pũstas* „išdžiūvęs“; *Rũmė* up. Rdm. – plg. lenk. *rum* „upės vidurys, kur vanduo paprastai giliausias“, liet. *rũmas* „didelis puošnus namas“; *Saũsinė* up. Pn., *Saũsinė*, *Sausináitė* up. Rdd., *Saũs-upis* up. Als., up. Vrn., *Saũs-vingis* ež. Alv., *Saũšakis* up. Krt. < **Saus-šakis*, *Saus-drãvas*, *Saus-drãvė* up. Pln., *Saũsas ežerẽlis* Rus.: *saũsas*; *Sẽklė* ež. Švnč., *Sekluõtis* ež. Klt., *Sẽklinas* ež. Pbrd.: *seklùs*, *seklẽ*, *sẽklė* „sekli vieta“; *Senkùtis* ež. Srj. – plg. *sèkti* (*señka*); *Skrebỹs* ež. Auk.: *skrèbti* „džiūti, sausėti“; *Skribýtė* up. Jnšk. – plg. *skrìbti* „nusprogti, numirti, gaišti“, *skribažẽ* „sulysęs; sublogęs“; *Skuñdis* ež. Vs. – plg. *skundùs* „menkas“, *skundaĩ* „mažai“; *Skurbýnas* up. Kv. – plg. *skur̃bti* „skursti“, *skurbùs* „prastas, nususęs“; *Skurd-upỹs* up. Srv.: *skurdùs* „menkas, prastas“; *Suosà* up. Sb., ež. Všn., *Suosẽlis* ež. Dbg., *Suosõnė* ež. Sem. – plg. liet. *suosà*, *suõsas* „rūpestis“, toliau – *saũsas* ir pan.; *Sūsià* ež. Klvr., *Susienà* up. Kvr. – plg. *sũsis* „niežai, susas“, *sùsti*, *sùskis*; *Su-vir̃kštė* up. Skdv. – plg. *vìrkšti* „džiūti, vysti, trauktis, krekėti“; *Šulnỹs* ež. Jšn.: *šulnỹs* „šulinys“ (matyt, gilumo prasme); *Táušė* up. Rd. – plg. *ùž-tauštas* „paliegęs, sumenkęs, užguitas“, *taũšti* „guiti, varinėti, varginti“; *Tautinỹs* up. Mšk., *Taũtesnis* ež. Antz.; *Taũt-upis* up. Prn. – plg. *aš-taũtęs* „sunykęs, sumenkęs“, *ap-taũtęs* „nuskurdęs“; *Tùšt-upis* up. Tl.: *tùščias*; *Vandẽlė* up. Lap., *Vañd-upė* up. Grš.: *vanduõ* (galbūt vandeningumo prasme).

Demonologinės reikšmės hidronimai

§ **121.** Tai su prietarais bei tikėjimais susiję upių bei ežerų vardai. Jų iš viso yra apie 130.

Baisỹbė, *Baisùsis upẽlis* Lkč.: *baisỹbė*, *baisùs*, *baisùsis*; *Baũb-intakis* up. Bt., *Baũb-upis* up. Vv.: *baũbas*; *Baũkštė* up. Klp. < **Baugštė*: *baugštùs*; *Biebẽ* up., ež. An. < **Bebė*: *bẽbė* „baubas“; *Bubà* up. Rt. – plg. *bùbas*, *bubis* „baubas, baidyk-

lė"; *Bùdel-upis* up. Br.: *bùdelis* „velnias, kipšas; baidyklė, kaliausė"; *Čỹšč-ia-upelis* up. Igl.: *čỹščius* „skaistykla"; *Dẽblonas* up. Nj.: *dẽblas* „velnias"; *Diẽvytis* ež. Lkv., *Diẽv-upis* up. End., *Diẽrašas* ež. Ukm. < **Diev-rašas*: *diẽvas*; *Draũstinė* up. Ar.: *draũsti*; *Dūš-upis* up. End. : *dūšià* „vėlė"; *Gavė̃nas* ež. Mlt., *Gavėn-upelỹs* up. Gdž.: *gavė̃nas* „pasakų būtybė, gyvenanti jaujoj, paprastai gavėnios metu"; *Gìltinė* up. Jon., *Giltinẽ* up. Zp., *Giltin-ùpė* up. Varn., *Gìltinės ežerẽlis* Kur.: *gìltinė, giltinẽ*; *Kalẽdų upẽlis* Prn.: *kalẽdos*; *Kaũk-noris* (*Báltas* ir *Júodas*) ež. Kpč.: *kaũkas*; *Kaukùčio ravẽlis* Dkšt.: *kaũkas, kaukùtis*: *Kebliùkas* up. Klm., *Kẽblio upẽlis* Aln.: *keblỹs* „velnias, kipšas"; *Krìkšt-upė* up. Ob., *Krišč-iupis* up. Vnd., *Krišt-upė* up. Dt.: *krìkštas*; *Laimìškis* up. Lknv., up. Prnv.: *láimà* „pagonių dievybė"; *Lampėdis, Lampėdỹs* ež. Kn. < ? **Laum-pėdis*: *laũmės pėdà*; *Laũmis* ež. Plt., *Laumẽlis* ež. Ob., *Laumenà* ež. Sem., *Laũmenas* ež. JnšM., *Laũminas* ež. Sem., *Laũm-ežeris* ež. Aln., *Laum-iakỹs* ež. Lkm., *Laũm-ia-upelis* up. Vp., *Laũm-upis* up. Sd., up. Šv., *Laũmių ẽžeras* Sd.: *laũmė*; *Mẽkla* up. Vnd., *Miẽklà* up. Pšl. < **Mėkla* – plg. liet. *pa-mẽkla, pa-mẽklė, pa-mėklẽ* „šmėkla, vaiduoklis, baidyklė", *mẽkla* „vėpla, žiopla"; *Mónis* ež. Sem.: *mõnas* „šmėkla, vaiduoklis"; *Nevíedė* up. Kpč., *Nevíedis* ež. Kpč., *Nevėdžia* up. Rmš. < **Neviedžia* – plg. *Vaidỹs* up. Lk., *vaidas* „vaiduoklis, šmėkla, pamėklė", *vaidéntis*; *Pakusà* up. V.: *pakusà* „vaiduoklis, pikta dvasia, baidyklė"; *Perkū́n-upis* up. Trg., *Perkū́n-ravis* up. Grk., *Perkūnlūpis* up. Krtv. < **Perkūnal-upis*: *perkū́nas*; *Perũnas* ež. Pbrd.: *perū́nas* „perkūnas"; *Rãgana* ež. Bb., *Ragãnė* up. Rd., *Ragãn-a-raistis* ež. Mlt., *Ragañs-upis* up. Krž., *Ragan-ùpė* up. Vvs., *Ragn-upỹs* (< **Ragan-upys*), *Ragan-upis* up. Jsv.: *rãgana*; *Smeřt-upis* up. Šauk., *Smert-upỹs* up. Čk., *Smeřt-upalis* up. Rt., *Smeřt-intakis* up. Erž.: *smeřtis* „mirtis"; *Šveñtas* ež. JnšM. ir kt., *Šveñtas, Šventẽlis* ež. Slk., *Šventẽ* up. Trgn., *Šventóji* up. An. ir kt., *Šventẽlė* up. Aln., *Šventìšius* ež. Sv., *Šveñčius* ež. Sem., *Švenčiùs* ež. Auk. ir kt., *Šveñč-upis* up. Tj., *Švent-a-duõnis* ež. Kpč., *Šveñt-ežeris* ež. Rt., *Šveñt-ravis* up. Btg., *Šveñt-upė* up. Lap. ir kt., *Šveñt-upis* up. Grk. ir kt., *Šveñt-upis, Švent-upỹs* up. Krp., *Švent-ùpis* up. Dlt., *Švent-upỹs* up. Bb. ir kt., *Šveñt-vandenis, Šveñt-a-vandenis* up. Vrn.: *šveñtas*; *Šveñto Jõno iñtakas* Gr., *Šveñto Jõno ùpė* Srv., *Šveñto Jõno upẽlė* Mrk., *Šveñto Jõno upẽlis* Bsg. ir kt.: *Šveñtas Jõnas*; *Šveñto Mõrkaus upẽlis* Vl.: *Šveñtas Mõrkus*; *Vaidỹs, Váidis* up. Lk., *Vaidẽnis* up. Sd., *Vaidmuõ, Vaidmìnas* up. Lž., *Vaidulė* up. Dbk., *Vaidùlis* up. Šd., *Vaid-upis* up. Mšk.: *vaidas* „vaiduoklis, šmėkla, pamėklė", *vaidéntis*; *Veliuonà* up. Vl., *Veliuõnis* ež. Švn., *Veliuonẽlė, Veliónka* up. Šlv., *Veliõnė* up. Trg., *Vel-upỹs* up. Bsg., *Vėlỹs* up. Dglš., *Vėlýkštis* ež. Ign., *Vėl-iupẽlis, Vėl-upẽlis* up. Gdr., *Vėlių upẽlis* Šl.: *vėlės, vẽlės*; *Velnỹnė* up. Plk., *Velnìškis* ež. Dg., *Velniõkas* ež. Lkm., *Velniùkas* up. Dbg., *Velniùkas, Véln-ežeris* ež. JnšM., *Véln-ežeris* ež. Pgg., ež. Slk., *Véln-ia-intakis* up. Bt., *Veln-iã-ravas* up. Aln., *Véln-ia-ravis* up. Kr., *Veln-iã-ravis, Veln-ã-ravis* up. Šlv., *Veln-ia-rãgis* ež. JnšM., *Véln-iupis* up. Brž., *Veln-iupỹs* up. Kp., up. Pnm., *Véln-upis* up. NmŽ. ir kt., *Veln-upis* up. Kdl., *Vélnio Gylė* up. Brž., *Vélnio upẽlis* Čk.: *vélnias*.

Prie demonologinės reikšmės hidronimų šliejasi ir keli visai nauji, su krikščioniškąja religija susiję upių vardai.

Cẽdronas up. Škn., up. Vp., up. Vrdv., *Cedrà* up. Lbv., *Cedruonà* (t. *Cedrūna*) up. Gr. – iš biblinio upės vardo *Cedronas*; *Jórdanas* up. Pgg. – iš biblinio upės vardo *Jordanas*.

Galbūt čia minėtinas ir upės vardas *Manìerka* Nmč. – iš *manìerka* < lenk. *manierka* „indelis švęstam vandeniui laikyti“.

Aplinką apibūdinančios reikšmės hidronimai

§ **122.** Šios semantinės grupės hidronimai yra sudaryti iš apeliatyvų – pavadinimų tų objektų, pro kuriuos teka upės arba prie kurių yra ežerai. Prie šios grupės priskirti ir hidronimai, kilę iš bendrinių žodžių, reiškusių įvairias kitas hidroobjekto aplinkos ypatybes. Dalis jų, apibūdinantys krantų apaugimą tam tikra augalija arba krantų bei aplinkos plikumą, nuogumą ir pan., pateikiama atskirame skirsnelyje (§ 123).

Atskirai aptariami hidronimai, kilę iš objektų, esančių prie arba ant upių bei ežerų, pavadinimų (§ 122).

Iš viso aplinką apibūdinančios reikšmės hidronimų yra apie 130.

Daugiausia yra hidronimų, kilusių iš pavadinimų tų objektų, pro kuriuos teka upės arba prie kurių yra ežerai – iš viso apie 70.

Bařt-upė up. Vv., *Bart-upìnis* up. Plk., *Bařt-pjaunis* up. Grnk.: *bartìs* „senas išpuvęs, kiauras medis; drevė“; *Bókšt-upis*, *Bókšt-upelis* up. Bsg.: *bókštas*; *Būd-upis* up. Yl. ir kt.: *būdà*; *Daržinaĩtės upẽlis* Šk.: *daržinaĩtė*, *daržinė̃*; *Dėč-iupis* up. Rmš., *Dėt-upỹs* up. Prnv.: *dėtis* „paukščių kiaušinių dėjimo laikotarpis“; *Dólbos* up. Kvr. < **Dalbos*: liet. *dálba* „kartis, pagalys“, lat. *dalba* „medžio kamienas; pagalys žuvims baidyti“; *Drẽvės ùpis* Stč.: *drẽvė*, *drevė̃*; *Duõr-upis* up. Pn., *Duõr-upis*, *Duor-upỹs*, *Duõrpis* (< **Duor-upis*) up. Lkč., *Duõrpis* up. Pn. < **Duor-upis* – plg. lat. *dùore* „drevė, skylė“; *Gẽgžnas* up. Nmk.: *gegžnė* „gegnė“; *Grinč-iupỹs* up. Jsv.: *grinčià* „gryčia“; *Guñtinas* up. Yl.: *guñtas*, *gõntas* „stogo dengiama lentelė, skindelis“; *Jáuj-upis* up. Krš. ir kt.: *jáuja*; *Kãpč-iupelis* up. Zp.: *kãpčius*; *Karčemų rãvas* Šln.: *karčemà*; *Kẽl-eženis* ež. Ob.: *kẽlias*; *Kuknìnis* ež. Ob.: *kuknià* „kupeta“; *Laukìnės Grūšios upẽlis* Btr.: *laukìnė grūšià*; *Laužinis* up. Žr., *Lauž-upė* up. Jon., *Láuž-upis* up. Krt., *Laũž-upis* up. Nj.: *láužas*; *Paũt-upis* up. Krsn.: *paũtas* „kiaušinis“; *Numìkė* up. Rdn.: *nùmas* „namas, gyvenamoji vieta“; *Peč-iupỹs* up. Slm., *Peč-ùpė* up. Krk.: *pẽčius* „krosnis“; *Pìlės upãlis* Varn., *Pìl-upys*, *Pil-upỹs* up. Nmž., *Pìlpis* up. Sb. < **Pil-upis*, *Pilpỹs* up. Užp. < **Pil-upys*: *pìlė* „pilis“, *pilìs*; *Pìl-supis* up. Tv., *Pil-supỹs* up. Jsv., *Pìl-supis*, *Pìlstupis* up. Krtn., *Pìlstupis*, *Pìlstupalis* up. Slnt. < **Pil-supis*, *Pilstupỹs* up. Tj. < **Pil-supys*: *pilìs* ir *sùpti*, t. y. „upės, supančios pilis“; *Pyrãg-upis* up. Šd., up. Šln. – *pyrãgas*, plg. *Pyrãginė* ar., *Pyragìnė* kln., t. y. galbūt vietos, kur auga, išauga pyragai (geri kviečiai) ar pan.; *Pirčiùkas* ež. Srj., *Pirtìnis* ež. dalis Dkšt., *Pirtùkas* ež. Švn., *Pirč-eženis* ež. Antz., *Pirč-iupis* up. Vlk., up. Vrn., *Pirč-iupỹs* up. Sv., *Pirt-upis* up. Šll., *Pirtẽl-upis* up. Ss.: *pirtìs*; *Púoš-upys* up. Žd. – plg. lat. *puoss* „kempinė“; *Sargũtė* up. Lkv., *Sařg-upė* up. Btg., *Sařg-upis* up. Erž., up. Rdd.: *sárgas* ir pan. (plg. *Žvaĺginis*); *Sénkapių upẽlis* Kp.: *sénkapiai*; *Spõst-upis* up. Šd. < **Spąst-upis*: *spąstai*; *Svirnẽlis* ež. Pbrd., *Sviřn-upis*,

Svirn-upỹs up. Nj., *Sviřn-upis* up. Pmp., up. Šd., *Svirn-upỹs* up. Gdž., *Svirn-upelis* up. KzR.: *sviřnas*; *Šū̃l-upis* up. Smln.: *šū̃lė* „mokykla“; *Tõr-upis* up. Tv. < **Tvor--upis*: *torà* < *tvorà*; *Vaks-ùpė*, *Vaks-ùpis*, *Vãks-upis* up. Kltn < **Uoks-up-*, *Ãksupė* up. Mrk. < **Oks-upė* < **Uoks-upė*: *úoksas*; *Žiogrỹs* up. Nj., *Žiogr-upỹs* up. Bb., *Žõgrė* up. Pšš., *Žõgr-upis* up. Srv., *Žiõgl-upis* up. Všk. < **Žiogr-upis*: *žiõgris* „statinė tvora, pinučiai“; *Žvaĺginis* up. Kl. – galbūt iš buvusių žvalgų, žvalgymo ar pan. pavadinimo (plg. *Sargū̃tė*);

§ **123**. Hidronimų, apibūdinančių hidroobjektus pagal jų krantų apaugimą tam tikra augalija, pagal krantų plikumą ar pan., yra apie 20.

Grùzd-upė up. Ktč.: *gruzdùs* „plikas“; *Kū̃š-upis* up. Sk.: *kūšỹs*, *kūšis* „plaukai apie lyties organą“ (galbūt apžėlimo, apaugimo prasme); *Lapõč-ia-žalis* ež. Srj.: *lapótas* ir *žãlias* („žaliai lapotas“ ar pan.); *Núogis* ež. JnšM.: *núogas* „niekuo neapaugęs, plikas“; *Pleĩkė* up. Klm.: *pléikė* „išplikusi vieta galvoje, plikė; plikas plotelis, lopinys“; *Skuislỹs*, *Skuĩslis* up. Rd., *Skuislỹs* up. Plk.: *skuĩslas* „tankus karklynas“, *skuĩslai* „krūmai“; *Skùistas* ež. Švn., *Skùist-upis* up. Jon.: *skùistas* „krūmas“; *Šepetà* up. Vrn., up. Všn., *Šepetỹs* up. Klm., ež. Krn. – plg. *šepetỹs* „kas pasišiaušęs“, *ap-šèpti* „apželti, apaugti“; *Šẽrinė* up. NmŽ., *Šerìnis* ež. Dgč., *Šerūnà* up. Šll., *Šẽr-upis*, *Šer-upùkas* up. Vg., *Šeriókšnis* up. Pbr.: *šerỹs*, plg. *šerýtė* „toks varpinių šeimos augalas“ (galbūt krantų apžėlimo tam tikra žole prasme ar pan.); *Šiurkštis* up. Als. – plg. *šiur̃kštai* „uogų krūmai, uogynai; šapai“.

§ **124**. Prie hidronimų, susijusių su hidroobjektą supančios aplinkos charakteristikomis, labiausiai tinka minėti ir upių bei ežerų vardus, sudarytus iš pavadinimų įvairios kultūrinės paskirties statinių bei įrenginių, esančių ant arba prie hidroobjektų. Šių hidronimų reikšmės yra susijusios ne tiek su pačių hidroobjektų, kiek su jų aplinkos, šiuo atveju – kultūrinės, ypatybėmis. Tai hidronimai, pagal reikšmę turį ryšį su upių bei ežerų vardais, kilusiais tiesiog iš panašios reikšmės apeliatyvų – *Amárnia*, *Brãvaras*, *Daržinėlė* ir pan. (žr. § 30, 31).

Šios reikšmės hidronimų yra apie 40.

Akmentìltė up. Dgč.: *akmeñs tìltas*; *Dū̃z-upelis* up. Lkč., *Duz-upỹs* up. Bsg. < **Dūz-upys*: *dū̃zė* „įmautė, makštis“ (matyt, tam tikro – su triūba ar pan. – tilto prasme); *Girniõtė* up. Srj., *Gìrn-upė* up. Vad., *Gìrn-upys* up. Jnšk. ir kt., *Girn--ùpis* up. Rs., *Gìrn-upelis* up. Šv.: *gìrnos* (galbūt panašios reikšmės kaip „Malūnupis“); *Júod-tiltis* up. Sd.: *júodas*, *tìltas*; *Kliūtis* ež. Trgn. < **Kliūtys*: *kliū́tis* „kas kliudo žvejoti“; *Liẽpt-upis* up. Grl.: *liẽptas*; *Malū̃n-grabė* up. Trg., *Malū̃n-ežeris* ež. Smal., *Malū̃no upẽlis* Als.: *malū̃nas*; *Melnìtiškis* up. Brž., *Mélnyč-upis* up. Raud., *Melnỹč-ravis* up. Nmk. ir kt., *Mélnyč-balis* up. Šk., *Mélnyčios upẽlis* Zp., *Melnyčẽlės upẽlis* Vvs., *Melnytẽlės upẽlis* Imb., Rd., *Meiliñč-upis* up. Als. < **Melnič-upis*: *mélnyčia* „malūnas“; *Miegótas* up. Grnk., *Miegõs ùpė* Kv.: *míega*, *miegà* „užtvara“; *Persẽd-upelis* up. Jon.: *persẽda* „perkolas, takišys, užtvanka“; *Plaũst-upis*, *Plaũst-upelis* up. Krtn.: *plaũstas*; *Plaũt-upis* up. Jnšk., up. Snt.: *plaũtas* „keltas, plaustas“; *Sẽdž-iupis* up. Kdn., *Sẽd-intakis* up. Jrb.: *sẽdžia* „užtvara upėje“; *Tìltinis* up. Vnd., *Tìltiškė* up. Antz., *Tilt-ã-kampis* ež. Lkm., *Tilt-medỹs* up. Krkn., *Tilt-upė* up. Vš., *Tìlt-upis* up. Rm., up. Žvr., *Tilt-upỹs* Vl., *Tilt-upelỹs* up. Srv., *Tilt--vietis* up. Šv., *Tìlto rẽvas* Srj.: *tìltas*; *Velt-upỹs*, *Veĺt-upis* up. Šmn.: *veltùvė*, *vélti*.

§ 125. Vandens garsų reikšmės hidronimų semantika didesnių abejonių taip pat nekelia. Tai upių bei ežerų vardai, kilę iš hidroobjektų charakteristikos pagal jiems būdingą ypatybę – garsus (srovės, bangavimo ir pan.). Jų žinoma apie 85.

Bárškelis, Barškelỹs up. Rd., *Barškeliùkas* up. Šln., *Barškẽtis, Barškẽtà* ež. Švnč., *Barškiẽtis* up. Mlt., *Baršk-upỹs, Báršk-upis* up. Dt.: *barškẽti*, plg. *barškėlẽ* „barškalius“, *barškẽtai* „barškalai“; *Bildẽlis* up. Jrb.: *bilděti, bildùs*; *Bliovõkas* up. Žl.: *bliovóti* „bliauti“; *Brãškė* up. Nj.: *braškẽti*; *Brãzdė* up. Pp.: *brazděti*; *Bražiùkas* up. Sb., *Bražylė* up. Šm., *Bražuõlė* up. Trak.: *bražẽti* „brazdėti“; *Brẽzgė, Brẽznė* up. Klm.: *brezgẽti* „krebždėti, skrebėti“; *Ciek-upis* up. Tvr. < **Čiek-upis*: *čiẽkti* „cypti, cypsėti, spiegti, rėkti“; *Ciras, Cyras* up. Šlčn., *Cirvijà* up. Rdš. (šaknis *cir-, cirv-* galbūt iš **čir-*, **čirv-*): *čirėti* „čirenti, čirškėti“, *čirvėti* „čiulbėti, čirenti“; *Čiauška* up. Akm.: *čiauškẽti*; *Gaũd-upis* up. Plt.: *gaũsti* „ūžti, ošti“; *Gìrst-upis, Girst-upỹs* up. Kn.: *gir̃das* „gandas“, *gerdas* „garsas“, *pasigir̃sti*; *Gùrg-upis* up. Bb.: *gurgẽti* „čiurlenti, gurgti, burbuliuoti“; *Ýnauja* up. Nmk.: *ýnauti* „verkti, vaipytis, stenėti“; *Kabarkštà* up. Glv.: *kabarkšėti* „pukšėti, bildėti“; *Kliũkė* up. Nmk.: *kliũkti* „rėkti, šaukti“; *Kniaũkė* up. Trš.: *kniaũkti*; *Kranklỹs* ež. Ds.: *krañkti*; *Krank-ùpis* up. Šl.: *krañkti*; *Kremezà* up. Stk.: *kremėzà* „kas nuolat kosti, kriuna“, *kremėzuoti* „kosėti, kriunėti“, *kremẽzyti* „barti, uiti, krimsti“; *Kriogžlỹs* up. Mlt. ir kt., ež. Blnk. ir kt.: **kriogžti* „kriokti“; *Kriokužỹs* up. Šl., *Kriok-upỹs* up. Kp., up. Lkš., *Kriõk-upelis* up. Pnm.: *kriõkti*; *Kriokìklis* up. Raud.: **krokiklis*, plg. *krokẽklis* „kas nuolat kriokia“, *krõkti*; *Krokùlė* up. Užp.: *krõkti*, plg. *krokulis* „kriokimas, kriokulys“; *Krokštẽ* up. Onš.: *krõkšti* „kriokšti, kriokti“; *Krunà* up. Pž.: *krunóti* „pamažu kriūkti“; *Kūklỹs* up. Erž.: *kũkti* „kaukti, rėkti“; *Murmuẽlis* up. Kur.: *murmėti* „marmėti, gurgėti, burgėti“; *Óš-upis* up. Pln., up. Sml.: *õšti*; *Plepikė* up. Rk.: *plepėti* „su garsu virti“; *Skrỹpakas* ež. Stk. Plg. lenk. *skrzypieć*, brus. *скрыпець* „girgždėti“ (dar žr. § 138); *Skriogžlẽ* up. Lkm., *Skrogžlỹs* up. Švn. – iš **Kr(i)ogžl-* – žr. *Kriogžlỹs*; *Skrindẽlis* ež. Slk., *Skrindẽlė* up. Slk. – plg. *skrindėti* „ūžti, trinksėti“; *Srėbãlė* up. Klp., *Srìbulis* up. Šlv., *Sriùb-upis* up. Dr. – plg. *srẽbti, sriubýti* „su šaukštu sriaubti“, *sriubà* ir pan.; *Staugenà, Staugànà* up. Kltn.: *staũgti*; *Strebùkas, Strẽbas* up. Čk. – plg. lat. *strèbt* „srėbti“; *Svirp-upỹs* up. Krkn., *Svirp-takỹs* up. Btg.: *svir̃pti*; *Šauglỹs* ež. dalis Dkšt., *Pa-šaugžlỹs* ež. Dbg. – plg. *šiaũgžti* „garsiai valgyti“, *šiaugždėti* „cypti, džerkšti, gergžti“; *Šaũk-upis* up. Sd.: *šaũkti*; *Šliokštỹs* up. Krt.: *šliõkšti* „su garsu tekėti, šnypšti“; *Šliùrpa* up. Užv.: *šliur̃pti* „balsu srėbti, šlerpti“; *Švárkšt-upė* up. Tl.: *švar̃kšti*; *Švatrìs* up. Šd.: *švãtras* „kuris neaiškiai kalba, švokščia“; *Švaũrė* up. Rt. – plg. *švaũpti* „valgyti su garsu“, *švaukšlỹs* „šveplas“; *Švilpė* up. Kv., *Švilpynė* up. Erž.: *švil̃pti*; *Švõkšlis* up. Prk.: *švõkšti*; *Tãtalas* ež. Kp., *Tãtala, Tatalà, Tãtalas, Tãtulė, Tatulà* up. Vb., *Tãt-upis* up. Klm.: *tatėti, tãtinti*; *Trìnkė* up. Krtv., *Trinkulis* up., ež. Nmč.: *trinkėti*; *Turkšlė, Trùkšlė* (< **Turkšlė*) up. Btg.: *tur̃kšti*; *Ūžỹs, Ūžis* up. Sb.: *ūžti*; *Užlà* up. Brž., *Užl-upỹs* Tršk. < **Ūžl-*: *ūžti*; *Ūžrė* up. Žr., *Ūžris* ež. Žr.: *ūžti*; *Vambrìnė* up. Srd., *Veñbrė* up. Vlkv.: *vañbryti*; *Vélbė* up. Erž., *Vilbẽnas, Vilbẽna* up. Klm., *Vilbìzė, Vilbizdà* up. Krkn. – plg. liet. *vilbėti, vilbti* „čiulbėti“, *velbẽsas* „šveplys, šve-

beldžius"; *Veřknė*, *Verknẽ* up. Jz., *Virkė* up. Klm., *Virkiùs* up. Stk., *Virkulė* up. Lkv.: *veřkti*, *virkauti*; *Verksnẽ*, *Verksnià* up. Prn.: *veřkti*, *verksnỹs*, *verksnùs*; *Verkšnẽ* ež. Alv., *Verkšnãlis* ež. Lk.: *verkšnóti*, *verkšnỹs*; *Žvėglis* up. Užp. < **Žvieglys*: *žviẽgti*, *žvieglỹs*.

Emocinio vertinimo reikšmės hidronimai

§ **126.** Emocinio vertinimo reikšmės hidronimais čia vadinami upių bei ežerų vardai, susidarę iš emocinio įspūdžio pavadinimų. Kitais žodžiais tariant, tai, galima sakyti, moralinio vertinimo reikšmės hidronimai. Jų iš viso žinoma apie 80.

Upės ir ežerai, suprantama, žmogaus galėjo būti vertinami įvairiai. Iš čia ir įvairūs emocinio vertinimo reikšmės hidronimų semantiniai atspalviai.

Gerumo–blogumo: *Gẽrulis*, *Gerulỹs* up. Tv., *Ger-ùpė* up. Pg., *Ger-upỹs*, *Gẽr-upis* up. Kl., up. Tt., *Ger-pjaunỹs* up. Krk., *Gerpỹs* up. Šš. < **Ger-upys*: *gẽras*; *Ger-vardẽ* up. Ar.: *gẽras* ir *vařdas*, t. y. „gero vardo, gera upė"; *Giedavardỹs* ež. Lp. < **Gėd-a-vardỹs* : *gėda* ir *vařdas*, t. y. „prasto vardo ežeras" ar pan.; *Kliẽtė* up. End. – plg. *kliẽtas* „piktas"; *Ledakinė* up. Plt.: *ledãkas* „blogas, piktas, prastas"; *Páikis* up. Gž.: *paĩkas*, plg. *pìktas*; *Pikčiùkas* ež. Onš., *Pìkt-ežeris*, *Pikt-ežerãlis* ež. Pln., *Pìkt-ežeris* ež. Plt. ir kt., *Pìkt-upė* up. Žgč., *Pikt-ùpė* up. Pgg., *Pìkt-upis* up. Šll., up. Trg., *Pikt-ùpis* up. Šl., *Pìkt-akmenis* up. Lnkv.: *pìktas*; *Pýkšvas* up. Čk. **Pikšvas* – plg. lat. *pikšs* „piktas", liet. *pìkšis* „nelabasis, kipšas, pikčius"; *Pìkt-vardė* up. Prk.: *pìktas* ir *vařdas*, t. y. „pikto vardo, pikta upė"; *Šìrn-upis*, *Širn-upỹs* up. Pšš.: *šìrnas* „piktas gyvulys"; *Šiukštà* up. Šln., *Šiũkštė* up. Vrn. – plg. *šiukštùs* „piktas"; *Žiežmuõ* ež. Onš., *Žiežmójus*, *Žižmójus* up. Pg., *Žiežmarà* up. Žsl., *Žiežmãrė* up. Žž., *Žiežmãris*, *Žiegžmãris* up. Trgn. – plg. *žiežti* „pykti", *žiežaras* „pikčiurna, piktas žmogus", *žiežmara* „ragana"; *Žižmà* up. Dv., up. Onš., up. Šlčn., *Žižmà*, *Žiužmà* (pastarasis variantas yra iš *Žižmà*) up. Rdn., *Žìžm-ia-griovis* up. Všk., *Žiuržmõtis*, *Žiurgžmõtė*, *Žiurgžmõtis*, *Žiùrgžmotis*, *Žiùržmotis*, *Žiržmõtis*, *Žirgžmõtis* up. Šll. (iš pamatinės lyties **Žirgžmotis* < **Žižmotis*), *Žož-upalis* up. Ms. < **Žiuž-upalis* – plg. *žìžė* „pikčiurna", *žiùžė* „t. p.".

§ **127.** Gražumo: *Daĩl-upė*, *Skaist-upỹtė* up. Žml.: *dailùs*, lat. *skaists* „gražus, dailus"; *Dargė*, *Dargióji* up. Prnv., *Dargáitė* up. Krk., *Dárgelė* up. Sml., *Dargióji* up. Vn., *Dargùžis* up. Yl., *Darg-ùpė* up. Ar., *Darg-upỹs*, *Dárg-upis* up. Brb. ir galbūt *Dergintas* ež. Gdž.: *dargùs* „darganotas; bjaurus, nemalonus, negražus, šlykštus", *dárgana* „bjaurus, lietingas ir šaltas, su šlapdriba oras"; *Driũbas* up. Nmk., *Driũbinas* up. Šmk.: *driũboti* „būti apsiniaukusiam", *driūblė* „mažas lietaus debesėlis"; *Graželénka* up. Vvs. (**Graželė* ir *-enka*), *Graž-ùpis* up. Graž.: *gražùs*; *Gũd-upis* up. Klm.: *gūdùs*; *Laukščiótas* up. Šil., *Laũkšč-ežeris* ež. Onš.: *laukstùs* „nejaukus, ilgus, nykus"; *Žiaurỹs* ež. Švnč., *Žiaũr-upis* up. Srv.: *žiaurùs* „žiaudrus, žvarbus".

§ **128.** Niekinimo (pejoratyviniai): *Arkliašũdis* ež. Kltn.: *arklỹs* ir *šũdas*, *arkliãšūdis* „arklio išmatos"; *Gùdas* up. Pmp., up. Žmt., *Gudìnis* ež. Kpč., *Gudõnas* up. Žd., ež. Tl., *Gùd-ežeris* ež. Vs., *Gùd-grabė* up. NmK., *Gùd-intakis* up. Jrb., *Gud-mẽšla* up. Vlkj., *Gùd-ravis* up. Srd., *Gùd-upelis* up. Kr., up. Ldvn., *Gùd-upis* up. Varn.: *gùdas* (žodžio *gùdas* reikšmę suprantant prastumo, menkumo ar pan. prasme);

Perdãlė ež. Klm., *Pir̃dė* up. Pgg., *Pirdùkas* ež. Krtv., *Pirdaliùkas* ež. Klm.: *pérsti, pir̃dis, pir̃džius*; *Puodašikìnis* up. Ad.: *púodas* ir *šìkti*; *Šìk-upis* up. Lkš. ir kt., *Šìkt--upis* up. Kdl.: *šìkti*; *Šūdẽlis* ež. Vrn., *Šūdaũsis* up. Rs., *Šū́d-ežeris* ež. Jsv., *Šū́d--kojis* up. Krš., *Šū́d-upis* up. Yl. ir kt., *Šū́d-upis, Šūd-upỹs* up. Grk.: *šū́das*; *Traĩd--upis* up. Slnt., *Traid-upỹs* up. Krk.: *tríesti, traĩdžius*; *Trìd-upis* up. Krtv. ir kt., *Trid--upỹs* up. Krk., *Trỹd-upis* up. Ar. ir kt., *Tryd-upỹs* up. Čk. ir kt.: *trìdė, trydà, tríesti.*

Vandens temperatūros reikšmės hidronimai

§ **129.** Vandens temperatūros reikšmės hidronimai sudaro vieną universaliausių semantinių kategorijų ne tik baltų, bet ir apskritai indoeuropiečių vardyne. Todėl jie priklauso prie tų hidronimų, kurių semantika yra visiškai aiški ir suprantama. Kas kita, žinoma, yra atskirų hidronimų reikšmės interpretacija. Kaip ir daugeliu kitų, taip ir šiuo atveju vieno kito hidronimo priskyrimas prie šios grupės yra tik preliminarinis, darbinis.

Vandens temperatūros reikšmės hidronimų žinoma apie 70.

Čeř̃kšnė, Čeř̃kšnis, Šerkšna up. Pln.: *čeř̃kšnas* „šerkšnas“, *šeř̃kšnas*; *Drungẽ* up. Ss.: *drungùs* „drungnas“; *Gẽlušė* up. Alv., *Gẽluva, Geluvỹs* ež. Krtv., *Gelužà* up. Vb., *Gelùžis* ež. Auk., *Gelovìnė* up., ež. Mrk. – plg. liet. *pa-geluõ* „šaltas, drėgnas oras“, lat. *dzęltrs* „šaltas“, lot. *gelū* „šaltis, vėsumas“; *Gelañd-upis* up. Als. – *gel-and-* (žr. *Gẽlušė*); *Geř̃mantas* ež. Tl., *Germant-upis* up. Als. – plg. lat. *gařme* „šiluma“, gr. θερμός „šiltas“; *Grasáitis* ež. Mlt.: *grasùs* „vėsus, šaltas“; *Kaĩtula* up. Nj.: *kaitulỹs* „karštis“, *kaĩsti*; *Kepẽnis* up. Trš. – plg. *kepẽnė* „kaitra, karštis“, *kepẽnis* „pakepęs“; *Milỹs* up. An., *Miliõtė* up. Stč., *Ymilsà* up. Btr. < **Į-mil-sa, Mylẽ* up., ež. Švnč. – plg. *mìlti, mil̃ti* „šildyti įkaitintais akmenimis“; *Nemýlas, Nemylà* up. Šll. – žr. *Mylẽ*; *Snaigýnas* up., ež. Vs., *Snaig-upẽlė* up. Lp., *Sniẽginis* ež. Švnč., *Sniẽgiškis* ež. Ant. – *sniẽgas, snaĩgė*; *Svalẽ* up. Šl., *Svalià* up. Ps., *Svõlis* up. Pg. < **Svãlis, Svãliškis* up. Dj., *Svìlė* up. Krtv., *Svylà* up. Ad., *Svil̃-ravis* up. Klm.: *svìlti*; *Šalčià* up. Šlčn., *Šalčiùkas* up. Mlt., *Šalteĩkė, Šalteĩkis* up. Šv., *Šaltója, Šalt-upẽ, Šalt-upỹs* up. Jdp., *Šaltója* up. Mrk., up. Ut., *Šaltuonà* up. Šmk., *Šált-upė* up. Švnčl., up. Zr., *Šalt-ùpė* up. Vvs., *Šalt-upė* up. Ob., *Šált-upis* up. Btr. ir kt., *Šal̃t-upis* up. Als. ir kt., *Šalt-ùpis* up. Pkr., up. Žal., *Šalt-upỹs* up. An. ir kt., *Šãl-upis* up. Vnd., *Šal̃pė* up. Vvr. < **Šal-upė*: *šáltas, šal̃tis, šálti*; *Šalnà* ež. Smal., *Šalnátis* ež. Švnčl., *Šalnáitė* up. Nmč.: *šalnà* „šaltis“; *Šaltùtiškė* up. Bt. – *šal̃tis, šaltùtis*; *Šerkšnà* up. Klm., *Šeř̃kšnė* up. Trk., *Šerkšnỹs, Šerkšnià* up. Kdn., *Šeř̃kšn-upis* up. Jon.: *šeř̃kšnas*; *Šešuvà* up. Jon., *Šešuvìs* up. Trg., *Šešėvìs, Šešẽvė* up. Kri., *Šeš-ùpė* up. Kps., up. Vl., *Šeš-upỹs* up. Slm., *Šeš-upẽlis* up. Lbv., *Šašulỹs* up. Kv., *Šašuolà* up. Šš. – plg. liet. *šešẽlis, šašẽlis*, sen. ind. *śíśara* „šaltas, vėsus“; *Šil̃t-upis* up. Tl.: *šil̃tas*; *Šolỹs* up. Šll. – plg. *šólėti, šólyti* „šalti“, *šólauti* „šalti, skrebti“; *Uošnà* up. Pln., *Ušnà* up. Užv., *Ušañtė* up. Šlv. – plg. liet. *áušti*, lat. *auksts* „šaltas“; *Vẽsa* up. Jon., *Vėsà* up. Varn., *Vės-ùpė, Vėspà* (< **Vės--upė*) up. Jon., *Vẽs-upis* up. Mžk.: *vėsùs, vẽsti*; *Vẽzgė* up. Rd. < **Vės-g-ė*: *vẽsus, vẽsti*; *Žeimenà* up. Pbrd., *Žeĩmenys, Žeĩmenes* ež. Klt., *Žeimìkė* up. Lk. – plg. liet. *žiemà*; *Žvařbalas* up. Mšk.: *žvarbùs, žvařbti, žvarbà.*

§ **130.** Šios grupės hidronimų semantika yra viena hidronimiškiausių, nes ji išplaukia iš vandens gana svarbios ypatybės, būtent skonio. Iš viso žinoma apie 55 vandens skonio reikšmės hidronimai.

Aĩl-upis up. Nmč.: *ailus* „gailus, aitrus, scharf, ätzend“; *Aitrà* up. Tv.: *aitrùs* „gaižus, kartus, gailus“ (bet plg. liet. *aitrùs* „smarkus, karštas“ ir pan. – *Aitrà* gali būti ir **Greitupė*); *Drùskinis*, *Druskìnė* up. Kv., *Drùskinė* up. Vn., *Druskónis*, *Drùskis* ež. Drsk., *Drùsk-upis* up. Brš., up. Plt.: *druskà*; *Gailẽšis*, *Gailẽšius* up. Trk., *Gaĩl-upis* up. Jrb., *Gail-upỹs* up. Srd.: *gailùs*; *Gaĩž-upis* up. An., up. Vkš.: *gaižùs*; *Gėlỹs* ež. Ktk., *Gėlà* ež. Nmč., *Gėlaĩnė* up. Lkm., *Gėlaĩnis* ež. Trgn., *Gėluotas* ež. Mlt., *Gėlùžis* ež. Ut., *Gėl-iupis* up. Pkn., *Gėl-upis* up. Jz.: *gėlas*; *Gỹž-ežeris* ež. Klm.: *gỹžti*, *gižùs*; *Goréika*, *Gorijà* up. KzR., *Gorìnė* up. Lkv., *Gor-upỹs*, *Gorpỹs* (< *Gor-upỹs*) up. Sb.: *gorùs* „kartus, aitrus, gaižus“; *Ỹsala* up. Žgč. – plg. *įsalas* „mentalas, įsalimas, salia, saldumas, plikytų salyklinių miltų misa“; *Kařč-iupis* up. Bsg. ir kt., *Karč-iupỹs* up. Vžns., up. Zp., *Kartenãlė* up. Krt., *Kařt-upis* up. Klm., *Kařč-upis* up. Vdk., *Kárč-upis* up. Kv., *Kařt-upis* up. Eržv., up. Šmk., *Kárt-upis*, *Kart-upỹs* up. Kltn., *Kárt-upis* up. Raud.: *kartùs*; *Leiškõnė* up. Šmk.: *laiškùs* „nemaloniai, aitriai salstelėjęs, kartokas, aitrus, prėskas“; *Mis-akẽ* up. Stk., *Misit-upis* up. Yl.: *misà*; *Rūkštỹs* ež. Dkšt.: *rūgštùs*; *Salãdis* ež. Aln. – plg. liet. *saladýkštis* „susalęs, suzmekęs“, *saladaĩnis* „susalęs, suzmekęs“, *saladiẽnė* „susalęs pyragas; rauginta gira“; *Sáldus* up. Klm., *Saldeĩkis* up. Vdk., *Sal̃d-upis* up. Sk., *Sálduškis* ež. Švnčl.: *sáldus*, *saldùs*; *Sõlis* ež. Onš., *Solýtė* up. Rs. – plg. *sõlymas* „rūgimui paruošta tešla“, *sálti* „darytis saldžiam“; *Spãlis* ež. Gdr.: *spalùs* „rūgštus“; *Sũrė* up. APnm., *Sū́ris* up. Rdn., *Sūrùsis* up. Lbv., *Sũrava* up. Krsn., *Sūrėlė* up. Btr., *Sū́rinė* up. Krkn., *Sū́rinis* ež., up. Všt., *Sū́r-upis* up. Rs., *Sũr-upis* up. Tl., up. Vkš., *Sūr-upė* up. Bb., *Sūr-upelis*, *Surpelỹs* (< **Sūr-upelys*) up. Tj.: *sūrùs*; *Škob-upis* up. Mžk. < **Skob-upis*: lat. *skâbs* „rūgštus“.

Hidroobjekto paskirties reikšmės hidronimai

§ **131.** Hidroobjektų paskirties hidronimų pirminė reikšmė buvo susijusi su upių bei ežerų panaudojimo įvairiems praktiniams tikslams, jų tarnavimo kokiems reikalams ir pan. apibūdinimu, su jų panaudojimu ar net nauda. Šios semantikos hidronimų žinoma apie 55.

Dukuřnis up. Varn.: *dukurỹs* „brendamas tinklas žuvims gaudyti“; *Gertà*, *Geřtas* up. Glv.: *gérti*, *pri-gérti*; *Gìrdelis* up. Krkn., *Gerdaujà*, *Gerdaujẽ* up. Grd., *Gerdũšė* up. Vdk., *Geřd-upis* Tv.: *gìrdyti*, plg. *gìrdupė* „girdanti upė“; *Kanãp-ia-merkis* ež. JnšM.: *kanãpės* ir *meřkti*; *Kùlt-upis*, *Kùlt-upė* up. Btg., *Kult-upỹs*, *Kult-upẽlis* up. Krk.: *kùlti* „skalbti, velėti“; *Láiva* up. Kv., *Laivõs upãlis* Slnt.: *laĩvas*, *laĩvė*, *láivė*, lat. *laĩva* „laivas“; *Mačélninkas* ež. Smal., *Mūčélninkas* ež. Vs. < **Mačelninkas* – plg. brus. *мачыльня* „mirkykla“, *мачыть* „mirkyti, drėkinti“; *Malamóji grãbė* up. Rdm.: *malamóji*, *mãlamas*; *Mált-upis* up. Eiš., up. Yl.: *málti*; *Maudiklis* ež. Ut.: *máudytis*, *maudỹklė*; *Meškerẽlis*, *Meškeriùkas* ež. Onš.: *meškerẽ*,

meškerióti; *Mil̃maudė* up. KzR.: *mìlas* ir *máudyti* (t. y. „skalauti“); *Naršt-upis* up. Dr. ir kt., *Naršt-upỹs* up. Kp.: *naršt̃as*; *Naudiñgis* ež. Mlt., *Naũd-upis*, *Naud-upỹs* up. Vlkj.: *naudà*, *naudìngas* „duodantis naudą; turtingas“; *Peĩkis* ež. Imb. ir kt.: *peĩkė*, *peikenà* „baslys su smailiu geležiniu galu ledui kirsti, eketei prabesti“; *Plaũš-mirkis* up. Skd.: *plaušà*, *plaũšos* ir *mirkýti*; *Praustuvẽ* up. Msn., *Praustuvỹs* ež. Ign.: *praustuvẽ* „prausiamasis indas“; *Rõg-upis* up. Grš., up. Lkš., up. Nj.: *rõgės* (t. y. upės, kuriomis žiemą būdavo važiuojama rogėmis); *Skalbỹn-upis* up. Kdl.: *skal̃bti*; *Skarblỹs*, *Skarbliùkas* ež. Mlt., *Skarbliùkas* ež. dalis Rdš.: *skar̃blyti* „skarbylinti, skarbylu kietinti audeklą, drabužį“; *Skeñdė*, *Skendinỹs* up. Krž., *Skindinỹs* up. Varn.: *skę̃sti*; *Trinktìnis* ež. Mlt.: *triñkti*; *Trìn-upis* up. Nj.: *trìnti* „skalbti“; *Vaisíetė* up. Sem., *Vaisíetis* ež. Sem., *Vaisìnė* up. Smal., *Vaisìnis*, *Vaisìnė* ež. Smal., *Vaĩs-upis*, *Vais-upelis* up. Ūd.: *vaisùs*, *veĩstis*; *Valčiuvà* up. Igl., up. Ss.: *váltis*; *Varginỹs* up. Kv., *Vargutis* up. Krt., *Varg-upỹs* up. Jž., *Varg-upẽlis* up. Jnšk.: *var̃gas*, *var̃gti*, *várginti* ir pan.; *Varž-a-vietė* up. An.: *várža* „bučius“ ir *vietà* (t. y. „varžų statymo vieta“); *Velẽklis* up. Lkč., up. Rdd., *Velẽk-pelkis* up. Pp. < **Velėkl-pelkis*, *Veléklos upẽlis* Ut.: *velẽkla*; *Velẽt-upis* up. Prn.: *velẽti*; *Verslavà* ež. Ant. – plg. *verslóvė*, *veršlas*; *Veršlakinis* up. Pš. – *veršis* ir *lãkinti* „girdyti“; *Vilktìnis* up. Snt.: *vil̃kti* (valtį, laivą, tinklą ar pan.); *Vintarà* up. Pbs.: *vénteris*; *Žvejõnė* up. Klp.: *žvejóti*.

Antoniminės reikšmės hidronimai

§ **132.** Antoniminės reikšmės čia vadinami hidronimai, sudarantys tam tikras opozicines poras, kurių nariai yra kvalifikacinės reikšmės[150] upių arba ežerų vardai. Atskirų opozicinių narių pirmieji komponentai yra būdvardžiai antonimai: *aukštóji – žemóji*, *báltajis – júodajis*, *dìdelis – mãžas* ir t. t. Tai gana savita hidronimų kategorija, kurios semantika iš tiesų nėra visiškai vieninga. Vieni šių hidronimų labai artimi mažybinės reikšmės upių bei ežerų vardams (*Mãžas Cùdykas*, *Mažasaĩ Pažemẽlis*, *Mažíeji Vagiẽkai*, *Mažóji Ìlma*, *Mažóji Srúoja*, *Mažóji Vingrẽ*, *Mažàsis Siaurỹs*, *Žirnajų Mažasaĩ*), kiti – didumo reikšmės (*Dìdelis Cùdykas*, *Didysaĩ Pažemẽlis*, *Didíeji Vagiẽkai*, *Didžióji Ìl̃ma*, *Didžióji Srúoja*, *Didžióji Vingrẽ*, *Didýsis Siaurỹs*), treti – spalvos reikšmės (*Báltajis* ir *Júodajis Bil̃sas*, *Báltas* ir *Júodas Kaũknoris*, *Baltíeji* ir *Juodíeji Lakajaĩ*, *Baltóji* ir *Juodóji Ánčia*). Nežiūrint į tai, šių hidronimų skirstymas į atskiras semantines grupes yra bemaž neįmanomas, nes į jų sudėtį įeinantys būdvardžiai antonimai gali turėti ne tiek semantinę, kiek opozicinę prasmę. Tiesa, paprastai tos pačios opozicinės porõs hidronimų vieno kurio komponento pirminė reikšmė neretai būna tokia, kokią turi būdvardis. Bet antrasis narys galėjo susidaryti dėl sistemos, kaip pirmojo nario opozicija. Kadangi atsekti, kuris šių narių susidarė pirma, kuris – vėliau, praktiškai labai sunku, tai ir šių narių atskyrimas vienas nuo kito, t. y. opozicinių (antoniminių) porų išardymas, vargu ar būtų prasmingas. Dėl to visos antoniminės hidronimų porõs pateikiamos drauge (iš viso 15 porų).

[150] Dėl jų žr. Vanagas A. Lietuvos TSR hidronimų daryba, p. 273.

Aukštóji Gérvė up. RdN.: *Žemóji Gérvė* up. RdN.; *Báltajis Bil̃sas* ež. Lp.: *Júodajis Bil̃sas* ež. Lp.; *Báltas Kaũknoris* ež. Kpč.: *Júodas Kaũknoris* ež. Kpč.; *Baltíeji Lakajaĩ* ež. Mlt.: *Juodíeji Lakajaĩ* ež. Mlt.; *Baltóji Ánčia* up. Kpč.: *Juodóji Ánčia* up. Kpč.; *Dìdelis Cùdykas* ež. Jšn.: *Mãžas Cùdykas* ež. Jšn.; *Didíeji Vagiẽkai* ež. Sem.: *Mažíeji Vagiẽkai* ež. Sem.; *Didysaĩ Pažemẽlis* ež. Dgč.: *Mažasaĩ Pažemẽlis* ež. Dgč.; *Didžióji Ìlma* ež. Pbrd.: *Mažóji Ìlma* ež. Pbrd.; *Didžióji Srúoja* up. Pln.: *Mažóji Srúoja* up. Pln.; *Didžióji Vingrẽ* up. An.: *Mažóji Vingrẽ* up. An.; *Didýsis Siaurỹs* ež. JnšM.: *Mažàsis Siaurỹs* ež. JnšM.; *Žirnajų Didžiasaĩ* Žirnajų ež. dalis Pbs.: *Žirnajų Mažasaĩ* Žirnajų ež. dalis Pbs.; *Akmenìnė Žyzdrẽ* up. Šlv.: *Medìnė Žyzdrẽ* up. Šlv. (ir *Žyzdrẽ* up. Šlv.).

Įvairių kitų reikšmių hidronimai

§ 133. Be anksčiau išvardytųjų reikšmių, kurios palyginti gausiai atstovaujamos, pasitaiko įvairios kitos semantikos hidronimų, kurių yra gerokai mažiau. Dėl to jie pagal semantiką į atskiras grupes specialiai nebeišskiriami, o nagrinėjami drauge.

Šiame skyriuje pateikiamos keturios hidronimų grupelės – iš viso bemaž 50 hidronimų. Tai hidronimai, reiškiantys tam tikrą hidroobjektų ryšį su žmonėmis (*Berniniñkas*, t. *Berninỹkas* up. Pn., *Bern-a-kam̃pė* ež. Bb., *Bern-a-ùpis* up. Prnv.: *bérnas*; *Baltų Bóbų rãvas* up. Glv.: *báltos bóbos*; *Bobùtės ežerẽlis* JnšM.: *bobùtė*; *Brioleĩkis* up. Lkš. < **Broleikis*: *brólis*; *Maskoliùkai* du ež. Mlt.: *maskõlius* „rusas“ (dar žr. § 138); *Meřgė* up. Krž., up. Nmk., *Merguvà* Nemuno atšaka Pgg., *Meřg-upis* up. Alvt. ir kt., *Merg-upỹs* up. Km., *Meřg-upalis* up. Kl., *Meřg-vagis* up. Pln., *Mergõs upẽlis* Dg.: *mergà*; *Tėt-upis* up. Klm., *Tėvẽlio rãvas* up. Mrk.: *tẽtė*, *tėvẽlis*; *Žydỹnė* up. Ds., *Žỹdiškis* up. Jž., *Žỹd-a-upis* up. Žmt., *Žỹd-ežeris* ež. Brž., *Žỹd-grabė* up. Kps., *Žỹd-pinigis* up. Slč., *Žỹd-ravis* up. Klm., up. Rs., *Žyd-ravỹs* up. Jsv., *Žỹd-revis* up. Brš., *Žỹd-robatė* up. Pmp., Robatos int., *Žỹd-upelis* up. Bsg., *Žỹd-upis* up. Prk. ir kt., *Žyd-ùpis* up. Lap., *Žỹdo upẽlis* Pnm.: *žỹdas*); „einančius ežerus“ (*Aikúotas* ež. Dgč. < **Eikuotas*: *eĩti*, *eik-lùs*; *Ajõčis* ež. Antz. < **Ajočius*: *eĩti*; *Bogũtis* ež. Srj.: *bõginti* „greitai ar sunkiai ką nešti“, *bogũnas* „pabėgėlis, bėglys“; *Eigùtis* ež. Antz.: *eigà*, *eĩti* „eisena, ėjimas“, *eĩgis* „ėjimas, kelionė“; *Vaikščiùkas* ež. Mlt.: *váikščioti*); tekėjimo laiką (*Mẽn-upis* up. Mlt., up. Trg.: *mẽnas*, *mẽnuo*; *Nak-pilỹs*, *Nãk-pilis* up. Krtv. < **Nakt-pilys*, **Nakt-pilis*: *naktìs* ir *pìltis* „lietis, srūti“; *Nak-takẽ* up. Kp. < **Nakt-takė*: *naktìs* ir *tekẽti*; *Rýt-upis*, *Ryt-upẽlis* up. Kps.: *rýtas*); kitas hidroobjektų ypatybes (*Čeverỹk-traukis* up. Vg.: *čeverỹka(s)* „batas“ ir „traukti“ – gal klampumo ar pan. prasme; *Dzindžiakẽ* up. Jz. – plg. liet. *džìndžė*, *džiñdžė* „naminė degtinė“; *Dratvuõ*, *Dratvinỹs* up. Šlv.: **dratva* „drata“; *Jauč-ì-mušis* up. Vv.: *jáutis* ir *mùšti*; *Jáučio Dėjìmas* ež. Všn.: *jáutis* ir *dėjìmas*, *dėti*; *Juokų upẽlis* Gl.: *juokaĩ*; *Nepérvestis* up. Pšl. – *pérvesti*, *nepérvesti*; *Nežinãvas* up. Plt. – plg. *nežinià* „nežinoma vieta“; *Skarbìnė* up. Klm.: *skárbas* „turtas, brangenybė; pinigai, lobis“).

§ **134.** Neaiškiais vadinami hidronimai, kurių reikšmės nepavyko nustatyti. Daugiausia tai upių bei ežerų vardai, kurių pamatinės lytys netikslios, neautentiškos. Čia pateikiami ir labai neapibrėžtos semantikos reduplikuotiniai hidronimai. Iš viso neaiškių hidronimų susidaro apie 135.

Ãsdrė up. Lnt., up. Krn., *Aukspìrta* up. Snt., *Beiñd-upis* up. Als., *Bebìrva* up. Šmk., *Berãš-upis* up. Krkn., *Besenis* ež. Vvs., *Bienė* up. Trgl., *Bisa* up. Šv., *Borušė* up. Tj., *Bošà, Bõšius* up. Mlt., *Bošẽ* up. Žsl., *Bóšinis* up. Gdž., *Braukrýt-upis* up. Šk., *Brìndr-upis* up. Pnd., *Bubienìkas* up. Šmn., *Bũdo ẽžeras* Všt., *Bũdragaidis* ež. Kur., *Cùdykas* up. Jšn., *Dagurda* up. Pbs., *Dañskė* up. Čk., *Dekis* up. Trak., *Dẽnis, Dėnià* up. Sb., *Derẽžnyčia* dvi up. Vrn., *Dẽtela* ež. Švnč., *Diřn-upis* up. Pln., *Dirsteikà* up. End., *Drisvėtà* up. Rim., *Drubéngis* up. Prn., *Dunėpa* up. Vžns., *Dúod-upis* Vrn., *Dvoliškis* up. Šl., *Dzukė* up. Klvr., *Džiùgo upãlis* Krtn., *Džvinà* up. Stč., *Gobstà* ež. Trak., *Gernùšė* up. Brb., *Gernùšk-upis* up. Slm., *Ginorų ežeras* JnšM., *Gryšià* up. Brš., *Ildìkas* ež. Smal., *Imaũdas* ež. Rim., *Ýmėžė* up. Kv., *Inderlándija* up. Kl., *Iñketras* ež. Aln., *Kajùtis* ež. Rud., *Kalpė* up. Žž., *Kamonių Pósūnis, Kamonių rãvas* Mrk., *Keřnadėtas* ež. Ut., *Kìsė* up. Šll., *Kìs-upė* up. Klp., *Kliódž-iupelis, Klioz-upelis, Kliódz-upelis* up. Kt., *Kliõndrevis* up. Grl., *Klùt-upis* up. Skdv., *Kozámkas, Kuzámkas* ež. Mrk., *Kuonẽ* up. Pkn., *Kutánt-upis* up. Tršk., *Liáudė* up. Bsg., *Liepẽtvydis, Liepẽtvėžis* up. Šauk., *Liūdẽ* up. Lel., *Liūdonas* up. Krš., *Malmažà* up. Tršk., *Mẽdus* up. Klm., *Meilùdė* up. Šk., *Melkỹs* ež. Mšg., *Midegà* up. Žsl., *Minsnóras, Mensnóras* up. Skdv., *Mùkriškė* up. Dt., *Mũnas* ež. Dglšk., *Nãdž-iupis* up. Kp., up. PnmR., *Nẽčeskas* ež. Dgč., *Nẽpėras* ež. Sem., *Nepėrà* up. Sem., *Napiriaĩ* ež. Pb., *Nìpras* ež. Ob., *Neprėkštà* up., ež. Žsl., *Niáuduva* up. Šd., *Nuotvarsis* up. Vnd., *Obỹlas* up. Šmk., *Ošvenčià* up. Prn., *Padebėsẽ* up. Slk., *Pakriūgẽ* ež. Slk., *Pamalgebala* up. Vb., *Pándėlis, Pándėlio upėlis* Srv., *Papárstas* up. Rt., *Pečkùltė* ež. Bb., *Pernavà* up. Šll., *Petešà* up. RdmV., *Prãtvalkas* up. Nmk., *Prìtinas* ež., up. Kur., *Puĩzė* up. Šš., *Punžemis* ež. Nmč., *Rẽkš-upis* up. Gl., *Saidė* up. V., *Saisa* up. Pln., *Sanžilė* up. Nj., *Sãrakas* ež. Sem., *Sařd-upis* up. Klm., up. Pnd., up. Šd., *Sẽl-iupis, Sėl-iupỹs* up. Dgl., *Sẽl-iupis* up. Pn., *Sẽtikis* ež. Švnč., *Smagóla* up. Šl., *Smoda* up. An., *Stìrd-upis* up. Tt., *Sudarvẽ* up. V., *Sùrglodė* up. Vrn., *Surmià* up. Jz., *Surmiùs* ež. Jz., *Suvìngis* ež. Dg., *Svetyčià* up. Dkšt., *Šãn-upis* up. Šv., *Šedvygà* up. Grš., *Šeimenà* up. Vlkv., *Širginiùkas* ež. Nmč., *Špãd-ravis* up. Šauk., *Šprìntas* up. Šlu., *Švẽdr-upis* up. Tt., *Švẽmalis, Švẽmelis* up. Rd., *Taipėdà, Taikpėdà* up. Ar., *Tarad-a--upis* up. Kp., *Taũragnas* ež. Trgn., *Tauragnà* up. Trgn., *Tribõbis* up. Šmk., *Triūpelis* up. Mlt., *Ukučẽ* up. Klm., *Ũpartas, Ũparstas, Ũspartas* ež. Slk., *Valdãkis, Valdakỹs* ež. Dg., *Vazbỹs* ež. Ut., *Veivìržas* up. Vvr., *Velpė* up. Rs., *Vesiẽkinė* up. Btr., *Vi--čupis* up. Žd., *Vỹkas* ež. Ds., *Vỹkupas, Ỹkupas* up. Šlv., *Vykupė* up. Gmb., *Vilpesỹs* up. Gdž., *Vilpìsis* up. Vdk., *Vindaráikas* ež. Vvs., *Virškautỹs* up. Dt., *Vizdijà* up. Brš., *Võč-upis* up. Nj., *Vokšč-iùpis* up. Dkšt., *Zanylà, Zanilà, Zenilà* up. Pjv., *Žẽpla* up. Šr.

Darbo pradžioje buvo užsiminta, kad šis tyrinėjimas tam tikru laipsniu yra apibendrinamasis ir netgi išvadinis lietuvių hidronimų analizės, atliktos dviem svarbiausiais aspektais – darybiniu (struktūriniu) ir leksiniu (etimologiniu), – rezultatas. Šio darbo objektas yra trečiasis iš svarbesniųjų hidronimikos aspektų, būtent semantinis. Toks darbo pobūdis leidžia išvadinėje dalyje apibendrinti pagrindinius lietuvių hidronimų semantinės analizės rezultatus ir drauge paliesti kai kuriuos šiam atvejui reikšmingesnius anksčiau atlikto hidronimų darybinio bei etimologinio tyrinėjimo dalykus. Suprantama, kad čia nebus įmanoma ir bandyti detaliau apibendrinti visko, kas lietuvių hidronimikos srityje mūsų rašyta. Viena, kai kurios išvados neturėtų tiesioginio ryšio su semantinės analizės rezultatais. Antra, daug išvadų buvo daryta ir kitomis progomis, ypač monografijoje „Lietuvos TSR hidronimų daryba" (p. 276–284 ir kt.). Dėl to pasirodė esant reikalinga bei tikslinga iš semantinės analizės rėmų išeiti tik tam tikrais atvejais, visų pirma, kalbant apie arealinį ir etnogenetinį hidronimikos aspektą.

Dėstymo patogumui išvadinės pastabos skirstomos į tris aspektus: statistinį, arealinį ir etnografinį.

Statistinis aspektas

§ **135.** Darbe buvo nagrinėta apie 8430 hidronimų, t. y. praktiškai visi dabar žinomi lietuvių potamonimai ir limnonimai (neskaičiuojant pasikartojančiųjų, kurių yra apie 2500). Ką nors daugiau ar mažiau tikra buvo galima pasakyti apie 8300 hidronimų semantiką. Likusiųjų upių bei ežerų vardų semantikos nepavyko net apytiksliai nustatyti. Toliau bus kalbama apie visus 8430 hidronimų semantiką, nes neišaiškintos pirminės reikšmės hidronimų semantika, matyt, turėtų tilpti į čia nustatytus lietuvių hidroniminės semantikos rėmus.

Visi lietuvių hidronimai, kaip matėme, pirmiausia skyla į dvi svarbiausias grupes: į nemotyvuotus ir motyvuotus hidronimus.

Pirmą grupę sudaro apie 940 upių bei ežerų vardų, t. y. apie 11% visų hidronimų. Vadinasi, apie viena devintoji dalis lietuvių hidronimų semantine prasme yra „nehidronimiška", naujesnė, marginalinė. Šios grupės hidronimai lietuvių hidronimijos sistemoje yra atneštiniai, „priklydę" į ją iš šalies, atsiradę kaip galutinis sistemos formavimosi rezultatas. Dažniausiai tai yra perkeltiniai hidronimai, perimti iš kitų toponimijos klodų, iš oronimijos, oikonimijos ir t. t. (iš viso šių yra apie 400) ir net antroponimijos (jų žinoma apie 115). Labai dažnai kalbamieji hidronimai pradžioje žymėjo vietas, esančias prie atitinkamų hidroobjektų, ir tik vėliau tapo upių bei ežerų vardais (tokių yra apie 200).

Taigi hidronimai, neturintys savarankiškos hidroniminės reikšmės, drauge yra mažai vertingi ir pačiai hidronimikai.

Prieš pereinant prie antrosios grupės hidronimų (motyvuotų) statistinės apžvalgos, pravartu atkreipti dėmesį į vieną gana specifišką hidronimų kategoriją, būtent į posesyvinės reikšmės hidronimus (jų priskaičiuota apie 1300 arba apie 15% visų hidronimų). Skirtingai nuo ką tik aptartų nemotyvuotų hidronimų, posesyviniai

hidronimai turi savo reikšmę – tai posesyvumas. Bet ši reikšmė niekuo nesusijusi su pačių hidroobjektų charakteristikomis, todėl ji nehidronimiška pačia savo esme, nehidronimiška genetiškai. Tai visiškai patvirtina pati posesyvinių hidronimų prigimtis. Reikalas tas, kad posesyviniai hidronimai yra susidarę iš antroponimų arba iš kitų toponimų (ne hidronimų). Pavyzdžiui, apie 67% posesyvinių hidronimų, kurių posesyvumo reikšmė reiškiama priesagomis, yra antroponiminės kilmės, o apie 33% – toponiminės kilmės. Vadinasi, visi posesyvinės reikšmės priesagų vediniai yra kilę iš antroponimų arba iš kitų toponimų. Posesyvinių sudurtinių ir sudėtinių hidronimų, kurių pirmasis, determinuojantysis sandas arba komponentas yra antroponiminis, žinoma apie 320, t. y. apie 30%, o kurių pirmasis sandas yra toponiminis – apie 740, t. y. apie 70% visų sudurtinių ir sudėtinių posesyvinių hidronimų. Iš visų 1300 posesyvinės reikšmės hidronimų antroponiminių yra apie 480, t. y. apie 37%, o toponiminių – apie 820, t. y. apie 63%.

Būtina pabrėžti, kad dauguma antroponimų, iš kurių yra susidarę antroponiminiai posesyvinės reikšmės hidronimai, savo ruožtu yra kilę iš tokių asmenvardžių, kurie į lietuvių kalbą yra atėję neseniai iš kitų kalbų, t. y. iš skolintų asmenvardžių, dažniausiai – iš krikšto vardų ar pan. Maža to, ir toponimai, vienaip ar kitaip įeinną į posesyvinių hidronimų sudėtį, labai dažnai būna kilę iš krikštavardinių asmenvardžių, t. y. iš svetimos kilmės vardų, pravardžių ar pavardžių. Vadinasi, dauguma posesyvinės reikšmės hidronimų yra palyginti nauji, vėlyvi vediniai, dariniai ar pan. Tiesa, pats posesyvinių hidronimų tipas gali būti ir gana archaiškas.

Iš to, kas pasakyta, matyti, kad nemotyvuoti hidronimai ir posesyvinės reikšmės hidronimai sudaro nemažą lietuvių hidroniminės sistemos dalį (apie 2240, t. y. apie 26% visų lietuvių hidronimų), kuri joje yra pati naujausia. Ši dalis turi labai daug „nehidronimiškų“ elementų (antroponiminių, apskritai toponiminių ir pan.), kurie posesyvinių ir nemotyvuotų hidronimų svarbą hidronimikai žymiai sumažina. Tais atvejais, kada hidronimikoje ieškoma duomenų baltų tolimiausios praeities, etnogenezės ar pan. problemoms spręsti, posesyviniais ir nemotyvuotais hidronimais iš viso bemaž netinka operuoti. Vis dėlto, nežiūrint į tai, kad ši lietuvių hidronimų ypatybė yra gana akivaizdi, dėl nepakankamo lietuvių hidronimikos išsivystymo, dėl neatidumo ar neretai ir dėl kompetencijos stokos nemaža mokslininkų, rekonstruodami tolimą baltų kalbų bei pačių baltų praeitį, panaudoja ir šiuos hidronimus. Taip elgiantis, suprantama, daroma ne tik faktinių klaidų, bet ir formuojamas pamatas abejonėms dėl žymiai bendresnio pobūdžio toli siekiančių išvadų[151].

Kaip jau buvo minėta, dauguma lietuvių hidronimų turi savo, hidroniminę reikšmę, „pirminę reikšmę“[152]. Jų susidaro apie 7490, t. y. apie 89% visų hidronimų. Tik ką buvo aptarta ta dalis šių hidronimų, kurie turi posesyvinę reikšmę (apie 1300, arba apie 15% visų hidronimų). Toliau išskirtos dvi grupės motyvuotų hidronimų, kurie nuo posesyvinių nedaug tesiskiria ta prasme, kad jų semantika ne-

[151] Plačiau dėl to žr. specialų straipsnį – Vanagas A. Dėl požiūrio į senuosius lietuvių hidronimus. – Lietuvos TSR Mokslų Akademijos darbai. A serija. V., 1977, t. 3 (60), p. 141–150.
[152] Dėl šio termino žr. § 2, 3.

susijusi su pačių hidroobjektų charakteristikomis. Tai hidronimai, kilę tiesiog iš vandenų nomenklatūrinių (hidrografinių) terminų, ir hidronimai, susidarę iš kitų apeliatyvų. Pabrėžtina, kad šie hidronimai neturi jokių formalių žodžių darybos požymių – jie sutampa su žodžiais, iš kurių yra kilę. Kitaip tariant, tai hidronimais virtę vandenų nomenklatūriniai terminai arba kiti apeliatyvai. Jų žinoma apie 410, t. y. apie 5% visų hidronimų: apie 310 hidronimų, kilusių iš vandenų nomenklatūrinių terminų, ir apie 100 – iš kitų apeliatyvų.

Visiems kitiems hidronimams būdinga tai, jog jie vienaip ar kitaip, tiesiogiai ar netiesiogiai savo semantika yra susiję su hidroobjektų ypatybėmis. Jų yra apie 5780, t. y. apie 69% visų hidronimų. Būtent jie sudaro lietuvių hidronimų semantinio modelio pamatą bei branduolį. Iš esmės tik juose koncentruojasi visa skalė hidroniminių reikšmių, išplaukiančių iš hidroobjektų charakteristikų pagal pastarųjų ypatybes, atskiriančias vienas upes ar ežerus nuo kitų.

Pirmiausia minėtina didelė grupė hidronimų, kurių semantika susijusi su hidroobjektų fiziografinėmis charakteristikomis. Jų susidaro apie 1740, t. y. apie 20,7% visų hidronimų. Tarp fiziografinės reikšmės hidronimų populiariausi yra konfigūracinės reikšmės upių bei ežerų vardai – apie 930, t. y. apie 54% fiziografinės reikšmės hidronimų, arba apie 11% visų hidronimų. Pastebėtina, kad konfigūracinės reikšmės laikomi ir hidronimai, susidarę iš indų pavadinimų (8 hidronimai), iš kūno dalių (17) ir iš įvairių namų apyvokos daiktų bei instrumentų pavadinimų (5 hidronimai).

Prie fiziografinės reikšmės hidronimų priskirtini ir upių bei ežerų vardai, kurių pirminės reikšmės susijusios su fizinėmis hidroobjekto dugno charakteristikomis (apie 140, arba apie 8%, visų fiziografinių hidronimų), su įvairiomis kitomis upės ar ežero fizinėmis ypatybėmis (apie 630, arba apie 36%), su upės tekėjimo krypties apibūdinimu (25, arba apie 1,4%), su informacija apie tai, kokiu būdu susidarė pats hidroobjektas (12, arba apie 0,6%).

Gana dažni hidronimai, charakterizuojantys hidroobjektus pagal jų didumą, pagal vandens gausumą ar negausumą (apie 230, arba apie 2,7%, visų hidronimų), pagal hidroobjekto buvimo vietą (apie 290, arba apie 3,6%, visų hidronimų), pagal aplinkos ypatybes arba pagal objektus, kurių yra netoli upių ar ežerų arba ant jų (apie 130, arba apie 1,5%, visų hidronimų), pagal fauną (apie 780, arba daugiau kaip 9,4%), pagal florą (apie 440, arba apie 5,1%), pagal vandens fizinę būklę (apie 470, arba apie 5,6%), pagal paties vandens ypatybes (apie 310, arba apie 3,7%), pagal vandens spalvą (apie 330, arba apie 4,1%), pagal vandens skonį (apie 55, arba apie 0,7%), pagal garsus (apie 85, arba apie 1,1%), pagal vandens temperatūrą (apie 70, arba apie 0,8%), pagal hidroobjekto emocinį vertinimą (apie 80, arba apie 0,9%), demonologiniais motyvais (apie 130, arba apie 1,5%), pagal hidroobjekto paskirtį (apie 55, arba apie 0,7%), pagal įvairias kitas ypatybes (apie 50, arba apie 0,6%).

Semantikos savitumu išsiskiria vadinamieji antoniminiai hidronimai (apie 30, arba apie 0,3%).

Didelę grupę sudaro hidronimai – mažybiniai vediniai iš kitų hidronimų (apie 380, arba apie 4,6%).

Apie 135, arba apie 1,5%, hidronimų semantika liko neišaiškinta.

Vadinasi, lietuvių hidronimų sistemos pamatas yra šie 69% hidronimų (5780), kurie turėjo savo pirminę hidroniminę reikšmę. Pagal gausumą hidronimų semantikos skalės pradžioje yra fiziografinės reikšmės hidronimai – 1730, arba apie 20,7%, visų hidronimų. (Tarp šios semantikos hidronimų dažniausi yra konfigūracinės reikšmės hidronimai – apie 930, arba apie 54%, fiziografinės reikšmės hidronimų.) Toliau eina faunos reikšmės hidronimai – apie 780, arba apie 9,4%, hidronimai, apibūdinantys fizinę vandens būklę – apie 470, arba apie 5,6%, floros reikšmės – apie 440, arba apie 5,1%, mažybinės reikšmės (hidronimai – mažybiniai vediniai iš kitų hidronimų) – apie 380, arba apie 4,6%, vandens spalvos reikšmės – apie 330, arba apie 4,1%, vandens kokybės reikšmės – 310, arba 3,7%, hidroobjekto buvimo vietos reikšmės – apie 290, arba apie 3,5%, didumo ar pan. reikšmės – apie 230, arba apie 2,7%, demonologinės reikšmės – apie 130, arba apie 1,5%, aplinkos arba įvairių „kultūrinių" objektų, esančių prie arba ant vandenų, reikšmės – apie 130, arba apie 1,5%, garsų reikšmės – apie 85, arba apie 1,1%, emocinio vertinimo reikšmės – apie 80, arba apie 0,9%, vandens temperatūros reikšmės – apie 70, arba apie 0,8%, vandens skonio reikšmės – apie 55, arba apie 0,7%, hidroobjekto paskirties reikšmės – apie 55, arba apie 0,7%, antoniminės reikšmės – apie 30, arba apie 0,3%, įvairių kitų reikšmių – apie 50, arba apie 0,6%, neaiškios reikšmės – apie 135, arba apie 1,5%.

Arealinis aspektas

§ **136.** Atrodytų, kad šio aspekto pamatą turėtų sudaryti hidroniminių reikšmių arealų nustatymas (kartografavimas) bei atitinkamas jų komentavimas. Bandomieji žemėlapiai daugumai semantinių grupių buvo sudaryti. Kartografavimas parodė, kad praktiškai nė viena kartografuotoji semantinė hidronimų kategorija aiškesnių arealų neturi. Dėl to panašaus pobūdžio žemėlapių sudarinėjimas, jų komentavimas ar pan. pasirodė netikslingas.

Tai, kad hidronimų semantinės grupės nesudaro aiškesnių arealų, yra visiškai natūralus ir suprantamas daiktas – tokios padėties buvo galima tikėtis jau a priori, nes sunku įsivaizduoti, kad sudarytų arealus patys semantiniai fenomenai, patys „semantiniai laukai". Juk svarbiausios hidronimų reikšmės – tai iš prigimties „antiarealus" reiškinys, neabejotina hidroniminė universalija. Kalbėti galima daugiausia tik apie įvairių semantinių kategorijų kiekybinį (tam tikra prasme ir kokybinį) santykį (pastaroji hidronimų semantikos pusė jau aptarta – žr. § 135).

Šiame skyriuje hidronimų arealiniai dalykai bus analizuojami atskirų hidroleksemų arba jų grupių lygmenyje. Tokios hidroleksemos, suprantama, turi savo semantinį krūvį, todėl jų kartografavimas siejasi su hidronimų semantikos problematika.

Apžvalgą patogiausia pradėti nuo tokių arealinių ypatybių, kurios yra vėlyvesniųjų kontaktų tarp lietuvių ir kaimyninių hidroniminių sistemų rezultatas. Tai visų pirma ir svarbiausia skolinti hidronimai. Skolintais hidronimais čia laikomi

upių bei ežerų vardai, susidarę iš slaviškos, germaniškos bei finougriškos kilmės apeliatyvų (dėl pastarųjų žr. § 155).

§ **137**. Slaviškos kilmės hidronimų Lietuvoje yra kelios dešimtys. Pagal kilmę, susidarymo būdus ir pan. jie yra labai nevienodi.

Pirmiausia galima išskirti tokius, kurie vardus yra gavę iš kitų slaviškos kilmės toponimų. Pavyzdžiui:

Kurõnas ež. Smal. – iš kito vietovardžio **Kuronas*, plg. liet. *Kuronaĩ* b. Grv., *Kurõnai* mš. Dgč., kapai Trgn., mš. Dv., l. Al., kapai Jnš., kln. Slk. Šie vietovardžiai savo ruožtu susidarė iš liet. slavizmo *kurõnas* „supilta kalva, kauprė, kalnelis“ (plg. rus. *курган*).

Perčinà up. Nmč. – iš kokios kitos vietos (dirvos, pievos ar pan.) vardo **Perčina*, sietino su brus. *перчына́* „naujiena, plėšinys“.

Slajà up. Žsl. – iš pievos vardo *Slajaĩ*, *Slãjos*. Pastarasis vietos vardas vestinas iš liet. slavizmo *slajà* „metūgis“, plg. liet. *slajaĩ*, *slajùs* „sluoksnis“ (rus. *слой* ir t. t.).

Tokių hidronimų gana daug – plg. dar *Perkãdas* up. Dgč. – iš *Perkãdas* pv. (liet. *perkadas*, plg. rus. *перехо́д* ir t. t.); *Paulénka* up. RdmV. – plg. *Paulénka* daug oikonimų ir mikrotoponimų (iš lenk. *pohulianka* „išgertuvės, puota, linksmybės“); *Tabũnas* up. Šmk. – plg. *Tabũnas* gr. Šln., gn. Kltn., gn. Šlv., gn. Tt., pv. Kdn. ir kt. (iš slavizmo *tabũnas* „arklių, galvijų būrys, banda“) ir kt. Tačiau jie kaip hidronimai tiesioginio ryšio su slavų kalbų apeliatyvine leksika neturi – jie yra atsiradę iš tarpininkų tarp slaviškų apeliatyvų ir hidronimų – iš kitų (slaviškos kilmės) vietovardžių. Dėl to prie slaviškos kilmės hidronimų jie nepriskirti, o nagrinėjami hidronimų, kilusių iš kitų vietovardžių, skyriuje (žr. § 33).

Prie slaviškos kilmės hidronimų nepriskirta ir dalis upių bei ežerų vardų, vienaip ar kitaip susijusių su slaviškos kilmės apeliatyvine leksika. Daugiausia tai hidronimai, kilę iš senų slaviškų skolinių, kurie lietuvių kalbos tarmėse, kartais ir literatūrinėje kalboje, plačiai vartojami, žinomi. Jie sudaro lietuvių kalbos žodyno dalį (tiesa, genetiškai svetimą), turi aiškiai diferencijuotas reikšmes, kurios dažnai gerai įtelpa į hidroniminės semantikos amplitudę. Sakysim, keliolika lietuvių hidronimų yra susidarę iš slavizmo *bliũdas* (*Bliũdas*, *Bliūdãlis*, *Bliūdėlis*, *Bliūdėnis*, *Bliũdikas*, *Bliũdinis*, *Bliūdỹs* ir kt.). Jų pirminė reikšmė buvo konfigūracinė – hidroobjekto panašumo į bliūdą prasme ar pan. Labai populiarūs hidronimai su šaknimi *prūd-* (*Prũdai*, *Prũdas*, *Prūdėlis*, *Prũd-upis* ir kt.). Jie yra kilę iš slavizmo *prũdas*. Šių hidronimų pirminė reikšmė buvo susijusi su prūdų buvimu arti hidroobjektų, su hidroobjektų susidarymu iš prūdų, su upių ištekėjimu iš prūdų ar pan. Šiedu žodžiai – *bliũdas* ir *prũdas* – dėl savo paplitimo bei vartojimo visuotinumo tarmėse tam tikra prasme gali būti traktuojami kaip lietuvių kalbos leksikos (skolintos) dalis. Tokiu atveju patys hidronimai ryšį su slavų kalbų leksika turėtų per tarpininkus – per slaviškos kilmės lietuviškus žodžius. Dėl to jie čia prie skolinių nepriskiriami, o nagrinėjami atitinkamų reikšmių skyriuose.

§ **138**. Slaviškos kilmės geriausiai tinka laikyti hidronimus, susidariusius iš palyginti naujų lietuvių kalbos slaviškų skolinių, iš slaviškų apeliatyvų, kurie lietuvių

kalboje yra paplitę siauriau arba kurių lietuvių kalboje iš viso nėra ar pan. Tokių hidronimų yra apie 50 grupių, iš viso apie 60 hidronimų.

Amárnia up. Mrk., *Asẽkas* ež. Lkm., *Asėkà* up. Lkm., *Astragà* up. Krn., *Baudiẽriškis* up. Vrn., *Bindūgė* up. Prn., *Bùktas* up. Žsl., *Būkt-upis* (< **Bukt-upis*) up. Užv., *Burčiõkas* ež. Klvr., *Derẽžnyčia* 2 up. Vrn., *Diẽčkė* up. Blnk., *Džendzeláuka* up. Kps., *Džvinà* up. Stč., *Gasdà* up. Klvr., *Glambótiškė* ež. Krtv., *Glūkas* ež. Vrn., *Glušõkas* 6 ež., *Glūšnià* ež. Švnč., *Grūdà* up. Mrk., *Jãzas* up. Rdš., *Kanavà* 4 upės, *Kanãvas* up. Pn., *Kanáuka* up. Dgč., *Kanáuk-upelis* up. Krkn., *Kardonẽlis* up. Raud., *Krempà*, *Krempė* up. Lnt., *Krosà* up. Lš., *Krugiùkas* ež. Mlt., *Krùglis*, *Krugẽlis* ež. Lp., *Krùžninkas* up. Krsn., *Kubìlnyčia* up. Drsk., *Kutalánka*, *Kutailénka* up. Vvs., *Lančkavà* up. KzR., *Ledakìnė* up. Plk., *Mačėlnykas* ež. Smal., *Mūčėlnykas* ež. Vs. (kuris yra vėlesnis perdirbinys iš *Mačėlnykas*), *Mačiulà*, *Mačiuilà* up. Onš., *Mačiulà* ež. Rud., *Mačiūliai* up. Lap., *Mačiùlė* up. Grnk., *Maskoliùkai* du ež. Mlt., *Maskõl-upis* up. Rt., *Mašnẽlis* ež. Drsk., ež. Pbrd., ež. Vs., *Maũčiadis* up. Zt., *Mielkà*, *Melka*, *Mielk-upis* up. Šš., *Netẽčius* ež. Vrn., *Õporas*, *Õpora* up. Pkn., *Poplava* up. Klm., *Pũčk-ežeris* ež. Varn., *Pũst-ežeris* up. Graž., ež. Vg., *Pūstoškà* ež. Dgč., *Puzõnas* up. Ad., *Raũčiakas* up. Sem., *Rìbnikas* up. An., *Rištãkas* (ar *Ryštãkas*) up. Btr., Grv., Mrk., *Ryštėkas* up. Krn., *Skãd-upis* up. Kr., Žmt., *Skrỹpakas* (ar *Skrìpakas*) ež. Stk., *Smenčionkà* up. Vs., *Spūskà* up. Jž., up. Lnkv., up. APnm., *Spũskas* up. Šlv., *Svinuka* ež. Vvs., *Svìnka* ež. Rud., *Tapelnė* ež. Vs., *Trasìnė* up. Krk.[153]

Čia pateikta beveik 50 grupių hidronimų, kurių kilmės šaknys nusidriekia į slavų kalbas.

Kaip ir galima buvo tikėtis, slaviškos kilmės hidronimai koncentruojasi pietryčių Lietuvoje, kur ryšiai su slavų kalbomis yra intensyviausi (žr. 1 pav.).

§ **139.** Prie vėlesnių skolinių priskirtina ir keliolika hidronimų, kilusių iš vėlyvesniųjų germanizmų: *Blėkis* up. Prk. < **Bliekis* – plg. liet. *blíekis* < vok. *Bleiche* „tvenkinys“; *Ciekė* up. Šlu. – plg. liet. *ciẽkis* „dėmė“, *ciẽkis*, *-ė* „dėmėtas, turintis dėmių“ < vok. *Zeichen* (lenk. *cech*); *Damẽlis* up. Kr., *Dėm-pilis* up. Šlu. – plg. liet. *dãmas* „užtvanka, pylimas“ < vok. *Damm* (*Dämme*); *Dõkselis* up. Vl. – plg. vok. *Dachs* „barsukas“; *Drankìnė* up. Šlu., *Drančiùkas* up. Klm. – plg. liet. *drankis* (germanizmas) „pamazgos, nešvarus vanduo“; *Dũz-upelis* up. Lkč., *Duz-upỹs* up. Bsg. – plg. liet. *dũzė* „apvali dėžutė, futliaras“ (apskrito vamzdžio tiltui prasme) < vok. *Dose*; *Rõninis* ež. Klvr., *Rón-upis* up. Sd. – plg. liet. *rónas* „storas lygus rąstas“ < vok. *Rahn*; *Skatùlė* up. Rsn. (ir galbūt *Skãtilis* up. Lk.) – plg. liet. *skatùlė* „karaliaus turtai, iždas“ < vok. *Schatulle*; *Šančius* up. Plt., *Šañt-upis* up. Tl. – plg. liet. *šañčius* „pylimas, aukštai supiltas kelias, iškastų žemių krūva, griovys“ < lenk. *szańc* < vok. *Schanze*.

Šios grupės hidronimai dažniausi Vakarų Lietuvoje (žr. 1 pav.).

§ **140.** Lietuvių upių bei ežerų vardai yra, kaip žinoma, dalis didelio hidronimų arealo, kurį visą tradiciškai čia mes vadiname baltišku.

---

[153] Plačiau apie slaviškos kilmės hidronimus kalbama kitoje vietoje. Dėl jų dar žr. § 42.

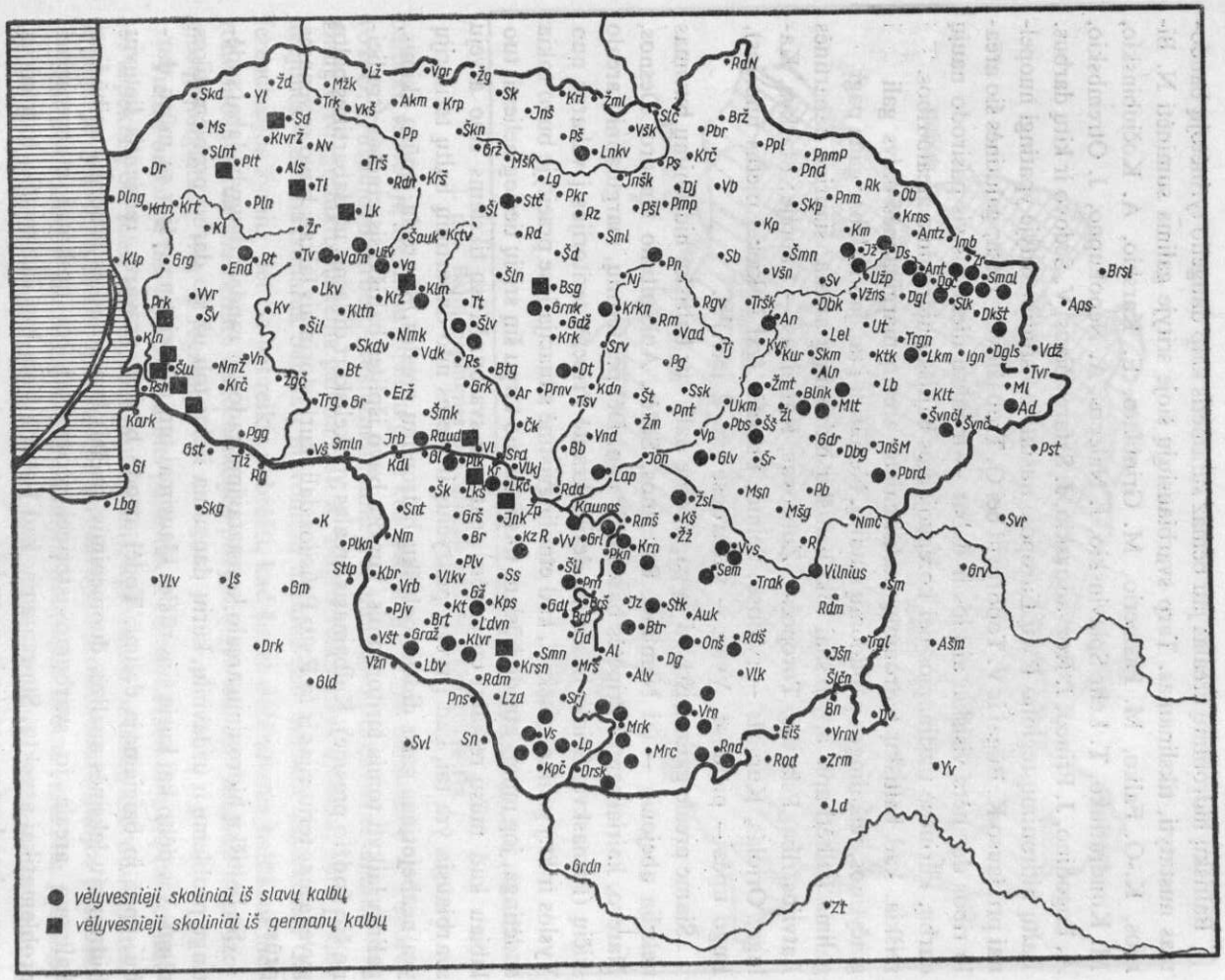

1 pav. Skolinti lietuvių hidronimai

Baltiškų hidronimų arealas jau bemaž šimtmetis kaip daugelio tyrinėtojų bandomas nustatyti, tikslinamas. Tarp svarbiausiųjų šioje srityje galima suminėti N. Birilos, K.-O. Falko, M. Fasmerio, M. Grinblato, E. Karskio, A. Kočiubinskio, M. Kondratiuko, T. Lehr Splavinskio, J. Nalepos, A. Nepokupno, J. Otrembskio, A. Pogodino, J. Princo, J. Rozvadovskio, J. Safarevičiaus, V. Sedovo ir kitų darbus. Baltų hidronimų regiono Rytų Europoje nustatymo studijų srityje ypatingi nuopelnai priklauso K. Būgai ir V. Toporovui bei O. Trubačiovui. Tiesa, galutinės šio arealo ribos dar nėra visiškai aiškios ir dabar – ir mūsų dienomis vis pasirodo naujų darbų, kuriuose tikslinamos bei koreguojamos baltiškų hidronimų arealo ribos reiškia, kad baltiškų hidronimų maksimalaus arealo marginalinės dalys gali ginčytinos, reikalingos papildomų studijų. Nežiūrint į tai, jau ir dabar gana pagrįstai galima kalbėti apie apytiksliai tokį baltiškų hidronimų arealą: šiaurinė dabartinės Latvijos riba, Pskovas, Toropecas, Zubcovas, Kalininas – šiaurėje; Maskva, Kaluga, Oriolas, Kurskas – rytuose; Seimo, Pripetės (gal ir kiek į pietus nuo jos), Bugo upės – pietuose; Vysla – vakaruose (žr. 2 pav.)[154].

Šiame areale galima išskirti jo pagrindinę dalį, kur baltiškų hidronimų buvimas nekelia abejonių – tai Nemuno, Berezinos, Sožės, Aukštutinio Dnepro, Desnos, Narevo, kairiakrantės Pripetės baseinai ir pan. Dėl periferinių, marginalinių arealo sričių (Pamaskvė, Seimo baseinas, dešiniakrantė Pripetė, teritorijos į vakarus nuo Vyslos ir kt.) galima pasakyti, kad etnolingvistinė situacija jose praeityje buvo tokia sudėtinga, jog mums atrodo būsiant tikslinga tuo tarpu šių sričių tiesiog neliesti, tuo labiau kad mūsų reikalui tai ir nėra ypatingai svarbu. Mūsų tikslams šiuo atveju svarbiausia yra tai, kad į rytus, pietryčius ir pietus nuo dabartinių baltų teritorijų yra neabejotinas gana didelis baltiškų hidronimų arealas. Šį arealą, mūsų akimis, galima laikyti tomis teritorijomis, kuriose buvo išplitęs baltiškasis etnosas (tradicine šio žodžio prasme). Kalbamasis arealas yra keliskart didesnis už dabartines baltų gyvenamas teritorijas ir tą Rytų Prūsijos dalį, kuri istoriniais laikais buvo gyvenama prūsų.

Su baltiškų hidronimų arealo konstatavimu radosi ir randasi daugybė labai sudėtingų problemų ir uždavinių, kurių dauguma išeina toli už šio darbo problematikos rėmų. Vis dėlto kai kurie šios rūšies klausimai turi neabejotiną ryšį ir su mūsų darbu, ypač jo baigiamąja dalimi. Todėl atrodo būsiant pravartu, remiantis lietuvių hidronimų leksinės analizės duomenimis, pačiais bendriausiais bruožais apibūdinti kalbamą arealą jo svarbumo istorinei geografijai bei apskritai etnogenetinei problematikai aspektu. Suprantama, kad į pirmą vietą bus iškeltos šio hidronimų masyvo kai kurios arealinės ypatybės.

Kaip sakyta, baltiškų hidronimų arealas yra didžiulis. Ši aplinkybė pati savaime suponuoja padėtį, kada visiška arealo vienybė būtų sunkiai įmanoma. Deja, tenka konstatuoti, kad arealiniu aspektu jis mažai teištirtas. Vis dėlto tam tikrų duomenų, neretai, tiesa, aiškiai preliminarinių, jau yra sukaupta ir dabar. Sakysim, lietuvių hidronimų darybos arealinės ypatybės detaliai išnagrinėtos mūsų darbe „Lietuvos TSR hidronimų daryba“. Baltiška hidronimija į rytus ir pietryčius nuo šių dienų

---

[154] Piešinys iš knygos: Tarvydas S. Indoeuropiečiai. – V., 1970, p. 35.

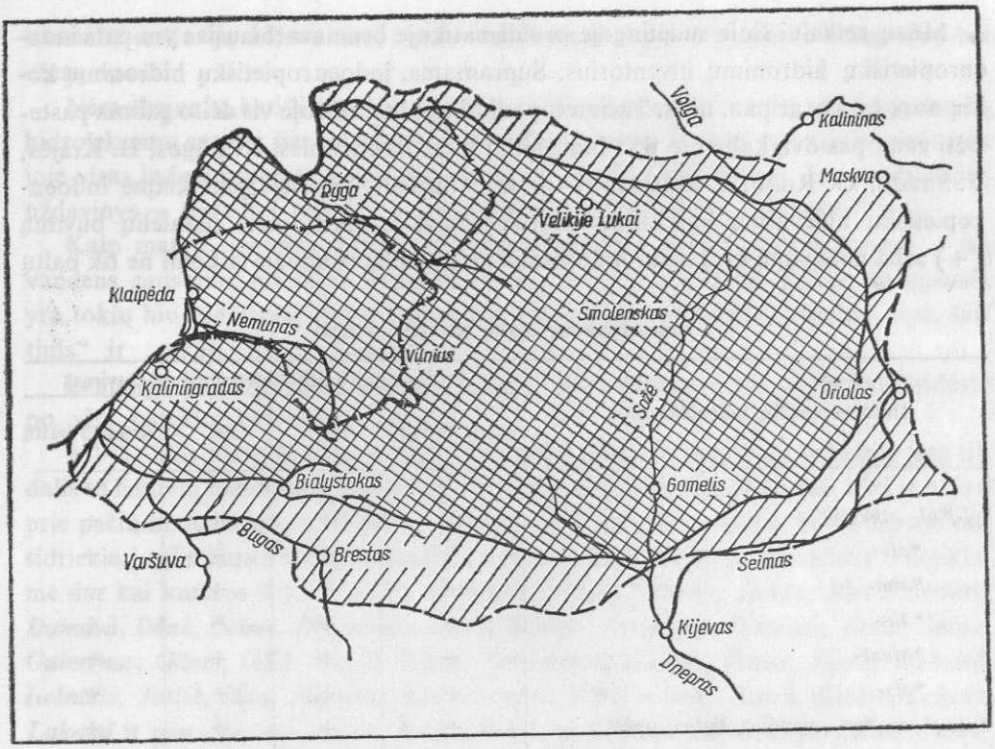

2. pav. Baltų paplitimas paskutiniais amžiais prieš mūsų erą

baltiškų teritorijų arealiniu aspektu gana kruopščiai apžvelgta žinomame V. Toporovo ir O. Trubačiovo darbe „Aukštutinės Padneprės hidronimų lingvistinė analizė“[155]. Daug vertingų faktų šia tema galima rasti K. Būgos veikaluose. Žodžiu, nėra jokios abejonės, kad maksimalus baltiškų hidronimų arealas turi nemaža dialektinės diferenciacijos žymių. Bet čia pat reikia pabrėžti, kad šiame didžiuliame baltiškos hidronimijos regione dialektinės diferenciacijos požymių yra kur kas mažiau negu izoglosų, jungiančių visą šį regioną.

Turint omenyje tai, kad žemiau bus paliestas ir etnogenetinis lietuvių hidronimijos aspektas, čia teks, kad ir labai probėgomis, apibūdinti baltiškų hidronimų arealą pagal jo ryšį su vadinamuoju senosios indoeuropietiškosios hidronimijos pasauliu.

Senosios indoeuropietiškosios hidronimijos problema užėmė ir užima ypatingą vietą indoeuropiečių onomastikoje, dėl to dėmesys jai nemažėja jau keli dešimtmečiai. Mūsų nuomone, bene išsamiausiai ji apibūdinta bei išryškinta H. Krajės ir V. Šmido darbuose.

Nepretenduodami net į paviršutinišką šios temos apžvalgą[156], ją paliesime tik tam tikru aspektu, atsakomybę už jos bendrąsias koncepcijas ir už indoeuropietiškų hidronimų inventorių palikdami minėtiems ir kitiems autoriams.

---

[155] Топоров В. Н. и Трубачев О. Н. Лингвистический анализ гидронимов Верхнего Поднепровья. – М., 1962.

[156] Bendrais bruožais jos esmė labai aiškiai išdėstyta V. Šmido – Schmid W. P. Alteuropäisch und Indogermanisch. – Wiesbaden, 1968.

Mūsų reikalui šioje sudėtingoje problematikoje bene svarbiausias yra pats indoeuropietiškų hidronimų inventorius. Suprantama, indoeuropietiškų hidronimų kokių nors sąrašų ar pan. nėra. Tačiau toponiminėje literatūroje vis dėlto galima pastebėti gana pastovų kalbamo tipo hidronimų būrį. Remdamiesi K. Būgos, H. Krajės, V. Šmido, G. Rolfo, I. Duridanovo ir kitų darbais, lentelėje pateikiame indoeuropietiškų hidronimų kai kurias hidroleksemas ir fiksuojame paralelių buvimą (+) arba nebuvimą (–) baltų hidronimijoje. Baltų hidronimais laikomi ne tik baltų

Indoeuropiečių – baltų paralelių lentelė

Indoeuropiečių hidroleksemos	Atitikmenų baltų hidronimijoje buvimas			
	sen. prūsų	liet.	lat.	Dnepro baltų
**el-/*ol-* ,,tekėti“	+	+	+	+
**alv-*	+	+	–	–
**alm-*	+	+	+	–
**aln-*	+	+	–	+
**alant-*	–	+	+	–
**als-*	+	+	+	+
**u̯er-/*u̯or-/*u̯r-* ,,vanduo, lietus, upė“	+	+	+	+
**varm-*	+	+	+	+
**ser-/*sor-* ,,tekėti, plaukti“	+	+	+	+
**serm-*	–	+	–	–
**sern-*	+	–	–	–
**sert-*	–	+	+	+
**serv-*	–	+	–	–
**ab-* ,,vanduo, upė“	+	+	+	+
**am-* ,,upės vaga“	–	+	–	–
**ap-* ,,vanduo, upė“	+	–	–	+
av-* (au-*) ,,šaltinis, srovė“	+	+	+	+
**dreu-/*dru-* ,,bėgti, skubėti“	+	+	+	+
**dru̯-* ,,srovė, tėkmė“	+	+	+	+
**er-/*or-* ,,pradėti judėti, sujusti, sukrusti“	–	–	+	–
**neid-/*nid-* ,,tekėti“	+	+	+	+
**pel-/*pol-* ,,tekėti, lietis“	+	+	+	+
**sal-* ,,upė, srovė, tėkmė“	+	+	+	+
**salv-*	+	+	–	+
**su̯-* ,,šlapuma, skystis“	+	+	+	+
**u̯eis-/*u̯is-* ,,tekėti, lietis“	+	+	+	+
**albh-* ,,šviesus, baltas“	+	+	–	–
**eis-/*ois-/*is-* ,,greitai judėti“	+	+	+	–
**ter-/*tor-* ,,greitas, stiprus“	–	+	+	–
**oudh-* ,,gausus, pilnas“	+	+	+	–

istorinių teritorijų hidronimai, bet ir vadinamųjų Dnepro („rytų“) baltų upių bei ežerų vardai.

Nėra abejonių, kad ši lentelė gali būti ir visiškai kitokia bei turėti gerokai pakeistą hidroleksemų sąrašą. Bet tai nėra kliūtis sudaryti tokiai lentelei, nes tikslas sužymėti joje visas indoeuropietiško tipo hidroleksemas tiesiog nekeliamas. Jos svarbiausias uždavinys – parodyti baltų ir indoeuropietiškų hidronimų „giluminį“ ryšį.

Kaip matyti, lentelėje pateiktos kelių semantinių grupių hidroleksemos – tai vandens gausumo, greitumo, sraunumo, vandens spalvos ir kt. Tačiau daugiausia yra tokių hidroleksemų, kurių semantika susijusi su sąvokomis „vanduo, upė, šaltinis“ ir „tekėti, lietis, plaukti“.

Lentelėje pateiktų hidroleksemų arealas gana platus – jos apylygiai išsidėstę po visą baltiškų hidronimų masyvą.

§ **141.** Tos hidroleksemų semantinės grupės, kurios pateiktos lentelėje, tėra tik dalis tų lietuvių hidronimų, kurie su didesniu ar mažesniu tikslumu gali būti priskirti prie pačių archaiškiausių. Sluoksnį lietuvių upių bei ežerų vardų, kurių šaknys nusidriekia į tolimiausią indoeuropiečių praeitį, sudaro dešimtys hidronimų. Pateikiame dar kai kuriuos iš jų: *Alguvà*, *Anýkščiai* ir pan., *Atesỹs*, *Barỹs*, *Birvà*, *Birvėtà*, *Dainavà*, *Dãnė*, *Deĩmė*, *Deimántas*, *Ditvà*, *Dóvinė*, *Dragáitis*, *Duvėnas*, *Érsla*, *Gabỹs*, *Gaimýnas*, *Gãmė*, *Gãtė*, *Gaujà*, *Gẽmė*, *Geřmantas*, *Gótinis*, *Įstras*, *Jiesià*, *Jiešmuõ*, *Iiešnãlis*, *Jotijà*, *Jūra*, *Jūžintas*, *Kãmė* ir pan., *Kãris* ir pan., *Katrà*, *Katãrė*, *Lakajà*, *Lakajaĩ* ir pan., *Latavà* ir pan., *Laujà*, *Lavỹsas*, *Lìminas*, *Lõjus*, *Lūjà*, *Lũvas*, *Marà*, *Merà*, *Matarà*, *Matrūnà*, *Nãlija*, *Nẽmunas*, *Notà*, *Nočià*, *Nóva*, *Parà*, *Parsvėtas*, *Peřsas*, *Pentà*, *Salpà*, *Seinà*, *Seirà*, *Sylỹs*, *Silvinas*, *Skarà*, *Skaryčià*, *Snietalà*, *Sváigė*, *Šešuvà* ir pan., *Šlavẽ* ir pan., *Tóvė*, *Ūlà*, *Váiguva* ir daugybė kitų. Šių hidronimų kilmė ir reikšmė patenkinamai gali būti išanalizuota, tik įjungus juos į platų indoeuropietiškąjį kontekstą. Šitokios lietuvių hidronimų analizės pavyzdžių literatūroje yra gausybė[157].

§ **142.** Greta tik ką minėtų, žinoma ir nemaža tokių labai archaiškų lietuvių hidronimų, kurių kilmės raktas yra pačiose baltų kalbose (pvz.: *Bẽdrė*, *Bėlỹs*, *Gáiliekas*, *Gáilintas*, *Kaltìs*, *Kinẽ*, *Lėvuõ*, *Livintà*, *Máinia*, *Nykà*, *Nỹkis*, *Palà*, *Páltis*, *Palvė*, *Pelà*, *Pisà*, *Strėvà*, *Urdenà* ir t. t.).

Hidronimai, kurie čia buvo priskirti prie archaiškųjų, ryškesnių koncentracijos židinių nesudaro – jie gana lygiai pasiskirstę po visą Lietuvos teritoriją (žr. 3 pav.).

§ **143.** Verta dėmesio ir dar viena lietuvių hidronimikos arealinio aspekto detalė.

Jau buvo minėta, kad indoeuropietiškojo tipo hidroleksemų turi ir dabartinių baltų teritorijų hidronimija, ir vandenų vardai iš istorinio baltiškų hidronimų masyvo. Greta to dar buvo atlikta ir kita procedūra – vadinamųjų Dnepro baltų hidronimijoje buvo išskirta gana didelė grupė hidronimų[158], turinčių paralelių tarp lietuvių

[157] Plačiau žr. Vanagas A. Dėl požiūrio į senuosius lietuvių hidronimus. – Kn.: Lietuvos TSR Mokslų Akademijos darbai. A serija. V., 1977, t. 3 (60), p. 141–150.

[158] Daugiausia remiantis etimologiniu hidronimų žodynu, pateiktu knygoje: Топоров В. Н. и Трубачев О. Н. Лингвистический анализ гидронимов Верхнего Поднепровья, с. 175–214.

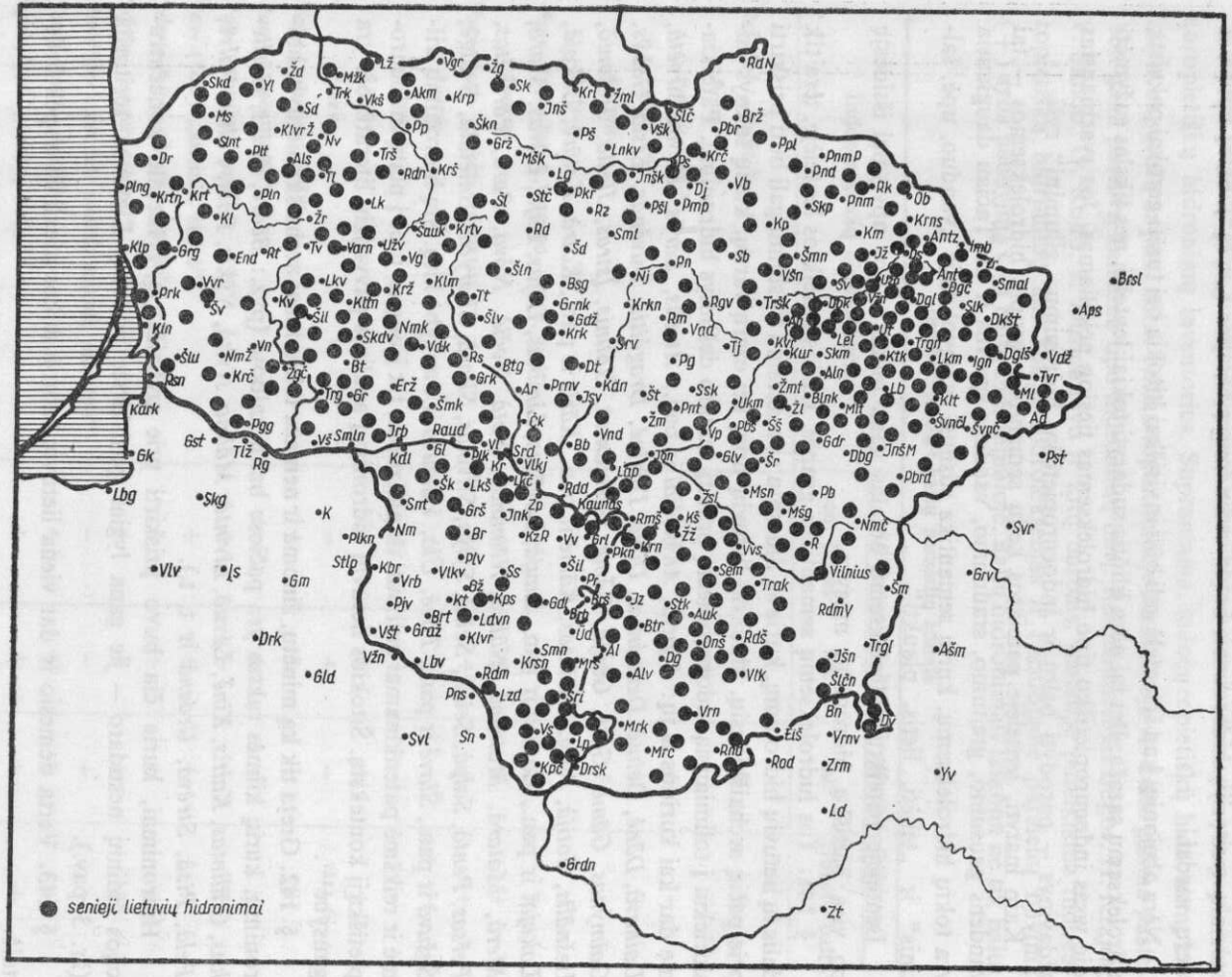

3 pav. Senieji lietuvių hidronimai

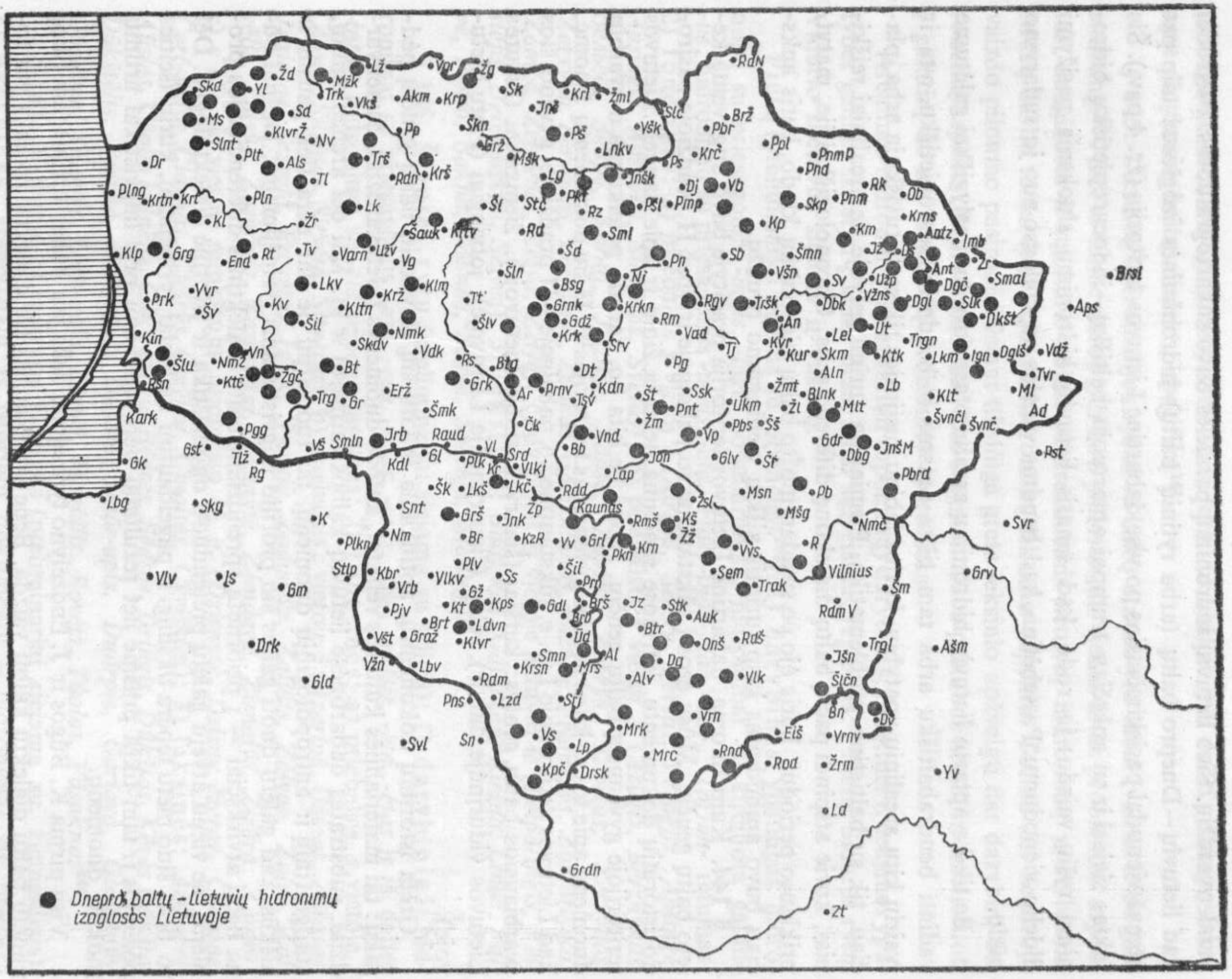

4 pav. Dnepro baltų – lietuvių hidronimų izoglosos Lietuvoje

vandenvardžių. Šios lietuvių hidronimų paralelės buvo sukartografuotos. Pasirodė, kad lietuvių–Dnepro baltų (arba rytinių baltų) hidroniminės izoglosos taip pat bemaž vienodai pasiskirsčiusios po visą dabartinę Lietuvos teritoriją (žr. 4 pav.). Šis faktas siejasi ir su anksčiau trumpai aptartuoju baltiškų–indoeuropietiškų hidronimų ryšių vaizdu: jis rodo, kad senasis lietuvių hidronimų sluoksnis pasižymi dideliu vienodumu. Pastebėtina, kad bendras vaizdas nepriklauso nuo jo sudarymo būdo.

Be tik ką aptarto lietuvių hidronimų arealinio aspekto, kurį sąlygiškai galėtume vadinti bendrabaltišku arba tam tikra prasme ir bendraindoeuropietišku, yra ir įvairių kitų arealinių ypatybių, kurios labiau susijusios tik su lietuviškąja arba, plačiau, tik su baltistine problematika. Pirmiausia turimi galvoje tie arealiniai reiškiniai, kurie atspindi pačių baltų dialektinę diferenciaciją. Chronologiškai jie, matyt, priklauso periodui, kuris ėjo po susidarymo to baltų hidronimų klodo, kuris anksčiau buvo apibūdintas kaip turintis aiškių vieningumo bruožų.

§ **144.** Kaip žinoma, dabartinė Lietuvos teritorija praeityje buvo apgyventa keleto baltų genčių. Mūsų eros I tūkstantmečio pabaigoje ir ypač II pradžioje pasirodo istorinių dokumentų, kuriuose randama nemaža žinių ir apie daugelį Lietuvos teritorijoje gyvenusių baltų genčių. Juose, be kita ko, kartais pateikiama ir svarbių duomenų apie tos ar kitos genties gyvenamas teritorijas[159]. Iš šių dokumentų žinome, kad Lietuvos teritorijoje I m. e. tūkstantmečio pabaigoje–II pradžioje gyveno šios svarbiausios baltų gentys: kuršiai (šiaurvakarinėje Lietuvoje), žiemgaliai (Šiaurės Lietuvos vidurinėje dalyje), sėliai (šiaurrytinėje Lietuvoje), jotvingiai (Pietų Lietuvoje).

Greta istorinių dokumentų, aptinkama ir kitų šių išnykusių baltų genčių pėdsakų: tai materialinės kultūros reliktai, kalbos duomenys (vietovardžiai, asmenvardžiai, substratas dabartinėse lietuvių kalbos tarmėse) ir kt. Kai dėl archeologinių, etnografinių ir antropologinių duomenų, tai tuo tarpu jie dar nėra tiek gausūs ir aiškūs, kad galėtų duoti gaires šio profilio lingvistiniams tyrinėjimams. Dažnai būna netgi atvirkščiai – į prioritetą sprendžiant baltų dialektinės diferenciacijos problemą ne vienu atveju galėtų pretenduoti onomastika ir istorinė dialektologija. Dėl to bent šiuo metu tebėra tikslingi ir pageidautini kalbiniai tyrinėjimai, kurių išeities pozicijos ir tam tikra prasme net rezultatai nėra derinami prie lingvistikai artimų mokslo duomenų.

Visų pirma K. Būgos ir J. Endzelyno tyrinėjimų dėka jau dabar turime tam tikrą minėtų baltų dialektų kalbų vaizdą. Bene svarbiausias šių dialektų rodiklis yra fonetinis, kuris geriausiai dokumentuotas ir akivaizdžiausias. Dėl leksinių dialektizmų, tarp jų ir dėl leksemų, pasitaikančių tik hidronimuose, reikia pasakyti, kad priskiriant juos vienam kuriam ar grupei baltų dialektų, neretai buvo nepaisoma svarbiausių lingvistinės geografijos principų. Matyt, tai buvo viena priežasčių, pagimdžiusių apskritai skeptišką požiūrį į leksinius duomenis[160], nors iš tiesų, jeigu remiamasi

[159] Apie tai žr., svarbiausia, Būga K. Rinktiniai raštai, t. 3, p. 85–282; 551–583; 728–742 ir kt.

[160] Žr., pvz., Савукинас Б. К проблеме западнобалтийского субстрата в юго-западной Литве. – Kn.: Baltistica. V., 1966, t. 1 (2), p. 169.

teisingomis metodologinėmis premisomis, leksikos analizė gali duoti vertingų faktų apie išnykusių baltų dialektų specifiką[161].

§ **145.** Lietuvių hidronimijos ryšiai su baltų etnosu yra labai įvairūs ir be galo sudėtingi[162]. Dėl to šiame darbe gali būti paliestas tik vienas kitas problemos aspektas, daugiausia iš tų, kurie siejasi su arealinėmis lietuvių hidronimų ypatybėmis. Mūsų darbo rėmai leistų ribotis hidronimų leksiniu aspektu. Tačiau dėl bendrojo vaizdo pilnumo pasirodė būsiant tikslinga greta leksinio apžvelgti dar darybinį bei fonetinį aspektą. Suprantama, kad šios fragmentiškos pastabos negali ir pretenduoti į galutinį ar net išsamesnį problemos sprendimą.

Arealines hidronimų (ar apskritai toponimų) darybines, fonetines ir leksines ypatybes galima skirstyti į kelis, tiesa, labai sąlygiškus, regionus: į Pietų, Šiaurės rytų, Vidurio Lietuvos šiaurės ir vakarų.

Pietų (preliminariai siejamą su jotvingiais[163]): 1) darybinės: ypatingas hidronimų su priesagomis *-ingis, -ingė* populiarumas; hidronimai su kirčiuota galūne *-ùs*; hidronimų su priesagomis *-ausis, -eta, -etas, -ina, -inas, -ain-, -(m)en-* retumas; 2) fonetinės: a) priebalsis *s* vietoj *š* (*Kirsnà, Šerwy, Peršas, Veisiẽjis, Apsìngė, Apsìngis, Apsuonà, Slìminas, Svetùs*); b) priebalsis *z* vietoj *ž* (*Azãgis, Bérznykas, Зельва, Зебрь, Злина, Jiẽznas, Zãpsė, Zapsỹs, Zebrỹs, Zebriùs, Zervýlios, Zervýna, Zervýnas, Zervýnos, Zúokas, Gaiziãkalnis, Pazélvė, Pramezỹs, Zaizdráuka, Zámbė, Zebrėnai, Zélva, Zélvė*); c) dvibalsis *ei* vietoje lietuvių *ie* (*Léipalingis, Veisiẽjis, Deivóniškiai, Séivės*); 3) leksinės: *Gáiliekas, Gáilintas, Kirsnà, Lìndė, Palvė, Pentà, Saknà, Sãknas, Sasnà, Spernià, Stabìngis.*

§ **146.** Šiaurės rytų (preliminariai siejamą su sėliais): 1) darybiniai: hidronimai su priesagomis *-asa, -esa, -asas, -esas, -aja, -ykštis, -ėta, -ėtas* ir iš dalies *-intas*; hidronimų su *-ija* nepopuliarumas; 2) fonetinės: a) priebalsis *s* vietoje *š* (*Ãpsas, Silvinas, Sirvėtà, Sìrvėtas*); b) priebalsis *z* vietoje *ž* (*Azarinà, Ùzinas, Zãrasas, Jūzintas, Erzvėtà, Érzvėtas, Izìtas, Vazajà, Zaduojỹs, Zalùlis, Zálvas, Zálvė, Zalvėlis, Zalvỹs, Zasinýtis, Zasinýčiai, Zasinýtė, Zémdaga, Zirnajỹs, Zizdrà, Zùntė*); c) *c* (*č*), *dz* vietoje minkštųjų priebalsių *k'*, *g'* (*Dzirnytė, Dzìrnų ežeras, Čėdasas, Čerč-iupỹs, Čiáunas, Čičirỹs, Čivỹliai, Cìnaitės, Čỹviškiai*); 3) leksinės: *Áispurvė, Aũslas, Cãplio kalnėlis, Cũkų grãvis, Bėdrės, Bėdros, Driñgis, Dūkštas, Kėvės Dūkšta, Dūkštėlis, Dūkštà, Dukstynà, Dūksta, Duõr-upis, Duõrpis, Gariavà, Glaužinỹs, Glìzdiniai, Guopỹs, Lėšk-upỹs, Lėvuõ, Maguĩlis, Rovėjà, Túolas, Vãsaknas*[164].

§ **147.** Vidurio Lietuvos šiaurės (preliminariai siejamą su žiemgaliais): 1) darybinės: sprendžiant iš istorinių dokumentų – hidronimai su priesaga

[161] Plg., sakysim, Vitkauskas V. Apie kai kurių žemaitiškų žodžių vartojimą. – Kn.: Lietuvių kalbos leksikos raida (Lietuvių kalbotyros klausimai, t. 8). V., 1966, p. 147–160.

[162] Žr. Ванагас А. П. К вопросу о диалектной дифференциации балтов, обитавших на территории Литвы. – Kn.: Lietuvos TSR Mokslų Akademijos darbai. A serija. V., 1968, t. 1 (26), p. 143–155.

[163] Plačiau žr. Ванагас А. К вопросу о языковых ятвяжских реликтах в Литве. – In: Acta Baltico-Slavica. Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk, 1976, t. 9, p. 71–79.

[164] Plačiau žr. Vanagas A. Lietuvių–latvių hidronimų paralelės ir jų arealas. – Kn.: Lietuvių arealinės lingvistikos klausimai (Lietuvių kalbotyros klausimai, t. 17). V., 1977, p. 155.

-ava[165]; hidronimų su *-auja, -(i)ot-, -ng-* nepopuliarumas; 2) fonetinės: a) priebalsis *s* vietoje *š* (*Svidikỹnė, Svẽtimai, Svìrkalis*[166]); b) priebalsis *z* vietoje *ž* – žinoma tik istorinių vietovardžių, vietoje lietuvių *ž* turinčių priebalsį *z*[167]; c) anaptiksė (*Skarãdžius* < **Skardžius* ir galbūt *Šìladis* < **Šildis*, plg. est. *sild* „tiltas“[168]); 3) leksinės: *Bẽdrė, Cẽplius, Cìkstė, Drukỹs, Dùblis, Gruõtė, Krúoja, Ruõtis, Vegerẽ*[169].

§ **148.** Vakarų (preliminariai siejamą su kuršiais): 1) darybinės: hidronimai su priesagomis *-alė, -alis*; hidronimų su priesagomis *-aitė, -aitis, -ėlė, -ėlis* retumas[170]; 2) fonetinės: a) priebalsis *s* vietoje *š* (*Ãpusinas, Lúkstas, Sveñcelė*); priebalsis *z* vietoje *ž* (*Ūzlės, Zabìkai, Zìrgo rãgas, Zvizdrãlės, Zvìzdrė, Zvizdrỹnė*); c) *c (č)* vietoje minkštojo priebalsio *k'* (*Cẽdvė, Certo kálnas*); 3) leksinės: *Alangà, Alaukstis, Blãkė, Blìdakė, Burkãlė, Damašà, Dũkšmė, Gãtė, Gãt-upis, Grýva, Kalčià, Kaltìs, Kerbẽsas, Kẽvė, Kniãvas* || *Kniãvasis, Krýn-upis, Kulkà, Kuõpis, Lamsõčiai, Liuvýnas, Lúkainis, Miklinỹs, Pluñkė, Rąžė, Sárkainis, Tamšà*[171].

§ **149.** Vadinasi, lietuvių hidronimija ir apskritai toponimija nėra visiškai vienoda ir nedaloma – joje pastebima nemaža arealinių ypatybių[172] (kurios tam tikra prasme gali būti ir substratinės). Vis dėlto galima konstatuoti, kad arealiniai reiškiniai yra palyginti reti. Pavyzdžiui, lietuvių hidronimų darybai būdinga tai, kad hidroniminių formantų, turinčių aiškesnius arealus, yra palyginti nedaug. Kiek dažnesni tokie atvejai, kai kuris nors žodžių darybos formantas pasitaiko didžiojoje Lietuvos teritorijos dalyje, bet nežinomas arba nepopuliarus kokiame nors viename regione. Bet dauguma hidroniminių formantų gana vienodai pasiskirstę po visą Lietuvos teritoriją[173]. Tai reiškia, kad lietuvių hidronimų daryboje vyrauja jungiamasis, bet ne skiriamasis pradas.

Preliminarinis baltų kalbų hidronimų (lietuvių, latvių, prūsų) lyginimas taip pat rodo, kad šių kalbų hidronimų darybiniai modeliai bei darybos priemonės yra gana panašios.

Tai tinka ne tik žodžių darybai. Būtų pamato teigti, kad baltų kalbų hidronimų leksinė sudėtis gal net dar vienodesnė. Hidronimai (arba ir apskritai kai kurie kiti toponimai), kuriuos galima laikyti nebūdingais (leksine prasme) dabartinei lietuvių kalbai, nėra gausūs. Be to, dalis lietuvių hidronimų (ar apskritai toponimų), atsiskiriančių pagal leksinę sudėtį, negali būti traktuojama vienodai. Sakysim, vietovardžių su *vepr-* (lat. *vepris* „šernas“) žinoma ir Pietų (*Vẽprynas* ež. Vs.), ir Vakarų (*Vepraĩ* k. dalis Ši lutės raj.), ir Rytų (*Vẽpriai* mstl. Ukmergės raj.), ir Šiaurės

---

[165] *Angegua, Babutua, Pelkua, Pelsua, Szilua* ir kt. – žr. Būga K. Rinktiniai raštai, t. 3, p. 254.

[166] Šliavas J. Nebaigti ieškojimai. – Kn.: Kraštotyra. V., 1969, p. 28.

[167] Būga K. Min. veik., p. 253.

[168] Šliavas J. Substratas Žeimelio apylinkės vardyne ir tarmėje.–Kn.: Kraštotyra. V., 1970, p. 263.

[169] Vanagas A. Min. veik., p. 155.

[170] Vanagas A. Lietuvos TSR hidronimų daryba, p. 284.

[171] Plačiau žr. Vanagas A. Lietuvių–latvių hidronimų paralelės ir jų arealas, p. 155.

[172] Dar žr. Топоров В. Н. Из наблюдений над ареальной дифференциацией литовской гидронимии. – В кн.: Конференция по топонимике северо-западной зоны СССР. Тезисы докладов и сообщений. Рига, 1966, с. 81–84.

[173] Vanagas A. Lietuvos TSR hidronimų daryba, p. 282–284.

(*Veprỹs* ež. Antz., *Vėpriškės* pv. Pmp.) Lietuvoje. Vietovardžiai su *dūkšt-*, *dūkst-*, *dukst-* (lat. *dùksts* „bala“) taip pat žinomi ir Šiaurės (*Kėvės Dūksta* b. RdN.), Šiaurės vakarų (*Dūkštas* ež. Dkšt.), Rytų (*Dūkštėlis* ež. Rš., *Dūkštà* up. Mšg., *Dukstynà* up. Ukm.) ir Vakarų (*Dūksta* ež. Krtv.) Lietuvoje. Panašiai yra su vietovardžiais, turinčiais šaknį *liel-* (lat. *lielš* „didelis“). Hidronimas *Kirsnà*, kurį K. Būga priskiria prie jotvingiškų dėl to, kad jis geriausiai paaiškinamas prūsų kalbos duomenimis (pr. *kirsnan* „juodas“), iš tiesų substratiniu gali būti laikomas daugiau dėl fonetikos (priebalsis *s* ir galbūt priebalsio *k* nebuvimas). Leksine prasme jis gerai dera prie lietuvių kitų hidronimų su *kirkšn-* arealo: *Kirkšnìs* up. Rt., *Kirkšnóupis* up. Pln., *Kirkšnóvė* up. Btg. ir kt.

Šie ir panašūs pavyzdžiai rodo, kad tokių hidronimų priskyrimas prie arealinių (substratinių) labai sąlyginis. Maža to, jie tarsi įgauna priešingą, „antiarealinę“ prasmę – tampa ne skiriamuoju, o jungiamuoju viso lietuvių hidroniminio landšafto bruožu bei grandimi, siejančia lietuvių ir kitų baltų kalbų vardyną.

§ 150. Tokių ar panašių pavyzdžių galima būtų pateikti ir daugiau. Tai hidronimai, kuriuos bene geriausia būtų vadinti tiesiog baltiškais. Tas faktas, kad jų analizė vieno kurio baltų dialekto rėmuose sunkiau įmanoma arba ir visai negalima, mūsų tezei neprieštarauja. Matyt, tai atvejai, kai reikalą turime su gana plačiai paplitusiu reiškiniu, kada apeliatyvas, davęs pradžią hidronimui, tame dialekte išnyksta arba labai nutolsta (ir formos, ir semantikos prasme) nuo savo pirminio pavidalo. Pateikiame keletą akivaizdesnių pavyzdžių.

Buvusioje Rytų Prūsijoje (Įsruties apylinkėse) teka upelis, vardu *Pisa*. Šis potamonimas tarp prūsų hidronimų turi ir daugiau atitikmenų – *Pissa* ež., *Pisse* ež. ir kt. Bet šių hidronimų etimologijos raktas, pasirodo, yra ne vakarų baltų dialektuose, o latvių kalboje, kur iki šių dienų išliko nomenklatūrinis terminas *pìsa* „klampi bala, liūnas; neįžengiamas miškas“. Kad iš tiesų šis žodis kažkada ir baltų kalbose galėjo turėti didesni arealą (būti bendrabaltiškas), rodo, be kita ko, atitikmenys kitose ide. kalbose – plg. gr. πίσεα „šlapia vieta, pievos“, trak. *pisa* „pelkėtos, drėgnos pievos“ ir pan.

Pietų Lietuvoje (Daugų apylinkėse) vieno ežero vardas yra *Máinia*. Šis limnonimas neturi apeliatyvinių atitikmenų nei lietuvių, nei senovės prūsų kalboje. Jo pirminė reikšmė ir kilmė darosi visiškai aiški tik sugretinus jį su lat. *maiņa* „bala“. Matyt, tai labai archaiškas hidronimas, turintis ir hidroniminių (plg. vok. *Main* up.), ir apeliatyvinių (plg. sen. air. *mōin* „bala, liūnas, durpynas“) paralelių kitose indoeuropiečių kalbose.

Tai pora pavyzdžių, kai Rytų Prūsijos arba Pietų Lietuvos (buv. jotvingių teritorijos) hidronimai geriausiai etimologizuojami šiaurinio baltų dialekto – dabartinės latvių kalbos duomenimis.

Žinoma ir priešingų atvejų, kai Šiaurės Lietuvos hidronimų kilmei aiškinti medžiagos randame tik prūsų (eventualiai galbūt ir jotvingių) kalboje. Pateikiame vieną kitą pavyzdį.

Vidurinėje Šiaurės Lietuvos dalyje teka upė, vardu *Dãbikinė* (Ventos dš.). Nepaisant šios upės „šiaurinės“ padėties, jos vardo etimologijos raktas glūdi „pietuose“, būtent prūsų kalboje, plg. pr. *debica*, *debīcan* „didelis“.

Panašiai yra ir su Vidurio Lietuvos (Gudžiūnų apylinkių) upės vardu *Stãbė*, kurio etimologija be pr. *stabis* „akmuo“ būtų nepilna. Visiškai analogišką atvejį turime ir su Šiaurės Lietuvos (Pumpėnų apylinkių) potamonimu *Laĩdė*, kurio ryšys su pr. *laydis* „molis“ yra neabejotinas.

Iš to, kas pasakyta, galima daryti išvadą, jog praeityje, tais laikais, kai formavosi lietuvių hidronimija ir kai kurie kiti toponimijos klodai, dialektinė diferenciacija dirvos, kurioje išaugo dauguma lietuvių vandenvardžių ir nemaža dalis kitų vietovardžių, negalėjo būti žymi.

Mūsų nuomone, ši išvada gali būti vaisingai panaudota, be kita ko, ir sprendžiant lietuvių (ir apskritai baltų) etnogenezės bei etninės istorijos problemas.

Etnogenetinis aspektas

§ **151.** Šis baigiamosios darbo dalies aspektas glaudžiai susijęs su tik ką paliestu arealiniu aspektu. Iš tiesų, daugelis etnogenetinio pobūdžio svarstymų remiasi arba išplaukia iš arealinių hidronimijos ypatybių. Dėl to skirstymas į arealinį ir etnogenetinį aspektą yra labai sąlygiškas.

Mūsų laikais hidronimikos rezultatų panaudojimas etnogenetinėms problemoms spręsti tapo visiškai įprastu ir neginčijamu faktu, kurio teisingumą patvirtina daugelis pavyzdžių. Mums atrodo, kad, sakysim, negali būti kalbos apie patenkinamą baltų ir kai kurių kaimyninių tautų, visų pirma slavų, etnogenezės problemos sprendimą, neatsižvelgiant, svarbiausia, į patį maksimalaus baltiškų hidronimų arealo egzistavimo faktą. Anksčiau buvo minėta, kad baltų hidronimijos arealo galutinės ribos dar nėra nustatytos. Bet neabejotina ir tai, kad pagrindinis baltiškų hidronimų masyvas turi gana aiškiai apibrėžtą pavidalą. Dėl to jo pasitelkimas istorinės geografijos problemų analizei yra ne tik galimas, bet ir būtinas. Kas kita, žinoma, yra klausimas, kaip, kokiu būdu baltų hidronimijos arealas bus susietas su etnolingvistine problematika.

Bene svarbiausias klausimas, į kurį pirmiausia reikia atsakyti, yra toks: ar ten, kur konstatuojamas baltiškų hidronimų arealas, praeityje būtinai turėjo gyventi baltai?

Iš pirmo žvilgsnio šis klausimas gali pasirodyti gana keistas, nes neigiamas atsakymas į jį lyg ir neįmanomas. Neigiamai atsakius į šį klausimą, rodosi, būtų suponuojama situacija, kai baltiški hidronimai galėję atsirasti ten, kur baltai negyveno. Tačiau iš tiesų reikalas yra žymiai sudėtingesnis negu kartais gali pasirodyti iš pirmo žvilgsnio. Tiesa, iki pastarojo meto rimtesnių abejonių šia prasme lyg ir nebuvo – visada, kai būdavo kalbama apie baltiškų hidronimų arealą, turėta galvoje priešistorinės baltų teritorijos.

Komplikacijos atsirado palyginti neseniai, svarbiausia, kai buvo sukurta hipotezė, pagal kurią terminui „baltų“, kai jis siejamas su terminu „slavų“, suteikiama kitokia, negu buvo įprasta, reikšmė. Pagrindinis šios hipotezės atstovas V. Toporovas mano, kad terminas „baltų“, kai kalbama apie senesnį baltų ir slavų kalbų raidos periodą (prieš VI–VIII m. e. amžių), reiškė tokią šių kalbų vystymosi

fazę, kada skirtumai tarp jų, bent jau fonetiniai, buvę tokie nežymūs, jog tai rodę „buvimą vieningos kalbos, kurią tolimesnės jos raidos ir dabartinių jos tęsėjų atžvilgiu tiktų vadinti baltų–slavų kalba, o tyrinėtojo, ieškančio jos seniausių tipologinių elementų atžvilgiu, – baltų kalba“[174]. Taip suprantant terminą „baltų“, nebetenka savo pirmykštės atsparos pati baltų hidroniminio substrato koncepcija. Būtent dėl šios priežasties terminą „baltų“, kai svarstomos baltų (tam tikru mastu ir slavų) etnogenezės problemos, susijusios su baltiškos hidronimijos maksimalaus arealo buvimu, reikia specialiai aptarti.

Savaime aišku, kad čia kalbama apie nepaprastai sudėtingą klausimą, kuris, be kita ko, tiesiogiai susijęs su baltų–slavų kalbinių santykių problema; nuo jo sprendimo daug priklauso bendroji baltų ir slavų etnogenezės koncepcija. Dėl to šiomis pastabomis, nors jos ir remiasi lietuvių, o tam tikru mastu ir visų baltų hidronimikos patirtimi, jokiu būdu nesiekiama atsakyti į šį be galo painų klausimą. Tačiau darbe mums tenka vartoti terminą „baltų“, dėl to pačiais bendriausiais bruožais reikia bandyti apibrėžti jo turinį.

V. Toporovo hipotezė, mūsų akimis, yra originali ir įdomi. Tačiau šiuo baltų ir slavų hidroniminės, toponiminės, leksikologinės ir apskritai etnolingvistinės problematikos vystymosi etapu ji, matyt, turi teisę egzistuoti daugiau kaip preliminarinė prielaida, o ne kaip pagrįstas galutinis sprendimas. Reikalas čia ne vien tas, kad baltų ir ypač slavų hidronimija išnagrinėta toli gražu nepakankamai. Dar svarbesnės yra kitos aplinkybės, nuo kurių priklauso klausimo sprendimas – tai visas kompleksas mokslinių disciplinų, tiriančių baltų ir slavų etninę istoriją. Ir ne tik baltų ir slavų! V. Toporovas rašė, kad jo siūlomas supratimas termino „baltų“ nepriešpastato terminui „slavų“ nei „etniškai, nei netgi lingvistiškai, o greičiau istoriškai ir tipologiškai. Lygiai taip, kaip čia[175] kalbama apie „Baltica“ Pamaskvėje, galima kalbėti ir apie „Slavica“ Pabaltijy – turint omeny neabejotinai baltiškos kilmės formas, nuėjusias savo raidos keliu toliau už pagrindinį formų masyvą... Tokios pat teritorijos, kurias galima traktuoti dviem skirtingomis kryptimis, sudaro arealus, kur vyko (o kai kuriais atvejais ir dabar tebevyksta) baltiškų ir slaviškų elementų diferenciacija, tiksliau – peraugimas pirmojo į antrąjį, baltiškų faktų transformacija į slaviškus... Galima eiti dar toliau. Mūsų laikais toks pat klausimas visu aktualumu sprendžiamas Dzūkijos ir Latgalės teritorijose“[176]. Ir toliau: „Drauge, matyt, pasirodys, kad teritoriškai baltai–slavai siejosi su sritimis, kurios ribojosi su istorinėmis baltų teritorijomis vakaruose, pietuose, pie-

---

[174] Топоров В. Н. К вопросу о балтизмах в славянских языках (теоретический взгляд). – In: Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas Vēstis. Rīgā, 1973, t. 2 (307), p. 99; taip pat jo. „Baltica“ Подмосковья. – В кн.: Балто-славянский сборник. М., 1972, с. 263–264; taip pat jo. О балтийских элементах в гидронимии и топонимии к западу от Вислы. – In: Slavica Pragensia. Praha, 1966, t. 8, p. 255 ir t.t.; taip pat jo. К вопросу о топонимических соответствиях на балтийских территориях и к западу от Вислы. – Кn.: Baltistica. V., 1966, t. 1 (2), p. 103–104.

[175] Топоров В. Н. „Baltica“ Подмосковья, с. 263.

[176] Ten pat, p. 264.

tryčiuose ir kad chronologiškai jie ėjo po senųjų baltų dialektų, kurie vėliau išsirutuliojo į slavų kalbas, periodo“[177].

Taip suprasdami terminą „baltų“, turime sutikti, kad peraugimas „baltų“ į „slavų“ vyko ne tik toponimijoje ir, plačiau, ne tik kalboje – toks „slavų“ „išaugimas“ iš „baltų“ turėjo vykti ir visose kitose žmogaus ir jo veiklos sferose, tarp jų ir materialinės kultūros, etnografijos ir kt. srityse. Savaime suprantama, kad „baltų“ virtimas į „slavų“ negalėjo aplenkti ir pačių etnoso atstovų, t. y. patys baltai turėjo išsirutulioti ir tebesirutulioja į slavus. Iš tiesų kalbama, matyt, apie tai, kad baltiškos hidronimijos areale, tame tarpe ir jo periferinėse srityse, „slavai“ „išaugo“ iš „baltų“ be gyventojų ir, kas svarbiausia, be kalbų pasikeitimo. Ar įmanomas toks dalykas? Kiek mums žinoma, archeologijoje, antropologijoje, etnografijoje ir pan. tokio „peraugimo“ apraiškų gali pasitaikyti. Bet vis dėlto reikia pasakyti, kad kalbamose teritorijose praeityje vykę etnolingvistiniai procesai, matyt, bus buvę kur kas sudėtingesni, negu „mechaniška“ transformacija „baltų“ į „slavus“. Mūsų nuomone, ne tik kalbų, bet ir etnoso pasikeitimas, bent jau pagrindiniame baltiškos hidronimijos regione, būtinai turėjo vykti, ką visiškai nedviprasmiškai patvirtina, sakysim, ir archeologija.

Vienu iš argumentų, kaip matėme, autorius laiko neva panašią etnolingvistinę situaciją Dzūkijoje ir Latgalėje. Bet šis argumentas, mūsų nuomone, rodo visai ką kita.

Kas gi vyksta Dzūkijoje ir Latgalėje? Tai be galo sudėtingas klausimas, ir atsakyti į jį tuo tarpu tegalėsime tik keliais sakiniais.

Dzūkija ir Latgalė – tai sritys, kuriose iki pat pastarųjų šimtmečių vyravo bališkasis etnosas ir baltų kalbos. Dėl susiklosčiusių įvairių ir labai sudėtingų istorinių aplinkybių dalis Dzūkijos ir Latgalės autochtonų baltų dėl laipsniškos asimiliacijos buvo suslavinta. Šis procesas vyksta ir mūsų dienomis, mūsų akyse. Visa šiose srityse vykstančių etnolingvistinių procesų panorama yra istoriškai paliudyta ir gerai dokumentuota. Ji nepalieka jokių vilčių rasti bent kokių „baltų“ „peraugimo“ į „slavus“ požymių, nes čia visiškai susiformavusios, galima sakyti, netgi dabartinės baltų kalbos baltų etninio suslavėjimo keliu buvo pakeistos taip pat visiškai susiformavusiomis slavų kalbomis (baltarusių, lenkų, rusų). Mums atrodo, kad vien šios aplinkybės pakanka parodyti, jog Dzūkijos ir Latgalės argumentas dėl „baltų“ „peraugimo“ į „slavus“ senųjų baltų dialektų teritorijose yra nepagrįstas.

Kai dėl kalbinių apskritai ir hidroniminių konkrečiai procesų, vykstančių Dzūkijoje ir Latgalėje, tai jie taip pat labai sudėtingi ir įvairūs. Jiems nušviesti jau susidarė gana gausi literatūra. Šiuo atveju teks ribotis bendro pobūdžio pastaba, kad Dzūkijos ir Latgalės etnolingvistiniai procesai pagrindiniais bruožais labai panašūs į analogiškus Aukštutinės Padneprės procesus, kurių vaizdas detaliai aprašytas puikioje V. Toporovo ir O. Trubačiovo knygoje „Aukštutinės Padneprės hi-

[177] Топоров В. Н. К вопросу о топонимических соответствиях на балтийских территориях и к западу от Вислы, с. 104.

dronimų lingvistinė analizė". Vadinasi, ir Aukštutinėje Padneprėje vargu ar buvo įmanomas „baltų" „peraugimas" į „slavus". Greičiausiai ir ten palaipsniui asimiliavus vietinius gyventojus baltus, senuosius baltų dialektus pakeitė slavų kalbos. Jeigu remtumėmės dabar vyraujančia baltų ir slavų etnogenezės koncepcija, tai turėtume konstatuoti, kad pirminiu kalbų pasikeitimo Aukštutinėje Padneprėje impulsu buvo gyventojų etninės sudėties pasikeitimas (slavų etninio elemento antplūdis į baltų gyvenamas teritorijas apie m. e. pirmojo tūkstantmečio vidurį). Tai, be kita ko, labai gražiai įrodyta, remiantis hidronimų analize, jau minėtoje V. Toporovo ir O. Trubačiovo knygoje.

Vadinasi, į kalbamą V. Toporovo hipotezę šiuo baltų–slavų istorinės geografijos raidos etapu galima būtų žiūrėti kaip į drąsų, bet reikalingą tolesnių studijų spėjimą.

Tam tikrą rolę sprendžiant šią problemą gali atlikti ir ta aplinkybė, kad slavų hidronimijai (t. y. tokiai, kurios priklausymą prie slavų kalbų galima įrodyti lingvistiškai) mažiau būdingi arba, kai kurių tyrinėtojų nuomone, net nebūdingi senovės Europos arba, plačiau, senovės indoeuropiečių tipo upių bei ežerų vardai[178].

Reikia pabrėžti, kad tai, kas čia buvo pasakyta dėl santykio tarp „baltų" ir „slavų", labiausiai tinka **pagrindiniam** baltiškų hidronimų masyvui, svarbiausia – Nemuno, Berezinos, Sožės, Aukštutinio Dnepro, Narevo, kairiakrantės Pripetės baseinams ir kai kurioms kitoms sritims. Marginaliniuose, periferiniuose arealo regionuose, kur kai kurių tyrinėtojų randama baltiškų hidronimų (Pamaskvė, Seimo baseinas, dešiniakrantė Pripetė, teritorijos į vakarus nuo Vislos ir t. t.), kaip jau minėta (§ 140), etnolingvistinė situacija praeityje buvo tokia sudėtinga, kad šiuo atveju, mums atrodo, tikslinga šių regionų tiesiog neliesti, ypač kad mūsų temai tai nėra labai svarbu. Šiam darbui svarbiausia yra tai, kad į rytus, pietryčius ir pietus nuo šių dienų baltų teritorijų yra neabejotinai baltiškų hidronimų arealas. Šį arealą, mūsų akimis, galima traktuoti tik kaip baltų etnoso (tradicine šių žodžių prasme) paplitimo senovėje teritorijas (dar žr. § 140).

§ **152**. Praeitame skyriuje buvo konstatuota, kad baltiškų hidronimų arealas ar bent jau jo pagrindinė dalis pasižymi ypatingu vieningumu. Jame taip pat buvo paliesta ir baltiškų hidronimų santykio su vadinamaisiais indoeuropietiškaisiais hidronimais problema. Šiuo tarpu dar tenka pridurti, kad greta gausių baltų–indoeuropiečių hidroniminių izoglosų, baltų hidronimų areale pastebėtas indoeuropietiško tipo hidronimų didelis tankumas. Baltiškų hidronimų masyvas yra tar-

---

[178] „Im Gebiet der Urslaven gibt es diese alteuropäische Hydronymie nicht. Der stetige Übergang von der vorslavischen zur slavischen Hydronymie fehlt" – žr. Schmid W.-P. Baltische Gewässernamen und das vorgeschichtliche Europa. – Indogermanische Forschungen. Berlin. New York, 1972, 77. Band, 1. Heft, S. 16. Plačiau apie tai žr. specialų to paties autoriaus straipsnį: Alteuropa und das Slavische. – Onoma. Leuven, 1969, vol. XIV, 1–2, S. 144–148.

Dėl V. Šmido tvirtinimo, kad praslavų kalboje iš viso nėra senųjų indoeuropietiškų hidronimų, būtina pastebėti, jog ši nuomonė, ypač turint omeny dabartinę slaviškų hidronimų tyrinėjimo būklę, toli gražu nėra nei galutinė, nei neginčytina.

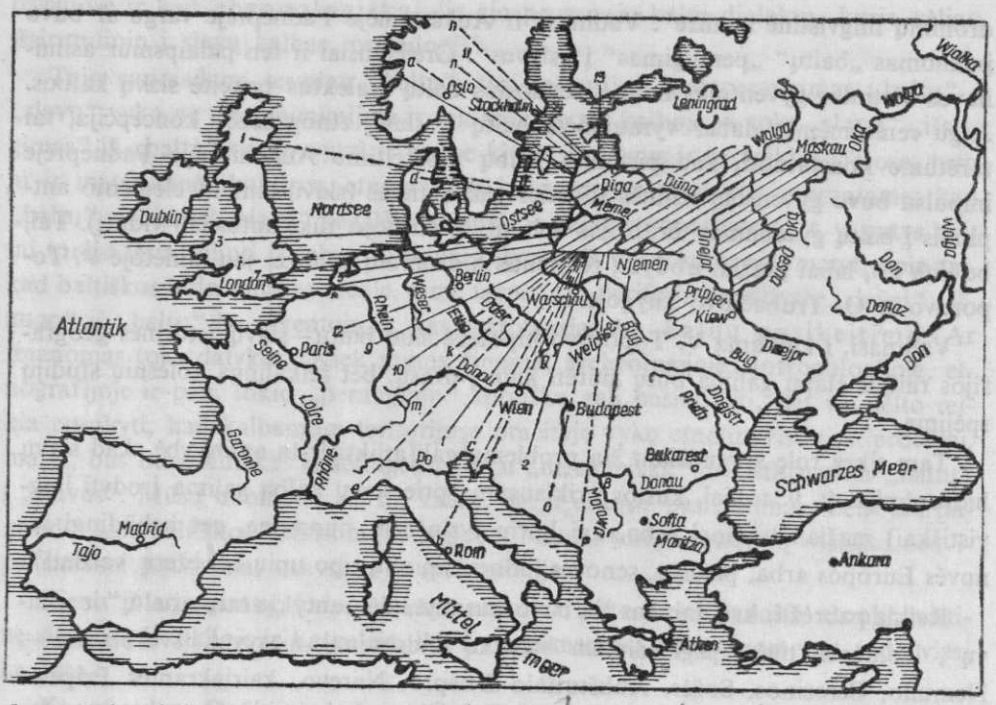

5 pav. Baltų–indoeuropiečių hidronimų izoglosos (W. Schmids schema)

si tam tikras fokusas, koncentruojantis indoeuropietiškų hidronimų izoglosas. Tai gražiai matyti iš V. Šmido žemėlapio (5 pav.), sudaryto pagal šias senovės indoeuropiečių–baltų hidronimų paraleles[179]:

senovės Europos	baltų[180]	senovės Europos	baltų[180]
1. At(h)esis	Atesys	a Ala	Ala
2. Drava	Drave	b Alia	Alys
3. Drawen	Dravinė	c Alsa	Alsa
4. Eisa	Aisė	d Varina	Varinė
5. Isla	Jiesla	e Vara	Varė
6. Laca	Laka	f Arsia	Arse
7. Limena	Limenė	g Mara	Mara
8. Margus	Marga	h Neta	Nede
9. Nava	Nova	i Nedd	Nieda
10. Filisa	Pelesa	j Sala	Sala
11. Fala	Pala	k Arga	Arga
12. Aisne	Apsuona	l Aka	Aga
13. Aura	Aura	m Sava	Sava
		n Apsos	Apsa

Taigi ryškėja dvi svarbios baltiškų hidronimų arealo ypatybės – gana tolygus archaiškų hidronimų pasiskirstymas, t. y. viso pagrindinio masyvo vieningumas,

[179] Schmid W.-P. Baltische Gewässernamen und das vorgeschichtliche Europa, S. 10–11.

[180] Nr. 1–13 – tai V. Šmido straipsnyje (išnaša Nr. 1) aptartos paralelės, o a–n – neaptartos (pateiktos tik žemėlapyje).

ir didelė koncentracija jame senovės Europos arba apskritai indoeuropietiškų hidronimų. Šis konstatavimas labai glaudžiai siejasi su etnogenetine problematika, nes iš jo galima daryti išvadą, kad baltų kalba, kurios dirvoje išaugo baltiškoji hidronimija, turėjo būti labai archaiška, savo raidos kelyje nedaug tenutolusi nuo seniausių indoeuropiečių dialektų.

Tas faktas, kad lietuvių hidronimijoje yra daug seniausių upių bei ežerų vardų, ir tai, kad visoje Lietuvos teritorijoje jie pasiskirstę gana vienodai, taip pat rodo ypatingą pačios lietuvių kalbos archaiškumą. Tai, žinoma, nėra joks atradimas – šią lietuvių kalbos ypatybę yra pastebėję daugelis ankstesnių tyrinėtojų[181]. Mūsų stebėjimai tik dar kartą patvirtina, kad šis teiginys teisingas.

Apie lietuvių hidronimiją reikia pasakyti ir keletą kitokio pobūdžio dalykų. Kaip jau buvo minėta, dabartinei lietuvių hidronimijai būdinga ir tai, kad joje yra tam tikrų arealinių reiškinių – darybinių, fonetinių, leksinių (žr. § 136 ir t. t.). Arealiniai reiškiniai dažniausiai siejasi su dialektais tų baltų, kurie jau istoriniais laikais gyveno šių dienų Lietuvos teritorijoje. Vadinasi, dabartinė lietuvių hidronimija, drauge ir lietuvių kalba bei apskritai etnosas, susiformavo labai artimų, bet jau turėjusių ir individualių ypatybių, baltų dialektų pamatu. Tas faktas, kad šnekamojoje vietos žmonių ir net literatūrinėje kalboje ir dabar tebevartojami hidronimai, išlaikę net fonetinių baltų dialektizmų (pvz., *s*, *z* vietoje *š*, *ž*), gali liudyti tai, jog tokie hidronimai į galutinį lietuvių hidronimijos sistemos variantą buvo įjungti palyginti vėlai ir, tam tikra prasme, netgi mechaniškai.

§ **153**. Hidronimikos ryšys su etnogenetine problematika ne tik glaudus, bet ir įvairus. Dėl to būtų, matyt, pravartu lietuvių hidronimų analizės rezultatus aptarti ir daugeliu kitų aspektų, kurie padėtų spręsti daugybę kitų baltų ir kaimyninių tautų specialesnių etnogenetinių problemų. Bet dėl šių problemų sudėtingumo ir dėl daugelio kitų priežasčių, tarp jų ir dėl mūsų darbo objekto specifikos, pasitenkinama tik minėtomis bendresnio pobūdžio pastabomis.

Pabaigoje laikome būsiant tikslinga išdėstyti savo požiūrį dėl vadinamosios finougriškojo substrato lietuvių hidronimijoje problemos.

Svarbesnius šios problemos aspektus mums teko paliesti ir anksčiau[182]. Visa, kas kitomis progomis šiuo klausimu buvo sakyta, mūsų tada buvo be išlygų laikoma preliminarinio pobūdžio teiginiais. Dabar, po detalesnės ir kruopštesnės lietuvių hidronimų analizės, kai kurias ankstesnių teiginių detales tenka kiek pakoreguoti, patikslinti. Nesigilindami į smulkius dalykus, tiesiog pateikiame sąrašą hidronimų, kuriuos ir šiuo metu laikome galinčius būti finougriškos kilmės:

---

[181] Iš paskiausių darbų žr. Топоров В. Н. Вступительные замечания (Категории времени и пространства и балтийское языкознание). – В кн.: Конференция „Этнолингвистические балто-славянские контакты в настоящем и прошлом". Предварительные материалы. М., 1978, с. 3–9.

[182] Ванагас А. П. К вопросу о финно-угорском субстрате в литовской гидронимии. – В кн.: Питання гідроніміки. Київ, 1971, с. 146–152; Ванагас А. П. К проблеме финно-угорского субстрата в литовской топонимии. – In: Congresus tertius internationalis fenno-ugristarum. Pars I. Acta Linguistica. Tallin, 1975, p. 404–405.

Ilmėdas ež. Mlt. – plg. lat. finougrizmą *Ilmede* up. ir est. vietovardį *Ilmat-salu*; *Ýmasta* up. Krn. – plg. est. *Imastu-vald*; *Jarà* ež., up. Sv., *Jarìlka* up. Trgn. – šaknis *jar-* iš **jarv-*, plg. suom. *järvi* „ežeras“; *Kìdė* up. Mšk. – plg. lat. *ķides* < lyb. *kid(ūd)* „žuvų viduriai“; *Kiřgas*, *Kiřgus* up. Akm. – plg. fu. *Кыргус*, *Kerg-ezero*; *Kìvė*, *Kỹvė* up. Sk. – plg. est. *kivi* „akmuo“; *Kõrbis*, *Kõrubis*, *Kõrbė* up. Vp. – plg. est. *kõrb*, suom. *korpi*, karel. *kor'b* „miškas, giria“; *Kūrà* up. Grz. – plg. lat. < fu. *kûre* „karosas“; *Kvìstė* up. Žd. < **Kivìstė* – plg. est. *Kivistiku* „akmenuota vieta“; *Lámbis*, *Lámbė* up. Št. – plg. suom. *lampi* „ežeras“; *Lõnas* up. Sd. – plg. lat. *lãnis*, *lãns* < est. *lâi* „valka, šlapia pieva“; *Lúodis* ež. Slk. – plg. lat. *luodes vējš*, *luodis* „šiaurės vakarų vėjas“ < lyb. *lúod* „šiaurės vakarai“, est. *Loodi järv*; *Negãsčius*, *Nigẽstis* ež. Auk. – plg. lat. *Nigastes*, *Nigasti*, kurį K. Būga ir kt. laiko finougrizmu; *Nevẽlis* up. Rt. – plg. *Нева* up. ir suom. *neva* „bala“; *Pernavà* up. Šll. – plg. lat. *Pę̃rnava* up., kur šaknis *pern-* iš est. *pärn* „liepa“; *Pérnokė* ež. Sem. – pirmiausia buvo potamonimas, iš **Pern-joki*: est. *pärn* „liepa“ ir *joki*, *jõgi* „upė“, plg. est. upės vardą *Pärnujõgi*; *Pìladis* up. Pš. – plg. lat. *Pỳlđys upś*, siejamą su est. *põld* „laukas“, arba lat. *Pīlādzis*, *Pīlāgs*, kuris kildinamas iš latvių kalbos finougrizmo *pīlādzis*, *pīlāgs* „šermukšnis“; *Púožas* ež. Skp. – plg. lat. *Pùožu-māja*, kur šaknis *puož-* < *pāz-*, *pāž-* (lat. *Pāze*, *Pāzis*, *Pāzs*, *Paž-upe*, *Pâž-upe*): lat. *pāzis* < suom. *pāź* „uola“; *Robatà*, *Robãtė* up. Pmp. – plg. est. *Rabatsi*, lyb., est. *raba* „bala“, lyb. *rabàt-suo* „bala“; *Rujà* up. Rt. – plg. fu. *Руя*, *Ruja* ir *ruoja* „liūnas, bala“, karel. *ruoja* „t. p.“, est. *roe* „liūnas“; *Suojà* up. Aln., *Suojỹs* ež. Aln. – plg. karel. *Суо-ярви*, suom. *suo* „bala“ ir t. t.; *Šakšỹs* ež. Ant. – plg. karel. *Шокша*, *Šokša* < *шокша* „intakas, upės atšaka“; *Šiladis*, *Šiladỹs* up. Lg. – iš **Šildis*, **Šildys*, plg. lyb. *sīld* „tiltas“; *Šuojà* up. Nj. – plg. karel. *Шуо*, *Шуо-ярви*, *Шуозеро*, suom. *Šuoju*; *Tarañdė* up. R. – plg. lat. *Tę̃rañd*, kuris laikomas finougrizmu ir siejamas su suom. *Таранда* ir pan.; *Tėrvetė* up. Žg. – plg. lat. *Teřvastes mežs*, laikytiną aiškiu finougrizmu, kurio neabejotini atitikmenys yra estų *Tarvaste*, *Tarvastu*, karel. *Терва-ламби*, *Терва-ярви* ir galbūt suom. *tarvas* „laukinis jautis“; *Ugra* up. Ob. – plg. lat. *Ugraja*, *Ugriņup* ir fu. *Угра*; *Viřčiuvis*, *Viřčiuvė* up. Jnš. – iš ankstesnės lyties *virčav-* (plg. lat. *Viřcava*), kuri turi šaknį *virč-* < *virc-*, plg. est. *Virtsa küla*, *Virts-järv*, *Virtsu vald*: est. *virts* „valka, pamazgų duobė“; *Vokšẽlis* ež. Nmč. – plg. karel. *Вокша*, *Вокшезеро*, *Вокшозеро* ir suom. *vuoksi* „potvynis, srautas, srovė“.

Iš viso čia išvardyta apie 30 grupių hidronimų, įtariamų galint būti finougriškais. Lietuvos teritorijai toks finougrizmų skaičius yra gana didelis. Suprantama, būsimi tyrinėjimai gali šį sąrašą ir gerokai pakoreguoti, tačiau mums atrodo, kad jo didžioji dalis vargu ar galėtų būti interpretuojama kitaip. Todėl ryžtamės (suprantama, su visu atsargumu) tvirtinti, kad šie apie 30 hidronimų yra tęsinys į pietus to finougriškų hidronimų arealo, kuris per visą Latviją[183] tęsiasi į pietus iš šiaurės, t. y. iš finougrų gyvenamų teritorijų.

[183] Žr., svarbiausia, Būga K. Rinktiniai raštai, t. 3, p. 612–623; Rudzīte M. Somugriskie hidronīmi Latvijas PSR teritorijā. – In: Latviešu leksikas atistība. Rīgā, 1968, p. 175–197; Брейдак А. Б. Прибалтийско-финские названия рек Латгалии. – In: Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas Vēstis. Rīgā, 1973, Nr. 2 (307), p. 97–102.

6. pav. Finougriškos kilmės hidronimai Lietuvoje

Finougriškos kilmės hidronimai Lietuvoje pastebimesnių koncentracijos židinių nesudaro. Tačiau vis dėlto yra tam tikro pamato tvirtinti, kad didžioji jų dalis yra Lietuvos šiaurinėje dalyje (žr. 6 pav.).

Ką rodo finougriškos kilmės hidronimai Lietuvoje? Matyt, svarbiausia tai, kad šie hidronimai yra reliktas finougrų kalbos ir etnoso, buvusio Lietuvoje prieš baltus arba koegzistavusio su baltais.

Atsakymas į daugelį kitų klausimų, kurie kyla dėl finougriškojo substrato lietuvių hidronimijoje konstatavimo, mūsų nuomone, dar nepribrendo. Sakysim, būtų per anksti tvirtinti net tai, kad finougriškos kilmės hidronimų nėra Pietvakarių Lietuvoje, nors tuo tarpu ten jų nerasta.

Nelengva būtų atsakyti ir į klausimą, koks santykis yra tarp finougriškojo substrato lietuvių hidronimijoje ir maksimalaus baltiškų hidronimų arealo ar apskritai baltų protėvynės problemos. Šiuo metu galima pasakyti, matyt, nebent tik tai, kad šiaurrytinė ir apskritai šiaurinė Lietuvos dalis vargu ar galėtų pretenduoti į tokią teritoriją, kurioje galėjo būti baltų etnoso centras ar protėvynė.

Sutrumpinimai

a. Gyvenamųjų vietų vardų sutrumpinimai

Ad. – Adùtiškis (Švenčionių r.)
Akm. – Akmėnė
Al. – Alytùs
Aln. – Alantà (Molėtų r.)
Als. – Alsėdžiai (Plungės r.)
Alv. – Ãlovė (Alytaũs r.)
Alvt. – Alvìtas (Vilkavìškio r.)
An. – Anykščiaĩ
Ant. – Antãlieptė (Zarasų r.)
Antz. – Antãzavė (Zarasų r.)
APnm. – Aukštóji Panemùnė (Kaũno mst. dalis)
Aps. – Ãpsas (Baltarusijos TSR)
Ar. – Ariógala (Raséinių r.)
Ašm. – Ašmenà (Baltarusijos TSR)
Aug. – Augustãvas (Lenkijos Liaudies Respublika)
Auk. – Aukštdvarỹs (Trãkų r.)
Bb. – Bãbtai (Kaũno r.)
Bbl. – Bùblėliai (Šakių r.)
Blnk. – Bálninkai (Molėtų r.)
Bnk. – Benekáinys (Baltarusijos TSR)
Br. – Barzdaĩ (Šakių r.)
Brb. – Balbiẽriškis (Prienų r.)
Brs. – Breslaujà (Baltarusijos TSR)
Brš. – Bìrštonas (Prienų r.)
Brt. – Baĩtninkai (Vilkavìškio r.)
Brz. – Bérznykas (Lenkijos Liaudies Respublika)
Brž. – Bìržai
Bsg. – Baisógala (Radviliškio r.)
Bt. – Batakiaĩ (Tauragės r.)
Btg. – Betýgala (Raséinių r.)
Btr. – Butrimónys (Alytaũs r.)
Čk. – Čėkiškė (Kaũno r.)
Dbč. – Dubìčiai (Varėnõs r.)
Dbg. – Dubingiaĩ (Molėtų r.)
Dbk. – Debeĩkiai (Anykščių r.)
Dg. – Daũgai (Alytaũs r.)
Dgč. – Degùčiai (Zarasų r.)
Dgl. – Daũgailiai (Utenõs r.)
Dglš. – Daugėliškis (Ignalìnos r.)
Dj. – Daujėnai (Pãsvalio r.)
Dkšt. – Dùkštas (Ignalìnos r.)
Dl. – Dėltuva (Ukmergės r.)
Dr. – Darbėnai (Kretingõs r.)
Drk. – Dárkiemis (Ozerskas, Kaliningrado sritis)
Drsk. – Drùskininkai
Ds. – Dùsetos (Zarasų r.)
Dt. – Dotnuvà (Kėdáinių r.)
Dv. – Dievėniškės (Šalčininkų r.)
Dvl. – Dovilaĩ (Klaĩpėdos r.)
Eiš. – Eišiškės (Šalčininkų r.)
End. – Endriejãvas (Klaĩpėdos r.)
Erž. – Eržvilkas (Jùrbarko r.)
Gdl. – Gudėliai (Kapsùko r.)
Gdr. – Giedraĩčiai (Molėtų r.)

Gdž. – Gudžiūnai (Kėdáinių r.)
Gl. – Geĺgaudiškis (Šakių r.)
Gld. – Geldãpė (Lenkijos Liaudies Respublika)
Glj. – Gilijà (Matrosovas, Kaliningrado sritis)
Glv. – Gélvonai (Širvintų r.)
Gmb. – Gumbìnė (Gusevas, Kaliningrado sritis)
Gr. – Gaũrė (Tauragės r.)
Graž. – Gražiškiai (Vilkavìškio r.)
Grdn. – Gařdinas (Baltarusijos TSR)
Grg. – Gargždaĩ (Klaĩpėdos r.)
Grk. – Gìrkalnis (Raséinių r.)
Grl. – Garliavà (Kaũno r.)
Grnk. – Griñkiškis (Radviliškio r.)
Grš. – Grìškabūdis (Šakių r.)
Grv. – Gervėčiai (Baltarusijos TSR)
Grz. – Gruzdžiaĩ (Šiauliũ r.)
Gst. – Gãstos (Slavskas, Kaliningrado sritis)
Gž. – Gižaĩ (Vilkavìškio r.)
Igl. – Igliškẽliai (Kapsùko r.)
Ign. – Ignalinà
Yl. – Ylakiaĩ (Skuõdo r.)
Imbr. – Imbradas (Zarasų r.)
Įs. – Įsrutìs (Černiachovskas, Kaliningrado sritis)
Yv. – Yvijà (Baltarusijos TSR)
Jdp. – Júodupė (Rõkiškio r.)
Jnk. – Jankaĩ (Šakių r.)
Jnš. – Jõniškis
Jnšk. – Joniškėlis (Pãsvalio r.)
JnšM. – Jõniškis (Molėtų r.)
Jon. – Jonavà
Jrb. – Jùrbarkas
Jsv. – Jósvainiai (Kėdáinių r.)
Jšn. – Jašiūnai (Šalčininkų r.)
Jz. – Jiẽznas (Príenų r.)
Jž. – Jūžintaĩ (Rõkiškio r.)
Kark. – Kařklė (Mysovka, Kaliningrado sritis)
Kbr. – Kybártai (Vilkavìškio r.)
Kdn. – Kėdáiniai
Kin. – Kintaĩ (Šilùtės r.)
Kkn. – Kaukėnai (Jasnojė, Kaliningrado sritis)
Kl. – Kuliaĩ (Plùngės r.)
Klm. – Keĺmė
Klp. – Klaĩpėda
Klt. – Kaĺtanėnai (Švenčionių r.)
Kltn. – Kaĺtinėnai (Šilãlės r.)
Klvr. – Kalvarijà (Kapsùko r.)
Km. – Kamajaĩ (Rõkiškio r.)
Kn. – Kaũnas
Kp. – Kùpiškis
Kpč. – Kãpčiamiestis (Lazdijų r.)
Kps. – Kapsùkas
Kr. – Kriūkai (Šakių r.)
Krč. – Krinčìnas (Pãsvalio r.)
Kri. – Kriukaĩ (Jõniškio r.)
Krk. – Krãkės (Kėdáinių r.)
Krkn. – Krekenavà (Pãnevėžio r.)
Krn. – Krúonis (Kaišiadorių r.)
Krns. – Kriaũnos (Rõkiškio r.)
Krnv. – Kernavė (Vilniaus r.)
Krp. – Kruopiaĩ (Akmẽnės r.)
Krpš. – Kraũpiškas (Uljanavas, Kaliningrado sritis)
Krsn. – Krosnà (Lazdijų r.)
Krš. – Kuršėnai (Šiauliũ r.)
Krt. – Kařtena (Kretingõs r.)
Krtn. – Kretingà
Krtv. – Kùrtuvėnai (Šiauliũ r.)
Krž. – Krãžiai (Keĺmės r.)
Kš. – Kaišiadórys
Kt. – Ketùrvalakiai (Vilkavìškio r.)
Ktč. – Katýčiai (Šilùtės r.)
Ktk. – Kùktiškės (Utenõs r.)
Kur. – Kurkliaĩ (Anykščių r.)
Kv. – Kvėdarna (Šilãlės r.)
Kvr. – Kavárskas (Anykščių r.)
KzR. – Kazlų Rūdà (Kapsùko r.)
Lap. – Lãpės (Kaũno r.)
Lb. – Labguvà (Poleskas, Kaliningrado sritis)
Lbn. – Labanóras (Švenčionių r.)
Lbv. – Liubãvas (Kapsùko r.)
Ld. – Lydà (Baltarusijos TSR)
Ldv. – Lýduvėnai (Raséinių r.)
Ldvn. – Liudvinãvas (Kapsùko r.)
Lel. – Leliūnai (Utenõs r.)
Lg. – Lýgumai (Pakrúojo r.)
Lk. – Luõkė (Telšių r.)
Lkč. – Lekėčiai (Šakių r.)
Lkm. – Liñkmenys (Ignalìnos r.)
Lkš. – Lukšiaĩ (Šakių r.)
Lkv. – Laũkuva (Šilãlės r.)
Lnkv. – Linkuvà (Pakrúojo r.)
Lnt. – Leñtvaris (Trãkų r.)
Lp. – Léipalingis (Lazdijų r.)
Lš. – Liškiavà (Varėnos r.)
Lz. – Lazūnai (Baltarusijos TSR)
Lzd. – Lazdijai

Lž. – Laĩžuva (Mažeĩkių r.)
Mck. – Mickūnai (Vìlniaus r.)
Mdl. – Mėdilas (Baltarusijos TSR)
Ml. – Mielagėnai (Ignalìnos r.)
Mlt. – Molėtai
Mrc. – Marcinkónys (Varėnõs r.)
Mrk. – Merkinė (Varėnõs r.)
Mrs. – Miroslãvas (Alytaũs r.)
Ms. – Mósėdis (Skuõdo r.)
Msn. – Mùsninkai (Širvintų r.)
Mšg. – Máišiagala (Vilniaus r.)
Mšk. – Meškùičiai (Šiaulių r.)
Mžk. – Mažeĩkiai
Nj. – Naujãmiestis (Pãnevėžio r.)
Nın. – Kudìrkos Naũmiestis (Šakių r.)
Nmč. – Nemenčinė (Vìlniaus r.)
Nmk. – Nemãkščiai (Raséinių r.)
NmŽ. – Žemaĩčių Naũmiestis (Šilùtės r.)
Nv. – Nevarėnai (Telšių r.)
Nvrd. – Nevardėnai (Telšių r.)
Ob. – Obẽliai (Rõkiškio r.)
Onš. – Õnuškis (Trãkų r.)
Pb. – Pabėržė (Vilniaus r.)
Pbr. – Pãbiržė (Bìržų r.)
Pbrd. – Pabradė (Švenčionių r.)
Pbs. – Pabáiskas (Ukmergės r.)
Pg. – Pagiriaĩ (Kėdáinių r.)
Pgg. – Pagėgiai (Šilùtės r.)
Pjv. – Pajevonỹs (Vilkaviškio r.)
Pkn. – Pakúonis (Príenų r.)
Pkr. – Pakrúojis
Plk. – Plókščiai (Šakių r.)
Plkn. – Pìlkainis (Dobrovolskas, Kaliningrado sritis)
Pln. – Plùngė
Plng. – Palangà
Pls. – Pelesà (Baltarusijos TSR)
Plt. – Plãteliai (Plùngės r.)
Plv. – Pìlviškiai (Vilkavìškio r.)
Pmp. – Pámpėnai (Pãsvalio r.)
Pn. – Panevėžỹs
Pnd. – Pandėlỹs (Rõkiškio r.)
Pn. – Panemunėlis (Rõkiškio r.)
PnmR. – Panemùnis (Rõkiškio r.)
Pns. – Pùnskas (Lenkijos Liaudies Respublika)
Pnt. – Panoteriaĩ (Jonavõs r.)
Pp. – Papilė (Akmėnės r.)
Ppl. – Papilỹs (Bìržų r.)
Prk. – Príekulė (Klaĩpėdos r.)
Prn. – Príenai
Prnv. – Pérnarava (Kėdáinių r.)
Ps. – Pasvalỹs
Pst. – Pãstovys (Baltarusijos TSR)
Pš. – Pašvitinỹs (Pakrúojo r.)
Pšl. – Pùšalotas (Pãsvalio r.)
Pšš. – Pašušvỹs (Radvìliškio r.)
Pž. – Pažáislis (Kaũno mst. dalis)
R. – Riešė (Vilniaus r.)
Raud. – Raudõnė (Jùrbarko r.)
Rd. – Radvìliškis
Rdd. – Raudóndvaris (Kaũno r.)
Rdm. – Rudaminà (Lazdìjų r.)
RdmV. – Rudaminà (Vìlniaus r.)
Rdn. – Rauděnai (Šiaulių r.)
RdN. – Nemunėlio Radvìliškis (Bìržų r.)
Rdnk. – Rũdninkai (Šalčininkų r.)
Rdš. – Rũdiškės (Trãkų r.)
Rg. – Ragaĩnė (Nemanas, Kaliningrado sritis)
Rgv. – Raguvà (Pãnevėžio r.)
Rim. – Rimšė (Ignalìnos r.)
Rk. – Rõkiškis
Rkn. – Rùkainiai (Vilniaus r.)
Rm. – Ramýgala (Pãnevėžio r.)
Rmš. – Rumšiškės (Kaišiadorių r.)
Rod. – Ródūnia (Baltarusijos TSR)
Rs. – Raséiniai
Rsn. – Rùsnė (Šilùtės r.)
Rt. – Rietãvas (Plùngės r.)
Rud. – Rudnià (Varėnõs r.)
Rz. – Rozalìmas (Pakrúojo r.)
Sb. – Subãčius (Kùpiškio r.)
Sd. – Sedà (Mažeĩkių r.)
Sem. – Semelìškės (Trãkų r.)
Sk. – Skaistgirỹs (Jõniškio r.)
Skd. – Skuõdas
Skdv. – Skaudvìlė (Tauragės r.)
Skm. – Skiemónys (Anykščių r.)
Skp. – Skãpiškis (Kùpiškio r.)
Sl. – Sãlos (Baltarusijos TSR)
Slč. – Salõčiai (Pãsvalio r.)
Slk. – Sãlakas (Zarasų r.)
Slm. – Salãmiestis (Kùpiškio r.)
Slnt. – Salantaĩ (Kretingõs r.)
Smal. – Smálvos (Zarasų r.)
S. Med. – Senàsis Mėdilas (Baltarusijos TSR)
Sml. – Smilgiai (Pãnevėžio r.)

Smln. – Smaliniñkai (Jùrbarko r.)
Smn. – Simnas (Alytaũs r.)
Sn. – Seinaĩ (Lenkijos Liaudies Respublika)
Sng. – Sangrūdà (Kapsùko r.)
Snt. – Sintautaĩ (Šakių r.)
Srd. – Serėdžius (Jùrbarko r.)
Srj. – Seirìjai (Lazdijų r.)
Srv. – Survìliškis (Kėdáinių r.)
Ss. – Sasnavà (Kapsùko r.)
Ssk. – Síesikai (Ukmergės r.)
Stč. – Stačiūnai (Pakrúojo r.)
Stk. – Stãkliškės (Príenų r.)
Stlp. – Stãlupėnai (Nesterovas, Kaliningrado sritis)
Sv. – Svėdasaĩ (Anykščių r.)
Svl. – Suválkai (Lenkijos Liaudies Respublika)
Šauk. – Šáukėnai (Keĩmės r.)
Šd. – Šeduvà (Radvìliškio r.)
Šil. – Šilavótas (Príenų r.)
Šk. – Šakiaĩ
Škn. – Šakýna (Šiaulių r.)
Šl. – Šiauliaĩ
Šlčn. – Šalčininkai
Šll. – Šilãlė
Šln. – Šiaulėnai (Radvìliškio r.)
Šlu. – Šìlùtė
Šlv. – Šiluva (Raséinių r.)
Šm. – Šùmskas (Vìlniaus r.)
Šmk. – Šimkáičiai (Jùrbarko r.)
Šmn. – Šimónys (Kùpiškio r.)
Šr. – Šìrvintos
Šš. – Šešuõliai (Ukmergės r.)
Št. – Šėta (Kėdáinių r.)
Šv. – Švėkšna (Šilùtės r.)
Švn. – Šveñtežeris (Lazdijų r.)
Švnč. – Švenčiónys
Švnčl. – Švenčionėliai (Švenčionių r.)
Tj. – Taujėnai (Ukmergės r.)
Tl. – Telšiaĩ
Tlž. – Tilžė (Sovetskas, Kaliningrado sritis)
Trak. – Trãkai
Trg. – Tauragė
Trgl. – Turgėliai (Šalčininkų r.)
Trgn. – Taurãgnai (Utenõs r.)
Trk. – Tirkšliaĩ (Mažeĩkių r.)
Trš. – Tryškiai (Telšių r.)
Tršk. – Troškūnai (Anykščių r.)
Tt. – Tytuvėnai (Keĩmės r.)
Tv. – Tvėrai (Plùngės r.)
Tvr. – Tverėčius (Ignalìnos r.)
Ūd. – Ūdrijà (Alytaũs r.)
Ukm. – Ukmergė
Ut. – Utenà
Užp. – Užpãliai (Utenõs r.)
Užv. – Ùžventis (Keĩmės r.)
V. – Vìlnius
Vad. – Vadõkliai (Pãnevėžio r.)
Varn. – Vařniai (Telšių r.)
Vb. – Vabalniñkas (Bìržų r.)
Vdk. – Vidùklė (Raséinių r.)
Vg. – Váiguva (Keĩmės r.)
Vgr. – Vegėriai (Akmėnės r.)
Vkš. – Viekšniaĩ (Akmėnės r.)
Vl. – Veliuonà (Jùrbarko r.)
Vlk. – Valkiniñkai (Varėnõs r.)
Vlkj. – Vilkijà (Kaũno r.)
Vlkv. – Vilkavìškis
Vlv. – Véluva (Znamenskas, Kaliningrado sritis)
Vn. – Vainùtas (Šilùtės r.)
Vnd. – Vandžiógala (Kaũno r.)
Vp. – Vėpriai (Ukmergės r.)
Vrb. – Virbãlis (Vilkavìškio r.)
Vrdv. – Várduva (Plùngės r.)
Vrn. – Varėnà
Vrnv. – Varanãvas (Baltarusijos TSR)
Vs. – Veisiejaĩ (Lazdijų r.)
Vš. – Viešvilė (Jùrbarko r.)
Všk. – Vaškaĩ (Pãsvalio r.)
Všn. – Víešintos (Anykščių r.)
Všt. – Vištýtis (Vilkavìškio r.)
Vv. – Veiveriaĩ (Príenų r.)
Vvr. – Veivìržėnai (Klaĩpėdos r.)
Vvs. – Vievis (Trãkų r.)
Vžn. – Vižainỹs (Lenkijos Liaudies Respublika)
Vžns. – Výžuonos (Utenõs r.)
Zp. – Zapýškis (Kaũno r.)
Zr. – Zarasaĩ
Žal. – Žalióji (Vilkavìškio r.)
Žd. – Židìkai (Mažeĩkių r.)
Žg. – Žagãrė (Jõniškio r.)
Žgč. – Žygáičiai (Tauragės r.)
Žl. – Žélva (Ukmergės r.)
Žm. – Žeĩmiai (Jonavõs r.)
Žml. – Žeimėlis (Pakrúojo r.)
Žmt. – Žemaĩtkiemis (Ukmergės r.)
Žr. – Žarėnai (Telšių r.)
Žrm. – Žirmūnai (Baltarusijos TSR)
Žsl. – Žãsliai (Kaišiadorių r.)
Žvr. – Žvirgždáičiai (Šakių r.)
Žž. – Žiežmãriai (Kaišiadorių r.)

b. Kiti sutrumpinimai

ahd. – althochdeutch (senoji vokiečių aukštaičių)
air. – airių
ak. – akmuo
alb. – albanų
ang. – anglų
angs. – anglosaksų
ap. – apylinkė
ar. – arimas, ariama žemė
arm. – armėnų
aukšt. – aukštaičių
av. – avestos
avd. – asmenvardis
b. – bala
bair. – bairių
br. – brasta
bret. – bretonų
brus. – baltarusių
bulg. – bulgarų
chorv. – chorvatų
ček. – čekų
d. – duobė
dak. – dakų
db. – dauba
dbalt. – Dnepro ir apskritai visi baltai į rytus ir pietryčius nuo Lietuvos TSR
dial. – dialektizmas
dor. – dorėnų
dr. – dirva
drp. – durpynas
dv. – buvęs dvaras
est. – estų
ež. – ežeras
fin. – finų
fu. – finougrų
gal. – galų
gn. – ganykla
gr. – graikų
grv. – griovys
het. – hetitų
ide. – indoeuropiečių
il. – ilyrų
įl. – įlanka
ind. – indų
ir. – iranėnų
isl. – islandų
isp. – ispanų
it. – italų
jotv. – jotvingių
k. – kaimas
karel. – karelų
kaš. – kašubų
kd. – kūdra
kelt. – keltų
kimr. – kimrų
kl. – kelias
klm. – kelmynė
kln. – kalnas
klo. – klonis
klv. – kalva
korn. – kornų
krm. – krūmai
krn. – krantas
l. – laukas
lap. – lapių
lenk. – lenkų
lg. – lyguma
lyb. – lybių
lig. – ligurų
liūn. – liūnas
lk. – lieknas
lm. – loma
ln. – lanka
lot. – lotynų
luž. – lužičėnų
mst. – miestas
mstl. – miestelis
mš. – miškas
norv. – norvegų
os. – osetinų
osk. – oskų
pers. – persų
plg. – palygink
plk. – pelkė
plkln. – piliakalnis
plm. – pylimas
plur. – pluralis
polab. – polabų
prk. – perkeltine prasme
prnc. – prancūzų
pss. – pusiasalis
prv. – purvynas
pvd. – pavardė
r. – rajonas
ryt. – rytiečių, Rytų Lietuvos
rst. – raistas
rš. – raštų, iš raštų
rum. – rumunų
rus. – rusų

s. – sala
sėl. – sėlių
sen. – senovės
serb. – serbų
skr. – sanskrito
skrd. – skardis
sln. – slėnis
slov. – slovakų
slovėn. – slovėnų
sr. – sritis
st. – sietuva
suom. – suomių
šlt. – šaltinis
šv. – švedų
tl. – tiltas
toch. – tocharų
trak. – trakų
tv. – tvenkinys
ukr. – ukrainiečių
up. – upė
upl. – upelis
var. – variantas
veps. – vepsų
vs. – viensėdis
vv. – vietovardis
žem. – žemaičių
žr. – žiūrėk

СЕМАНТИКА ЛИТОВСКИХ ГИДРОНИМОВ

Резюме

Работа представляет собой завершающий, в известной степени и обобщающий этап исследований в области литовской гидронимики, которые велись автором в течение двух десятилетий. Первым этапом этих исследований был анализ структуры литовской гидронимии. Результаты этого этапа обобщены в монографии „Образование гидронимов Литовской ССР“ (Lietuvos TSR hidronimų daryba. – V., 1970. – 428 p., 35 žemėlapiai). Второй этап был посвящен изучению этимологии названий рек и озер Литвы. Данный аспект в обобщающем виде представлен в „Этимологическом словаре литовских гидронимов“ (Lietuvių hidronimų etimologinis žodynas. – V., 1981. – 408 p.). Эти две работы (или, вернее, два направления работ) были той непосредственной основой, на базе которой и выросло данное исследование.

Работа состоит из трех частей – введения, исследования и заключения.

Во введении определены цели и задачи работы, изложена позиция автора в отношении самого понятия семантики гидронимов и др.

В исследовательской части проанализированы практически все известные в настоящее время гидронимы Литвы – около 8430 (не считая повторяющихся, которых насчитывается около 2500).

Все гидронимы делятся на две основные группы – немотивированные и мотивированные гидронимы.

Первую группу составляют около 940 названий рек и озер, т.е. примерно 11% всех гидронимов. Это значит, что более 1/9 литовской гидронимии является „негидронимичной“, маргинальной, поздней. Такие гидронимы в литовской гидронимической системе представляют собой элементы пришлые, появившиеся как результат окончательного этапа формирования системы. Во многих случаях это переносные гидронимы, позаимствованные из других слоев литовской топонимии (оронимии, ойконимии и т.д. – всего более 400) и даже из антропонимии (около 115 случаев!). Очень часто гидронимы, о которых идет речь в настоящем исследовании, поначалу обозначали места, лежащие вблизи соответствующих гидрообъектов, и только позже начали употребляться в качестве названий рек и озер (около 200).

Таким образом, немотивированные гидронимы (наиболее многочисленная группа) по сути дела почти не представляют ценности и с точки зрения их важности для гидронимики.

В группе мотивированных гидронимов в первую очередь выделяется категория так называемых гидронимов посессивного значения (их известно около 1300, приблизительно 15% всех гидронимов). В отличие от ранее упомянутых гидронимов, которые не об-

ладают собственным гидронимическим значением, у посессивных гидронимов оно есть — это посессивность. Однако упомянутое значение не связано с характеристиками самих гидрообъектов, поэтому оно негидронимично по всей своей сути, генетически. Это положение полностью подтверждается самой природой посессивных гидронимов. Дело в том, что они происходят или от антропонимов, или от других топонимов (не гидронимов). Например, почти 67% гидронимов, посессивное значение которых реализуется при помощи суффиксов, являются отантропонимическими, а около 33% — оттопонимическими дериватами, т.е. все посессивные суффиксальные дериваты происходят от антропонимов или других топонимов. Посессивных сложных и составных гидронимов, первым, детерминирующим, компонентом которых является антропоним, насчитывается около 320 (примерно 30%), а таких, где в качестве первого компонента выступает какой-нибудь другой топоним, — около 740 (около 70%) всех сложных и составных посессивных гидронимов. В конечном счете из общего количества — около 1300 — гидронимов посессивного значения отантропонимических известно около 480 (37%), а оттопонимических — около 820 (63%).

Из сказанного видно, что немотивированные гидронимы и гидронимы посессивного значения составляют довольно солидный слой в литовской гидронимической системе (около 2240, почти 26% всех литовских гидронимов), который представляет собой новейшую ее часть.

Большинство литовских гидронимов обладают и собственно гидронимическим, „первичным значением" — их насчитывается около 7490 (89% всех гидронимов). Выше охарактеризована та часть гидронимов данной категории, которая имеет посессивное значение (около 1300 названий, почти 15% всех гидронимов). Выделяются еще две группы мотивированных гидронимов, которые близки к посессивным в том отношении, что и их семантика не связана с характеристиками самих гидрообъектов. Это гидронимы, происходящие от водных номенклатурных (гидрографических) терминов, и гидронимы, образовавшиеся от других апеллятивов. Они не получают никаких формальных словообразовательных признаков. Таких известно всего около 410 (5% всех гидронимов): около 310 гидронимов, происходящих от водных номенклатурных терминов, и около 100 — от других апеллятивов.

Все остальные гидронимы характеризуются тем, что они так или иначе, непосредственно или опосредованно, своей семантикой связаны с особенностями гидрообъектов. Их известно около 5780 (69%) общего количества. Это гидронимы, составляющие основу, ядро семантической модели литовской гидронимии. Именно ими представлена вся шкала значений, вытекающих из характеристик гидрообъектов по их свойствам, выделяющим определенные гидрообъекты из числа прочих.

Шкалу гидронимических значений открывают гидронимы физиографического значения, представляющие собою названия рек и озер, — их около 1730, примерно 20,7% (в данной группе особенно часто встречаются гидронимы конфигурационного значения — около 930, или около 54% гидронимов физиографического значения). Далее идут гидронимы со значением фауны — около 780 (9,4%); гидронимы, характеризующие физическое состояние воды, — около 470 (5,6%); со значением флоры — около 440 (5,1%); гидронимы уменьшительного значения (гидронимы — дериваты от других гидронимов) — около 380 (4,6%); со значением цвета — около 330 (4,1%); со значением качества воды — около 310 (3,7%); со значением места нахождения гидрообъекта — около 290 (3,6%); со значением величины и т.п. — около 230 (2,7%); демонологического значения — около 130 (1,5%); со значением окружающей среды или находящихся вблизи гидрообъектов объектов „культурного" профиля — около 130 (1,5%); со значением звуков — около 85 (1,1%); со значением эмоциональной оценки — около 80 (~0,9%); со значением температуры воды — около 70 (~0,9%); со значением вкуса воды — около 55 (0,7%); со значением назначения гидрообъекта — около 55 (0,7%); гидронимы антонимического — около 30 (0,3%) и различных других значений — около 50 (0,6%). Не выяснено значение 135 гидронимов (1,5%).

Замечания, содержащиеся в заключении, даются в трех аспектах: статистическом, ареальном и этногенетическом.

В первом аспекте итоги анализа семантики гидронимов получают цифровое выражение: определяется количественное, процентное соотношение семантических категорий и т.п.

Во втором выявляются некоторые интерферентные особенности литовских гидронимов, делается попытка описать литовскую гидронимию на фоне всего ареала балтийских гидронимов, простирающегося на обширных территориях Восточной Европы, определить степень архаичности литовской гидронимии и ее отношение к так называемому древнеиндоевропейскому гидронимическому миру. Далее обсуждаются ареальные явления литовской гидронимии, связанные с диалектным членением восточнобалтийского языкового ареала, на основе которого сформировались современные литовские диалекты (имеется в виду, в частности, куршский, жемгальский, селский, ятвяжский субстрат в литовской гидронимии и др.).

Замечания этногенетического характера в основном вытекают из заключений ареального плана. Отстаивается тезис о том, что ареал балтийской гидронимии непременно означает и территории распространения балтийского этноса. Отмеченные в предыдущем разделе некоторые ареальные гидронимические явления здесь обсуждаются и в связи с констатируемым довольно ярким единством всего балтийского гидронимического ареала вообще и гидронимии Литвы в частности. Делается вывод, что современная литовская гидронимия, а вместе с тем и современный литовский этнос, формировались на почве генетически очень близких, но уже имевших свои особенности балтийских диалектов. В заключение анализируется проблема финно-угорского субстрата в литовской гидронимии.